

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

POLİSİN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Duran KARTAL

İstanbul, 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

POLİSİN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Duran KARTAL

Danışman: Doç. Dr. A. Caner YENİDÜNYA

İstanbul, 2010

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

HUKUK Anabilim Dalı KAMU HUKUKU Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi
DURAN KARTAL'ın POLİSİN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİ adlı tez çalışması
,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 19.07.2010 tarih ve 2010-14/19 sayılı kararıyla
oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul
edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 2.1.9.2010

- 1) Tez Danışmanı : DOÇ. DR. A. CANER YENİDÜNYA
2) Jüri Üyesi : PROF. DR. MEHMET EMİN ARTUK
3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ. DR. İSA DÖNER

M. Emin Artuk
İsa Döner

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	VI
GENEL BİLGİLER.....	IX
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KOLLUK KAVRAMI VE KOLLUK ÇEŞİTLERİ

I. GENEL OLARAK	4
II. KOLLUK KAVRAMI	5
III. KOLLUK ÇEŞİTLERİ.....	5
1. GENEL KOLLUK.....	8
A. KAVRAM.....	8
B. POLİS	9
a. Polisin Kıyafetine Göre Sınıflandırılması	9
aa. Üniformalı Polis (Resmi Polis)	10
ba. Sivil Polis	10
b. Polisin Hizmet Alanlarına Göre sınıflandırılması	10
aa. İdari (Önleyici) Polis.....	11
ba. Adli (Kovuşturucu) Polis.....	12
ca. İdari polis-adli polis ayrımı	14
da. Siyasi Polis.....	15
ea. Çevik Kuvvet Polisi.....	15
fa. Özel Harekât Polisi	17
ga. Trafik Polisi	18
ha. Çocuk Polisi	18
C. JANDARMA	19
a. Tanım.....	19
b. Görevleri	20
aa. Mülki görevleri:	20
ba. Adli görevleri:	21
ca. Askeri görevleri:	21

da. Diğer görevleri:.....	21
c. Sorumluluk Alanı	21
D. SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI.....	22
E. GENEL KOLLUĞA YARDIMCI OLAN ÇARŞI VE MAHALLE BEKÇİLERİ ...	23
2. ÖZEL KOLLUK.....	24
A. KAVRAM.....	24
B. ÖZEL KOLLUK TÜRLERİ.....	25
a. Özel Güvenlik Teşkilatı	25
b. Belediye Zabıtası.....	26
c. Gümrük Muhafaza Görevlileri	27
d. Orman Muhafaza Görevlileri	28
e. Cezaevi Görevlileri.....	29
f. Çiftçi Mallarını Koruma Kolluğu	30
g. Hayvan Sağlığı Kolluğu	30
h. Köy Korucuları ve Geçici Köy Korucuları	31
i. Kır Bekçileri	32
j. Limanlar Kolluğu.....	32
3. KOLLUK YETKİSİ KULLANAN BİRİMLER.....	32
1. Gemi Kaptanları	32
2. Kaptan Pilotlar	33
3. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Personeli	33
4. Bucak Müdürleri	34
5. Olağanüstü Hal ve Sıkıyönetim Yetkilileri.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİLERİ

I. GENEL OLARAK.....	36
II. YETKİ KAVRAMI.....	40
1. Takdir Yetkisi	42
2. Bağlı Yetki.....	42
III. ZOR KULLANMA KAVRAMI.....	43
IV. SİLAH KULLANMA KAVRAMI	45
V. ZOR VE SİLAH KULLANMA İHTİYACI.....	46
VI. ZOR KULLANMA ARAÇLARI.....	50

1. İkaz (Uyarma)	51
2. Bedeni Kuvvet.....	51
3. Maddi Güç	51
A. Cop.....	52
B. Basınçlı su	53
C. Göz yaşartıcı gazlar veya tozlar	53
D. Fiziki engeller.....	54
E. Polis Köpekleri ve Atları	54
F. Sair hizmet araçları.....	55
4. Kelepçe Takma	55
5. Silah.....	56
A. Ateşli silah:.....	58
B. Tabanca:	58
C. Tam otomatik silah:	58

VII. ZOR VE SİLAH KULLANMA ŞARTLARI.....58

1. Yetkinin Kanunla Tanınması (Kanunilik)	60
2. Mecburiyet (Zorunluluk) Olması	61
3. Orantılı (Ölçülü) Olması	62
4. Kademeli Olması.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POLİSİN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİNE İLİŞKİN KANUNİ DÜZENLEMELER, HUKUKİ DAYANAK VE SINIRIN AŞILMASI

I. ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİNE İLİŞKİN KANUNİ DÜZENLEMELER.67

1. TC 1982 Anayasası.....	68
2. 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu.....	72
3. Polis Vazife ve Selahiyetleri Tüzüğü.....	77
4. Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği	78
5. 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu	78
6. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu.....	79
7. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu	81
8. 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu	83
9. 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu.....	84
10. 2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanunu.....	85
11. 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu	86

12. 1481 Sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun	86
13. 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu.....	87
14. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği	87
15. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu.....	88
16. 2004 Sayılı İcra İflas Kanunu	88
17. 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanun	89
II. ZOR VE SİLAH KULLANMANIN HUKUKİ DAYANAĞI	89
1. Bir Hukuka Uygunluk Sebebi Çeşidi Olarak Zor ve Silah Kullanma	89
A. Kanun Hükmünü İcra Kapsamında Polisin Zor ve Silah Kullanması	94
B. Meşru Savunma ve Üçüncü Kişi Lehine Meşru Savunma Kapsamında Polisin Zor ve Silah Kullanması	102
1. Genel Açıklamalar.....	102
2. Meşru Savunmanın Şartları.....	104
a. Saldırıya İlişkin Şartlar	105
aa. Bir Saldırının Bulunması	105
ba. Saldırının Haksız Olması	106
ca. Saldırı Bir Hakka Yönelmiş Olmalıdır.....	106
da. Saldırının Halen Mevcut Olması.....	107
b. Savunmaya İlişkin Şartlar	107
aa. Savunmada zorunluluk olması	107
ba. Savunmanın Saldırıya ve Saldırana Karşı Yapılması.....	109
ca. Savunmanın Saldırı ile Orantılı Olması.....	109
2. Kusurluluğu Etkileyen Bir Hal Olarak Zor ve Silah Kullanma	113
A. Yetkili Merciiin (Amirin) Emrini İfa Kapsamında Polisin Zor ve Silah Kullanması	113
a. Emir Kavramı.....	113
aa. Anayasa açısından emir	114
bb. TCK ve CMK açısından emir.....	115
cc. Polis Açısından Emir.....	116
b. Amir	117
c. Kamu Görevlisi	119
d. Yetkili Merciiin Emrini İfa Kapsamında Polisin Zor ve Silah Kullanması	121
B. Zorunluluk Halinde Polisin Zor ve Silah Kullanması	126
a. Tehlikeye İlişkin Şartlar.....	127

SI

aa. Ağır Bir Tehlikenin Varlığı	127
bb. Tehlikenin “Muhakkak” Olması.....	128
cc. Tehlikenin Kişinin Kendisine veya Bir Başkasının Hakkına Yönelik Olması	128
dd. Tehlikeye Bilerek Sebebiyet Verilmemesi.....	129
<i>b. Korunmaya İlişkin Şartlar</i>	129
aa. Tehlikeden Başka Türlü Korunma İmkanının Bulunmaması	129
bb. Zorunluluk Halinde İşlenen Fiil ile Tehlike Arasında Oran Bulunması.....	130
c. Tehlikeye Göğüs Germe Mükellefiyetinin Bulunmaması	131
III. ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİNE İLİŞKİN SINIRIN AŞILMASI VE KUVVET KULLANMADAN DOĞAN SORUMLULUK.....	134
1. Genel Olarak	134
2. Adli (Cezai) Sorumluluk	146
3. İdari (Disiplin) Sorumluluk	149
4. Tazminat Açısından Sorumluluk	151
SONUÇ	154
KAYNAKÇA	158

KISALTMALAR

- AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
- AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- AKY : Adli Kolluk Yönetmeliği
- AMBFÖHK: Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun
- ASMKYUK : Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu
- ASBDAHK : Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun
- ASBDAHY : Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Yönetmelik
- AÜSBF :Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- AY : Anayasa
- AYM : Anayasa Mahkemesi
- BK : Belediye Kanunu
- BM : Birleşmiş Milletler
- CGK : Ceza Genel Kurulu
- CMK : Ceza Muhakemesi Kanunu
- ÇKK : Çocuk Koruma Kanunu
- ÇMBK : Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu
- DMK : Devlet Memurları Kanunu
- E. : Esas

EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
EÖDT	: Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğü
ETCK	: Eski Türk Ceza Kanunu
ETK	: Emniyet Teşkilatı Kanunu
f.	: fıkra
GBT	: Genel Bilgi Toplama
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İHAM	: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi
İİK	: İcra İflas Kanunu
JTGKY	: Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu
K.	: Karar
KTK	: Karayolları Trafik Kanunu
m.	: madde
MDKGYHK:	Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun
MK	: Medeni Kanun
OHAL	: Olağanüstü Hal
par.	: paragraf
PÇKY	: Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği
PVSK	: Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu
PVSN	: Polis Vazife ve Selahiyet Nizamnamesi

PVST	: Polis Vazife ve Salahiyet Tüzüğü
RG	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
SGK	: Sahil Güvenlik Komutanlığı
SGKK	: Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu
SK	: Sayılı Kanun
STÖ	: Sivili Toplum Örgütleri
SYK	: Sıkıyönetim Kanunu
T.	: Tarih
TBB	:Türkiye Barolar Birliği
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TCY	: Türk Ceza Yasası
TDK	: Türk Dil Kurumu
TGYK	: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu
vd	: ve diğerleri
vs.	: ve saire
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YGAİAY	: Yakalama, Gözaltına Alma Ve İfade Alma Yönetmeliği

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı	: Duran KARTAL
Anabilim Dalı	: Kamu Hukuku
Programı	: Ceza Hukuku
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Ahmet Caner YENİDÜNYA
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Eylül 2010
Anahtar Kelimeler	: Zor kullanma, silah kullanma, orantılı kuvvet, ölçülülük, hukuka uygunluk.

ÖZET

Devletin temel görevlerinden birisi de şüphesiz kamu düzeni ve güvenliğini sağlamak ve korumaktır. Demokratik bir ortamın oluşabilmesi ve kamu düzeninin sağlanması güvenlik hizmetlerinin eksiksiz yapılmasına bağlıdır. Kamu düzenini sağlamak ve masum insanları tehlike arz eden şahıslardan korumak için zor ve gerektiğinde silah kullanmak bir ihtiyaçtır. Ancak bu yetkiler kanunda belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde ve ölçülük ilkesine uygun olarak kullanılmalıdır.

Polise, birçok kanunda zor ve silah kullanma yetkisi verilmiştir. Polise bu yetkiyi tanıyan temel kanun Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'dur. TCK.'nunda polisin zor ve silah kullanması olayın durumuna göre hukuka uygunluk nedeni veya kusurluluğu kaldıran bir hal olarak düzenlenmiştir.

Polisin zor ve silah kullanma yetkisi isimli bu çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kolluk kavramı ve çeşitleri olan genel kolluk ve özel kolluğun hangi birimlerden oluştuğu; ikinci bölümde zor ve silah kullanma yetkilerinin ne olduğu, zor kullanmaya neden ihtiyaç duyulduğu ve zor ve silah kullanmanın şartlarını belirttik. Üçüncü bölümde ise polisin zor ve silah kullanma yetkisinin kaynağı, hukuki dayanağı ve sınırın aşılması durumunda sorumluluk halleri ve yargılama şeklinin nasıl olacağı konusu son yapılan değişikliklerle birlikte çeşitli kanun hükümleri, Yargıtay kararları ve doktrin görüşleri doğrultusunda ele alınmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Duran KARTAL
Field	: Public Law
Programme	: Criminal Law
Supervisor	: Ass. Prof. Ahmet Caner YENİDÜNYA
Degree Awarded and Date	: Master – September 2010
Keywords	: Use of force, using firearms, proportional force, proportionality, Justification

ABSTRACT

It is certain that one of the fundamental duty of the state is to protect and provide the public order and security. The occurrence of a democratic atmosphere and the providing of the public order are based on the perfect performance of the security services. It is necessary to use weapon and enforcement in order to provide public order and protect innocent people from the people who pose danger. However, that competence has to comply with the methods and basis in the framework of the codes and principle of proportionality.

In many codes, the right of using the weapon is bestowed to police. The fundamental code which gives the competence of using of weapon is Code of Duty and Competence of Police. In Turkish Penal Code, the using of weapon and of enforcement is a reason of compliance with laws or a case which remove the faultiness, depending on the case.

Our study ‘‘the using of weapon and enforcement competence of police’’ is consisted from three chapter. In the first chapter we determine the concept of police and the structure of kinds of it which are general and special police; in the second chapter we determine the reason of necessity to enforcement and conditions the using of weapon and enforcement. In the third chapter the source and legal basis of the competence of using weapon and enforcement of police and also the responsibility of misusing of competence by stating jurisdiction methods in the light of last regulations, Supreme Court of Appeals and doctrine.

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden itibaren topluluk olarak yaşamaya başlamıştır. Toplu olarak yaşamak istemesinin en önemli nedeni de beşeri ihtiyaçlarının daha kolay karşılamak isteğinin yanı sıra güvenlik ihtiyacıdır. İnsanlar kendi iradeleriyle bir takım özgürlüklerinden vazgeçerek devlete devretmişlerdir. İşte tam bu noktada devletin güvenlik ihtiyacını karşılama gibi bir sorumluluğu doğmaktadır. “Kişi, haklarının devlet tarafından korunduğunu biliyorsa ve buna güveniyorsa, özgürlük içerisinde yaşayabilir. Fakat devlet, bireylerin haklarını korumak için herkesi gözetlemeye başlarsa, totaliter devlete dönüşür”¹. Devlet düzenleyeceği kanunlarla özgürlük ve güvenlik gibi zıt iki kavramı birbirlerinin sınırını ihlal etmeyecek şekilde hassasiyetle belirtmek durumundadır. Devletler kamu güvenliğini kolluk kuvvetlerine sunduğu bir takım yetkiler eliyle sağlarlar.

İnsanlar toplum hayatında birlikte yaşamalarının gereği olarak çevreden gelen tehlikelere karşı kendilerini koruyabilmek amacıyla çeşitli yöntem ve teknikler geliştirmek zorundadır. Tüm bu faaliyetler insanoğlunun var olduğu günden beri süregelmektedir. Günümüzde modern insan artık büyük çaplı örgütlenmeler kurarak bunların devamlı faaliyetleri ile yaşamını sürdürmektedir. İşte bu örgütlenmelerin dışarıdan gelen tehlike ve saldırılara karşı kendi içerisinde sürekli, alanı belli, kurallar çerçevesinde zor ve gerektiğinde silah kullanmayı kapsayacak şekilde ayrıca üniformalı veya üniformasız, planlı ve organize faaliyetlerine güvenlik örgütlenmesi denmektedir².

Zor ve silah kullanma yetkisi ülkenin içinde bulunduğu ortam ve tehdit algılamalarının yoğunluğuna göre değişiklik göstermektedir. İngiltere’de 2005 yılında metro istasyonları ve otobüse yapılan terörist saldırıları sonucu İngiliz hükümeti, polisine intihar eylemcisi olduğundan şüphelendiği bir kişiye karşı duraksamadan silah

¹ **Würtenberger, Thomas**, “Tehlike Kavramı ve Alman Uygulaması Ekseninde Kolluk Hukuku” (Tercüme Eden ve Yorumlayan Feridun YENİSEY), EGM Basımevi Şube Müdürlüğu, Asayiş Daire Başkanlığı- Ankara-2008, s. 10, (Ayrıca Bkz. http://www.asayis.pol.tr/resim/Kolluk_Hukuku.pdf). (11 Ağustos 2010).

² **Şeker, Güven**, “Kamu Güvenlik Sistemi İçinde Kentte Güvenlik ve Mahalle Güvenliğinin Eski(meyen) Sahipleri Çarşı ve Mahalle Bekçileri”, Polis Dergisi, Sayı: 42, par. 1.

kullanma yetkisi vermiş ve gözaltı süresini de 28 güne çıkarmıştır.³ Ülkemizde ise 15-20 Kasım 2003 yılında İstanbul'da yapılan Sinagog saldırıları ve diğer terörist saldırıları ile bir süredir gündemde olan kolluğun silah kullanması yetkisine ilişkin düzenlemelerin yetersiz olduğu yönündeki tartışmalar, 22 Mayıs 2007 tarihinde Ankara Anafartalar Çarşısının önünde yapılan terörist saldırı sonrasında doruk noktasına çıkmış⁴ ve 5681 sayılı yasa ile kolluğa yeni yetkiler verilmiş ve silah kullanma yetkisine ilişkin geniş bir kanun maddesi hazırlanarak Polis Vazife ve Selahiyet Kanununa girmiştir.

İç hukukumuzda kolluğa birçok kanunda zor ve silah kullanma yetkisi verilmiştir. Kolluk kavramı polis, jandarma, gümrük muhafaza memurları, çarşı ve mahalle bekçileri, cezaevi görevlileri, köy korucuları gibi birçok birimi ifade eder. Bu çalışmada özellikle genel kolluk içerisinde yer alan polisin zor ve silah kullanma yetkisini incelenecektir.

Çalışmamıza esas teşkil eden PVSK'nun yanı sıra, polise zor ve silah kullanma yetkisi veren diğer kanunlar incelenerek, hangi durumlarda polisin zor ve silah kullanma yetkisinin doğduğunu ve hangi durumlarda polisin zor ve silah kullanma sınırını aştığını üç bölümde aydınlatmaya çalıştık.

Birinci bölümde kolluk kavramı ve çeşitleri olan genel kolluk ve özel kolluk türlerinin neler olduğunu ve bunların zor ve silah kullanma yetkilerini inceledik.

İkinci bölümde yetki kavramı, zor kullanma kavramı ve silah kullanma kavramından ne anlaşıldığı, zor ve silah kullanma ihtiyacının neden doğduğunu, PVSK'nun 16. maddesinde açıklanan zor kullanma araçlarının ne olduğunu ve zor ve silah kullanma şartlarının neler olduğunu açıkladık.

Üçüncü ve son bölümde ise polisin zor ve silah kullanma yetkisinin mevzuatımızda nasıl düzenlendiği hangi kanunların polise bu yetkiyi verdiğini, zor ve silah kullanma yetkisinin hukuki dayanağı ve bu yetkiyi kullanan kamu görevlilerinin

³ Aytaç, Önder-Uslu, Emrullah, "Gözaltı süresini arttırma konusunda Başbakan kandırılıyor mu?" *Taraf Gazetesi*, 13.10.2008, par. 2 (<http://www.taraf.com.tr/onder-aytac-emre-uslu/makale-gozalti-suresini-arttirma-konusunda-basbakan.htm>), (11 Ağustos 2010)

⁴ "Polisin Yetkisi Artıyor", 26 Mayıs 2007, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/409070.asp>, (12 Ağustos 2010)

orantısız hareket ederek sınırın aşılması halinde ve kuvvet kullanmadan doğan sorumlulukların neler olduğunu belirttik.

Doğrudan yaşam hakkını ilgilendiren Kolluğun zor ve silah kullanma yetkisinin sınırlarını ve şartlarını titizlikle belirlemek insan haklarına saygılı bir hukuk ve toplum düzeninin gerçekleşmesine hizmet edecektir. Çalışmamızda kolluğun zor ve silah kullanma yetkisini hangi kanunlarda ne şekilde yer aldığı mevcut uygulamanın ne olduğu, zor ve silah kullanma sınırının nerede bitmesi gerektiği irdelenmiştir. Bu açıdan bu çalışmanın kamu güvenliği ve insan hak ve özgürlüklerinin karşı karşıya geldiği bir alanda çok hassas olan özgürlük-güvenlik dengesinin nasıl kurulması gerektiği hususunda suçla mücadele eden kolluğa ve hukukçulara gerek eğitim aşamasında gerekse uygulamada fayda sağlaması hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KOLLUK KAVRAMI VE KOLLUK ÇEŞİTLERİ

I. GENEL OLARAK

İnsanların toplum olarak bir arada huzur ve güven içinde yaşama ihtiyaçları, hürriyet ihtiyacından çok daha eskidir. İnsan toplulukları yüzyıllarca hürriyetsiz yaşayabilmişlerdir. Ancak düzensiz ve güvensiz yaşayamamışlardır⁵. En ilkel ve sadesinden en modern ve karmaşığına kadar, her insan topluluğı, sosyolojik ve siyasal anlamda toplum olmak ve ortak yaşam sürdürebilmek için hayatlarını belirli bir düzene ve asgari disipline bağlamak zorundadır⁶.

Güvenlik hizmetleri temelde, devleti oluşturan bireylerin, bu anlamdaki hak ve yetkilerini sanal bir anlaşma (sosyal sözleşme) ile devlete terk etmeleri neticesinde, uzunca zaman tek elden yürütüle gelmiş hizmetlerdendir. Devlet, kendi üzerine bırakılan bu yükümlülüğü sürdürebilmek adına, sosyal statü ve ayrıcalıklara sahip, belirli oranda yasal korunmuşluk ve ayrıcalıklar taşıyan, bunlara paralel olarak yetki ve güç sahibi olan ve gerektiğinde bu gücü kamu yararı için kullanan birimler kurmuştur⁷.

Devletin temel görevlerinden en önde geleni, ülkede huzur ve asayişin temini ile vatandaşların can, mal ve ırz emniyetinin sağlanmasıdır. Bu görev yerine getirilmediğinde devletin varlığından da söz edilemez. Devlet bu görevini genel kolluk birimlerinin ifa ettiği kolluk faaliyetleri ile yerine getirmektedir⁸. Kolluk birimleri, demokratik bir ülkede mevcut kanun ve kurallara göre kamunun genel yararı için toplumun hizmetinde olan ve devletin içinde organize edilmiş bir kurumdur⁹. Kolluk faaliyetleri bir kamu hizmetidir. Ancak kolluk faaliyetleri diğer kamu hizmetlerinin

⁵ Yaşar, Yılmaz, “Açıklamalı Polis Meslek Hukuku” 2. Baskı, Ankara 1996, s. 20.

⁶ Karagöz, Ahmet, “Kolluğun Silah Kullanma Yetkisi- Özel Güvenlik Kuruluşları eğitimi, Görev ve Yetkileri ” Yeditepe Üniversitesi ve Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları No:6, İstanbul 2005, s. 47.

⁷ Kandemir, Serdar “Daha Fazla Özgürlük İçin Özel Güvenlik”, Güvenlik Sektörü Yönetişimi: Türkiye ve Avrupa DCAF – TESEV Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi-4 TESEV Yayınları, Editörler: Ümit Cizre, İbrahim Cerrah, 2008, http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Guvenlik%20Sektoru%20Yonetisimi%20Turkiye%20ve%20Avrupa.pdf s. 68.

⁸ Karagöz, s. 47.

⁹ Göksu, Turgut -Çevik, Hasan Hüseyin - Filiz, Orhan - Gül, Serdar Kenan, “Güvenlik Yönetimi”, 1. Baskı, Ankara 2009, s. 33.

düzenli olarak faaliyet yürütülmesini sağlamak için bir müeyyide unsur olarak kullanılmaktadır. Bu noktada kolluğun zor kullanma yetkileri devreye girmektedir.

II. KOLLUK KAVRAMI

”Kolluk” sözcüğü kollamak kelimesinden türetilmiş olup zabıta kavramına denk gelmektedir, Zabıta kavramı ise; inzibat kavramı ile köktaş olup her iki kavramda düzeni sağlayan güvenlik ve emniyeti koruyan anlamındadır¹⁰. Kolluk, kamu düzenini sağlamaya yönelik bir kamu hizmeti faaliyetidir¹¹. Bireylerin güvenlik, huzur ve sağlık içinde yaşamaları durumu olan kamu düzenini¹² koruma, kollama suç ve suçluları tespit etme ve yakalama ile görevli, gerektiğinde zor kullanma ve silah kullanma yetkisine sahip, kanunla verilen yetkiler çerçevesinde görev yapan kuruluşlara kolluk denilmektedir¹³.

Kolluk, kamu düzeni için yani asayişin bozulmaması için gayret gösterir. Bozulduğunda ise bozanlar hakkında yasal işlem yapılmasında, yani adaletin gerçekleştirilmesinde görev alır. İşte ilk görevi üstlenen kolluğa İdari kolluk, ikincisini üstlenen kolluğa ise Adli kolluk denir.

III. KOLLUK ÇEŞİTLERİ

3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu’na (ETK) göre kolluk teşkilatı Genel Kolluk ve Özel Kolluk olarak iki kısma ayrılır¹⁴. Genel kolluk-Özel kolluk ayrımında çeşitli görüşler mevcuttur. Genel Kolluk silahlı bir kuvvet olan polis ve jandarmaya verilen isimdir. Bu birimlerin görevi genel emniyet ve asayişi, kamu düzenini, genel ahlakı, iç güvenliği korumak ve kollamaktır. Genel kabul edilen görüşe göre Sahil Güvenlik Komutanlığı’nın genel kolluk olarak; Çarşı ve mahalle bekçilerinin de genel

¹⁰ **Safak, Ali**, “Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku ve Polis”, 2. Baskı, Ankara 1991, s. 98.

¹¹ **Gözler, Kemal**, İdare Hukuku Dersleri, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2007, s. 558.

¹² **Gözler**, İdare Hukuku Dersleri, s. 559.

¹³ **Yaşar**, s. 21.

¹⁴ Madde 3: Zabıta teşkilatı: Umumi ve hususi olmak üzere iki kısma ayrılır. Umumi zabıta: Silahlı bir kuvvet olan polis ve jandarmadır. Hususi zabıta: Umumi zabıta haricinde kalan ve mahsus kanunlarına göre teşekkül edip muayyen vazifeleri gören zabıta kuvvetleridir.

Jandarma ve hususi zabıta teşkilatı kendi kanunlarına ve emniyet teşkilatı bu kanun hükümlerine tabidir. Jandarma ve hususi zabıta ile emniyet teşkilatının merkezde ve vilayetlerde yekdiğeriyle irtibat, muhabere ve çalışma tarzları nizamname ile tespit edilir.

kolluğa yardımcı bir birim olarak kabul edilmesi gerekir. Özel kolluk ise genel kolluk dışında kalan ve özel kanunlarla kurulan ve kanunun verdiği sınırlı görevleri yapan kolluk çeşididir. Bunun dışında Kolluk yetkisi kullanan kamu görevlileri de mevcuttur.¹⁵ Bu ayırım kesin hatlarıyla belirlenmiş bir ayırım değildir. Bu konuda diğer bir görüşe göre polis, jandarma ve sahil güvenlik komutanlığının yanı sıra belli bir hizmet alanında görevli Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğü ile Orman Muhafaza Müdürlüğü de genel kolluk yetkisine sahip bir kuruluş sayılabilir. “Türkiye, Fransa’nın etkisiyle çoklu kolluk yapılanmasına sahip bir ülkedir. Belediye sınırları içinde polisin, belediye sınırları dışında ve polisin örgütlenmediği yerde jandarmanın, denizlerde sahil güvenliğinin ve gümrük kaçakçılığı konusunda gümrük muhafazanın görevli olduğu bir yapılanmaya sahiptir”¹⁶.

Kanaatimizce genel kolluktan polis ve jandarma anlaşılmalıdır. Ancak Polis ve Jandarmanın dışında, tartışmalı da olsa Sahil güvenlik komutanlığı görevlilerini de genel kolluk içerisinde değerlendirilmek yerinde olacaktır. Sahil güvenlik görevlilerinin yetkisinin sadece denizde meydana gelen olaylara bakmakla sınırlı olduğundan genel kolluk içerisinde olmadığını belirten görüşler de mevcuttur. Gümrük muhafaza görevlileri ile Orman muhafaza görevlileri adli kolluk görevi yapmalarına rağmen bu birimlerin görev yerleri sınırlı alanlar olduğundan ve genel kolluğun tüm yetkilerini kullanamadığından genel kanaate göre genel kolluk içerisinde değerlendirilmemektedir.

Kolluğun yaptığı hizmetin sunulmuş şekline göre kolluğu, Demokratik Kolluk ve Demokratik Olmayan Kolluk (Baskıcı Kolluk) olarak ayıran yazarlar¹⁷ da bulunmaktadır. Bu konuda görüş bildiren CERRAH’a göre:

Bir devletin halkı ile ilişkilerinin nasıl olduğu, onun kurumlarının üretmiş oldukları hizmetin içeriğinden anlaşılabilir. Her devletin kurumlarının uygulamalarının temelinde bir hizmet politikası (siyaset) vardır. Devletin tüm kurumları gibi güvenlik hizmeti sunan polis, jandarma gibi kurumlarının da halka bakış açılarını yansıtan hizmet

¹⁵ Emniyet Genel Müdürlüğü, Polis Okullar Ders Kitapları I, Ankara 1998, s. 303-307.

¹⁶ **Göksu- Çevik- Filiz- Gül**, s. 18.

¹⁷ **Cerrah, İbrahim**” Güvenlik Hizmetlerinde Profesyonellik ve Meslek Etiği”, Halkla İlişkiler Yönetimi Geliştirme ve Oryantasyon Eğitimi Bölgesel Seminer Notları. Emniyet Genel Müdürlüğü Eğitim Daire Başkanlığı Eğitim Serisi-2, Ankara 2000, s. 124 vd, **Arslan, Zühtü**, “11 Eylül Sonrasında Yeni Güvenlik Anlayışı, İnsan Hakları ve Demokratik Kolluk”, 2006, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt 8 Sayı: 2, s. 122, 123.

politikaları bulunmaktadır. Bu politikalar kolluk hizmetleri açısından ele alındığında iki tür kolluk modeli ortaya çıkmaktadır¹⁸.

Bunlardan birincisi; demokratik olmayan sistemlerdeki güvenlik örgütlerinin hizmet politikalarıdır. Halka danışılmadan tespit edilen bir politika doğrultusunda kolluk görevi yapan bu tür güvenlik güçleri baskıcı olarak sınıflandırılırlar. Bu yaklaşıma göre, halk her zaman devletine ve güvenlik güçlerine güvenmektedir. Bu güveni sağlamak için daha iyi hizmet sunmaya gerek yoktur. Bu tür güvenlik örgütlerinde yapılan görev, bir hizmet olmaktan daha çok bir kuvvet/güç uygulaması olarak görülür. Buradaki anlayış şu şekilde özetlenebilir. Güvenlik güçlerinin mensupları, devletten almış oldukları ücret karşılığında devleti için görev yapan memurlardır. Yerine getirdikleri görevin nicelik ve niteliği konusunda her kararı devlet verir. Halk için neyin iyi neyin kötü olduğunu devlet her zaman halkından daha iyi bilir. Görev yerine getirilirken meydana gelebilecek aksama ve hatalar sadece devletin kendi personeli tarafından denetlenir¹⁹.

İkinci kolluk modeli ise; kendisini halkın hizmetinde gören, bireyi devletin önünde gören, yapmış olduğu görevleri halk için ve halkın istekleri doğrultusunda üretilmiş birer hizmet olarak algılayan “Demokratik Kolluk” veya ”Uzlaşmacı Kolluk” politikalarıdır. Bu yaklaşıma göre: Güvenlik birimlerinin personeli halktan toplanan vergilerden ödenen bir ücret karşılığında yine halka güvenlik hizmeti sunan kamu görevlileridir. Dolayısıyla, bu hizmetin içeriği ve şekli konusunda doğal olarak halkın söz hakkı vardır. Hizmetlerin incelik ve detaylarını en iyi şekilde bu hizmeti sunan personel bilecektir. Ancak, hizmetin genel politikalarının belirlenmesinde halkın istek ve beklentileri her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Halk için üretilmiş olan güvenlik hizmetlerini en iyi değerlendiren ve herhangi bir aksama olduğunda da en iyi denetleyen yine halkın kendisidir²⁰.

ARSLAN, Demokratik Kolluk hakkındaki görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır. “Hak ve özgürlüklere dayanan demokratik düzenler, paradoksal bir şekilde polis tarafından ve aynı zamanda ona karşı korunmaya muhtaçtır. Bu paradoksu aşabilmek için güvenlik güçlerinin bazı normatif ilkelere dayanan “demokratik kolluk” olarak örgütlenmesi ve

¹⁸ Cerrah, s. 124.

¹⁹ Cerrah, s. 125.

²⁰ Cerrah, s. 125.

görev yapması gerekmektedir. Demokratik kolluk, kendilerine gerektiğinde öldürme yetkisi verilmiş olan kişilerin görevlerini yerine getirip getirmediğini etkili bir şekilde denetleyecek kurumsal mekanizmalar oluşturmaktan ibaret olamaz. Bunun ötesinde, kolluğun gerek Birleşmiş Milletler gerekse Avrupa Konseyi ve AGİT gibi bölgesel kuruluşlar bünyesinde hazırlanmış belgelerdeki ilke ve etik standartlara uygun davranması gerekmektedir²¹. Aynı şekilde demokratik kolluk uygulamalarında polis, yetkilerini siyasi iktidar veya amirlerinin keyfi isteklerinin yerine getirilmesi şeklinde değil, hukuk devletinin gereklerine göre kullanması gerekmektedir.

Demokratik toplumlarda kolluk birimleri demokratik değerlerin yüceltilmesi yönünde hareket sergilemelidirler. Kanaatimizce son günlerde dile getirilen “Güvenlik Kuvveti Anlayışından, Güvenlik Hizmeti Anlayışına Geçiş” prensibinin bir an önce uygulamada hayata geçirilerek Demokratik Kolluk uygulamalarının hayata geçirilmesi polisimizin halka verdiği değeri göstermesi ve demokrasimizin standartlarını yükseltmesi bakımından son derece önemlidir.

1. GENEL KOLLUK

A. KAVRAM

Kolluk kavramı, eskiden beri toplumda kamu düzenini sağlamak ve korumak için Devletin (İdare'nin) sahip olduğu bir gücü temsil eder. Bu gücün idare hukukundaki karşılığı kamu gücüdür. Sözcük olarak kolluk, hem bir idari etkinliği hem de bu etkinliği ifa eden görevlileri ifade eder²².

Genel kolluk yukarıda da belirtildiği üzere polis, jandarma ve sahil güvenlik birimlerinden oluşmaktadır. Devlet genel asayışı ve düzeni daha çok bu birimleri vasıtasıyla sağlamaktadır.

²¹ Arslan, s. 131.

²² Akgüner, Tayfun, “Kolluk Kavramına Genel Bir Bakış” http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/36/web/idare_hukuku/prof_dr_tayfun_akguner.htm, par. 1.

B. POLİS

Polis tabirinin kaynağı eski Yunan (Helen) lisanı olup bu kelime, ilk kullanımında şehir devletlerinin kurulmasını ve sonra da devlet idaresini ve hükümet faaliyetlerini ifade etmekte idi²³. Şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş, kolluk, zabıta ve bu kuruluşta yer alan görevli, kollukçu²⁴ anlamına gelmektedir.

“Polis, kamu düzenini ve güvenliğini koruyan, yasaların eşit ve adil uygulanmasını sağlayan, kanun ve nizamların kendisine verdiği görevleri yerine getiren emniyet hizmetleri sınıfından silahlı bir kuvvettir”²⁵. Diğer bir anlatımla polis, halkın ırz, can, mal ve konut dokunulmazlığını koruyan, yardıma ihtiyaç duyan çocuk, alil ve acizlere yardım eden, yasal düzenlemelere, hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan davranışları önleyen ve bir suç işlendiğinde ceza yargılama yasası ve diğer yasalarda verilen görevleri de yapan silahlı bir kolluk (zabıta) gücüdür²⁶.

Türk Polisi, suç ve suçluyla mücadelesinde, demokratik hukuk devleti ilkelerine bağlı, insan haklarına saygılı, özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengeyi gözetten, birey memnuniyetini öne çıkaran ve toplum destekli hizmet sunma anlayışını temel ilke olarak benimsemiştir²⁷.

a. Polisin Kıyafetine Göre Sınıflandırılması

Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 4. maddesine göre polis üniformalı ve sivil olmak üzere ikiye ayrılır.

²³ **Onar, Sıdk Sami**, “İdare Hukukunun Umumi Esasları”, 3. Baskı, Cilt III, Hak Kitabevi, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1966, s.1476.

²⁴ TDK Sözlüğü, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=polis&ayn=tam#> (14 Ağustos 2010).

²⁵ **Yaşar**, s. 22.

²⁶ **Çetin, Erol**, Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Hukukunda (ve Özel Yasalarda) Memur (Memurla ve diğer Kamu Yöneticilerinin) Yargılanma Usulü ve Memur suçları, 2. Baskı, Ankara 2003, s. 154.

²⁷ http://www.egm.gov.tr/Duyurular2010/2009_faaliyet_raporu.pdf, s. 21.

aa. Üniformalı Polis (Resmi Polis)

Polisin resmi kıyafetle görev yapan kısmıdır. Vasıtalı ve vasıtasız kısımlara ayrılır. Vasıtalı Polis, atlı, arabalı, bisikletli, motorlu, canlı, cansız diğer araçlarla donatılan kısmıdır (ETK, m. 5). Vasıtasız Polis ise, yaya devriye olarak görev ifa eden personeli kapsar.

Üniformalı polislik uygulamasında amaç suç işlemeye müsait şahısların polisin varlığından rahatsızlık duyup suç işlemekten vazgeçmeleri, vatandaşın ise suçlulara karşı polisi yanında hissetmesi ve huzur ve güven duygusu içinde hareket etmesini sağlamaktır. İstanbul polisinin son günlerde geliştirdiği “Halk için Emniyet, Adalet İçin Hizmet” sloganı konuya güzel bir örnek teşkil etmektedir.

ba. Sivil Polis

ETK'nun 6. maddesine göre sivil polis; her türlü emniyet hizmetlerinde üniformasız olarak çalıştırılan kısım olarak tanımlanmıştır. Emniyet hizmetlerinde bazı görevler vardır ki bu görevlerin yerine getirilmesinde polisin kendisinden beklenen hizmeti en iyi şekilde yapabilmesi için kimliğini saklaması ve kendisini gizlemesi gerekmektedir. Sivil giyimli polisler halkın içerisinde daha rahat hareket kabiliyetine sahip olduğundan suçlulara daha rahat yaklaşabilir onların takibini daha rahat yapabilir. Sivil polislerin yetki ve sorumlulukları üniformalı polisle aynı olup üniformalı görevlilerden seçilirler²⁸. İstihbarat, terör, güvenlik şubelerinde çalışan tüm polisler ile asayiş ve trafik şubelerinde çalışan polislerin bir kısmı sivil olarak istihdam edilir.

b. Polisin Hizmet Alanlarına Göre sınıflandırılması

Toplumda bireylerin yaşama ve güvenli bir sosyal ortamda varlığını sürdürme hakkı vardır. Kolluğun görevlerinden biri de vatandaşın bu haklarının gereğini yerine getirmek için bir takım vazifeler icra etmesidir. Buna göre, kolluğun hem önleyici (idari) hem de bastırıcı (adli) olmak üzere çift görevi bulunmaktadır²⁹. GELERİ, suçla mücadele alanında yapılan polisiye faaliyetleri dört temel başlık altında incelemektedir.

²⁸ Yaşar, s. 45.

²⁹ Centel, Nur- Zafer, Hamide, “Ceza Muhakemesi Hukuku” Beta Basım Yayım, İstanbul 2003, s. 94.

“Bunlar; *proaktif polislik*: suçlar işlenmeden önce aktif çalışmalar yoluyla suçları önlemeyi ifade eder. *Önleyici polislik*: Doğrudan sorunlu kişiler, potansiyel suçlular ve suç işlenmesini kolaylaştıran fiziksel unsurlar üzerine odaklanır ve suçların işlenmesini zorlaştırmak, suçluların yakalanmasını kolaylaştırmak ve suç sonrası elde edilmesi düşünülen kazancı ortadan kaldırmak suretiyle suçların önlenmesini hedeflemektedir. *Adli (Tepkisel) Polislik*: Bu tür polislik itfaiye (yangın söndürme) polisliği olarak da tanımlanır. Adli şubelerin, dedektif olarak bilinen sivil soruşturma personelinin yaptığı çalışmalar (suç araştırma ve soruşturmaları) bu kapsamda yer alır. Polis, burada herhangi bir suç işlendikten sonra ortaya çıkar ve devreye girer. *Onarıcı (Cezalandırıcı/İslah Edici) Polislik*: Suç sonrası yakalanıp hakkında gerekli soruşturma yapıldıktan sonra mahkemeler tarafından suçluluğuna karar verilen kişiler için gerekli işlemlerin yapıldığı aşamadır”³⁰.

Polisin idari nitelikteki görevi olan suçu önleme görevi ile adli nitelikteki görevi olan suçluları yakalama ve adalete teslim etme görevinin birbirinden ayrılması gerekmektedir. Bu şu açıdan önem taşımaktadır. Polisin, idari görevi esnasında bağlı olacağı amiri ile adli görevi esnasında bağlı olacağı amiri birbirinden farklıdır. Bu nedenle somut olayda kimin emir vermeye yetkili olduğunu tespit etmek açısından idari görevle adli görevin birbirinden ayrılması önem taşımaktadır³¹.

aa. İdari (Önleyici) Polis

Her toplumda polisin ilk görevi suç olmadan önce suçu önlemektir. Polis bu konuda gerekli tedbirleri almak durumundadır. İşte bu görev idari polisin yani önleyici polisin görevlerindedir³². Genel ve sosyal düzenle ilgili kanun, nizam ve emirlerin yapılmasını sağlayan, suç oluşmadan önce suçu önleyici tedbirler alan polise idari polis denir. İdari polis, önleyici, koruyucu ve ihtiyaç sahiplerine yardım edici görevleri yapmak için suç oluşturan unsurları göz önüne alarak o mahalde polis merkezi, karakol, nokta, devriye ve motorlu ekipler kurar. İdare, kanunların suç saydığı fiillerin oluşmaması için önceden bazı önlemler alır ve uygular, emir ve yasaklar koyar, gerektiğinde kuvvet kullanarak bu faaliyetleri engeller. Eğer olmuşsa devamına engel

³⁰ **Geleri, AYTEKİN**, “Önleyici Polislik”, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2009, s. 15 vd.

³¹ **Centel-Zafer**, Ceza Muhakemesi... s. 94, 95.

³² **Yaşar**, s. 46.

olarak kamu düzenini sağlamış olur ve düzenin devamlı olmasını temin eder. En belirgin özelliği önleyici nitelikte olan idari polisin, kural olarak suçluları izleyici, delilleri toplayıcı değil, düzenleyici, önleyici ve durdurucudur³³. Ancak idari polis, adli polisin görevini gerektiren bir durumla karşılaşarsa olaya müdahale ederek, bir taraftan adli kolluk görevini yapar, diğer taraftan da adli polisi haberdar eder ve adli kolluk gelince işi ona devreder³⁴. Bu husus ETK'nun 12. maddesinin 2. fıkrasında da hüküm altına alınmıştır.

ba. Adli (Kovuşturucu) Polis

Adli Kolluk uygulamada daha önce var olmasına rağmen adli kolluk kavramı, hukukumuzda ilk kez 2005 yılında yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 164 vd. maddeleri ile girmiştir. CMK'nun 167³⁵ maddesine dayanılarak çıkartılan Adli Kolluk Yönetmeliğinin 3. ve 4. maddelerinde Polis, Jandarma, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Gümrük Müsteşarlığının adli kolluk görevi olduğu anlaşılmaktadır³⁶. “Soruşturma evresini savcı merkezli düzenleyen CMK savcı-kolluk ilişkilerini bir daha bozulmamacasına düzeltmiş, bu ilişkiyi akılcı bir eksen oturtmuş, adli kolluğu idari yönden İç İşleri Bakanlığına, fonksiyonel olarak da savcılığa bağlamıştır. Bu durumda polis teşkilatı örnek alınacak olursa illerde il emniyet müdürü, ilçelerde de ilçe emniyet müdürü savcının muhatabı haline gelmiştir”³⁷.

Adli kolluğun en önemli birimlerinden olan adli polis, suçun işlenmesinden sonra suçu bastırma ve yasalarda yazılı görevleri yerine getirmekle görevlidir (PVSK m. 2/b). Suçun işlenmesinden sonra olaya el koyan ve suçun olay yerindeki iz ve delillerini kendine has teknik metodlar uygulayarak tespit eden, cumhuriyet savcılarının adına soruşturmayı yürüterek şüpheli ile suç delillerini adli mercilere teslim ederek adaletin

³³ <http://www.egm.gov.tr/arsiv/idari.htm> (05 Nisan 2010).

³⁴ **Kunter-Yenisey-Nuhoğlu**, “Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku (Birinci Kitap) Hüküm Verme Görevi ve Ceza Muhakemesinin Yapısı, Beta Basım Yayım, 17. Baskı, İstanbul 2009, s. 323.

³⁵ CMK m 167: (1) Adli kolluk görevlilerinin nitelikleri ve bunların hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi, diğer hizmet birimleri ile ilişkileri, değerlendirme raporlarının düzenlenmesi, uzmanlık dallarına göre hangi bölümlerde çalıştırılacakları ve diğer hususlar; bu Kanunun yürürlük tarihinden itibaren altı ay içinde Adalet ve İçişleri Bakanlıklarınca müştereken çıkarılacak yönetmelikte belirlenir.

³⁶ **Güzeloğlu, Turan**, “Kolluğun Kuvvet ve Silah Kullanma Yetkisi” Seçkin Yayıncılık Ankara 2008 s.

17.

³⁷ **Öztürk, Bahri- Erdem, Mustafa Ruhan** “Uygulamalı Yeni Ceza Muhakemesi Hukuku” 12. Baskı, Ankara 2008 s. 300, 301.

tecelli etmesi için uğraşan adli polistir³⁸. Adli polis, en az tam teşekküllü bir polis karakolu bulunan yerlerde adli konuları takip etmek üzere, EGM kadrosu içerisinde ayrılan görevlilerden oluşan kısımdır. Karakol istenilen düzeyde teşkilatlanmaya sahip değilse, emniyet personelinin bir kısmı veya hepsi bu görevde çalışabilir³⁹.

Bir kolluğa adli kolluk diyebilmek için, yani adli kolluğu genel kolluktan ayırabilmek için en az üç unsurun bulunması gerekir. Bu unsurlar:

1- Adli kolluk, bir suç şüphesi üzerine harekete geçer ve idari kolluktan farklı olarak adli kolluğun görevi suçları önlemek değil; işlendiği ileri sürülen suçların, gerçekten işlenmiş olup olmadığını her yönüyle araştırmaktır.

2- Adli kolluk, bilhassa iz bilimine (kriminalistik bilimine) vakıf ve bunun gereği olarak, olay yeri incelemesi ve delillerin muhafazasının nasıl yapılacağını bilecek seviyede her teknik bilgi ile donatılmış, ceza muhakemesinin esaslarını ve burada belirtilen insan haklarını özellikle de sanık haklarını iyi bilen bir başka deyişle “fikri altyapısı” oluşturulmuş teknik personele sahiptir.

3- Adli kolluk, kolluk teşkilatının, her türlü teknik olanak, laboratuvar vs. ile donatılmış teknik kolluktur⁴⁰.

Bir hukuk devletinde kurumlar işbirliği yapar ve sistemin ahenkli bir şekilde işlenmesini sağlar. Bunun içindir ki adli kolluk, savcı ile etle tırnak gibi çok yakın bir işbirliği içinde olması gerekir. Adli kolluk görevlileri, Cumhuriyet Savcısının adli görevlere ilişkin emirlerini yerine getirir. Adli kolluk, adli görevlerin haricindeki hizmetlerde, üstlerinin emrindedir⁴¹. Adli kolluk amiri veya üstü olmayanların adli kolluğa emir vermeleri ve bu emrin yerine getirilmesi mümkün de değildir hukuka da uygun değildir. Adli kolluk mensubu adli kolluk görevi ile ilgili olarak kendi amiri ve savcıdan emir alabilir⁴². Ancak bazı durumlarda adli kolluk personeli geçici olarak idari işlerde (maç, toplantı vs.) görevlendirilebilirler.

³⁸ **Kunter, Nurullah- Yenisey, Feridun- Nuhoglu, Ayşe**, “Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku”, Beta Basım Yayım, 15. Baskı, İstanbul 2006, s. 380.

³⁹ <http://www.egm.gov.tr/arsiv/adli.htm>, (05 Nisan 2010).

⁴⁰ **Öztürk - Erdem**, 2008, s. 360.

⁴¹ **Öztürk-Erdem**, (2008), s. 302-303.

⁴² **Ünver, Yener- Hakeri, Hakan**, “Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1” , 2. Baskı, Ankara 2009 s. 175.

Adli kolluk karşılaştığı her olayı savcı ile paylaşmak durumundadır ve ondan aldığı talimata göre hareket etmektedir. “Adli kolluğa re’sen soruşturma başlatma yetkisinin verilmeyişini eleştirmek gerekir. Polisi savcı, savcılar da polis yapamayacağımıza göre, savcılık ile kolluk arasında hukuk ve polislikten anlayan eğitilmiş savcı yardımcılarını kategorisi oluşturmadan tüm adli kolluğun savcılara bağlanması ve gerçek anlamda adli kolluğun kurulmayışı, hatalı olmuştur”⁴³. Kanaatimiz de bu yöndedir. Adli kolluk görevi yürüten merkezlerin yapısını geliştirerek içerisinde, nöbetçi savcı veya savcı yardımcısı, nöbetçi doktor ve baro tarafından belirlenen avukatın da bulunacağı bir yapı kurulmalıdır.

ca. İdari polis-adli polis ayrımı

Polis faaliyetleri ifa edilirken yapılan işlemlerin aslında idari işlem olması, işlevi itibarıyla polisin idari polis-adli polis olarak ayrılmasına bir engel teşkil etmemektedir. Bu bir çelişki de oluşturmamaktadır. Esasen idarî polis ile adlî polisi kesin çizgilerle birbirinden ayırmak pek mümkün olamamaktadır. Bununla birlikte, suçların takibi, delillerinin bulunması, faillerinin yakalanarak hakim önüne çıkarılması faaliyeti, özünde idari bir faaliyet olmakla birlikte, biçimsel olarak adli polis faaliyetidir⁴⁴.

Polisin idari-adli görev ayrımındaki temel ölçü suçun önlenmesi ve suçun işlenmemesiyle ilgilidir. İdari polis suçun işlenmemesi için önleyici tedbirler geliştirirken, tedbirlere rağmen suç işlendikten sonra, faile ve fiile ilişkin araştırma yapmak ise adli polisin görevidir⁴⁵.

İdari polis, adli polise, gerekli hallerde veya savcının isteği üzerine yardımla mükelleftir. İdari polis, adli polisi ilgilendiren bir olay karşısında kaldığı zaman, bir taraftan adli polis görevi olan delilleri muhafaza, suçlunun yakalanması gibi görevleri yerine getirirken, diğer taraftan adli polisi konu hakkında haberdar eder ve adli polis gelince işi ona devreder. Teorik olarak adli ve idari polis görevlerini ayırmak mümkün

⁴³ Ünver- Hakeri, s. 176.

⁴⁴ Hafizoğulları, Zeki, “İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.44, Ankara 1995, s. 569, 570.

⁴⁵ Kunter, Nurullah, Yenisey, Feridun, “Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku”, Arıkan Yayınevi, İstanbul 2005, s. 164.

olmakla birlikte, tatbikatta bunların görevlerinin sınırlarını kesin çizgilerle ayırmak pek mümkün değildir⁴⁶.

da. Siyasi Polis

ETK'nun 9/b maddesine göre siyasi polis; “Devletin umumi emniyetine taalluk eden işlerle mükellef olan kısımdır.” ‘Devletin umumi emniyeti’ idari polisin amacını oluşturan kamu düzenini korumak ve sağlamaktan farklı olup, Devletin bağımsızlığına ve bütünlüğüne ülkenin ve milletin bölünmezliğine, Cumhuriyet ve demokrasiye karşı dışarıdan gelebilecek saldırılara ve içeriden gelebilecek tehlikelere karşı korunmayı ifade eder. Bir başka anlatımla, “Devletin genel güvenliği” milli güvenlik anlamında kullanılmaktadır. İşte siyasi polis faaliyetleri, Devletin milli güvenliğin korunması için İstihbarat, Terör ve Güvenlik Şubelerinin ifa ettiği gizli polis faaliyetleridir⁴⁷.

Ülkenin genel güvenliğine karşı her türlü hareket ve tecavüzü önceden haber alan ve ülkenin güvenliğine kast eden şahısları yakalayıp adalete teslim eden polistir. Anayasanın koyduğu demokratik hukuk düzenini ve ülke bütünlüğünü bozmaya ve yıkmaya yönelik tehditleri, gizli örgüt faaliyetlerini izler ve suçluları tespit ederek adalete teslim eder. Bu tür faaliyetleri gizli ve kendine has tekniklerle ve taktiklerle yerine getirir. Öncelikle devlet güvenliğini aleyhine tertipler içinde bulunan terörist örgüt ve grupların metot ve hedeflerini ve tehdit ve tehlikenin ne boyutta olduğu, ve bu tehlikeleri bertaraf etmek için elindeki imkanların yeterli olup olmadığını değerlendirir. Bundan sonra da aktif bir şekilde operasyonların icrasına imkan verecek takip-tarassut, sızma ve benzeri çalışmalara geçer ve örgüt ve örgüt ve içerisindeki şahısları hukuki delillerle ispat suretiyle adalete intikalini sağlar⁴⁸.

ea. Çevik Kuvvet Polisi

1965 yılında kurulan Toplum Polisi, 1982 yılında Çevik Kuvvet olarak teşkilatlandı⁴⁹. 11.03.1982 tarih ve 2696 sayılı kanunla 3201 sayılı ETK'na eklenen Ek

⁴⁶ <http://www.sakarya.pol.tr/mudurluk/hakkimizda/plshzm.asp> (Polisin Hizmete Göre Taksimi) (05 Nisan 2010).

⁴⁷ **Günday, Metin**, “İdare Hukuku” İmaj Yayıncılık, Ankara 2002, s. 250, 251.

⁴⁸ <http://www.izmirpolis.gov.tr/> (Tarihçe, Polisin Hizmete Göre Taksimi), (05 Nisan 2010).

⁴⁹ **Aydın, A. Hamdi**, “Polis Meslek Hukuku” Doğu Matbaacılık, Ankara-1996 s. 62.

Madde 15 gereğince 01.01.1983 tarihinde Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği hazırlanmıştır. PÇKY'nin 5. maddesine göre; Polis Çevik Kuvvet Birimleri il merkezlerinde Emniyet Müdürlüklerine, gerekli görülen ilçelerde emniyet amirliklerine bağlı olarak kurulur. Çevik Kuvvet polisinin, bilhassa toplumsal olayların kanunlar çerçevesinde gerçekleşmesini sağlamak için icra edeceği görevleri yine aynı yönetmeliğin 19. maddesinde ve ETK'nun 13. maddesinde sayılmıştır⁵⁰.

1980 darbesi sonrası kamu güvenliğini sağlamak öncelikli bir politika olarak benimsendiği için kurulan hükümet ve sonrası hükümetler Polis Teşkilatını güçlendirme politikasını benimsemişlerdir. Çünkü 1980 ihtilalinin varlık sebebi terör ve siyasal şiddeti önlemektir. Bu bağlamda, 1965 yılında gösteri ve yürüyüşleri kamu düzeni açısından kontrol etmek amacıyla kurulan Toplum Polisi, bu görevini etkin bir biçimde yerine getirmediği gerekçesiyle 1983 tarihinde çıkarılan 2696 sayılı yasayla "Çevik Kuvvet Şube Müdürlükleri" olarak değiştirilmişlerdir. Bu birimin amacı yasal toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde düzen ve güvenliği sağlamak ve ayrıca kanunsuz gösterileri kanunların verdiği yetkiler çerçevesinde zor kullanarak önlemek olarak belirlenmiştir. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerindeki artışa paralel olarak çevik kuvvet personel sayısının hızla arttığı ve bu sayının 1995 yılında rakamla 17 binlere ulaştığı görülmektedir. 2002 yılında STÖ temsilcilerinin, birimde çalışan ve çalışmayan personelin de görüşü alınarak hazırlanan bir raporda Çevik Kuvvet Şubelerinin küçük İl ve İlçelerde bu birimi ilgilendiren olay olmadığı için atıl bir şekilde bekletildiği ve

⁵⁰ Ek Madde 13 - Polis çevik kuvvet birimleri:

- a) Kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzeninin ve güvenliğinin sağlanmasında,
- b) Kamu düzenini bozabilecek nitelikteki toplumsal hareketlerin meydana gelmesi muhtemel yerlerde önleyici tedbirlerin alınmasında ve bu yerlerde devriye hizmetlerinin yürütülmesinde,
- c) Grev ve lokavtlar sırasında işyerlerinin tahribe uğramasının veya işgalinin önüne geçilmesinde,
- d) Kanuna aykırı sokak ve meydan hareketlerinin önlenmesinde,
- e) Toplumsal olaylar, grev ve lokavtlar ile kanuna aykırı sokak veya meydan hareketlerinde toplumun veya kişilerin maddi ve manevi varlıklarının tecavüzlerden korunmasında,
- f) Diğer polis kuvvetlerinin yetersizliği halinde, her türlü tören veya gösterilerde gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasında ve düzenin sağlanmasında,
- g) Özel timlerin yer almasını gerektirecek diğer operasyonların yapılmasında,
- h) Yukarıdaki bentlerde gösterilen durumlarda meydana gelen kanuna aykırı olayların gerekirse zor kullanarak etkisiz hale getirilmesinde kullanılmak üzere görevlendirilir. (Ayrıca bkz. PÇKY madde 19).

başka işlerde kullanıldığı ve dolayısıyla kaldırılması gerektiği ifade edilerek kaldırılmıştır (Çevik Kuvvet Raporu, 2002)⁵¹.

Çevik kuvvet polisi, kanunsuz gösteri ve yürüyüşlerin engellenmesi ve gerektiğinde izinsiz olarak icra edilmeye çalışılan korsan gösteri ve toplumsal olaylara zor kullanmak suretiyle müdahale ederek olayların önüne geçen bir birim olduğundan konumuz açısından önem arz etmektedir.

fa. Özel Harekât Polisi

Özel harekât polisi 1983 yılında Asayiş Dairesi Başkanlığı bünyesinde, merkezde "Özel Hareket Şube Müdürlüğü" İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde ise "Özel Harekât Grup Amirlikleri" şeklinde teşkilatlandırılmıştır. Yasadışı terör örgütlerinin şehirlerde veya kırsal alanlardaki silahlı faaliyetlerini engellemek, gerçekleştirilen eylemlerin faillerini etkisiz hale getirmek veya yakalamak, araç, bina ve uçak gibi kapalı alanlarda rehin alınan kişi veya kişileri kurtarmak gibi görevleri vardır⁵².

Değişen koşullardan dolayı 1987 yılında Asayiş Dairesi Başkanlığı bünyesinden alınarak Terörle Mücadele ve Harekât Dairesi Başkanlığı bünyesinde "Özel Hareket Şube Müdürlüğü" olarak 1993 yılına kadar faaliyet göstermiş ve özellikle bölücü terör örgütü PKK tarafından gerçekleştirilen terör eylemlerinin artmasıyla Özel Harekât Dairesi Başkanlığı'na dönüştürülerek hizmete başlamıştır⁵³. Bu tarihten sonra sayıları sürekli artan özel harekât polisleri özellikle bölücü terör örgütüne karşı kırsal alanda büyük operasyonlara imza atmıştır. 28 Şubat sürecinin başlamasıyla birlikte sayıları azaltılan ve terör örgütlerine karşı kullanılan ağır silahları ellerinden alınmıştır. Ancak bölücü terör örgütüne karşı kırsal alanda askerin yanında profesyonel güce ihtiyaç duyulduğundan günümüzde yeniden aktifleştirilerek kırsal alanda aktif operasyonlara katılması sağlanmıştır⁵⁴. Özel hareket polisleri kırsal alanda terör örgütleriyle mücadele ederken şehirlerde de rehine kurtarma ve yüksek riskli terör,

⁵¹ Göksu- Çevik- Filiz- Gül, , s. 21, 22.

⁵² <http://www.egm.gov.tr/daire.ozelharekat.asp>, EGM, Özel Harekat Dairesi Başkanlığı, (29 Ağustos 2010).

⁵³ <http://www.egm.gov.tr/daire.ozelharekat.asp>, EGM, Özel Harekat Dairesi Başkanlığı, (29 Ağustos 2010).

⁵⁴ <http://www.haberturk.com/gundem/haber/525843-polis-ozel-harekat-yeniden-daglara-cikiyor>, 23 Haziran 2010, Polis Özel Harekat yeniden dağlara çıkıyor, (29 Ağustos 2010).

narkotik, organize ve asayiş operasyonlarına destek vermektedirler. Bu açıdan değerlendirildiğinde polis birimleri içerisinde çevik kuvvet polisi ile birlikte en çok zor ve silah kullanmaya başvurabilen birim olma özelliğine sahiptir.

ga. Trafik Polisi

1983 yılında karayollarında, can ve mal güvenliği yönünden trafik düzenini sağlamak ve trafik güvenliğini ilgilendiren tüm konularda alınacak önlemleri belirlemek amacıyla yürürlüğe giren 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK), karayolları üzerindeki trafiğin düzenlenmesi ve denetlenmesini görevini Emniyet Genel Müdürlüğüne vermiştir. KTK'nun 6. maddesine göre, "Trafik polisinin asli görevi trafik hizmetlerini yürütmek olmasına rağmen görevi sırasında karşılaştığı acil ve zorunlu hallerde genel zabıta görevi yapmakla da yetkilidir. Mülki idari amirlerince, emniyet ve asayiş bakımından zorunlu görülen haller dışında, trafik zabıtasına genel zabıta görevi verilemez, araç, gereç ve teçhizatı trafik hizmetleri dışında kullanamaz." Ancak özellikle büyük şehirlerde trafik polisine maç görevi, miting görevi şeklinde önleyici görevler verildiği gözlemlenmektedir.

Genel ve asli görevi trafik ile ilgili olsa da, trafik polisi genel polisin tüm yetkilerine sahiptir. Trafik polisinin bulunmadığı yerlerde genel polis trafik hizmetini yürütebilir. Bir yerde genel polis de yoksa jandarma aynı hizmeti görür⁵⁵.

ha. Çocuk Polisi

Polisin sıfır-on sekiz yaş grubu, çocuklara yönelik olarak yürüteceği hizmetler konusunda, çocukların gelişim özellikleri, davranış bilimleri, mülakat teknikleri, iletişim becerisi gibi konularda hizmet içi eğitim almış, personelden oluşturulan çocuk polisi; korunmaya, yardıma muhtaç, buluntu, kimliği tespit edilemeyen, sokakta yaşayan, başıboş, terk edilmiş, mülteci, refakatsiz ve benzeri çocuklara yönelik hizmetlerin yanı sıra, suç işlediği şüphesi altında bulunan çocuklarla ilgili soruşturmaları da yürütmektedir⁵⁶. ÇKK'nun 31. maddesinin 1. fıkrasında çocuklarla

⁵⁵ Aydın, s 60.

⁵⁶ http://www.egm.gov.tr/Duyurular2009/Faaliyet_Raporu.pdf, s. 30 (06 Nisan 2010) .

ilgili kolluk görevinin, öncelikle kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirileceği hükme bağlanmıştır.

Başta BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme olmak üzere yürürlükteki mevzuat esas alınarak Emniyet Teşkilatının çocuklara yönelik hizmetlerinin daha sağlıklı yürütülmesi amacıyla "Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği" 13.04.2001 gün ve 24372 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni yapılanma ile Küçükleri Koruma Şube Müdürlükleri, Çocuk Şube Müdürlüklerine; Küçükleri Koruma Büro Amirlikleri ise Çocuk Büro Amirliğine dönüştürülmüştür⁵⁷.

Bununla birlikte mevcut durum itibariyle İstanbul'da 2008 yılında İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün çocuklara ve gençlere ulaşmayı amaçlamak için başlatmış olduğu bir SMS İhbar Şikayet sistemi olan Alo Kanka uygulaması bulunmaktadır. Bunun yanında "İl Emniyet Müdürlükleri bünyesinde, olayların yoğun olduğu okullarda 'Okul Polisliği' kavramı oluşturularak 'Polis Abi' uygulamasının başlatıldığı, bu okullarda mesai saatleri içerisinde sürekli olarak personel görevlendirildiği, diğer okullarda ise okulların giriş-çıkış saatlerinde, okulla ilgisi olmayan kişilerin öğrencileri rahatsız etmemeleri için mevcut yaya ve motorize emniyet tedbirlerine ilave olarak 'mobil ekip'ler kurulup; güzergahı ve isimleri belirlenen okullar çevresinde, okulla ve öğrencilerle hiçbir ilgisi bulunmayan ve öğrencilere rahatsızlık verebilecek, asayiş ve huzuru bozabilecek kişilerin Genel Bilgi Toplama (GBT) sorgulamasının yapılarak okul çevresinden uzaklaştırılması ile görevlendirildikleri görülmektedir"⁵⁸.

C. JANDARMA

a. Tanım

2803 Sayılı Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Kanunu 5. maddesinde; "Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilatı, görevin özelliği ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esaslara uygun olarak kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir. Emniyet

⁵⁷ <http://www.egm.gov.tr/cocuk.polisi.asp> , Çocuk Polisi, par. 4.

⁵⁸ **Kavak, Ferdi**, "Çocuk Haklarının Korunmasında Polisin Görev ve Yetkilerinin Uygulama Açısından Değerlendirilmesi", Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005, s 133.

ve asayiş ile görevli jandarma birliklerinin kuruluş ve konuşlarının düzenlenmesinde zorunlu haller dışında mülki taksimat esas alınır. Ancak hizmette verim ve etkinliğin sağlanması amacıyla birden çok ili içine alan bölgelerde teşkilatlanma da göz önünde bulundurulur.” hükmü ile jandarmanın kuruluşu düzenlenmiştir. Aynı kanunun 3. maddesinde de; Türkiye Cumhuriyeti Jandarması emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren silahlı, askeri bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir denilmektedir.

Jandarma Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olup, Silahlı Kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğrenim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Ancak Jandarma Genel Komutanı, Bakana karşı sorumludur (JTGYK m. 4).

b. Görevleri

Jandarma, Polis Teşkilatının bulunmadığı yerlerde Mülki, Adli, Askeri ve kanunlarla kendisine verilen diğer görevleri yapmakla sorumludur. Jandarmanın görevleri 2803 S. JTGYK’nun 7. maddesinde açıkça belirtilmiştir. Ayrıca 2559 sayılı PVSK’nun 25. maddesine göre; “Polis teşkilatı bulunmayan yerlerde il, ilçe ve bucak jandarma komutanları ile jandarma karakol komutanları bu kanunda yazılı vazifeleri yapar ve yetkileri kullanırlar.” denilmek suretiyle sorumluluk bölgesinde polisin yaptığı görevleri ve kullandığı yetkileri kullanabilecekleri belirtilmiştir.

aa. Mülki görevleri:

Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, suç islenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korunmalarını yapmak jandarmanın mülki görevleri kapsamına girmektedir.

ba. Adli görevleri:

İslenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtildiği şekilde suç ve suçluların ortaya çıkarılması, yakalanması ve suç delilleri ile birlikte adli makamlara intikal ettirilmesidir.

ca. Askeri görevleri:

Askeri kanun ve nizamların gereği görevlerle, Genelkurmay Başkanlığınca verilen görevleri yapmaktır.

da. Diğer görevleri:

Mülki, Adli ve Askeri görevler dışında kalan ve diğer kanun ve nizam hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı emir ve kararlarla jandarmaya verilen görevlerdir.

c. Sorumluluk Alanı

2803 S. JTGYK'nun 10. maddesine göre Jandarmanın sorumluluk alanı; Polis görev sahası dışı olup, bu alanlar il ve ilçe belediye hudutları haricinde kalan veya polis teşkilatı bulunmayan yerlerdir.

Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 21. maddesiyle⁵⁹. 'Jandarma iç güvenlik birliklerinin sorumluluk alanının belirlenmesi' başlığı altında

⁵⁹ Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği Madde 21 - (Değişik madde: 25/03/2009-2009/14808 B.K. Yön/1.mad).

Esas olarak il ve ilçe belediye sınırları içindeki bölge polisin sorumluluk alanını; il ve ilçe belediye sınırları dışında kalan bölge ise jandarmanın sorumluluk alanını oluşturur.

Kolluk birimlerinin personel, araç, gereç imkânları ve hizmet gerekleri göz önünde bulundurularak belediye sınırları dışında kalan yerlerden bir kısmı polisin görev alanı; belediye sınırları içinde olmakla birlikte şehir meskûn alanlarına uzak bazı yerler ise jandarmanın görev alanı olarak tespit edilebilir.

Yukarıda belirtilen esaslara göre; il ve ilçelerdeki jandarma ve polis sorumluluk alanlarının sınırları, ilçelerde kaymakam, illerde vali veya görevlendireceği vali yardımcısı başkanlığında jandarma ve emniyet temsilcilerinin katılacağı bir komisyon tarafından belirlenir. Komisyon, vali veya kaymakamın çağrısı üzerine toplanır. Büyükşehir, il veya ilçe belediyesi kurulması, kaldırılması ya da kentleşme veya diğer sebeplerle sınırlarında değişiklik olması halinde, değişikliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç üç ay içerisinde sorumluluk alanları yeniden düzenlenir.

Komisyon tarafından alınan kararlar bir protokole bağlanır ve belirlenen sorumluluk alanlarının sınırları protokole eklenen bir harita veya kroki üzerinde gösterilir.

Sorumluluk alanlarının sınırlarının belirlenmesinde oybirliği sağlanamayan durumlarda kolluk birimleri arasındaki anlaşmazlıklar vali tarafından kesin olarak çözümlenir ve düzenlenecek protokolde bu husus belirtilir.

jandarmanın sorumluluk bölgesinin nasıl belirleneceğini açıklanmıştır. Buna göre kolluk birimlerinin imkanlarına ve hizmet gerekleri göz önünde bulundurularak belediye sınırları dışında kalan yerlerden bir kısmı polisin görev alanı; belediye sınırları içinde olmakla birlikte şehir meskûn alanlarına uzak bazı yerler ise jandarmanın görev alanı olabileceği, ilçelerde kaymakam, illerde vali veya görevlendireceği vali yardımcısı başkanlığında jandarma ve emniyet temsilcilerinin katılacağı bir komisyon tarafından belirlenir.

Ülkemizde özellikle son yıllarda köyden şehre göçle birlikte köy nüfusu azalmış ve şehir nüfusu artmıştır. Bu açıdan jandarmanın sorumluluk alanı Türkiye yüzölçümünün % 92'sini kapsamına rağmen Türkiye nüfusunun yaklaşık olarak % 29,5'nin yaşadığı bölgelerden oluşmaktadır⁶⁰. Ancak bu sayı yaz aylarında insanların tatil bölgelerine gitmeleriyle birlikte artış göstermektedir. Ayrıca nüfusu artan yerlerin ilçe olmasıyla birlikte jandarma sorumluluğunu polise devretmektedir. Örneğin İstanbul'da Sancaktepe ilçesinin kurulmasıyla birlikte daha önce jandarma teşkilatı görev yapmaktayken, görevi Polis teşkilatının devralmasıyla sorumluluk polise geçmiştir.

D. SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI

2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu (SGKK) ile kurulan bu birim Türk Silahlı Kuvvetleri kadro ve kuruluşu içerisinde olup, barışta görev ve hizmet yönünden İçişleri Bakanlığına, savaş zamanında ise Deniz Kuvvetleri Komutanlığına bağlı olarak görev yapar. SGKK'nun Yetkiler başlığı altında düzenlenen 5. maddesinin 1. bendine göre Sahil Güvenlik Komutanlığı görevlilerinin kendilerine verilen görevlerin yapılmasında; silah kullanma yetkisi dahil kanunların diğer güvenlik kuvvetlerine tanıdığı bütün hak ve yetkilere sahiptirler.

Hazırlanacak protokol doğrultusunda devir ve teslim ile ilgili işlemler en geç üç ay içerisinde tamamlanır. Görev ve sorumluluk alanlarını belirleyen protokol ve ekindeki harita veya kroki ile diğer eklerin komisyonca onaylanacak birer örneği mülki amirlik, jandarma ve emniyet birimlerinde dosyalanır. Bunların birer örneği de ilgili kolluk birimlerinin merkez teşkilatlarına intikal ettirilmek üzere İçişleri Bakanlığına gönderilir.

İlgili kolluk birimi, görev ve sorumluluk alanlarında yapılan değişikliğe göre, teşkilatlanma, planlama, bütçeleme, personel istihdamı konularında gerekli idari işlem ve düzenlemeleri yapar ve tedbirleri alır.

⁶⁰ <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/kitaplar/turkiye2008/turkey/168-169.htm> , s. 169, (10 Mart 2010).

Sahil Güvenlik Komutanlığına 2692 sayılı SGKK m. 4 ile verilen görevler şunlardır: Sahil ve karasularımızı korumak, güvenliğini sağlamak; denizlerimizde can ve mal emniyetini sağlamak; deniz ve kıyılarda görülecek başıboş mayın, patlayıcı madde ve şüpheli cisimler için gerekli tedbirleri alarak, ilgili makamlara iletmek; deniz yolu ile yapılan her türlü kaçakçılık eylemine mani olmak; gemi ve deniz araçlarının telsiz, sağlık, pasaport, demirleme, bağlama, avlanma, dalgıçlık ve bayrak çekme ile ilgili kanunlarda belirtilen hükümlere aykırı eylemlerini önlemek; deniz seyir yardımcılarının çalışma durumlarını izlemek, görülen aksaklıkları ilgili makamlara iletmek; karasularımıza giren mültecileri, yanlarında bulunabilecek silah, mühimmat ve sair harp malzemelerinden arındırmak ve bunları ilgili makamlara teslim etmek; su ürünleri avcılığını denetlemek; deniz kirliliğini önlemek maksadıyla denetimler yapmak; su altı dalışlarını denetleyerek, eski eser kaçakçılığına engel olmak; Türk arama kurtarma sahasında, uluslararası arama ve kurtarma sözleşmesi ile ulusal arama kurtarma yönetmeliğinde belirtilen esaslar dahilinde arama kurtarma görevlerini yerine getirmek; yat turizmi faaliyetlerini denetlemek; emredildiğinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı emrinde ülke savunmasına katkıda bulunmaktadır⁶¹.

E. GENEL KOLLUĞA YARDIMCI OLAN ÇARŞI VE MAHALLE BEKÇİLERİ

772 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanununun 2. maddesine göre Çarşı ve Mahalle bekçileri genel kolluğa yardımcı silahlı bir kuruluştur⁶². 5757 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu, Devlet Memurları Kanunu ve Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile kadroları daha önce YH -Yardımcı Hizmetler Sınıfı" olarak yer alan "Çarşı ve Mahalle Bekçisi" unvanlı kadroların sınıfı "EMH -Emniyet Hizmetleri Sınıfı" olarak değiştirilmiştir (m. 4). Emniyet Teşkilatı Personeli Kimlik Kartları İle Polis Kimlik Kokartları

⁶¹ Göksu- Çevik- Filiz- Gül, s. 30.

⁶² CMBK Madde 2: Çarşı ve mahalle bekçi teşkilatı, en büyük mülkiye amirinin emrinde, genel zabıtaya yardımcı, silahlı bir kuruluştur.

Emniyet teşkilatı bulunan yerlerdeki bekçi kuruluşlarının mesleki amiri, polisin ilçedeki en büyük amiridir. Jandarmanın görev alanında bulunan belediye sınırları içindeki bekçi kuruluşlarının mesleki amiri ise ilçe Jandarma birlik komutanıdır.

Yönetmeliği'nde 04/02/2009 tarihinde yapılan bir değişiklikle Çarşı ve Mahalle bekçilerinin Emniyet hizmetleri sınıfına dahil edildiği belirtilmektedir⁶³.

Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin çeşitli görevleri ÇMBK'nun 3. maddesinde sayılmıştır. Bunlar özetle genel kolluk kuvvetlerinin derhal müdahale edemeyeceği, acele ve zaruri durumlarda gerekli tedbirleri alırlar. Genel kolluğa yardım görevlerini yerine getirirler. Genel kolluk kuvvetleri gelinceye kadar, kamu güvenliğini ve düzenini bozacak mahiyetteki gösteri ve yürüyüşlere karşı önleyici tedbirleri alırlar. Adli kolluk işleri ile ilgili olarak delillerin kaybolmaması için gerekli tedbirleri alırlar. “Kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere bekçilerin genel kolluğa yardımcı olmak üzere bir takım görevleri vardır. Ancak, Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin uzun bir süreden beri değişik sebeplerle kuruluş kanununun kendilerine vermiş olduğu görevlerini yerine getirmek yerine, gece değil büyük bir çoğunlukla gündüz çalıştırıldıkları ve zaman zaman odacılık, şoförlük, kalorifercilik, bahçıvanlık, çaycılık, evrakçılık vb. hizmetlerde kullanıldıktan ve bu nedenle de asli görevlerini arzu edilen şekilde yerine getiremedikleri düşünülmektedir”⁶⁴.

Çarşı ve mahalle bekçileri 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16. maddesinde belirtilen şartların doğması halinde silah kullanabilirler (m.5).

2. ÖZEL KOLLUK

A. KAVRAM

Genel kolluk dışında kalan ve özel kanunların koyduğu esaslar dahilinde kurulup, belirli görevleri ifa eden zabıta kuruluşlarıdır. Devlet ve yetkili diğer kamu tüzel kişilerinince, özel kanunlar çerçevesinde kurulup teşkilatlandırılan, kendi hizmet

⁶³ Geçici Madde 3 - Yardımcı Hizmetler Sınıfında görevli iken, 5757 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu, Devlet Memurları Kanunu ve Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile kadroları Emniyet Hizmetleri sınıfına aktarılan Çarşı ve Mahalle Bekçileri ve emeklilerinin kimlik kartları tüm teşkilat personelinin kartlarında yapılacak değişikliğe kadar aynen kullanılmaya devam edilir. Ancak, emekliye ayrılma, zayi, kırılma, fotoğraf silinme ve benzeri sebeplerden dolayı değiştirme talebinde bulunan personele verilecek kimlik kartlarında hizmet sınıfı Emniyet Hizmetleri Sınıfı olarak belirtilir.

⁶⁴ Şeker, s. 22.

alanında güvenliği sağlamak amacı taşıyan, kendi kanunlarına göre silah taşıma ve kullanma yetkisine sahip olan kolluğa özel kolluk denir⁶⁵.

Özel kolluk içerisinde görev yerleri sınırlıda olsa gümrük muhafaza görevlileri, orman muhafaza görevlileri gibi bazı birimler adli görev yapmaktadır. Ancak bu birimler genel kolluğun tüm yetkilerini kullanamamaktadır. Bunların dışında kalan özel kolluk adli bir görev yapmadığından özel idari kolluk olarak da tanımlanabilir. Özel idari kolluk daha çok bir hizmet kolluğudur. Özel idari kolluk, genel idari kolluktan ayrı kolluk otoritelerinin (makamlarının) emri altında bulunan kolluktur. Örneğin, yıkılmaya yüz tutmuş binaların İmar Kanunu hükümlerine göre yıkılması ya da sağlığa aykırı binalarda oturma izni (iskân ruhsatı) verilmemesi gibi belediye yetkileri. Bu tür kolluğun içine, genel idari kolluktan ayrı konuları içeren ve farklı amaçlar güden çeşitli kolluk makamları da girer. Kara avcılığını, turizm, maliye kolluğu, özel güvenlik birimleri gibi. Gerçekten de, 3201 sayılı ETK'nun 3. maddesi, özel kolluğu, yukarıda belirttiğimiz tanıma paralel olarak, “*genel kolluk dışında kalan ve özel kanunlarına göre teşekkül edip belirli vazifeleri yerine getiren kolluk*” olarak tanımlamaktadır⁶⁶.

B. ÖZEL KOLLUK TÜRLERİ

a. Özel Güvenlik Teşkilatı

Özel güvenlik görevlileri, özel kolluk olarak kabul edilmesi nedeniyle genel kolluğun tüm yetkilerini kullanamazlar ve genel kolluktan farklı bir şekilde görev yaparlar. Kendisine verilen yetkileri, görevli oldukları süre içerisinde ve görevli oldukları alanlarda yaparlar. Bu nedenle yetkiler, tamamen görev yerleriyle ve görev süreleriyle kısıtlanmıştır. 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun 9. maddesinde, görev süresi ve görev alanları genel olarak belirtilmiştir⁶⁷.

Özel güvenlik görevlileri kendilerine sadece görev sırasında kullanılmak üzere ilgili kurum veya kuruluş tarafından verilen ve ruhsata bağlanmış olan silahlarını ancak görev alanı içerisinde taşırlar. Görev alanı olmayan yerlerde bu silahları taşıyamazlar.

⁶⁵ Yaşar, s. 28.

⁶⁶ Akgüner, Tayfun, “Kamu Düzeni Kavramı ve Kolluk- I”, <http://www.privatesecuritytr.com/yazar.asp?yaziID=49>, par. 9 (15 Nisan 2010).

⁶⁷ Yenisey, Feridun- Nuhoglu, Ayşe- Güzel, İdris, “Kolluk Yetkileri Güvenlik ve Hukuk”, Nergiz Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2004, s. 84.

Demek ki görev silahlı bir görev ise ve kendisi de silah eğitimi almış bir personel ise, görev yerine geldiği sırada kurumundan silahını teslim alarak koruma ve güvenlik hizmetini yapacak, görevi bittikten sonra da silahı görev yerinde bırakacaktır. Kabul etmek gerekir ki koruma ve güvenlik görevlilerinin, görev sırasında karşılaştıkları tehlike ve tehditlerin görev yeri dışında da devam edebilir. Görev alanı dışında da kendisini koruma ihtiyacını hissedebilir. Bu tehdit ve tehlikelerin olması durumunda, bulunduğu Mülki Amire başvurmak koşulu ile ruhsatlı silah alabilir. Kanun, bu hususun dışında görev silahının görev alanı dışına çıkarılmasını uygun görmemiş ve cezai yaptırımlar getirmiştir⁶⁸.

Özel güvenlik görevlilerinin yetkisi silah kullanma ile sınırlı değildir. Bu görevlilerin, kuruluşa giriş çıkışta kimlik denetimi yapabilmelerinin yanında, görevin niteliği ile hal ve şartlara göre, yakalama, gözaltına alma, bağ altına alma, muhafaza amacıyla delillere el koyma gibi zor kullanmaya bağlı bir takım yetkileri de bulunmakla birlikte genel kolluğun tüm yetkilerine sahip değildir. Ayrıca kullandığı bu yetkiler genel kolluğun devreye girmesi ile sona ermektedir⁶⁹.

Özel güvenlik görevlileri, suç araştırması, olay yeri ve delil korunması ile özgürlük kısıtlamaları bakımından Cumhuriyet Savcılarına ve onların yardımcılara sıfatındaki adli görevi yapan genel kolluğa bağlıdırlar, herhangi bir olay olduğunda onlara yardımcı olmak zorundadırlar⁷⁰.

b. Belediye Zabıtası

03.07.2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 51. maddesinde: "Belediye zabıtası, beldede esenlik, huzur, sağlık ve düzenin sağlanmasıyla görevli olup bu amaçla, belediye meclisi tarafından alınan ve belediye zabıtası tarafından yerine getirilmesi gereken emir ve yasaklarla bunlara uymayanlar hakkında mevzuatta öngörülen ceza ve diğer yaptırımları uygular." denmektedir. Ayrıca aynı maddede

⁶⁸ Yenisey-Nuhoğlu-Güzel, s. 84.

⁶⁹ Kocasakal, Ümit, "Özel Güvenlik Görevlilerinin Silah Kullanma ve Bazı Zorlayıcı Önlemlere Başvurma Yetkisi", GS Üniversitesi, Yıldızhan Yayla'ya Armağan, GS Üniversitesi Yayınları, Armağan Serisi No:4, İstanbul 2003, s. 368.

⁷⁰ Yenisey-Nuhoğlu-Güzel, s. 85.

“Görevini yaparken zabıtaya karşı gelenler, kolluk kuvvetlerine karşı gelenler gibi cezalandırılır” hükmü de yer almaktadır.

Belediye zabıta teşkilâtının çalışma usul ve esasları, çalışanların görev ve yetkileri, memurluğa alınması için taşımaları gereken nitelikler, alacakları meslek içi eğitim, görevde yükselme, meslekten çıkarılma, giyecekleri kıyafet ve savunma amaçlı olarak kullanacakları aletler ile zabıta teşkilâtında hizmet gereklerine göre oluşturulacak birimler, İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir. Belediye, bu yönetmeliğe aykırı olmamak üzere ek düzenlemeler yapabilir.

Belediye zabıta hizmetleri resmi tatil günleri da dahil olmak üzere tıpkı polis hizmetleri gibi günün 24 saati kesintisiz olarak yürütülür. Zabıta personelinin çalışma süresi ve saatleri 657 sayılı DMK’da belirtilen çalışma süre ve saatlerine bağlı olmaksızın, hizmetin aksatılmadan yürütülmesini sağlayacak şekilde düzenlenir (BK m. 51). Belediye zabıtasının, belediyenin düzeni ve esenliği ile ilgili, imar ile ilgili, sağlık ile ilgili, trafik ile ilgili görevleri ve yardım görevleri bulunmaktadır⁷¹.

c. Gümrük Muhafaza Görevlileri

CMK’nun, Adli Kolluk ve Görevi başlıklı 164. maddesiyle; 485 sayılı Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 8. maddesine atıfla, Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü görevlileri, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 8, 9 ve 12. maddeleri, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun 7. maddesi ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 4. maddesinde belirtilen görevlileri ile birlikte adli kolluk olarak belirlemiştir⁷². Gümrük muhafaza görevlileri sorumlu oldukları hudut kapıları, havalimanları ve limanlarda narkotik madde kaçakçılığı veya diğer kaçaklıkları önlemek amacıyla gerek genel kollukla işbirliği yaparak gerekse kendileri yakalama gözaltına alma ve mahkemeye çıkarma işlemleri olan adli işlemler yapabilmektedir.

⁷¹ **Tamer, Mustafa**, “Belediye Zabıtasının Görev ve Yetkileri” isimli makale, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Ankara Mart 2008, s. 168 vd.

⁷² **Işık, Mustafa-Tarhan, Mansur Ali- Akıllı, Mehmet-Özkan, Bülent**, “Adli Kolluk Olarak Gümrük Muhafaza Teşkilatı”, Gümrük Dünyası Dergisi, Sayı:47, <http://www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/47/7.html>, par. 12.

d. Orman Muhafaza Görevlileri

Orman kolluğu orman suçlarını takip etmek ve gerekirse suç işleyenleri yakalamakla görevli olan orman görevlilerinden oluşur. 6831 sayılı Orman Kanunu m. 79'a göre: "Orman memurları... Suç işleyenleri yakalamaya salahlıyetlidir." m. 82/2'ye göre: "Hüviyeti tespit edilemeyen suçlular vakit geçirilmeksizin hüviyeti tespit edilebilecek en yakın köyün muhtar veya ihtiyar heyetine ve bunlarla da tespiti mümkün olmazsa en yakın zabıta merkezine götürülürler.

Orman muhafaza görevlilerinin orman suçlarına ait delilleri, orman suçlarında kullanılan nakil araçlarını, suç aletlerini, suç mahsulü malları tespit edip tutanak tutmak, el koyma işlemi yapmak, yakalama yapmak ve gerektiğinde arama yapmak, av tezkeresi olmayanları ve av yapılması yasak olan yerlerde avlananları yakalamak avlanmada kullanılan aletlerine el koymak, orman içinde hareketleri şüpheli olanları orman dışına çıkarmak, otlatma izni verilmeyen yerlerde başıboş dolaşan hayvanları korunan orman sınırları dışına çıkarma, usulsüz otlatma yapanları yakalamak ve haklarında yasal işlem yapmak gibi görevleri vardır⁷³.

Orman muhafaza memurları 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun 77. maddesine göre silah taşımaya ve kullanmaya yetkilidirler. Aynı kanunun 78. maddesinin (A-B-C) fıkralarında belirtilen şartların doğması halinde silah kullanabilirler⁷⁴. Aynı yasanın 79. maddesinin 2. fıkrası uyarınca gerek polis ve jandarma, gerekse köy muhtarı ve bekçileri yardım istenmesi durumunda orman muhafaza memurlarına yardım etmek

⁷³ **Kırmızı, Erhan**, "Orman Hukuku", http://www.ankahukuk.com/index.php?option=com_flexicontent&view=items&cid=145%3Aorman-hukuku&id=1607%3Aormanlarn-korunmas&Itemid=72, (. 10 Nisan 2010).

⁷⁴ "Sanık orman muhafaza memurudur. Olay günü amirleri tarafından bölgede kontrol yapmak görevi ile görevlendirilmiştir. Sanık bu görevini yaparken kaçak orman emvali nakleden kaçakçılarla karşılaşınca kendilerine ikazda (uyarıda) bulunmuş, kaçakçılar ikaz ve ihtarlarını dinlemeyerek karşı koyup kaçak emvali ve nakilde kullanılan araçları kaçırmaya teşebbüs etmeleri üzerine müdahalede bulununca kaçakçılarının toplu silahlı saldırılarına maruz kalınca silahını çekmiş, bunu gören kaçakçılardan F.Ö. hücumla silahını elinden almak istemiş, vermemek için yapılan boğuşma sırasında diğer kaçakçılarının atışı altında silahını kurtararak kendisini savunmuştur. Bu, sanığın hem görevinin hem de canını kurtarmasının kaçınılmaz sonucudur. Kaçakçılarının toplu, silahlı saldırılarına maruz kalan ve adeta kurşun yağmuruna tabi tutulan sanık, kendisini selamete çıkarmak için atışının bir mi, yoksa iki mi olduğunu ve nereye ve nasıl ateş ettiğini düşünemez ve kendisinden bu husus beklenemez. Ve bu durum yasal savunma hudutlarını aştığı ileri sürülemez denilmektedir. (Oy çokluğu ile)". (Yargıtay CGK nun 12.12.1983 tarih ve E: 1983/278, K: 1983/395 sayılı kararı), **Şafak, Ali**, "Son Toplumsal Olaylar ve Gündeme Gelen Polisin Kuvvete Başvurma Yetkisinin Sınırı Sorunu", Polis Dergisi, EGM Yayınları, Sayı 38, Ankara 2004, s. 12.

zorundadırlar. Kendi görev alanlarında yetkili olan bu görevliler, bölgeleri dışında karşılaştıkları suçlarda ilk önlemleri alıp, durumu bölge sorumlularına bildirirler⁷⁵.

Orman memurları orman suçundan dolayı aramayı gerektiren bir durum olduğunda CMK'nun 119. maddesinde yazılı gecikmesinde sakınca bulunan hallerde 'arama' yapabilirler. Orman memurlarının bulunmadığı zamanlarda herhangi bir orman suçu ile karşılaşan genel kolluk (Jandarma-Polis) kuvvetleri olaya el koyabilir. Şayet o yerde Orman Muhafaza Memuru var ise olayı onlara devrederler. Yoksa gerekli işlemi yaparak suçluları adli makamlara teslim ederler⁷⁶.

e. Cezaevi Görevlileri

Adalet Bakanlığı bünyesinde Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü içerisinde görev yapan cezaevi görevlilerinin cezaevinde huzur ve güvenliği sağlamak, cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlüklerin ıslahına çalışmak, hükümlülerin müşahedeye tabi tutulma işlerini yürütmek, hükümlü ve tutukluların sevk ve nakil işlerini yürütmek, ilgili kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine göre infaz ve ıslah işlerini düzenlemek, hükümlü ve tutukluların eğitim ve öğrenim işlerini düzenlemek gibi çeşitli görevleri vardır⁷⁷.

14/06/1930 yılında çıkarılan ve bir çok maddesi kaldırılmış olmasına rağmen yürürlükte olan 1721 S. Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanun'un 8. maddesinde⁷⁸ "*Hapishane müdür ve memuru ve müstahdemleri, hapishanenin emniyet*

⁷⁵ Yaşar, s. 37.

⁷⁶ Yaşar, s. 38.

⁷⁷ <http://www.cte.adalet.gov.tr/#> (10 Ağustos 2010).

⁷⁸ Madde 8 - Hapishane müdür ve memuru ve müstahdemleri, hapishanenin emniyet ve muhafazasının temini için aşağıda yazılı hallerde silah kullanmağa salahiyettardır:

A) Türk Ceza Kanununun 49 uncu maddesinin 1,2 ve 3 numaralı fıkralarında yazılı mecburiyetler hadis olursa;

B) Mahpuslar toplu olarak hücum teşebbüsünde bulunurlar ve memurlara veya kendilerine nezaretle muvazzaf bulunanları yakalayarak onlara mukavemet veya onları bir hususu yapmaları veya yapmamaları için cebrederlerse;

C) Firar teşebbüsünde bulunan bir mahpus yakalanırken fiilen veya tehlikeli bir surette tehdit ederek mukavemet eder veya mükerreren dur emrine itaat etmeyerek firar teşebbüsünden vazgeçmezse.

Ateşli silah, diğer silahlarla maksadın temini kabil olmadığı takdirde kullanılır. Ateşli silah kullanılması lüzumunu mutlak surette müdür ve bulunmadığı zaman müfettiş tayin eder.

Şu kadar ki, müsaade istihsalı mümkün olmayan fevkalade hallerde müsaadesiz silah istimali de caizdir.

ve muhafazasının temini için aşağıda yazılı hallerde silah kullanmağa salahiyyəttardır.” denilmek suretiyle gerektiğinde silah kullanma yetkisi verilmiştir.

f. Çiftçi Mallarını Koruma Kolluğu

4081 S. Çiftçi Mallarını Koruma Kanunuyla kendilerine verilen görevleri silahlı olarak yapan Çiftçi Mallarını Koruma Bekçileri, çiftçi mallarını korumak ve bu mallara zarar halinde zararın devamına mani olacak tedbirleri almakla beraber, meydana gelen zararın tespitine yarayacak delilleri toplayıp, durumu koruma ve ihtiyar heyetine bildirmek ve imkânı varsa durumu bildirir tutanak düzenlemekle yükümlüdürler. Koruma Bekçilerinin görevleri dışında çalıştırılmaları yasaktır. Ancak; genel güvenlik ve esenliğin, su baskını, deprem ve yangın gibi tabii afetlerin zorunlu kıldığı olağanüstü durumlarda bağlı buldukları yerin en büyük mülki amirinin veya muhtarın izni ile kendi bölgeleri veya görevleri dışında geçici olarak çalıştırılabilirler⁷⁹.

Bekçiler 442 sayılı köy kanununun 77. maddesinde sayılan durumlarda silah kullanmaya yetkilidirler.

g. Hayvan Sağlığı Kolluğu

Hayvan sağlığı kolluğu, özellikle hayvanlardan ve hayvan maddeleri olan et, süt, yumurta, bal, deri, yün gibi maddelerden insan ve hayvanlara geçebilen hastalıklardan korunulmasını ve bulaşıcı hayvan hastalıkları ile mücadele edilmesini sağlamak amacıyla mahalli (il, ilçe ve köylerde kurulan) hayvan sağlık zabıtası komisyonlarının yönetiminde yürütülen bir kolluk faaliyetidir⁸⁰.

“Hayvan sağlığı kolluğu faaliyetlerini düzenleyen temel yasal kaynak 08 Mayıs 1986 tarihli ve 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu’dur. Kanun, hayvanların sağlığını korumaya, bulaşıcı hastalıklarla mücadeleye ve bu hususta her türlü tedbirleri almaya ve ülke içindeki hayvan hareketlerine, hayvan maddelerinin sevkine, hayvan ve hayvan maddelerinin ithal ve ihracını sağlık açısından düzenlemeye

⁷⁹ Yaşar, s. 36.

⁸⁰ Pektaş, Ethem Kadri, “Belediye Yönetiminde Zabıta Hizmetleri ve 21. Yüzyıl Kentinde Zabıtanın Yeri (Afyon Belediyesi Örneği)”, Y.T., 1999, par. 9, http://www.ekitapyayin.com/id/026/02.htm#_ftn25 (01 Haziran 2010).

ve muayeneye ilişkin olarak çeşitli hükümler ortaya koymaktadır. Ayrıca kanunla gerek silahlı kuvvetlere, gerek genel kolluk güçleri olarak polis ve jandarmaya ve gerekse belediye kolluk personeline bu konuda çeşitli görevler yüklenmektedir⁸¹.

h. Köy Korucuları ve Geçici Köy Korucuları

442 sayılı Köy Kanunu, köy sınırları içinde kişilerin ırzını, canını, malını korumak için, köy korucuları bulundurulacağını belirtmiştir. (m. 68) Köy korucuları köyde genel ve mahalli idarenin temsilcisi olan muhtarın emrinde görev yapar ve resmi işlerde muhtarın her emrini yerine getirmekle yükümlüdürler⁸².

Köy korucularının hangi durumlarda silah kullanabilecekleri Köy Kanununun 77. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, korucular; görevi sırasında kendilerine saldıran kişilere karşı hayatını korumak için mecbur kalırsa, başka kişilerin canına veya ırzına gelebilecek bir tehlikeyi savmak için sanığın silahla karşı koyması, eşkıya takibi sırasında ve “dur” emrinin dinlenmemesi durumunda silah kullanabilirler. Kendilerine karşı gelenler jandarmaya karşı gelmiş gibi ceza görürler.

Bakanlar Kurulunca tespit edilecek illerde; olağanüstü hal ilanını gerektiren sebeplere ve şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin köyde veya çevrede ortaya çıkması veya her ne sebeple olursa olsun köylünün canına ve malına tecavüz hareketlerinin artması hallerinde, Valinin teklifi ve İçişleri Bakanının onayı ile yeteri kadar geçici köy korucusu görevlendirilmesi kararlaştırılabilir. Bu şekilde görevlendirilecek geçici köy korucusu sayısı 40.000 kişiyi geçemez. Bakanlar Kurulu bu sayıyı yüzde elliye kadar artırmaya yetkilidir. Görevlendirmeyi gerektiren hallerin ortadan kalkması durumunda veya idarî zaruret hallerinde görevlendirmeye ilişkin aynı usul uygulanmak suretiyle geçici köy korucusu olarak yapılan görevlendirmelere son verilebilir (Köy Kanunu m. 74/2).

Ayrıca Köy Kanunu 74. maddesinin 3. fıkrasında Köy Korucuları ve Geçici Köy Korucularının görevde buldukları süre içinde yaralanmaları, sakatlanmaları veya

⁸¹ Pektaş, par. 10.

⁸² Yaşar, s. 36.

ölümleri halinde "2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun" hükümleri uygulanacağı belirtilmiştir.

i. Kır Bekçileri

Kır bekçileri, jandarma eri derecesinde önleyici ve adli kolluk görevi ile yükümlü olup, köyde güvenlik ve asayişin sağlanması için görev yaparlar⁸³. Kır Bekçileri 2000 yılından önce Kır Bekçileri Hakkındaki Kanun hükümlerine göre görev yapmaktayken 2000 yılında bu kanunun kaldırılmasıyla bekçiler Köy Kanunu ve Çiftçi Mallarını Koruma Kanunu hükümlerine göre görev yapmaya başlamışlardır. Kır bekçileri, ihtiyar kurulları tarafından seçilir ve yapılacak soruşturma üzerine atamaları illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar tarafından onaylanır.

j. Limanlar Kolluğu

618 S. Limanlar Kanunu'nun ve bu yasa uyarınca çıkartılan Limanlar Tüzüğü'ne göre kurulmuş bir kolluk teşkilatıdır. Limanlarda emniyet ve asayiş sağlamak, limanları daraltıcı girişimleri ve denizlere tecavüzü önlemek, düzensiz yapılan dalgıçlık faaliyetlerine mani olmak, batan gemilerin çıkarılmasını sağlamak ve bu emirlere uymayanları ilgili makamlara teslim etmek gibi görevlerle yükümlüdürler⁸⁴.

3. KOLLUK YETKİSİ KULLANAN BİRİMLER

1. Gemi Kaptanları

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1467. maddesi, gemi kaptanlarına gemide huzur ve güvenliğin, disiplinin sağlanması için duruma göre zor kullanma, arama yapma, emirlerine uymayanları bir yere kapatma yetkisi tanımıştır. Kaptanın alacağı tedbirlerde talep halinde zabıta kaptana yardım etmekle yükümlüdür⁸⁵.

Gemi, yabancı bir memlekette veya denizde bulunduğu sırada gemi adamlarının veya gemideki herhangi bir kimsenin suç işlemesi halinde, kaptanlar bütün

⁸³ Yaşar, s. 37.

⁸⁴ Yaşar, s. 38.

⁸⁵ Yaşar, s. 38.

delilleri doğru ve tam olarak tesbit etmeye ve toplamaya, delillerin kaybolmaması için gerekli tedbirleri almaya, şahıslar veya eşyaları üzerinde arama yapmaya, gerekli kişilerin ifadelerini almaya, suç yerinin durumunu tespit etmeye ve suç araçlarını muhafaza etmeye yetkilidir. Kaçması veya delilleri yok etmesi veya delillerin gereği gibi toplanmasına engel olması tehlikesi mevcut olduğu takdirde kaptan, sanığı tevkif edebilir (6762 S. Kanun m. 1472).

2. Kaptan Pilotlar

2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanununun 102. maddesinde kaptan pilotlara kolluk yetkisi verildiği anlaşılmaktadır. İlgili maddeye göre: “*Sorumlu kaptan pilot, hava aracında işlenen suç veya kabahatlerle ilgili delilleri toplamak ve saklamakla yükümlü olduğu gibi; can ve mal güvenliğini tehdit eden veya gecikmesinde zarar doğabilecek durumlarda gerekli tedbirleri almaya; kolluk görevlileri olaya elkoymuncaya kadar kişileri gözaltında tutmaya, kişilerin üzerini veya eşyasını aramaya, suçun işlenmesinde kullanılan veya kullanılmasına teşebbüs edilen ya da bulundurulması suç veya kabahat oluşturan eşyayı alıkoymaya, bizzat veya emrindeki diğer mürettebat ile birlikte yetkilidir.*

Şu kadar ki; kaptan pilot gereken kanuni tedbirlerin alınmasını sağlamak amacı ile durumu en kısa zamanda yetkili makamlara intikal ettirmek ve yurt dışında ise, Türk konsoloslughuna bildirmek veya bildirilmesini sağlamak ve her iki halde de, ayrıntılı bir rapor vermek mecburiyetindedir.”

Görüldüğü gibi kaptan pilotlara kolluk görev ve yetkisi verilmiş olmasına rağmen kolluk sıfatıyla silah kullanacağına dair her hangi bir hükme rastlanılmamaktadır⁸⁶.

3. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Personeli

TCDD'nin gar, istasyon, hat boyu ve trenlerinde fiilen görevli olan ya da kuruluştaki bakım ve koruma hizmetleriyle görevli bulunanlar, görevli oldukları yerde bir

⁸⁶ **Malkoç, İsmail-Güler, Mahmut**, “(Uygulamada) Türk Ceza Kanunu Özel Hükümler - II (125-338 nci Maddelerinin Açıklamaları)”, Adil Yayınevi, Ankara s. 1888.

suç meydana gelmesi halinde, olaya kolluk kuvvetlerince el konulmasına kadar kolluk görevini yapmaya yetkilidirler⁸⁷. Ancak bugünkü uygulamada gar ve istasyonlarda özel güvenlik görevlisi görevlendirilmekte ve önemli ve merkezi tren garları içerisinde polis noktaları oluşturulduğu gözlemlenmektedir.

4. Bucak Müdürleri

10 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile ilin altında yer alacak olan mülki idare birimlerini belirlenmiştir. Bunlar ilçe ve bucaklardır. İlçe yönetiminin başında 'kaymakam' bucak yönetiminin başında ise 'bucak müdürü' bulunacaktır. Bucaklar en küçük mülki idare birimidir. İlgili kanuna göre, bucağın güven ve asayişinden sorumludurlar. Genel ve özel kolluk kuvvetleri bucak müdürünün emri altındadırlar. (m. 43).

Bucak müdürü, bucak sınırları içinde işlenmiş olan suçları derhal Cumhuriyet Savcısına bildirir, bu suçlardan önemli olanlarından ise savcı gelene kadar kolluk amirlerinin Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu'nun yazılı yetkilerini kullanır (m. 45).

"İl idaresi kanunu tarafından bucak idaresi: "bucak, coğrafya, ekonomi, güvenlik ve mahalli hizmet bakımlarından aralarında münasebet bulunan kasaba ve köylerden meydana gelen bir idare bölümü" olarak tanımlanmıştır. Bucaklar il ve ilçelerde olduğu gibi kanunla değil bir idari işlemle kurulurlar. Bu idari işlem İç İşleri Bakanlığının kararı ve Cumhurbaşkanının onayıdır. Bucaklar yıllardan beri fiilen yok olmaya terk edilmişlerdir"⁸⁸. Halen resmi kayıtlarda 638 bucak teşkilatı olmakla beraber Bucak Müdürü olan yer sayısı 1'dir⁸⁹.

5. Olağanüstü Hal ve Sıkıyönetim Yetkilileri

Olağanüstü hal durumunda kolluk yetkileri askeri makamlara intikal etmez. Ancak bölge veya il valileri, olayları emirlerindeki kolluk kuvvetleriyle önleyemedikleri veya bastıramadıkları takdirde bölge veya illerdeki en büyük askeri komutanlıktan

⁸⁷ Yaşar, s. 38.

⁸⁸ Kulak, Serdar Coşkun, "Merkezi İdarenin Taşra Teşkilatı", Yayın Tarihi: 26 Mart 2006 http://www.turkhukusitesi.com/makale_248.htm, (17 Haziran 2010).

⁸⁹ http://www.illeridaresi.gov.tr/default_B0.aspx?content=123, (17 Haziran 2010).

yardım isteyebilirler⁹⁰. “Olağanüstü hal rejimlerinden farklı olarak sıkıyönetim halinde kolluk yetkileri sivil makamlardan askeri makamlara geçer. 13 Mayıs 1971 tarih ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 2’nci maddesine göre, sıkıyönetim altına alınan yerlerde genel güvenlik ve asayişe ilişkin zabıta kuvvetlerine ait görev ve yetkiler sıkıyönetim komutanlığına geçer. Kolluk kuvvetleri bütün teşkilatı ile sıkıyönetim komutanının emrine girer”⁹¹.

2985 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu’nun 21. maddesinde “*Ani ve olağanüstü olaylar için istenen askeri kuvvet ise, derhal bölge valisi tarafından verilen görevleri kendi komutanının sorumluluğu altında ve onun emir ve talimatına göre, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda belirtilen yetkiler ile kolluk kuvvetlerinin genel güvenliği sağlamada sahip olduğu yetkileri kullanarak yerine getirir.*” hükmünden olağanüstü hal görevlilerinin kolluk kuvvetlerinin yetkilerini kullanacağı anlaşılmaktadır.

⁹⁰ **Özbudun, Ergun**, “Türk Anayasa Hukuku”, Yetkin Yayınları, 8. Baskı, Ankara 2005, s. 347

Bölgelerinde Olağanüstü Hal Kanununun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölge valileri; bölgelerinde çıkabilecek toplumsal olaylarla meydana gelen olayları, emrindeki kuvvetler ve bu iş için tahsis edilen kolluk kuvvetleriyle önlemeye ve bastırmaya çalışırlar.

Ancak, olayları bu şekilde önleyemedikleri veya önlenmesini mümkün görmedikleri veya aldıkları tedbirleri bu kuvvetlerle uygulayamadıkları veya uygulanmasını mümkün görmedikleri takdirde, çevredeki bölge valiliklerine müracaatla, o bölgenin kolluk kuvvetleri ve bu iş için tahsis edilen kuvvetlerden yararlanmak için yardım isterler.

⁹¹ **Gözler, Kemal** “Olağanüstü Yönetim Usulleri” <http://www.anayasa.gen.tr/oyu.htm> , (17 Haziran 2010), Ayrıca Bkz. **Gözler**, İdare Hukuku Dersleri, s. 585,586.

İKİNCİ BÖLÜM

ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİLERİ

I. GENEL OLARAK

Toplumun huzur ve güvenliğini sağlamak bir kamu hizmeti olarak devletin temel görevlerinden biridir. Güvenliğin sağlanamadığı bir ortamda sosyal ve beşeri faaliyetlerin yapılması söz konusu olamaz. Devleti oluşturan bireyler kendi yararı için gerektiğinde devletten zor kullanmasını istemektedirler. Devlet ise zor kullanma yetkisini birtakım kanunlarla güvenlik kuvvetlerine vermiştir. Bu açıdan zor kullanma polise kanunlarla tanınan devlet yetkisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kolluk işlemleri çoğunlukla muhatapları tarafından karşılıklı gönüllülük esasına göre yerine getirilir. Örneğin belediye yıkılmaya yüz tutmuş bir binanın yıktırılmasını sahibine ihtar eder. Sahibi de kendisine verilen süre içinde bu binayı yıkar veya yıktırır. Park yasağı olan bir yere otomobilini park etmiş sürücünden polis arabasını oradan çekmesini ister. Sürücü arabasını oradan çekerek bu kolluğun emrini yerine getirir. İdare kanunsuz yapılan bir toplantı ve gösteri yürüyüşünde göstericilere derhal dağılmalarını emreder. Gösteri yürüyüşünü yapan kişiler dağılarak bu emri yerine getirirler. Ancak bu örneklerde kolluk emrinin muhatabı olan kişiler emri yerine getirmezlerse, kolluk, zor kullanarak verdiği emirleri bizzat kendisi yerine getirir. İşte buna kolluğun “zor kullanma yetkisi” denir. Kolluğa çeşitli kanunlar tarafından zor kullanma yetkisi verilmiştir. Kolluk kararlarını cebren icra etme yetkisine sahiptir. Zira söz konusu zor kullanılmazsa, yani cebri icra yapılmazsa, ortaya kamu düzeni bakımından zararlar çıkacaktır. Örneğin yıkılmaya yüz tutmuş bina yıkılacak ve çevredekilere zarar verecektir. Park yasağı olan yere park etmiş ve kaldırılmamış otomobil trafiğin tıkanmasına yol açacak veya kazalara sebebiyet verecek, kanun dışı gösteri yürüyüşü yapanlar çevredeki şahıslara veya işyerlerine zarar verebileceklerdir⁹².

Demokrasilerde kamu düzeni ve sosyal barışı temin etmek ve devam ettirmek için devletler bu fonksiyonu yerine getirmede kullanacağı zorlayıcı gücü kolluk kuvveti

⁹² Gözler, İdare Hukuku Dersleri, s. 588.

olarak polise devretmişlerdir. Toplum ve kanun yapıcılar polisin, asayişini temin etmek, suçu önlemek, suçluları yakalamak ve masum insanları her türlü suç ve suçlulardan korumak için belirli ölçüde zor kullanılmasını kabul etmişlerdir. Polis yetkilerini kullanırken kanunların kendisine verdiği yetki içerisinde kalarak insan haklarını kısıtlamayacak ölçüde ve temel hak ve özgürlüklerin özünü zarar vermeyecek nitelikte kullanması gerekmektedir. Polis görevini ifa ederken temel hak ve özgürlükler ile güvenliğin sağlanması arasındaki hassas dengeyi gözetmek ve özgürlük-güvenlik arasındaki sınırları profesyonelce tayin ve tespit etmek zorundadır.⁹³ “Güvenlik ile hak ve özgürlükler arasında hassas bir dengenin kurulması gerektiğine dair söylem, bu iki kavram arasında bir karşıtlık ve ters orantılı bir ilişki bulunduğu varsayımına dayanmaktadır. Buna göre güvenliği arttırmaya yönelik her adım, kaçınılmaz olarak hak ve özgürlükleri kısıtlayacak, ikincisini daha fazla korumaya yönelik her girişimde güvenlikten taviz verilmesini gerektirecektir”⁹⁴.

Güvenlik, toplumsal/hukuksal/siyasal düzeni sağlamanın ön şartı olarak kabul edilmektedir. Düzen ise hak ve özgürlüklere sahip olmanın ön şartıdır. Başka bir anlatımla, liberal demokrasilerde merkezi bir öneme sahip olan hak ve özgürlükler ancak düzenin sağlandığı bir ortamda korunabilmekte ve yaşanabilmektedir. Özgürlük ya da haklar birden fazla insanın olduğu yerde anlam kazanmaktadır. Bu açıdan, özgürlüğün toplumsal boyutu, doğal olarak onun sınırsız olamayacağı düşüncesini de beraberinde getirdiğinden, kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması, hakları sınırlandırmada kullanılan meşru gerekçe olmaktadır. Diğer yandan, güvenlik sadece şiddete ve silaha başvurarak sağlanamaz. Hak ve özgürlüklerin korunmadığı bir yerde güvenlik de tehlikededir. Bu nedenle, güvenlik ve insan hakları birbirine karşıt değil, karşılıklı olarak birbirini tamamlayan değerler olarak da görülebilir. Nitekim liberal toplum sözleşmesi geleneğine bakıldığında, devletin varlık nedeni olarak güvenliğin sağlanması ve hakların korunması hedefinin öne çıktığını görürüz⁹⁵.

⁹³ Polisin Yetkileri, İçişleri Bakanlığı Genelgesi, http://w3.icisleri.gov.tr/default.icisleri_2.aspx?id=3518 (14 Ağustos 2010)

⁹⁴ Arslan, s. 122, 123.

⁹⁵ Arslan, s. 123.

Demokratik toplumlarda, devletin icra gücü olarak kamu düzeni ve güvenliğini sağlayan silahlı bir kolluk kuvveti olan polis, hukuk devletinin vazgeçilmez iki unsuru olan demokrasi ve insan hak ve özgürlüklerinin koruyucusu ve teminatı olmak zorundadır. Demokratik bir ortamın varlığı ve kamu düzeninin sağlanması güvenlik hizmetlerinin eksiksiz yapılmasına bağlıdır. Aynı zamanda demokratik bir yapıda kişi ve hak ve özgürlükleri ile kamu güvenliği dengesinin birbirinin sınırını ihlal etmeyecek şekilde sağlanması büyük önem arz etmektedir⁹⁶.

Devletin temel görevlerinden birisi de, insan haklarına uymak ve onu koruyup kollamaktır. Devlet bu temel görevini yerine getirirken, en başta kendi kurum ve kuruluşlarının ve bu kuruluşlarda istihdam ettiği kişilerin insan haklarına saygılı olmasını sağlamak zorundadır. İnsan haklarına saygılı olması sağlanacak kurumların başında, doğal olarak işi icabı, Devletin silahlı bir gücü olan polis teşkilatı ve bu teşkilatın mensupları gelmektedir. Polis, insan haklarının teminatı olmak zorundadır. Bu, hukuk devleti olmanın zorunlu bir sonucudur. Ancak, insan hakları ihlalleri, bazen polisten gelmektedir. Bu da doğaldır. Çünkü polis, birbirinin karşıtı olan iki temel değeri, yani kişiyi ve toplumu birlikte korumak zorundadır⁹⁷.

Bazı meslek mensupları vardır ki, muhatapları genelde problemlili tiplerdir. Ya da bir diğer ifadeyle olaylar sırasında sıkıntı meydana getiren tiplerdir. Bunlara örnek olarak başta doktorlar olmak üzere sağlık elemanları ile güvenlik güçleri mensupları; polis ve jandarmalar verilebilir. Sağlık personelinin ilgi alanı vücut sağlığı bozulanlardır. Kolluk mensuplarının muhatapları ise, düzene karşı gelen, toplumda zararlı bir tip halini alan toplum ve kişiler için tehlike arz etmeye başlayan kişilerdir. İşte bunlara her türlü nasihat, uyarı kar etmediğinde, yarar sağlamadığında, sonunda polis zora başvurulabilmektedir. Hem suç öncesi idari kolluk hem de suç sonrası adli kolluk, görevleri icra ve ifa edilirken görevlileri, çoğunlukla mukavemetle, bir karşı dirençle karşılaşmaktadırlar⁹⁸.

⁹⁶ Polisin Yetkileri, İçişleri Bakanlığı Genelgesi, http://w3.icisleri.gov.tr/default.icisleri_2.aspx?id=3518 (14 Ağustos 2010).

⁹⁷ **Hafizoğulları**, "İnsan Hakları, s. 565.

⁹⁸ **Şafak**, Son Toplumsal..., s. 1.

Polisin, kişi güvenliğinden mülkiyetinin korunmasına, halkın genel ahlakından toplum esenliğinin sağlanmasına kadar uzanan alanda, kamu düzenini korumasına ilişkin çeşitli görevleri bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle kamu düzenini korumak polisin varlık nedenidir⁹⁹. Fakat kamu düzenin korunmasına ilişkin alınan tedbirler ve yapılan uygulamalar kimi zaman temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması seklinde ortaya çıkabilmektedir.

Polis kanun ve nizamnamelerin kendisine verdiği görevleri yerine getirirken her gün tehlikelerle karşı karşıya kalabilmektedir. Polisin, bu beklenemedik tehlikeleri doğru bir şekilde savuşturmak için karar vermesi gereken zaman genellikle çok kısadır. Çok kısa bir zaman süresi içinde karar verip uygulamaya geçerken de insan hak ve özgürlüklerinin özüne dokunmadan orantılı bir şekilde güç kullanarak tehlikeleri bertaraf etmek durumundadır. Bu açıdan polisin beklenemedik tehlikeli durumlara her an hazır olacak şekilde iyi bir eğitim alması ve kendini iyi yetiştirerek uygulamada profesyonelleşmesi gerekmektedir. “Polisin orantılı güç kullanması için günümüzde bir dizi stratejiler geliştirilmeye çalışılsa da, bu stratejiler kimi zaman ölçüsüzlüğü engellemek için yeterli olmamaktadır. Çünkü ne kadar ayrıntılı politikalar belirlenirse belirlensin veya yasal düzenlemeler yapılırsa yapılsın, uygulamada Polisin takdir yetkisini kullanması gerektiği durumlar olmaktadır ve olacaktır. Polisin takdir yetkisini doğru bir şekilde kullanabilmesi ve buna bağlı olarak olaylar karşısında doğru ve yerinde karar verebilmesi, büyük ölçüde bilgi ve kişisel anlayışa dayanır. Bu nedenle sağlıklı bir hukukun sınırları içinde kalan günlük veya anlık kararlar verebilmesi için, polisin zor ve silah kullanma kavramını çok iyi bilmesi ve zor kullanmadan çok uzlaşmacı yaklaşımları içselleştirerek bunu davranışlarına yansıtması gerekir”¹⁰⁰.

Polis, kanunların kendisine verdiği görevlerini icra ederken doğal olarak zor kullanmak mecburiyetinde kalabilir. Ancak polisin, bir bütün olarak zor kullanma yetkisi bakımından, alınan önlem ile ulaşılmak istenen hedef arasında “*eş zamanlı tam bir orantı*” olması gerekmektedir. Bu orantı koşulu aranırken, güdülen amacın niteliği, somut durumun insan hayatı ve beden bütünlüğü için oluşturduğu tehlike ve kuvvet

⁹⁹ **Hafizoğulları**, İnsan Hakları, s. 568-575.

¹⁰⁰ **Karakuş, Osman**, “Polisin Zor ve Silah Kullanma Yetkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, Ord. Prof. Sulhi Dönmezer Armağanı, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı ve Türk Ceza Hukuku Derneği, 2. Cilt Ankara 2008, s. 933.

kullanımından doğan riskin derecesi göz önünde tutulacak; diğer bir ifadeyle “*başvurulan önlem, somut olayın gerektirdiği yoğunluğu aşmayacaktır.*”¹⁰¹ Halin gerekli kıldığı yoğunluğu aştığı zaman polis zor kullanma yetkisine ilişkin sınırı aşmış olur. “İHAM de kararlarında, ölüm sonucunu doğuran kuvvet kullanmanın öncelikle demokratik bir toplum için mutlak surette gerekli olup olmadığı şartı aramaktadır. Bu husus araştırılırken böyle bir kuvvet kullanımı ile ulaşılan amaç, beklenen toplumsal yarar (menfaat) arasında orantı, denge bulunup bulunmadığı incelenecek, toplumsal ihtiyaç, ölçülülük, denge ve zorunluluk kriterleri demokratik toplum zemininde göz önünde bulundurularak, kuvvet kullanmanın meşruiyeti değerlendirilecektir”¹⁰². Bu nedenle polis büyük bir özveri ile görev yaparken karşılaştıkları olaylarda kanunun özünde de açıkça belirtildiği gibi “*halin haklı kıldığı ölçüde ve denge unsuru gözetilerek*” yasaların etkinliğini sağlamak ve suçu engellemeye yönelik olarak zor kullanacaktır.

Kolluğun zor kullanma yetkisi konusunda kararlarını zorla icra etme yetkisi vardır, zira yeri geldiğinde zor kullanılmazsa, yani cebri icra yapılmazsa, kamu düzeni bozulur ve ortaya kişiler ve toplum için birtakım zararlar çıkar¹⁰³. Kolluk kuvveti olarak polisin ayırt edici yetkilerinden biri olan zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnmeyi etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedeni kuvvet, maddi güç ve kanuni şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir. Ancak zor kullanmada amaç direnci ortadan kaldırmak ve direnenleri etkisiz hale getirmektir. Kullanılacak kuvvetin derecesi, direnmenin ve saldırının derecesine bağlıdır.

II. YETKİ KAVRAMI

Yetki kelimesi sözlükte “Bir görevi, bir işi yasaların verdiği imkânlarla göre, belli şartlarla yürütmeyi sağlayan hak, salahiyet, mezuniyet”¹⁰⁴ olarak tanımlanmıştır.

¹⁰¹ **Zeybek, Cengiz**, “Kişilerin ve Araçların Durdurulmasında Polisin Zor Kullanması”, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı ve Türk Ceza Hukuku Derneği, 2. Cilt, Ankara 2008, s.1608.

¹⁰² **Kısa, Mehmet Cihan**, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. Maddesi: Yaşam Hakkı” isimli makale, s.1-2, <http://www.gumushane.adalet.gov.tr/bilgiedinme/220.doc> , (01 Haziran 2010).

¹⁰³ **Gözler**, s. 588.

¹⁰⁴ TDK sözlüğü, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=yetki&ayn=tam>, (14 Ağustos 2010).

Yetkiyi; ‘kanun, tüzük ve yönetmeliklerin, idari makam ve organlara tanıdığı karar alabilme ve muamele yapabilme, güç ve yeteneği¹⁰⁵ ve bir işlemi yapabilme ehliyeti olarak da tanımlayabiliriz¹⁰⁶. Yetki bir hak değil bir mükellefiyettir. Yani yetkiyi alan kişi bu yetkiyi görevin ifasında kullanmak için almıştır. Görev almadan yetkiyi kullanma imkanı da yoktur¹⁰⁷.

Yetki; bir işe karışmaya, bir işi yapmaya veya bir harekette bulunmaya hakkı olma demektir. Yetki; hukuk kurallarının yapılmasını istediği hizmetleri yapabilme kudretidir. Yetkinin kaynağı ve sınırı vardır. Yetki Anayasa ve kanunlardan kaynaklanır¹⁰⁸. Kimse kendiliğinden yetki kullanamaz. Kanunda tam olarak açık olamayan bazı durumlarında ise kanunen tanınan takdir yetkisi gündeme gelmektedir. Belirli durumlarda ise yetki genişliği ve yetki devri söz konusu olabilmektedir. Ancak kaynağını kanundan almayan yetki kullanımı keyfilik doğuracağından, yetki kavramının iyi anlaşılması gerekmektedir¹⁰⁹.

Polis, sahip olduğu yetkiyi kullanırken tamamen özgür değildir. Bu yetkisini sınırlayan yasalar mevcuttur. Zaten esas olarak polisin yetkisi bu kanuni görevle sınırlıdır. Kendisine araştırılmak üzere bir olay verilmiş ise, görev bu olay ile sınırlıdır. Kanunen kendisine verilmiş olan husus dışında bir işlem yapmak isteyen polis yetkisizdir¹¹⁰. Ayrıca polis, yetkiyi şahsi menfaati için değil kamu yararı için kullanılmalıdır. Örneğin polis, devleti veya toplumu maddi veya manevi zarara sokan kişiyi gözaltına alabilir; ama şahsi alacağını tahsil etmek için borçluyu gözaltına alamaz¹¹¹. Polis silahlı bir birim olduğundan bu davranış çok tehlikeli sonuçlar doğurabilir.

¹⁰⁵ **Fındıklı, Remzi**, “Polisin Görev ve Yetkileri”, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2004, s. 79.

¹⁰⁶ **Gözler**, İdare Hukuku Dersleri, s. 291.

¹⁰⁷ **Tezsever, Serhat**, “Polisin Yetkileri” İstanbul-1992- s.5 (Hizmet İçi Eğitim Kitabı).

¹⁰⁸ **Yenisey, Feridun**, Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul 1991, s. 58.

¹⁰⁹ **Şahin, Uğur**, Avrupa Birliği uyum Sürecinde Polisin Arama, Yakalama ve İfade Alma Yetkisi, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006, s. 9.

¹¹⁰ **Yenisey**, “İnsan Hakları”, 79.

¹¹¹ **Aydın**, s. 84.

1. Takdir Yetkisi

Takdir yetkisi özünde en az iki karar veya davranış arasında idarenin sahip olduğu bu kararlardan birini seçebilme imkanındır. Diğer bir ifadeyle idarenin belli bir konuda karar alıp almama veya birden fazla karar arasında seçim yapma imkanına takdir yetkisi denmektedir¹¹². İdari hayatın zorunluluktan kaynaklanan takdir yetkisi, bir anlamda bir seçim ve tercih yetkisidir. Ancak idare çözüm şeklini seçme serbestisini dilediği gibi değil, işin gereğini ve daha faydalı olanını takdir suretiyle kullanmak zorundadır. Takdir yetkisi, mutlak ve sınırsız bir yetki değildir. Keyfi, kişisel veya duygusal amaçlarla kullanılamaz¹¹³.

Günlük yaşamda polis uygulamalarına bakıldığında, takdir yetkisinin kullanımının bu uygulamaların önemli bir parçasını oluşturduğu görülür. Polis tarafından kullanılan “takdir yetkisi”, memurun, kişilerle karşılaşması sonucu açılan belirsiz alanda, yasayı yorumlayıp kararını verirken dayandığı yetkidir. Çoğu zaman “makul şüphe”, “gecikmesinde sakınca bulunan hal” gibi kavramlar ile yasal bir zemine oturtulan bu yetkiyle polis, kişiyi özgürlüğünden, yoksun bırakabildiği gibi, aynı zamanda onun yaşamı üzerindeki son sözü de söyleyebilmektedir¹¹⁴.

Kanun koyucu, polisin silah kullanmasını gerektiren bir halin doğup doğmadığının belirlenmesi ve silah kullanmasını polisin kendi takdirine bıraktığından dolayı takdir yetkisi, konumuz açısından önem arz etmektedir. Ancak şunu da belirtmekte fayda vardır. Polis takdir yetkisini kullanırken ölçülülük ilkesine göre hareket ederek orantısızlığın önüne geçmek durumundadır.

2. Bağlı Yetki

Bağlı yetki, kanunun belirli bir durumda idarenin belirli bir kararı almasını emretmesi, görevliye bir seçme ve tercih hakkı tanımadığı bir yetki türüdür. Polisin yetkisi daha çok bir bağlı yetkiye girmektedir. Polis istisnai olarak takdir yetkisi

¹¹² **Gözler**, İdare Hukuku Dersleri, s. 340.

¹¹³ **Fındıklı, Remzi**, “İdare Hukuku” Özen Yayıncılık, 1. Baskı Ankara 2001, s. 178,179.

¹¹⁴ **Biriz, Berksoy**, “Polis Teşkilatı” Almanak Türkiye 2006-2008, Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim, Tesev Yayınları, 2009, Editörler: Ali Bayramoğlu, Ahmet İnel, http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/almanak2008_02_07_09.WEB%20icin.pdf, s. 237.

kullanabilmekle birlikte, bunu kanunen tam açık olmayan bazı durumlarda kullanabilmektedir¹¹⁵.

Bağlı yetki, idarenin belli koşul ve durumların gerçekleşmesi halinde, kanunen belirli bir kararı almak zorunda kalması biçiminde tanımlanabilir. Yönetim, belli koşul ve durumların gerçekleşmiş olmasına rağmen, yasada gösterilen kararı almaz veya başka karar alırsa, hukuka aykırı hareket etmiş olur. Dolayısıyla bağlı yetki halinde yönetsel kararın maksat unsuru önemini yitirmekte ve yasada belirtilen sebebin gerçekleşmesi üzerine alınan kararın kamu yararına ve hizmet gereklerine uygunluğu kabul edilmektedir. Örneğin, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun 12. maddesince, polis, 18 yaşından küçük olanların "bar" gibi kamuya açık yerlere girmesini yasaklamıştır. Bu durumda polise tanınan yetki, 18 yaşından küçük olanların, bu gibi yerlere girmesini kesin olarak yasaklamaktır. Polis başka türlü hareket edemez, kendisine bu alanda 17 yaşındaki şahıslardan bazılarını alma, bazılarını almama gibi herhangi bir takdir yetkisi tanınmamıştır¹¹⁶. Aynı şekilde PVSK m. 8 A bendine göre kumar oynanan umumi veya umuma açık yerler idarece kapatılır. Bu örnekte idarenin hem sebep (kumar oynaması), hem de konu unsuru (umuma açık yerin kapatılması) kanun tarafından belirlenmiştir. İdarenin bu konuda yetkisi bağlı yetkidir. Yani açık bir yerde kumar oynandığını tespit etmiş ise o yeri kapatmak zorundadır. İdare kumar oynandığını tespit ettiği yeri kapatıp kapatmamak konusunda bir takdir yetkisine sahip değildir¹¹⁷.

III. ZOR KULLANMA KAVRAMI

Zor kullanma; kanuna göre yapılması gerekli bir işlemin icrası sırasında, kolluk güçlerine yönelik saldırı ve direnme olması durumunda kolluğun eşya ve kişiler üzerinde, belirlenen amaçla dengeli ve kanunlara uygun bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanmasıdır. Zor kullanma; ikaz, kelepçe takma,

¹¹⁵ Fındıklı, 2004, Polisin, s. 79.

¹¹⁶ Alpar, Erol, "Yönetimin Karar Almada Takdir Yetkisi" http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/36/web/idare_hukuku/erol_alpar.htm, (25 Mayıs 2010), (Ayrıca Bkz. Oytan, Muammer, "Türkiye'de İdari Yargı Denetiminin Sınırları" Türk İdare Dergisi, Ankara 1985, s. 37).

¹¹⁷ Gözler, İdare Hukuku Dersleri, s. 340.

barikat kurma, bedeni kuvvet kullanma, cop, biber gazı, göz yaşartıcı sprey, polis köpekleri v.s ile silah kullanma şekillerinde de olabilmektedir¹¹⁸.

Zor kullanma; direnme ve saldırının mahiyetine ve derecesine göre direnenleri ve saldıranları etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedeni kuvvet, maddi güç ve kanuni şartlar gerçekleştiğinde her çeşit silah kullanma yetkilerini ifade eder. (PVSK m. 16) Zor kullanmanın diğer bir yönü de saldırıyla eş zamanlı ve orantılı olması, direniş ya da saldırının kırılması için yeterli ölçüde, orantılı ve dengeli bir biçimde kullanılmasıdır. Uygulanacak zorun şekli ve zor kullanmanın derecesi arasında bir denge olmalıdır¹¹⁹.

Zor kullanma; kişilerin kendilerine terettüp eden belirli bir yükümlülüğün gereklerine uygun davranmamaları halinde, bu yükümlülüğün gereklerine uygun davranmalarını sağlamak amacıyla ve ancak kanunda verilen yetkiye dayalı olarak başvurulabilecek bir yetkidir. Bu bakımdan, zor kullanma yetkisinin mutlaka kanuni bir dayanağı olmalıdır¹²⁰. Zor Kullanma PVSK'nun 16. maddesinde “*Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir. Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedeni kuvvet, maddi güç ve kanuni şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir*” şeklinde düzenlenmiştir.

Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 4. maddesinde “*zor kullanma; kanunsuz toplu hareket haline gelen bir toplumsal olayın etkisiz hale getirilmesi veya önlenmesi veya dağıtılması için; toplu hareketin niteliğine veya dağıtma sırasında meydana gelen cebir ve şiddet veya saldırı veya direnişin derecesine göre kademeli şekilde artan ölçüde bedeni kuvvet, maddi güç ve silah kullanılması halini ifade eder.*” şeklinde tanımlanmıştır.

¹¹⁸ Karakuş, s. 934.

¹¹⁹ Karakuş, s. 935.

¹²⁰ Özgenç, İzzet, “Kolluk Görevlilerinin Zor ve Silah Kullanma Yetkisi” Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim projesi (MUYEP) Tebliği, II, EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 194.

Polis, kanunun izin verdiği hallerde kamu düzenini tehdit eden eylem ve durumla karşılaştığında kendiliğinden harekete geçer ve re'sen icra yetkisini kullanarak kamu düzenini korur ve sağlar¹²¹. Polis kamu güvenliğini tehdit eden eylemleri daha çok zor kullanmak suretiyle meneder.

Polisin, kendisine ve başkasına yönelik bir saldırı karşısında, zor kullanmaya ilişkin koşullara bağılı kalmaksızın, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun meşru savunmaya ilişkin hükümleri çerçevesinde savunmada bulunması da kanunda açık bir şekilde düzenlenmiştir.

IV. SİLAH KULLANMA KAVRAMI

Silah kullanma, güvenlik kuvvetlerine verilen zor kullanma yetkisi içerisinde yer alan ve en son çare olarak kullanılan bir zor kullanma tedbiridir. Polis tarafından kullanılan kuvvetin en son basamağı olan silah kullanmaya ölümcül kuvvet kullanma da denilmektedir.

Silah kullanma kişilerin ölümüne yol açabileceğinden polisin kullanabileceği en ağır bir cebri vasıtaadır. Bunun içindir ki polisin bu vasıtaya, kamu düzeni çok ağır bir şekilde bozulmadıkça ve bozulmuş olsa bile gerekli ve son çare olmadıkça başvurmaması gerekir. Bu nedenle kanunlarımızda kolluk güçlerinin hangi şartlarda silah kullanması gerektiği belirtilmiştir. Örneğin PVSK'nun 16. maddesi polisin silah kullanabileceği halleri ve şartları sınırlı bir şekilde saymıştır¹²². Silah kullanma kolluk personeli tarafından verilen en zor karardır. Bazı şartlar oluştuğunda istemeden de olsa silah kullanmak zorunda kalınmaktadır. Silah kullanmanın hem hukuki hem de ahlaki boyutları vardır. Hukuk açısından silah kullanma şartları kanunlarımızla belirlenmiştir. Ancak silah kullanmanın ahlaki boyutu silah kullanan kişinin vicdanına kalmıştır¹²³. Bu açıdan polis bu yetkisini kullanırken kendisine veya bir başkasına yapılan haksız saldırıyı durduracak ölçüde ve dengeli kullanmak zorundadır.

¹²¹ **Günday**, s. 261.

¹²² **Gözler**, İdare Hukuku Dersleri, s. 589.

¹²³ **Karagöz**, s. 62, 63.

Zor kullanmanın, yaşama hakkı ve vücut dokunulmazlığı hakkı ile doğrudan bir ilişkisi vardır. Çünkü polisin zor, özellikle silah kullanması halinde kişinin vücut dokunulmazlığı ve yaşam hakkına müdahalesi söz konusudur. Yaşama hakkına savaş zamanında savaş hukuku kuralları çerçevesinde ancak müdahale edilebilen ve diğer olağanüstü hallerde dahi ihlal edilmesi mümkün olmayan önemli kişisel haklardan biridir. Ancak bu hakka da kanunda belirtilen usuller içerisinde sınırlama getirilebilir¹²⁴.

Silah kullanma yetkisi karşılaşılan somut olayların kendi koşullarına göre şekillenen ve polisin takdir yetkisini kullanarak derecesini belirlediği bir yetkidir. İçinde bulunulan koşullar değerlendirilmeden bir yargıya varılamaz. Kanunlarımıza göre polisin üç temel durumda silah kullanması yetkisi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi TCK.'nunda belirtilen meşru savunma hakkının kullanılması kapsamında; ikincisi bedeni kuvvet ve maddi güç kullanmanın yetersiz kaldığı saldırı ve direniş karşısında, en son çare olarak bu saldırı ve direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde; üçüncüsü ise yakalanması gereken bir kişinin yakalanmasını sağlayacak ölçüde yakalamak amacıyla silah kullanabilir. Burada gözden kaçırılmaması gereken temel konu, içinde bulunulan durum ve ulaşılmak istenen amaçla uyumlu bir şekilde zor ve silah kullanmanın her kademesinde ölçülülük ilkesine uygun olarak hareket edilmesidir¹²⁵.

PVSK'nun 16. maddesinin son fıkrasında, zor veya silah kullanma yetkisinin uygulanması sırasında kendisine karşı silahla saldırıya teşebbüs edilmesi halinde, polisin silahla saldırıya teşebbüs eden kişiye karşı saldırı tehlikesini etkisiz kılacak ölçü ve oranda duraksamadan silahla ateş edebileceği hüküm altına alınmıştır.

V. ZOR VE SİLAH KULLANMA İHTİYACI

Bilindiği gibi Abraham MASLOW, ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisindeki gereksinimleri altı kısma ayırmıştır. İhtiyaçlar piramidinde güvenlik ihtiyacı fizyolojik ihtiyaçların (yemek, içmek, uyumak, solumak gibi,) hemen ardından ikinci sırada yer alır. İnsanlar beşeri ve sosyal faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri bir güven ortamında yaşamak isterler. İşte bu yüzden ki kendileri için tehlike arz eden ve suç işleyen

¹²⁴ Eryılmaz, Mesut Bedri: "Polisin Görev ve Yetkileri" Yakalama ve Gözaltına Alma Yetkisi, , Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2003, s. 175 vd.

¹²⁵ Zeybek, s. 1603, 1609.

kişilere karşı bir takım yaptırımları, belirli hukuk kuralları çerçevesinde kullanmak şartıyla doğal görmüşlerdir. Bunun içerisinde masum insanları yaşatmak için öldürme dahi girmektedir. Örneğin elinde silahla bir kişiyi rehin alan şahsın en son çare olarak öldürülerek etkisiz hale getirilmesinde sakınca görülmemektedir.

Her insan topluluğu gibi canlı bir varlık olan devletin bir bünyesi vardır ve bu bünyenin görevleri vardır. Bu görevlerden biri de pislikleri boşaltmadır. Her çalışan bünye, çalışmadan meydana gelen pislikleri en uygun şekilde dışarı atıp bünyeyi temiz tutmak zorundadır. Aksi halde bünyeye zarar vermeye başlar. İşte insan topluluğunun pisliklerini vücuttan dışarı atmak görevi de kolluğa düşmektedir¹²⁶. Kolluğun bu görevi, toplum için tehlike arz eden kişi veya kişileri topluma zarar vermeyecek şekilde insanların güven içerisinde yaşamlarını temin etmek için alınan tedbirler şeklinde olmaktadır.

Kamu görevinin yerine getirilebilmesi için bazen, belirli ölçüde, zor kullanmak gerekebilir. Derste sürekli yaramazlık yaparak düzeni bozan bir öğrenciyi, öğretmen dersliği terk etmeye davet ettiğinde isteği yerine getirilmediği takdirde ya adı geçeni zor kullanarak veya kullandırarak dışarı çıkartacak veya kendisi dışarı çıkacaktır. Eğer kendisi dışarı çıkarsa sürekli dersin bölünebileceği anlamına gelir ki orada öğretmen otoritesini kaybeder, düzen büsbütün bozulur ve kamu hizmeti yerine getirilemez hale gelir. Görülüyor ki, kolluk unsurları dışında diğer kamu hizmeti verenler bakımından da, bazı hallerde ölçülü zor kullanmak gerekebilir. Ancak kolluk dışındaki kamu görevlilerince kuvvetin kullanılması basit bir dereceyi aşamaz. Kamu hizmetinin yerine getirilebilmesi için gerçek anlamda zor kullanılması, kolluğun yetkileri dahilindedir. Kamu görevlisinin bu ağırlıkta kuvvet kullanması gerektiğinde kolluğa başvurmalı ve ondan hizmet istemelidir¹²⁷.

Kolluk mevzuatın verdiği görevleri yerine getirirken yani “kanunun hükmünü icra ederken” kamusal düzeni koruyucu, her yönü bakımından güvenlik ve asayiş

¹²⁶ **Kunter-Yenisey-Nuhoğlu**, Ceza Muhakemesi Hukuku, (2009), s. 322.

¹²⁷ **Dönmezer, Sulhi**- Kolluğun Zor Kullanma Yetkisi ve İnsan Hakları, Yeditepe Üniversitesi ve Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları No:6, İstanbul 2005, s. 9-10 (Ayrıca aynı makale için Bkz. **Dönmezer, Sulhi, Yenisey Feridun**, “Ceza Hukukunun Güncel Kaynakları, Cilt III- 5 Kayseri Polis Meslek Yüksek Okulu Konferansı”, Uğur Eğt. Hiz ve Yayıncılık, İst. 2004 ve **Yenisey, Feridun- Nuhoğlu, Ayşe-Güzel, İdris**, “Kolluk Yetkileri Güvenlik ve Hukuk” Nergiz Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2004, s. 93. vd.)

sağlamaya, insanların barış içerisinde birlikte yaşamalarını kolaylaştırmaya, suçları önlemeye, suçun iz, emare ve delillerini saptayıp bunları toplamaya ilişkin görevlerini yerine getirirken halin gerektirdiği zor ve hatta silah kullanmak mecburiyetinde kalabilir. Silah kullanma özellikle insanların ve devletin varlıklarını muhafaza yönünden mecburiyet arz edebilir; ancak bu yetkilerin insan hakları ile çok yakından ilişkileri bulunduğundan insan haklarına saygılı bir hukuk düzeninin kurallarına uyularak kullanılması demokratik bir toplum için vazgeçilmez bir şarttır¹²⁸.

Ülkemizde değişik yerlerde önceden planlanıp izin alınarak ya da ansızın ve izinsiz olarak icra edilen toplantı ve gösteriler düzenlenmektedir. Vatandaşların bireysel ve toplumsal olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkı vardır ve hak aramaları en tabii haklarıdır. Buna hukuken engel olunmaz ve hatta bu hakkın düzgün bir şekilde kullanılması için güvenlik birimlerinin insanlara yardımcı olması gerekir. Ancak bazen, masum hak arama söylemleri arkasında yasa dışı talep ve girişimler birden öne çıkarılmakta, toplantı ve gösteri düzenleyen tertip komitelerinin ad ve adresleri, kimlikleri yetkili mercilere önceden vermeleri gerekirken, bunun tam aksine yüzler maskelenerek karanlık amaçları doğrultusunda eylemler yapabilmektedirler. Kamu ve kişi mallarına, güvenliğine ve canlarına önemli zararlara neden olmaktadır. Bu tür eylemleri, işçilerimizin bayram gibi kutlamaları gereken 1 Mayıs işçi bayramı gösterilerinde görmekteyiz. PYSK m. 1 e göre “halkın can ve mal güvenliğini sağlamak polisin temel görevidir” Bu açıdan kolluk güçleri, o bozuk düşünceli şahısların eylemlerini sonuçsuz bırakmak için güce ve gerektiğinde silaha başvurmak zorunda kalmaktadırlar¹²⁹. Polislik görevinin kendisi genelde zor kullanmaktan ibarettir. Yani çoğunlukla kuvvete dayanan bir iş veya meslektir. Bu açıdan polise ‘zor kullanma yetkisi’nin verilmesi doğaldır ve bu, bazı temel hakların teminat altına alınması bakımından da önem arz etmektedir. Polis bir şahsı yakalarken veya bir kavgayı ayırırken zor kullanmak durumunda kalabilir. Ancak polisin en çok zor kullanmak durumunda kaldığı haller toplumsal olaylardır. Toplumsal olaylar, polis ile vatandaşın en yakın, sıcak ve riskli bir şekilde temasa geçtiği hallerdir. Çözüm için bu durumlarda

¹²⁸ **Dönmezer**, Kolluğun Zor, s. 9, 11. (Ayrıca Bkz. **Dönmezer Sulhi-Yenisey, Feridun**, Ceza Hukukunun Güncel Kaynakları, Cilt III-5 Kayseri Polis Meslek Yüksek Okulu Konferansı, Uğur Eğt. Hiz. ve Yayıncılık, İst. 2004).

¹²⁹ **Şafak**, “Son Toplumsal, s. 1.

daha çok uzlaşmaya ihtiyaç varken, maalesef aksine polis en çok toplumsal olaylarda zor kullanmaya mecbur kalır. Zor kullanma durumunda kalan polis birimi de genellikle ‘Çevik Kuvvet’dir. Dolayısıyla başta Çevik Kuvvet olmak üzere, polisin ‘zor kullanma yetkisinin kanuni ve hukuki sınırlarını ve meşru uygulama metodunu çok iyi bilmesi ve bunları içselleştirerek uygulamaya geçirmesi gerekir¹³⁰.

Kamu güvenliğinin sağlanması için öncelikle önleyici tedbirleri yerine getirme ve bundan sonuç alınmaması halinde ise suçla mücadele etmeleri ve toplumu tehlikelerden korumak için güvenlik kuvvetlerine yeterli ve etkili yetkilerin tanınması zorunludur. Ortada bir taraftan insan hak ve özgürlüklerinin rahatça kullanılabilmesi açısından kamu güvenliğini sağlama için suçla mücadele etme zorunluluğu varken bir taraftan da bu mücadele yapılırken aynı hak ve özgürlüklerin tehlike altında olması gibi paradoksal bir konu bulunmaktadır¹³¹. Polis görevini temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunmadan, kendisine çizilen kanuni sınırların dışına çıkmadan yürütmelidir.

Polisin görevi gereği birçok olayda zor kullanması kaçınılmazdır. Görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde, kendisine veya başkasına yönelik bir saldırı karşısında meşru savunmaya ilişkin hükümler çerçevesinde, hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde zor kullanmak ve gerektiğinde silah kullanmak durumunda kalmaktadır. Zor kullandığı kişileri yakalama, muhafaza altına alma, gözaltına alma ve suç teşkil eden eşyalarına elkoyma gibi yetkilere de sahiptir. Ayrıca tanık veya sanıkları zorla getirme gibi görevleri de bulunmaktadır. Tüm bu sayılan haller kişilerin ve toplumun huzuru ve kamu güvenliğinin sağlanması için zor kullanma ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

“Polise görevini yaparken direnmek, görevli memura mukavemet suçunu oluşturduğu ve bu durumda olan her kişinin önce etkisiz hale getirilip sonra yakalanması gerektiği için, polisin zor kullandığı her durumda yakalamanın şartları

¹³⁰ Aydın, s. 84, 123.

¹³¹ Eryılmaz, Mesut Bedri, Bozlak, Ayhan, “Hukukumuzda Zor ve Silah Kullanma Yetkisi”, TBB Dergisi, Sayı 83, 2009, s. 223.

doğal olarak doğmuştur”¹³². Yakalama: Kamu güvenliğine, kamu düzenine veya kişinin vücut veya hayatına yönelik var olan bir tehlikenin giderilmesi için denetim altına alınması gereken veya suç işlediği yönünde hakkında kuvvetli iz, eser, emare ve delil bulunan kişinin gözaltına veya muhafaza altına alma işlemlerinden önce özgürlüğünün geçici olarak ve fiilen kısıtlanarak denetim altına alınmasını; Gözaltına alma: Kanunun verdiği yetkiye göre, yakalanan kişinin hakkındaki işlemlerin tamamlanması amacıyla, yetkili hâkim önüne çıkarılmasına veya serbest bırakılmasına kadar kanunî süre içinde sağlığına zarar vermeyecek şekilde özgürlüğünün geçici olarak kısıtlanıp alıkonulmasını ifade eder (YGAİAY m. 4). Burada zorla getirme kavramını da açıklığa kavuşturmakta fayda vardır.

Zorla getirme (ihzar), belirli bir kişinin bir muhakeme hukuku işleminin yapılabilmesi amacıyla, zor kullanılarak işlemi yapacak makama (Hakim, Savcı huzuruna) getirilmesi demektir. İlgilinin bizzat hazır bulunması zorunlu olan işlemlerde zorla getirme kabul edilebilir¹³³.

Hakkında tutuklama kararı ve yakalama emri (CMK 98) için yeterli nedenler bulunan şüpheli ve sanığın önceden davetiye çıkarılmadan (CMK 146/1) doğrudan doğruya zorla getirilmesi kararı verilebilirken, tanıklar önce çağrı kağıdı ile çağrılır ve gelmemenin sonuçları da çağrı kağıdında bildirilir. Usulüne uygun olarak çağrılıp da mazeretini bildirmeksizin gelmeyen tanıklar “zorla getirilir” (CMK 44/1). Ayrıca tutuklu ve acele işlerde davetiye tebliğ ettirilmeksizin, sebeplerini göstermek şartı ile tanıklar zorla getirilebilir (CMK43/3)¹³⁴.

VI. ZOR KULLANMA ARAÇLARI

Her şeyden önce, iç hukukumuzda yer alan düzenlemelere göre, kuvvet kullanmayı kişi veya eşya üzerinde beden kuvveti, beden kuvvetine yardımcı olan maddi güç araçları ve silah kullanılması olarak tanımlamak mümkün bulunmaktadır.

¹³² Eryılmaz, Mesut Bedri, “Durdurma ve Kimlik Sorma Yetkisi, 5681 Sayılı Kanun İle Polis Vazife Ve Selahiyet Kanundaki Değişiklikler Sonrası Oluşan Yeni Durum; Bir Adım İleri, İki Adım Geri” (MUYEP) Tebliği, II, EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 30.

¹³³ Yenisey, İnsan Hakları, s. 116, Yaşar, 300.

¹³⁴ Kunter-Yenisey-Nuhoğlu, “Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku (İkinci Kitap) Hüküm Verme Görevi ve Ceza Muhakemesinin Yapısı, Beta Basım Yayım, 17. Baskı, İstanbul Nisan 2010, s. 229 vd.

2559 sayılı PVSK'nun 16. maddesinde zor kullanma araçları olarak, bedeni kuvvet, maddi güç ve kanuni şartları gerçekleştiğinde her çeşit silah sayılmıştır.

1. İkaz (Uyarma)

PVSK'nun 16/4 ve 16/8. maddelerinde belirtilen '*ihhtar*' şekli ya da '*dur*' ikazı gibi hususlar uyarmayı ifade etmektedir¹³⁵. Polis, acil olmayan durumlarda olayın durumuna göre mutlaka ve öncelikle ilgililere yükümlülüklerini yerine getirmeleri için '*ikaz*' da bulunmalıdır. İkaza uyulmaması halinde diğer zor yöntemlerine başvurulmalıdır. Ancak o andaki durum ve şartlar müsait değilse ikazdan vazgeçilebileceği ve doğrudan zor veya silah kullanabileceği kanunda belirtilmiştir (PVSK m. 16/4 ve 9)¹³⁶.

2. Bedeni Kuvvet

PVSK'nun 16/2 ve 16/3 (a) maddelerine göre bedenî kuvvet; *polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde doğrudan doğruya kullandığı bedenî gücü* ifade etmektedir.

3. Maddi Güç

Mezkûr maddede maddî güç; *polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde bedenî kuvvetin dışında kullandığı kelepçe, cop, basınçlı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fizikî engeller, polis köpekleri ve atları ile sair hizmet araçlarını* ifade ettiği belirtilmiştir.

Görevini yapan memura direniş gösterilmesi veya saldırıda bulunulması gibi durumlarda, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanılabilir. Mesela düzeni bozanları veya tehlikeyi önlemek bakımından kolluğun önleyici tedbirleri yetmiyorsa polisın kuvvete başvurusu, bir topluluğun dağıtılması veya eşyanın müsaderesinde kuvvete başvurulması bir zorunluluktur. PVSK 16. maddeye göre bu tür

¹³⁵ Eryılmaz- Boztrak, s. 240.

¹³⁶ Yaşar, s. 299.

zor kullanmalara birkaç örnek tazyikli su sıkma, göz yaşartıcı gaz kullanma, polis köpekleri yollama gibi unsurlar sayılabilir¹³⁷.

PVSK m. 16 da geçen cop, basınçlı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fizikî engeller, polis köpekleri ve atları ile sair hizmet araçlarının neler olduğunu belirtmekte fayda vardır.

A. Cop

Polisin maddi güç kapsamında kullandığı bir teçhizat olan cop genellikle taşınması kolay ve bükülebilir olduğundan plastikten yapılmakla birlikte ağaçtan da yapılabilmektedir.

Birçok toplumsal olayda ve kavga vs. diğer asayiş olaylarında kullanılan ve doğru kullanıldığı takdirde ölümcül sonuçlar doğurmayan en uygun savunma, püskürtme ve dağıtma aletidir. Cop kullanmak gerektiğinde, polise eğitimlerde verildiği şekliyle daha çok atak noktaları, siyatik sinirlerin olduğu yerler olmalıdır. Bunun yanında kalça dış kası, kalça iç kası, baldır kası, bilezik kası ve aşı kası denilen yerlere isabet ettirecek şekilde kullanılmalıdır. Kişiler üzerinde kalıcı etkisi olabileceğinden cop ters tutularak ve kişilerin özellikle baş kısmına vurulmamalıdır¹³⁸. Etkisiz hale getirilmiş, kelepçelenmiş, yere düşen ve polise saldıramayacak derece olan şahıslara yönelik kullanılmamalıdır. Ancak polisin, saldırı ve direnmenin mahiyeti ve derecesine göre kademeli bir şekilde artan zor kullanma araçlarını devreye sokabileceğini, gerektiğinde silah kullanabileceğini de bilmesi gerekir.

Bazı durumlarda polisin kullanabileceği zor kullanım aracı yetersiz, bazı durumlarda da aşırı olabilmektedir. Örneğin elinde ateşli silah dışında bir kesici, delici, bereleyici alet ve bıçak olan bir saldırganı karşı cop yetersiz, silah ise fazla olabilmektedir. Kanaatimizce bu durumlarda daha çok Amerikan polisinin kullandığı elektro şok sağlayan Taser (Şok Tabancası) kullanılmalıdır.

Taser kullanımının en büyük nedeninin görev esnasında polislerin kendini daha iyi korumasını sağlamak olduğu belirtilmektedir. Amerika'da, polisin fiziksel olarak sanığı etkisiz hale getiremeyeceği durumlarda ateşli silahı kullanmak yerine Taser

¹³⁷ Şafak, "Son Toplumsal, s. 7.

¹³⁸ Çelik, Turan, "Çevik Kuvvet Temel Eğitimi", Cem Ofset Matbaacılık, İstanbul 2008, s. 103 vd.

uygulandığı; kullanıldığı şehirlerde polisin görev esnasındaki yaralanmalarında ciddi bir düşüş olduğu tespit edilmiştir¹³⁹. Taser kullanımı, aynı zamanda ateşli silah kullanımı sonucu ölümlerinde bir nebze olsun önüne geçecektir.

B. Basınçlı su

Polis kendisine direnenleri dağıtmak amacıyla maddi güç kullanılması kapsamında, 3000 litre su, 60 litre boya kapasiteli, 30 metre su menzili ve 360 derece yatay dönüş açılı su sıkma kapasitesine sahip araçlar ve Toplumsal Olaylara Müdahale Araçlarıyla (TOMA) basınçlı su sıkılmaktadır. Özellikle illegal gösterilerde polis, grup dağıldıktan sonra üzerlerine sıkılan boyadan tanınmalarını sağlamak ve yakalanmalarını kolaylaştırmak amacıyla boyalı su sıkabilmektedir.

C. Göz yaşartıcı gazlar veya tozlar

Göz yaşartıcı gaz ve biber gazı, amacını aşan ve polisin dağılım ikazlarının yerine getirilmediği, toplumsal olaylarda ve korsan gösterilerde polise karşı direnen kişileri etkisiz hale getirmek ve onları dağıtmak amacıyla kullanılan kimyasal maddelerdir. Göz yaşartıcı gaz ve biber gazları deride yanma ve kaşıntı hissi, gözlerden aşırı derecede gözyaşı ifrazı ve yanma, göz kapaklarını istemsiz olarak kapama ve gözyaşına bağlı olarak görememe, burunda yanma ve burundan çok miktarda sıvı gelmesine, öksürüğe ve nefes alıp vermede zorluğa neden olurlar.

Göz yaşartıcı maddelerden; CS (Ortho-chlorbenzalmalononitrle), görünümü beyaz, kristal pudra şeklindedir. Tüm etkisi 20-60 saniye arasında ortaya çıkar ve 10-30 dakika içerisinde kaybolur. Ağırıklı olarak el bombaları ve 37/38 mm fişeklerde kullanılmaktadır. Polisin kendisine direniş ve saldırılarda bulunan gruplara yönelik kullandığı göz yaşartıcı madde ise OC (Oleoresin of Capsicum)dur. Halk arasında biber gazı da denilen OC çok tercih edilen göz yaşartıcı maddedir. Çünkü CN ve CS maddelerinden daha kullanışlı ve daha az yan etkilere sahiptir. Etkisini 3-15 saniye arasında gösterir ve 20-30 dakika içerisinde kaybolur. Temizlenmesi son derece kolaydır. Özündeki biberden dolayı temas ettiği yerde çok fazla yanmaya sebep olur.¹⁴⁰ Ayrıca polis tarafından, Smoke tabir edilen Gaz El Bombası, 9230 Poison Plastik Gaz El Bombası, Apg Plastik Gaz El Bombası, Hareketli CS Plastik Gaz El Bombası, Sis

¹³⁹ **Ünlü, Ali**, “Amerikan Polisinin Taser Kullanımı” isimli makale, İSREF Perspektif, Polisin Güç Kullanımı ve Şiddet, Editör Selçuk Atak, Cilt 2, Sayı 2 Şubat 2008, s. 69 vd.

¹⁴⁰ **Çelik**, s. 78.

Bombaları, Model 5 Gaz Tüpü, Cap-Stun Z-505 Göz Yaşartıcı Sprey ve MKE Göz Yaşartıcı Spreyler kullanılmaktadır. Bunların yanında polisin envanterinde illegal korsan gösterilerde ve toplumsal olaylarda kullanılmak üzere tasarlanmış hem boyalı mermi atarak topluluk içindeki provokatörleri işaretleyebilen hem de isabet ettiği kişide mermi çekirdeğinin içerisinde bulunan gaz sayesinde baygınlık hissi veren FN 303 savunma tüfeği mevcuttur. Ancak bu silahı kullanan personelin profesyonel olması şarttır. Çünkü silahtan çıkan mermi kişilerin baş kısmına (göz vs.) isabet ettiğinde ciddi yaralanmalara sebebiyet verebilmektedir.

D. Fiziki engeller

Polis, özellikle toplumsal olaylarda ikazlara uymayan kalabalığı belirli yönlere yönlendirme, trafiği düzenleme veya trafik kontrollerinden kaçan bir aracı durdurmak için barikat ve fiziki engeller kurabilir.¹⁴¹ Ayrıca özellikle toplumsal olayların güvenli bir şekilde yapılmasını sağlamak için bir takım önlemler alabilir. Kalabalığın belirli bir alanda toplanmasını sağlamak ve dışarıdan art niyetli kişilerin içeriye sızarak olayı provoke etmelerini önlemek için alanı bariyerlerle (demir, beton bariyer) çevirebilir şahısların alana girişlerinde arama noktaları oluşturabilir. Ayrıca özellikle izinsiz gösteri yapmak isteyen şahısların çevreye ve yoldan geçen araçlara zarar vermesini önlemek amacıyla bariyer ve panzerlerle yolu veya caddeyi yaya ve araç trafiğine kapatabilir.

E. Polis Köpekleri ve Atları

Polis köpekleri daha çok toplumsal olaylarda caydırıcı bir unsur olarak kullanmak amacıyla Köpek Eğitim Merkezlerinde yetiştirilir. Aynı zamanda Polis köpekleri, bomba arama, narkotik madde bulma, spor müsabakaları, olası doğal afetler vb gibi alanlarda kullanılmaktadır.

ETK'nun 5. maddesi gereğince, toplumsal olaylarda, merasimlerde ve diğer önleyici zabıta hizmetlerinde kullanılmak üzere kurulan atlı polis birlikleri, ülkemizde çok sık kullanılmamaktadır. Motorlu taşıtların girmesinin mümkün olmadığı yerlerde, plaj, park, bahçelerde önleyici zabıta hizmetlerinin yürütülebilmesi amacıyla ve şenlik,

¹⁴¹ Yaşar, s. 300.

konser gibi toplu etkinliklerde, milli bayramlar ile aşırı şiddet olaylarının beklenmediği gösteri ve yürüyüşlerde nadir de olsa kullanılmaktadır.

F. Sair hizmet araçları

Sair hizmet araçlarından maksat kanaatimizce, yukarıda sayılan unsurların dışında kalan panzer, ZPT (Zırhlı Personel Taşıyıcı), shortland, akrep tabir edilen araçlar, helikopter, uçaklar, insansız hava araçları ve günün koşullarına göre polisin kullanımı için tahsis edilmiş araçlardır.

4. Kelepçe Takma

Güvenlik görevlileri için bir tür emniyet tedbiri ve güvenlik aracı olan olarak kullanılan kelepçe, polisin kullandığı maddi güç araçları içerisinde yer almakla birlikte, kelepçe takılmasının gerek iç hukukumuzda ayrıca düzenlenmiş olması gerekse AİHM kararlarına konu olması nedeniyle zor kullanma araçları içerisinde belirtmekte fayda vardır.

Zor kullanmanın bir türü olan kelepçenin hangi hallerde takılacağı CMK'nun 93. maddesinde belirtilmiştir¹⁴². Yakalanan veya tutuklanan kişiye yakalamanın gerektirdiği kadar zor kullanılabilir ve bu kişilere kural olarak kelepçe takılmaz. Ancak, kaçacaklarına ya da kendisi veya başkalarının hayat ve beden bütünlükleri bakımından tehlike arz ettiğine ilişkin belirtilerin varlığı hallerinde, kelepçe takma kolluk görevlisinin takdirine bırakılmıştır (CMK m. 93)¹⁴³. Ayrıca, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 19. maddesinin B bendinin 10. fıkrasına göre “Çocuklara kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak, zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlemler alınır.” ifadesiyle çocuklara kelepçe takılamayacağına hükmedilmiştir.

¹⁴² Yakalanan veya tutuklanarak bir yerden diğer bir yere nakledilen kişilere, kaçacaklarına ya da kendisi veya başkalarının hayat ve beden bütünlükleri bakımından tehlike arz ettiğine ilişkin belirtilerin varlığı hâllerinde kelepçe takılabilir (CMK 93).

¹⁴³ **Yenisey, Feridun**, “Yakalama” Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim projesi (MUYEP) Tebliği, II, EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 124 (Ayrıca Bkz. <http://www.egm.gov.tr/egitim/>).

Kanaatimizce, kaçma tehlikesi ve kendisine veya başkasına zarar verme tehlikesi olmayan sürekli toplumun önünde olan ve topluma emeği geçen, kamu hizmeti yapmış ve konumları itibarıyla önemli sayılan kişilere, onurlarını zedeleyici bir şekilde kelepçe takılmamalıdır.

5. Silah

Polisin zor ve silah kullanma yetkisini düzenleyen 2559 sayılı PVSK'nun 16. maddesinde silahtan ne anlaşılması gerektiği tanımlanmamıştır. Ancak PÇKY'nin 4. maddesinde polisin kullandığı silah ve araçlara ilişkin bir tanım yapılmıştır. Buna göre Silah ve araç: “cop, sis ve gaz bombaları, tabanca, makineli tabanca, tüfek, gaz ve bomba tüfeği, dürbünlü tüfek ve benzeri vurucu, önleyici etkisiz hale getirici savunmaya elverişli aletler, gaz, boyalı veya boyasız tazyikli su püskürten veya personeli ve malzemelerini taşıyan zırhlı veya zırhsız araçlar ile helikopterler veya uçaklar” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu maddeden yola çıkarak kanaatimizce silah ibaresinden genel manada polisin görev esnasında üzerinde taşıdığı beylik silahının yanında, cop, sis ve gaz bombaları, tabanca, makineli tabanca ve tüfek, gaz ve bomba tüfeği, dürbünlü tüfek ve benzeri vurucu, önleyici etkisiz hale getirici savunmaya elverişli aletler anlaşılmalı; araç ibaresinden ise gaz, boyalı ve boyasız tazyikli su püskürten veya personeli ve malzemelerini taşıyan zırhlı veya zırhsız araçlar ile helikopterler veya uçaklar anlaşılmalıdır.

TCK.'nin tanımlar başlığı altında düzenlenen 6. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde silah kavramı tanımlanmıştır. Bir suçun temel veya nitelikli unsurunu oluşturan “silah”tan neyin anlaşılması gerektiği bu bent hükmüne göre tespit edilmelidir.¹⁴⁴ Bu kanun maddesine göre:

“Silah deyiminden;

1. Ateşli silâhlar,

¹⁴⁴ Artuk, Mehmet Emin, Gökçen, Ahmet- Yenidünya, Caner, “TCK Şerhi Genel Hükümler Madde 1-36”, 1.Cilt, Turhan Kitabevi, Ankara 2009, s. 59.

2. Patlayıcı maddeler,

3. Saldırı ve savunmada kullanılmak üzere yapılmış her türlü kesici, delici veya bereleyici alet,

4. Saldırı ve savunma amacıyla yapılmış olmasa bile fiilen saldırı ve savunmada kullanılmaya elverişli diğer şeyler,

5. Yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı, boğucu, zehirleyici, sürekli hastalığa yol açıcı nükleer, radyoaktif, kimyasal, biyolojik maddeler anlaşılır.” hükmü bulunmaktadır.

Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Yönetmelik m. 2/b ye göre Silah: Uzaktan veya yakından canlıları öldürebilen, yaralayan, etkisiz bırakan, canlı organizmaları hasta eden, cansızları parçalayan veya yok eden, ruhsata tabi araç ve aletlerin tümünü ifade eder.

Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu bir kararında “her çeşit silah ibaresiyle, polisin teçhiz edildiği geleneksel silahlar arasında olayın nitelik ve şiddeti göz önünde tutularak seçilecek silahın amaçlandığı anlaşılmalıdır” şeklinde değerlendirmede bulunmaktadır. Maddede geçen silah kapsamına sadece ateşli silah çeşitleri girmeyip bu durumun, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun ek 2. maddesinin iptaline ilişkin açılan davada Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararında da ele alındığı ve silah ibaresiyle sadece ateşli silahın anlaşılmayacağı vurgulanmıştır¹⁴⁵. Bazı eşyalar vardır ki bunlar bir saldırıda kullanılsa bile, başlı başına silah niteliği taşıyabilmektedir. Örneğin, 6136 S. “Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun” ile 2521 S. “Avda ve Sporda Kullanılan Tüfekler, Nişan Tabancaları ve Av Bıçaklarının Yapımı Alımı, Satımı ve Bulundurulmasına Dair Kanun” kapsamına giren bütün aletler, silah niteliğini haizdir. Aynı zamanda 29.04.1997 tarihli ve 97/9320 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan “Kimyasal Silahların Geliştirilmesinin, Üretiminin, Stoklanmasının ve Kullanımının Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Sözleşme” kapsamına giren kimyasal maddeler de silah olarak kabul edilmektedir¹⁴⁶.

¹⁴⁵ 06.11.1999 günlü, E:1996/68, K:1999/1 sayılı karar; <http://www.anayasa.gov.tr>.

¹⁴⁶ Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 59.

Bir saldırıda karşı tarafa göre üstünlük sağlayan ve saldırının hedefine ulaşma bakımından elverişli olan her araç silah sayılır. Bu kategoride mütalaa edilen nesnelere, nitelikleri itibarıyla silah değildir. Kabul etmek gerekir ki, kazma, kürek, yaba gibi bir aletin saldırıda kullanılması suretiyle gerçekleştirilmiş olan yaralamada, kasten yaralama suçunun nitelikli unsurunu oluşturan alet silahtır. Ayrıca silahın bir suçun temel veya nitelikli şekline ilişkin unsur oluşturduğu hallerde, kullanılan aletin işlenmesi kastedilen suç açısından da uygun ve elverişli olması gerekir. Örnek vermek gerekirse fiili saldırıda kullanılmaya elverişli olan taş, sopa vs. kasten yaralama suçunun nitelikli unsurunu oluşturan elverişli silah niteliğini taşırken (TCK. m. 86, f. 2, bent e); taş, sopa, kazma ve kürek gibi aletler, devletin genel güvenliğine karşı suç işlemek üzere silahlı örgüt kurma suçunun (TCK. m. 314) unsurunu oluşturan elverişli silah niteliğini haiz değildir¹⁴⁷.

Bu açıklamalar ışığında ateşli silah, tabanca ve tam otomatik silahtan ne anlaşılması gerektiğini belirtmekte fayda vardır.

A. Ateşli silah: Mermi çekirdeği veya saçma olarak tabir edilen özel şekil ve nitelikteki maddeleri, barut gazı veya bu neviden patlayıcı ve itici güç ile uzak mesafelere kadar atabilen silahları ifade eder (ASBDAH Y m. 2/e).

B. Tabanca: Tam otomatik olmamak şartıyla, namlu uzunluğu fişek yatağı hariç otuz (30) cm.yi ve tüm uzunluğu elli (50) cm.yi geçmeyen, dumanlı veya dumansız barut veya bu neviden bir patlayıcı ve itici güç ile gülle, mermi, saçma veya füze ile yaralanmalara ve ölümlere sebebiyet veren gaz veya diğer nesnelere atabilen, belli bir çapta namluya uygun imal edilmiş ateşli silahları ifade eder (ASBDAH Y m. 2/f).

C. Tam otomatik silah: Tetik çekili tutulduğunda sürekli atış yapabilen ateşli yivli silahları ifade eder (ASBDAH Y m. 2/g).

VII. ZOR VE SİLAH KULLANMA ŞARTLARI

Polis, görevi gereği şartlar oluştuğunda zor ve silah kullanma yetkileriyle donatılmıştır. Polis kanundan aldığı bu yetkileri keyfi olarak kullanamaz. Polisin

¹⁴⁷ Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 60.

yapacağı vazifeye göre polise yasalarda çeşitli zor kullanma yetkileri tanınmıştır. Bunlar ikaz, kelepçe takma, doğrudan kuvvet kullanmak, silah kullanmak vb gibi yetkilidir. Zor kullanmada bir bakıma direnişi kırmak ve saldırıyı bertaraf etmek için kuvvete karşı koyma, meşru savunmada bulunma durumlarına benzer bir hareket tarzı söz konusudur. Polis zor kullanacağı zaman öncelikle zor kullanmaya mecbur kalmalı, silah kullanımı en son çare olarak düşünölmeli, zor kullanma tedbirleriyle olay arasında bir orantı olmalı ve zor kullanma kanuna uygun olmalıdır¹⁴⁸.

Polise tanınan zor kullanma yetkisinin en etkili olanı ve en ağır sonuç doğuran yetki silah kullanma yetkisidir. Polisin silah kullanma yetkisi sadece kendilerine ya da diğör kişilere yönelik olarak yapılacak herhangi bir saldırı sırasında meşru savunma durumuna ilişkin değildir. Bundan başka belirli hallerde kolluk kuvvetleri silah kullanma yetkisine sahiptir. Örneğın hakkında önemli bir suçtan dolayı yakalama ve tutuklama emri çıkarılan bir şahıs polise saldırıda bulunmasa bile dur ikazına uymayarak kaçmayı sürdürmesi durumunda şahsı yakalayacak ölçüde polis silah kullanabilir. Ancak orantılılık prensibine göre polis, her olayda silah kullanmaya gerek olup olmadığına karar verme aşamasında, ‘suçun ağırlığı’; ‘silah kullanmadan da kişi etkisiz hale getirilebilir mi’; ‘silah kullanmam gerekli mi’; ‘silah hemen kullanılmalı mı’, ‘silah en son çare mi’; ‘elde edilecek fayda ile verilecek zarar arasında bir orantı var mı’ gibi soruların cevabını birlikte değörlendirmelidir. Netice olarak silah kullanma amaca ulaşmak için en son çare olmalıdır¹⁴⁹.

Polisin zor kullanma yetkisi bilindiğı gibi en geniş kapsamda PVSK’nun 16. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, polisin öncelikle kanunlarda kendisine verilen bir görevi yerine getiriyor olması gerekir. Kanundan aldığı bir görevi yerine getirirken kanunun tayin ettiği çerçevenin dışına çıkmaması gerekir. Bir diğör koşul ise; Polis, görevini yaparken direniş veya saldırıya maruz kalması gerekir. Bir başka koşul da; güç kullanmak için mecbur kalınmış olmalıdır. Burada da zaruretin tayin ettiği hududun dışına çıkılmamalıdır. Yani polise yapılan saldırı ile polisin aldığı önlem ve saldırıyı defetmek için kullandığı güç arasında eşzamanlı olarak bir orantı olmalıdır. Silah kullanmak gerektiğinde diğör şartlara ilave olarak ayrıca silah kullanma için

¹⁴⁸ Şafak, Ali- Bıçak, Vahit, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, EGM Yayınları, Ankara 2005, s. 34.

¹⁴⁹ Eryılmaz- Bozlak, s. 248.

kanunda aranan şartların gerçekleşmiş olması ve silahın en son çare olarak kullanılması gerekir¹⁵⁰. Zor ve silah kullanma konusunda önemli olan bir diğer husus ise zor kullanmayı gerektiren hallerin ortaya çıkmasında polisin kendisi bir sebep konumunda olmamalıdır.

Polisin zor kullanma yetkisinin genel sınırları Anayasamızın 13. maddesinde de öngörülmüştür. Bu maddeden kolluk makamlarının zor kullanma yetkisine sahip olabilmeleri için, bu durumun kanunla öngörülmüş olması, Anayasanın sözüne ve ruhuna aykırı olmaması, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olması ve hakkın özüne müdahale etmemesi gerektiği anlaşılmaktadır. En önemlisi de kolluk, söz konusu zor kullanma tedbirlerini durumun gerektirdiği ölçüde kullanmalıdır¹⁵¹.

Zor ve silah kullanma yetkisi için gerekli şartların neler olduğunu birkaç başlık altında belirtmekte fayda vardır. Bunlar;

1. Yetkinin Kanunla Tanınması (Kanunilik)

Kanunilik unsuru; zor kullanacak görevliye kanunla zor kullanma yetkisinin tanınmış olmasını, görevin konusunun yasa bakımından zor uygulanması gereken nitelikte olmasını ve görevin yasalarda belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde yapılmasını kapsamaktadır¹⁵².

Zor ve silah kullanma; yaşam hakkına (AY m. 17), insanın kişiliğine ve temel hak ve hürriyetlere (AY m. 12) doğrudan bir müdahale olduğundan zor kullanmanın şartları ve sınırları kanunla belirtilmeli ve zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlileri usullere riayet ederek bu yetkisini kullanmalıdır.

Demokratik hukuk devletinde esas olan, polisin görevinin kanunla sağlanmasıdır. Polisin suçları önleme görevi, idarenin düzenleyici işlemleriyle veya kanunla sağlanır. Bu, polis faaliyetinin kaynağının kanun olması anlamına gelmektedir. Polis faaliyetlerini, ceza müeyyidesinden bağımsız olarak, kamu düzeninin sağlanması, genel güvenliğin, toplumsal barışın, genel ahlak ve sağlığın korunması dolayısıyla idari

¹⁵⁰ **Dursun, Serdar Kurban** “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Polisin Zor Kullanma Yetkisi ve Türkiye Uygulamaları” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Ankara 2006, s. 27 vd.

¹⁵¹ **Gözler**, İdare Hukuku Dersleri, s. 588.

¹⁵² **Yaşar**, s. 295, **Tezsever**, s. 99.

yolla ferdin hürriyetinin sınırlandırılmasını sağlamaya matuf faaliyetler olarak algılamak gerekir. Ancak, unutmamak gerekir, polis faaliyeti, teorik olmaktan çok, pratik faaliyetlerdir. Bundan dolayı, polis faaliyetlerinin kapsamını ve sınırlarını, ihtiyaçlarına göre, her ülkenin kendi kanunu belirlemektedir¹⁵³.

Üçüncü bölümde, polisin zor ve silah kullanma yetkisinin kaynağı adı altında inceleyeceğimiz polise zor kullanma yetkisi veren kanun maddeleri; T.C Anayasası m. 17, 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu m. 16, Polis Vazife ve Selahiyetleri Tüzüğü m. 17, Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği m 25/c, Terörle Mücadele Kanunu m. 20 ve Ek m. 2, Türk Ceza Kanunu, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu m. 4, 2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanunu m. 23, 4926 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu m. 18, 1481 Sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 253, Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği m.28 ve 30, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu m. 166/c, İcra İflas Kanunu m. 81, 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanun m. 80, CMK'nun 60. ve 124. maddesi, CMK'nun 168. ve PVSK'nun Ek 6/6 maddesidir.

2. Mecburiyet (Zorunluluk) Olması

Zorunluluk, polisin adli veya idari görevini yerine getirirken görev yapmasının engellenmesi, saldırıya uğraması hali ile güvenliği ve kamu düzenini sağlamak amacıyla konulan kurallara ve uyarılara uymayanları engellemede zor kullanmadan başka çare kalmaması halidir. Zor kullanma şartları oluştuğunda polis zor kullanmalıdır. Aksi takdirde otorite boşluğu doğar ve kendinden bekleneni veremez. Güvenlik ve asayiş hizmetlerinde aksama, halkta da kolluk personeline ve dolayısıyla da devlete karşı güvensizlik oluşur¹⁵⁴.

Polis olaylara müdahale ederken bir direnç veya saldırıyla karşılaştığı zaman engeli ortadan kaldırmak için zorunluluk kuralı çerçevesinde kuvvet kullanmaktan başka alternatifinin kalmamış olması gerekir. Kullandığı kuvvetin “*makul ve uygun*” olarak kabul edilebilmesi için onun kullanımının kaçınılmaz ve son çare olması şarttır.

¹⁵³ **Hafizoğulları**, “İnsan Hakları, s. 568.

¹⁵⁴ **Karagöz**, s. 57.

Bu bağlamda polis ilk önce uygulanabilir bütün alternatifleri düşünmeli ve sonra kuvvet kullanmaya karar vermelidir¹⁵⁵.

Zaman zaman belirtildiği gibi polisin zor kullanma durumu ceza genel hukuku içerisinde “*Meşru Savunma*” ile eş değer tutulmuştur. Meşru savunmada nasıl haklı savunmadan söz etmek için saldırının o anda mevcut olması ve bunun başka türlü defetme imkanının bulunmaması koşulları gözetiliyorsa,¹⁵⁶ burada da zorda kalan kamu görevlisi gerektiğinde silah dahil zor kullanım araçlarını kullanacaktır.

3. Orantılı (Ölçülü) Olması

Polisin zor kullanımı konusundaki sihirli kelime orantılılıktır. Gerçektende orantılılık kuralı¹⁵⁷ zor kullanma konusunu düzenleyen hemen her kanunda ifadesini bulmaktadır. Orantılılık, polisin kuvvete başvururken elde etmek istediği amaçla aynı paralellikte ve ona yetecek ölçüde güce başvurusudur¹⁵⁸. PVSK’nun 16. maddesinin gerekçesinde de ifade edildiği gibi zor kullanmanın direnmeyle orantılı olması demek aynı nitelik ve derecede demek değil, direnmeyi etkisiz kılacak ölçüde güç kullanımı demektir. Polis, etkisiz hale getirme için sahip olduğu metotlara kademeli olarak başvuracak, polisin seçtiği metodun, her zaman, derece olarak direnmeden az da olsa üstün olması gerekecektir. Polis, kendisine yönelen herhangi bir saldırıyı defederken kendisinin saldıran konumuna düşmemesi ve kendisine verilen yetkiyi ölçülü bir şekilde

¹⁵⁵ **Şafak-Bıçak**, s. 169.

¹⁵⁶ **Şafak**, Son Toplumsal, s. 8.

¹⁵⁷ Orantısız güç kullanma nedeniyle öldürme iddiası: Mehmet Gül kapının arkasında bulunduğu bir sırada polis memurlarının açtıkları ateş sonunda aldığı kurşun yaraları nedeniyle öldüğü konusunda uyuşmazlık bulunmamaktadır. Operasyon planlamasıyla ilgili olarak, polislerin öldürücü güç kullanmaları için talimat aldıkları veya operasyonun amacının tasarlanmış bir öldürme olduğu yönünde yeterli bir delil bulunamamıştır. Ancak polislerin orantısız bir ölçüde güç kullandıklarına kanaat getirilmiştir... Polis memurlarının kendilerine Mehmet Gül tarafından tabanca ile bir el ateş edildiği savları kanıtlanmamıştır. Olaydan sonra evde iki silah ve bir boş kovan bulunduğuyla ilişkin doğru dürüst bir tutanak düzenlenmemesi, polislerin bu konudaki anlatımlarının inandırıcılığını zayıflatmıştır. Bu koşullar atında kapıya 50 – 55 el ateş edilmesi, polislerin evdeki kişilerden gelecek bir tehlike karşısında oldukları yolundaki açıklamaları zayıflatmıştır. Polislerin davranışlarının, eve girişlerinde güvenliği sağlamak için gerekli olduğu düşüncesi de haklı görülemez. ***Kadın ve çocuklar gibi suçsuz kimselerin oturdukları bir apartmanda görülmeden hedefe otomatik silahlarla ateş edilmesi, Komisyonun saptadığı gibi, çok büyük orantısızlıktır.*** Mahkemeye göre bu dava elinde silah olarak bilinen rehine alan bir kişinin eve giren polislerden birini ve aldığı rehineyi yaraladıktan sonra polisin açtığı ateş sonucu öldüğü Andronicou ve Constantinou- Kıbrıs davasından farklıdır. Polisler tarafından kullanılan güç, yaşamlarını korumak için zorunlu bir davranış olarak görülemeyeceğinden, yaşama hakkı (m. 2) ihlal edilmiştir. (Gül- Türkiye 14/12/2000 tarihli karar, Başvuru No: 22676/93, Güzeloğlu, s. 244 vd.).

¹⁵⁸ **Güzeloğlu**, s. 97.

kullanması için gerek meşru savunma ve zorunluluk hallerinde gerekse PVSK 16 da belirtilen hallerde mutlak surette orantılı hareket etmesi gerekmektedir.

Polis sadece tehlikeyi önlemek bakımından yeterli olan tedbirleri alabilir. Başka bir ifade ile polis kamu düzeninin korunması için yeterli olan tedbirler açısından yetkilidir. Zor kullanmadan da amaca ulaşmak mümkünse, daha hafif tedbirlerin uygulanması gerekir¹⁵⁹. Zor kullanma tedbiri ile somut olay arasında denge olmalıdır. Polisin kendisine yönelik olarak yapılan saldırılara karşı geliştirdiği haklı savunması haksız saldırıyı durduracak yeterlilikte olmalıdır. Örneğin polise yumruk ile yapılan saldırıya karşı silah kullanarak engellemek onu haklı çıkarmaz¹⁶⁰.

Kolluğun zor kullanma yetkisi, doğal olarak cebri vasıtalarla icra edilir. Bu cebri vasıtalar polisin bir kişiyi kolundan tutmasından, onun üzerine ateş etmesine kadar durumun gereklerine göre değişebilen vasıtalarlardır. Örneğin yasadışı bir gösteri yürüyüşünü dağıtmak için polis, göstericileri kolundan tutup bir başka yola çekip bir yere bırakabilir veya göstericileri kolundan tutup çekerek bir otobüse doldurabilir veya gösterici topluluğun üzerine tazyikli su sıkabilir veya göz yaşartıcı gaz atabilir. Dağıtma işleminde göstericiler polise saldırırlarsa, polis saldıran kişilere karşı cop kullanabilir. Saldırının mahiyeti ve derecesine göre gerektiğinde ateşli silah da kullanabilir. Bu durumlarda polis zor kullanma yetkisini orantılılık ilkesi çerçevesinde ölçülü bir şekilde kullanmalıdır. Örneğin silahsız ve saldırma amacı gütmeyen kişilerin yaptığı bir gösteri yürüyüşünü dağıtmak için polisin silah kullanması sınırı aşan ölçüsüz bir tedbirdir. Ancak topluluğun üzerine ateş açan birisine engel olmak için veya adam öldürüp kaçan bir kişinin yakalanması için polisin silah kullanması ölçülü bir tedbir olabilir¹⁶¹.

Polis, kolluk hukukuna göre hareket etmek zorundadır. Zor kullanma yetkisi kapsamında orantılılığın derecesinin nasıl belirleneceği çok önemlidir. Burada önemli olan gereğinden fazla güç kullanılmamasıdır. Kabaca anlatmak gerekirse, “kuş, tankla vurulmaz”. Eğer bir tehdit, daha az zarar verebilecek bir araç ile bertaraf edilebilecek durumdayken, kişiler üzerinde daha etkili ve zararlı başka bir araç kullanılmışsa bu

¹⁵⁹ **Kunter-Yenisey-Nuhoğlu**, Ceza Muhakemesi Hukuku, (2009), 320.

¹⁶⁰ **Karagöz**, s. 58.

¹⁶¹ **Gözler**, İdare Hukuku Dersleri, s. 589.

sorgulanmalıdır¹⁶². Ölçülülük kavramını polisin görevini yerine getirmemesi olarak algılamak tamamen yanlıştır. Bu durumda polis görevi ihmal suçunu işlemiş olur ki sorumluluktan kurtulamaz ve vahim sonuçların ortaya çıkmasına sebebiyet verir¹⁶³. İşte bundan dolayıdır ki polislik mesleği çok zor bir meslektir. Sürekli tehlikeleri içeren, her an her şey olabilecekmış gibi hazır olunması gereken zor bir meslektir. Aniden gelişen olayları çoğu zaman çok kısa süre zarfında kanuni ölçüler içerisinde orantılı bir şekilde bertaraf etmek çok iyi bir eğitimi, beceriyi ve mesleğinde profesyonelleşmeyi gerekli kılmaktadır.

4. Kademeli Olması

PVSK'nun 16. maddesinde polis, zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde 'kademeli' olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir denilmiştir. Bu ibareden de anlaşılacağı üzere kademelik, orantılılık için gerekli bir şarttır. Örneğin polisin, kendisine direnen bir topluluğa dağılın ikazından sonra, bedenî kuvvet ve maddî güç kullanmadan doğrudan silah kullanması bir kademesizliktir.

Orantılı kullanılacak gücün ulaşması gereken dengeye kadar kademeli olarak artan bir nispette olması da gerekmektedir. Her iki ilke yani orantılılık ilkesi ile kademelik¹⁶⁴ ilkesi birbirlerini tamamlamaktadırlar. Kolluk görevlisinin amacı güç kullandığı kişiyi kendisine ve çevreye zarar vermeyecek şekilde belirleyeceği bir

¹⁶² Würtenberger-Yenisey, s. 31.

¹⁶³ Güzeloğlu, s. 98.

¹⁶⁴ Anayasa Mahkemesi terörle mücadele yasasının ek 2 maddesindeki kolluk görevlilerinin duraksamadan ateş etmelerini iptal eden düzenlemeyi irdelerken kademelik ilkesine de atıfta bulunmuş ve şu şekilde yaklaşım göstermiştir. "...Öncelikle kolluk kuvvetleri, silahı "en son araç" olarak kullanabilmelidir. Ancak diğer zorlama tedbirlerinin kolluğun kendisine verilen görevleri yerine getirmesinde yetersiz kalması ve son çare olarak silah kullanılmasının zorunlu olduğunun 'açıkça anlaşılması durumunda" yani, "kademeli" olarak silah kullanılabilirdir. Ancak bu da yetmez. Bu koşulların oluşması durumunda silah kullanılabilirse de, bu yetkinin kullanılmasında da "ölçülü" olunmalı ve mukavemet ve tehdidin gerektirdiği ölçüde silah kullanılmalıdır. Hafif bir yaralama, örneğin ayağa ya da ele ateş açılarak etkisiz bırakılabilecek fail ya da şüphelinin yaşamsal organlarına ateş edilmemelidir. Bu anlamda da bir "kademelik" demokratik hukuk devletinin gereğidir. Kesme yakın bir ihtimalle ölüme neden olunması sonucunu doğuracak biçimde silah kullanılabilmesi için, o sırada mevcut bir Yaşamsal tehlikenin veya vücut bütünlüğüne yönelik ağır bir tehlikenin ortadan kaldırılmasının tek aracı olması şarttır. Kişilere karşı silah kullanımı, olayla ilgisi olmayan kişileri de tehlikeye düşürebilir. Bu gibi durumlarda silah kullanılmaması konusu da açıkça hükme bağlanmalıdır'. (Anayasa Mahkemesinin 06/01/1999 tarih 1996/68 esas 1999/1 Karar sayılı kararı), Güzeloğlu, s. 101.

yöntemle etkisiz kılmaktır Kişi etkisiz hale geldikten sonra güç kullanımı sona erecektir. Eğer belirlediği yöntem güç kullandığı kişiyi etkisiz hale getirmiyor ise bir sonraki kademeye geçebilecek gücün dozajını artırabilecektir. Örneğin kolluk görevlisine silahsız olarak direnen bir kişiye karşı 3-4 polisin maddi güç kullanarak direnen kişiyi etkisiz hale getirmek yerine biber gazı, ya da silah kullanmaları kademeli olmayan bir müdahale şeklidir. Güçlerini birleştiren polis memurları çok rahatlıkla bu kişiyi beden kuvveti kullanarak etkisiz hale getirebileceklerdir¹⁶⁵.

Silah kullanımı zor kullanım araçları içerisinde en son kademede bulunan bir araçtır. Silah kullanmadan önce kişinin duyacağı şekilde silah kullanılacağı uyarısı yapılmalıdır. Ancak uyarı yapılması, kolluk görevlisinin ya da diğer kişilerin yaşamını tehlikeye atacak ise uyarı yapılmadan da silah kullanılabilir (PVSK m. 16/8). Uyarıdan sonra karşı tarafın bu uyarıyı algılaması için kısa bir süre beklenmeli, olayın durumuna göre bu bekleme kolluk görevlileri ya da üçüncü şahısların yaşamını tehlikeye atıyor ise bundan da vazgeçilebilir. Uyarıdan sonraki aşama ise kolluk görevlisinin ne kadar ciddi olduğunu göstereceği havaya doğru yapılacak uyarı atışıdır. Sonraki kademe ise kişiyi yaşamsal olmayan bölgelerine ateş ederek etkisiz hale getirmektir. Kişi polis ve çevredekiler için çok tehlike arz etmiyorsa her zaman kişiyi öldürmek değil etkisiz kılmak amaçlanmalıdır. Kaçıyor ise ayağına ve bacağına, elinde silah ya da benzeri bir alet var ise eline veya koluna doğru ateş edilecek, her somut olayda bu değerlendirme kolluk görevlisi tarafından yapılacaktır. Kolluk görevlisi öldürmek amacını en son çare olarak gütmeli, silahını yalnızca kendi ya da başkalarının yaşamını korumak için ateşlemelidir¹⁶⁶. PVST m. 17 de belirtildiği üzere silah kullanmak zorunda kalan polisin, mümkün olduğu kadar suçlunun öldürülmekten ziyade yaralı olarak yakalanmasına dikkat etmesi ve kalabalık yerlerde silah kullanmaktan imkan nispetinde sakınması gerekir.

Bu anlatılanlardan etkisiz hale getirilmek istenen kişi silah kullanmadan kolluk görevlisi silah kullanmamalıdır gibi bir çıkarım da bulunmak ise tamamen yanlıştır. Bu tür düşünce polisimizin hayatına mal olur ve devletin gücünü temsil eden polisi korkak ve güçsüz duruma sokar ki ülke, suçluların cirit attığı, vatandaşın korku içerisinde

¹⁶⁵ Güzeloğlu, s. 101.

¹⁶⁶ Güzeloğlu, s. 102.

yaşadığı bir hale gelir. Amerikan polisi devletin gücünü hissettirmek ve vatandaşa güven vermek için en küçük bir hırsızlık olayında bile kaçan suçlunun takibi için helikopter kaldırmakta onlarca polis otosu bir şahsı etkisiz hale getirmek için anında olaya müdahale etmektedir. Bu açıdan her somut olay kendi şartlarında değerlendirilmek şartıyla zanlı silah kullanmadan da polis silah kullanabilir. Bu değerlendirme yapılırken polisin ani karar vermek durumunda olduğu da hesaba katılır. Önemli olan kolluk görevlisinin son çare olarak kullandığı ateşli silah ile başkalarının ya da kendisinin yaşamını korumayı amaçlaması ve kanunun tayin ettiği sınıra dışına çıkmamasıdır¹⁶⁷. Ancak güvenlik hizmeti her zaman tehlikelerle doludur. Toplumun psikolojik olarak hastalıklı kesimi ile polisimiz uğraşmaktadır. Bazen polislerimiz silahını kullanmadan hayatlarını kaybedebiliyorlar. Geçtiğimiz aylarda İstanbul Beşiktaş ilçesi, Aşiyen mezarlığında elindeki bıçakla çevreyi rahatsız eden bir şahsa müdahale ederek elindeki bıçağı almak isteyen polislerimizden birisini kalbinden bıçaklayarak şehit edip silahını alarak kaçan şahıs vurularak etkisiz hale getirildi¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Güzeloğlu, s. 102.

¹⁶⁸ <http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/05/20/sariyerde.catisma.1.polis.sehit.oldu/577006.0/index.html>, (13 Ağustos 2010)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POLİSİN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİNE İLİŞKİN KANUNİ DÜZENLEMELER, HUKUKİ DAYANAK VE SINIRIN AŞILMASI

I. ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİNE İLİŞKİN KANUNİ DÜZENLEMELER

Polisin zor ve silah kullanma yetkisi hususunda değişik görüşlerle karşılaşmaktayız. Emniyet görevlileri toplumun huzur ve güvenliğini sağlamak ve suçla mücadele etmek için kendilerine verilen yetkinin yetersiz olduğundan söz ederken¹⁶⁹, özellikle insan hakları savunucuları polisin gereğinden fazla yetkiyle donatıldığı, bu yetkilerin yaşam hakkı ihlallerine sebebiyet verdiği dolayısıyla bu yetkilerin olabildiğince kısılması gerektiği konusunda görüş bildirmektedirler¹⁷⁰.

Polisin en çok güce başvurmak zorunda olduğu haller, toplumsal olaylardır. Toplumsal olaylar, polis ile vatandaşın karşı karşıya kalabildiği yakın ve sıcak bir şekilde temasa geçebildiği durumlardır. Toplumsal olaylar aynı zamanda, polisin orantısız güç kullanması durumunda, “kötü muamele” suçunun ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu durumlarda zor kullanmak için mecbur kalınması halinde güç kullanmanın niteliği ve derecesi, duruma göre ve saldırının şiddeti ile orantılı olmalıdır. Bu bağlamda zor kullanma, kademeli bir şekilde artan güç artışını ortaya çıkarır¹⁷¹. Şüphesiz ki her olaya göre bir kural belirlemek mümkün değildir Ancak bir hukuk devletinde ve özellikle demokratik toplumlarda kolluğun zor kullanabilme yetkisinin koşulları ile birlikte hukuk tarafından düzenlenmesi temel şarttır¹⁷².

Bireylerin gereğinden fazla bir güce maruz kalmamaları, herkesin arzu ettiği bir durum olup, özellikle AİHS'nin bireyin maddi ve manevi varlığının korunmasını

¹⁶⁹ Karazeybek, Himmet, “Zor Zanaat Polis Olmak” 8 Nisan 2010, http://www.antalyahaberler.com/artikel.php?artikel_id=253, (14 Ağustos 2010).

¹⁷⁰ Artan Silah Kullanma Yetkisi, Türkiye İnsan Hakları Vakfı Açıklamaları,13 Kasım 2008, <http://www.tihv.org.tr/index.php?artan-silah-kullanma-yetkisi>, (15 Ağustos 2010)

¹⁷¹ Karakuş, s. 934.

¹⁷² Dönmezer, Kolluğun Zor, s. 10.

düzenleyen 2. ve 3. maddelerinde yer almıştır. İç hukukumuzda da, Anayasamızın 17. maddesi ve polisin zor ve silah kullanma yetkisini düzenleyen temel kanun maddesi olan PYSK'nun 16. maddesi zor kullanmayla ilgili düzenlemeler olarak dikkati çekmektedir. Bu düzenlemeler dikkate alındığında; kuvvete başvurmak için söz konusu olayda kuvvet kullanma gerekli olmalı, zor kullanma sırasında saldırıyla savunma arasında orantı olmalı, saldırıyı defetmek için kademeli bir şekilde artan güç kullanılmalı ve amaca ulaşıldığında ise, kuvvet kullanımını sona erdirilmelidir¹⁷³.

6136 sayılı ASBDAHK'nun 7/B bendinin c fıkrasında: “*Ateşli Silahları ancak; Emniyet Hizmeti sınıfına dahil kadrolarda çalışan personelden olanlar taşıyabilirler veya mesken ya da işyerlerinde bulundurabilirler.*” şeklindeki ifade ile polise silah taşıma ve bulundurma yetkisi verilirken; zor ve silah kullanma yetkisi ise iç hukukumuzda çeşitli kanunlarda düzenlenmiştir. Zor ve silah kullanma yetkisinin şartlarını incelerken bu şartların birinin kanunilik olduğunu ve yetkinin kanundan kaynaklanması gerektiğini belirtmiştik.

Bu kanun maddeleri;

1. TC 1982 Anayasası

Anayasamızın 17. maddesinin¹⁷⁴ son fıkrasında “*Meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.*” şeklinde bir düzenleme ile gerektiğinde silah kullanılmasına izin verilmiştir.

¹⁷³ **Karakuş**, s. 934.

¹⁷⁴ **AY m. 17** – Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.

Meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

Anayasamızın 17. maddesinin 1. fıkrasında ‘yaşama hakkı’yla ‘vücut dokunulmazlığı’ nı teminat altına alınmış ve aynı maddenin 4. fıkrasında da bu hakkın ve dokunulmazlığın istisnaları düzenlenmiştir. Yani maddenin son fıkrasında zikredilen hallerde kişi yaşama hakkının veya vücut dokunulmazlığının varlığından bahsedemeyecektir. Söz konusu 4. fıkra göre “...yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi... sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri” hayat (yaşama) hakkının ihlali olarak telakki edilemez. Bu hüküm tutuklu veya hükümlünün kaçmasını önlemek için silah kullanılmasına izin veren bir kanuni düzenlemeye imkan tanımaktadır. Verilen izin sadece soyut silah kullanmaya ilişkin olmayıp, halin gerektirdiği duruma göre kaçan tutuklu veya hükümlünün silah kullanmak suretiyle öldürülebilmesini de kapsamına almaktadır¹⁷⁵.

1985 yılında PVSK’nın bazı maddelerinin Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla AYM’ne açılan bir davada Anayasa mahkemesi özetle: Anayasanın 17. maddesinde silah kullanma konusu kurala bağlanmış ancak, zor kullanma yollarına ilişkin olarak herhangi bir düzenleme getirilmediği, kişilere karşı silah kullanılmasına olanak sağlayan Anayasanın, koşulları gerçekleştiğinde kolluk güçlerinin bedeni kuvvet ve maddi güç kullanmasına öncelikle izin vereceği kaçınılmaz olduğu, Anayasanın 17. maddesinde bu tür zor kullanılmasına ilişkin bir kural yer olmadığına göre, silah kullanmayı kurala bağlayan sonuncu fıkranın, bu gibi haller için de geçerli olması gerekeceği belirtilmiştir. 17. maddenin son fıkrasında “meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma ve isyanın bastırılması” gibi durumlardan söz edilmektedir. İnceleme konusu kuralla da “yakalanması gerekli kişi veya dağıtılması gereken topluluğun direnmesi, saldırıya yeltenmesi veya saldırıda bulunması” denildiğine göre, maddeyi, yakalama ve tutuklama kararının yerine getirilmesi, meşru müdafaa ve

¹⁷⁵ **Özgenç, İzzet**, “Emniyet Görevlilerinin Silah Kullanma Yetkisi Üzerine Düşünceler”, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt: 68, Sayı: 1-12, İstanbul 1994, s. 93.

ayaklanma ve isyanın bastırılması kavramları içerisinde değerlendirilmesi mümkündür şeklinde karar vermiştir¹⁷⁶.

¹⁷⁶ 16.06.1985 günlü, 3233 Sayılı Yasanın 7. maddesiyle 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununa eklenen Ek 6. Maddenin Anayasaya aykırılığı sorunu:

Ek Madde hükmü polisin kimi olaylar karşısında zor kullanmasıyla ilgili bulunmaktadır. Bu maddede "polis yakalanması gerekli kişi veya dağıtılması gereken topluluğun direnmesi, saldırıya yeltenmesi veya saldırıda bulunması hallerinde, bu fiilleri etkisiz hale getirebilmek için zor kullanılabilir.

Zor kullanmak, direnme ve saldırının mahiyetine ve derecesine göre etkisiz hale getirilecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedeni kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde her çeşit silah kullanma yetkilerini ifade eder.

Toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tesbit edilir" denilmektedir.

Maddenin ilk fıkrası uyarınca polisin zor kullanabilmesi için, yakalanması gerekli kişi ya da dağıtılması gereken topluluğun direnmesi, saldırıya yeltenmesi ya da saldırıda bulunması lazımdır.

Zor kullanma bedeni kuvvet, maddî güç ve yasal koşullar gerçekleştiğinde, her çeşit silah kullanma yetkisini ifade etmektedir.

Polisin silah kullanabilmesi için gerçekleşmesi gereken yasal koşullara ilişkin düzenleme; 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununda, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nda, 1481 sayılı Asayiş Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkındaki iki Kanunda ve diğer kimi yasalarda gösterilmiştir. Bu yasalarda belirlenen koşullar gerçekleşmedikçe sadece inceleme konusu kurala dayanarak polisin silah kullanması söz konusu olamaz.

İkinci fıkrada yer alan "her çeşit silah" ibaresiyle, polisin teçhiz edildiği geleneksel silahlar arasında olayın nitelik ve şiddeti göz önünde tutularak seçilecek silahın amaçlandığı anlaşılmalıdır. Nitekim Jandarma Teşkilât, Görev ve Yetkileri Kanunu'nun 11. maddesinde ".hizmet özelliğine uygun ve görevin gereği olarak kanunlarda öngörülen silah kullanma" yetkisinden söz edilmektedir.

Maddeye göre zor kullanmanın amacı, direnen, saldırıya yeltenen ya da saldıran kişi veya topluluğu etkisiz hale getirmektir. Zor kullanmada uygulanacak yöntemi, direnme ve saldırının nitelik ve derecesi belirleyecektir.

Son fıkra, toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda, zor kullanmanın derecesiyle kullanılacak araç ve gereçlerin, müdahale eden kuvvetin amirince tayin ve tesbit edileceğini öngörmektedir.

Maddenin Anayasaya aykırılığı konusunda dava dilekçesinde; ek madde 6 hükmü de polis amirine, saldırının mahiyetine ve derecesine göre etkisiz hale getirilecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedeni kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde her çeşit silah kullanma gibi içeriği objektif ve somut olarak belirlenmemiş ibarelere dayanarak zor kullanmak ve adam öldürmeye kadar varacak uygulama yetkisini tanımaktadır. Böyle bir yetkinin işkenceye, eziyete engel teşkil edecek bir sınırı çizilmemiştir. Bu madde ile hiç bir hak ve özgürlüğün güvencesi kalmamıştır denilerek, hükmün Anayasaya aykırılığı nedeniyle iptali istenilmiştir.

Anayasanın 17. maddesinde silah kullanma konusu kurala bağlanmış ancak, zor kullanma yollarına ilişkin olarak herhangi bir düzenleme getirilmemiştir. Kişilere karşı silah kullanılmasına olanak sağlayan Anayasanın, koşulları gerçekleştiğinde kolluk güçlerinin bedeni kuvvet ve maddî güç kullanmasına öncelikle izin vereceği kuşkusuzdur. Anayasanın 17. maddesinde bu tür zor kullanılmasına ilişkin bir kural yer almadığına göre, silah kullanmayı kurala bağlayan sonuncu fıkranın, bu gibi haller için de geçerli olması gerekir. 17. maddenin son fıkrasında ".meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma ve isyanın bastırılması" gibi durumlardan söz edilmektedir. İnceleme konusu kuralda da "yakalanması gerekli kişi veya dağıtılması gereken topluluğun direnmesi, saldırıya yeltenmesi veya saldırıda bulunması" denildiğine göre, maddeyi, yakalama ve tutuklama kararının yerine getirilmesi, meşru müdafaa ve ayaklanma ve isyanın bastırılması kavramları içerisinde değerlendirilmesi mümkündür.

Aynı madde Anayasaya koşturularak silah kullanmanın genel ilkelerini de belirlemiştir.

Ek madde 6'daki, zor kullanmadan amaç bedeni kuvvet, maddî güç ve yasal koşulları gerçekleştiğinde her çeşit silah kullanma yetkisidir. (...)

Anayasanın 34. maddesi, silahsız ve saldırsız olmak koşuluyla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemenin herkesin hakkı olduğu kuralını koymuştur. Aynı maddenin dördüncü fıkrası, kamu

Bunun yanında Anayasanın 34. maddesinin 1. fıkrası, silahsız ve saldırısız olmak koşuluyla herkesin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemenin hakkı olduğu kuralını koymuştur. AY 34/2 ye göre ise; Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabileceği belirtilmiştir. Dağıtılması gereken topluluğun direnmesi, saldırıya yeltenmesi ya da saldırıda bulunması durumlarında zor kullanılabilceğini öngören kanun maddesi olan TGYK, Anayasanın 34. maddesinin 3. fıkrasına göre düzenlenmiş ve bu durum kanaatimizce 34. maddenin 2. fıkrasına da uygundur.

Ayrıca Anayasamızın 13. maddesinde “*Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması*” başlığı adı altında “*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.*” şeklinde bir düzenleme bulunmaktadır. “Kolluk güçlerinin zor ve silah kullanımı bireylerin yaşam hakkını, vücut dokunulmazlığı hakkını, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını, özgürlük hakkını vb. haklarını engellemektedir. İşte Anayasamızın 13. maddesi bu hakların sınırlanmasının hakkın özüne dokunmaksızın, kanunla ve ölçülülük ilkesi uyarınca yapılabileceğini belirtmektedir”¹⁷⁷. Ölçülülüğün dışına çıktığında veya hukuka uygun davranılmadığı zamanlarda gerek TCK. hükümlerince, gerekse Anayasamızın 125. maddesinde bulunan “*İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır*” amir hükmü çerçevesinde kolluk kuvvetleri yargılanabilecektir.

düzenini ciddi olarak bozması, olaylar çıkması, millî güvenlik gereklerini ihlal etmesi muhtemel toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanabileceğini ya da ertelenebileceğini amirdir. Dağıtılması gereken topluluğun direnmesi, saldırıya yeltenmesi ya da saldırıda bulunması durumlarında zor kullanılabilceğini öngören inceleme konusu kural, Anayasanın 34. maddesinde belirtilen bu kısıtlama kapsamı içerisinde değerlendirilmelidir.

Öte yandan, bu tür eylemler esasen suç niteliğinde olduğundan, kamu düzenini sağlamakla yükümlü polis, olayı başka türlü engelleme olanağı kalmadığında, son çare olarak zora başvurusunun Anayasa ile bağdaşmadığı da söylenemez. http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=751&content=, (20 Ağustos 2010).

¹⁷⁷ Güzeloğlu, s. 21.

2. 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu

5681 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanunun 4. maddesiyle PVSK'nun 16 maddesi değiştirilmiş ve daha önce iki ayrı maddede (PVSK m. 16 ve Ek m. 6) düzenlenen polisin zor ve silah kullanma yetkisi tek madde de toplanarak kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu maddede:

“Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direniş kırma amacıyla ve kırarak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir¹⁷⁸”.

Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir.

İkinci fıkrada yer alan;

a) Bedenî kuvvet; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde doğrudan doğruya kullandığı bedenî gücü,

b) Maddî güç; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde bedenî kuvvetin dışında kullandığı kelepçe, cop, basınçlı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fizikî engeller, polis köpekleri ve atları ile sair hizmet araçlarını ifade eder.

Zor kullanmadan önce, ilgililere direnmeye devam etmeleri halinde doğrudan doğruya zor kullanılacağı ihtar yapılır. Ancak, direnmenin mahiyeti ve derecesi göz önünde bulundurularak, ihtar yapılmadan da zor kullanılabilir.

Polis, zor kullanma yetkisi kapsamında direnmeyi etkisiz kılmak amacıyla kullanacağı araç ve gereç ile kullanacağı zorun derecesini kendisi takdir ve tayin eder.

¹⁷⁸ Yargıtay'ın bu konu ile ilgili vermiş olduğu bir kararında polisin görevini yaparken direnişle karşılaştağıında ve elindeki silahı almaya çalışan birine karşı silah kullanabileceğini belirtmiştir. “Polis memuru olan sanık Sezai Şengül’ün, başka şahıslar arasında cereyan eden kavgayı önlemek için araya girip iki el uyarı ateş yaptığı, polis olduğunun öğrenilmesine rağmen ölenin, sanığın üzerine gelip resmi tabancasını elinden almak için polisle boğuşmaya başladığı, bu boğuşma esnasında hedef seçme imkânı bulunduğu kesinlikle belirlenemeyen sanığın bir el ateş ederek maktulün ölümüne neden olduğunun açıklıkla anlaşılması karşısında; sanığın maktulü öldürme kastıyla hareket ettiğı hususunda kanaat verici delil elde edilememesi, 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 16. maddesinin “elindeki silaha taarruzun” polise silah kullanma yetkisi verdiğinin göz önünde tutularak karar verilmesi gerektiğı ifade edilmiştir. Yargıtay 1. Ceza Dairesi, E: 1996/2322, K:1996/2759, **Karakuş**, s. 937.

Ancak, toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda, zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edilir.

Polis, kendisine veya başkasına yönelik bir saldırı karşısında, zor kullanmaya ilişkin koşullara bağlı kalmaksızın, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun meşru savunmaya ilişkin hükümleri çerçevesinde savunmada bulunur.

Polis;

a) Meşru savunma hakkının kullanılması kapsamında,

b) Bedenî kuvvet ve maddî güç kullanarak etkisiz hale getiremediği direniş karşısında, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde,

c) Hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde, silah kullanmaya yetkilidir¹⁷⁹.

Polis, yedinci fıkranın (c) bendi kapsamında silah kullanmadan önce kişiye duyabileceği şekilde "dur" çağrısında bulunur. Kişinin bu çağrıya uymayarak kaçmaya devam etmesi halinde, önce uyarı amacıyla silahla ateş edilebilir. Buna rağmen kaçmakta ısrar etmesi dolayısıyla ele geçirilmesinin mümkün olmaması halinde ise kişinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde silahla ateş edilebilir.

Polis, direnişi kırmak ya da yakalamak amacıyla zor veya silah kullanma yetkisini kullanırken, kendisine karşı silahla saldırıya teşebbüs edilmesi halinde, silahla

¹⁷⁹ “Maktulün gasp suçunu işleyip kaçtığı, polis memurlarınca takip edilip yakalandığı sırada bıçakla saldırıp kaçtığı, havaya yapılan uyarı atışlarına karşın, görevlileri ölümle tehdit edip kaçmayı sürdürdüğü, bir evin bahçesindeki ardiyeye saklandığı, bıçağı atıp teslim olması uyarılarına uymadığı, saklandığı yerden çıkıp bıçakla saldırdığı sırada polis memurları R. ve L.nin ikişer kez, sanıklar R. ve H.nin birer kez ateş ettikleri, 6 el ateş edildiği halde maktulde biri batında ve öldürücü olan, diğeri dizinde olan iki yara bulunduğu, dar bir alanda özellikle hayatı bölge hedef alınarak ateş edilmesi halinde, maktulde, özellikle hayatı bölgelerde ikiden çok yaranın bulunması gerektiği, oysa böyle bir durumun bulunmadığı, sanıkların 2559 sayılı PYSK’nın verdiği yetki kapsamında ve TCY 49/1-2. maddelerinde belirtilen koşullarda silah kullandıkları halde, TCY 49/1-2, m. gereğince ceza verilmesine yer olmadığı ve beraat kararına yerine, TCK 448, 50. maddeleriyle hüküm kurulması yasaya aykırıdır.” I. CD. 27.05.2003, 4461/1148, **Yaşar, Osman- Gökcan, Hasan Tahsin- Artuç, Mustafa**, “Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu” Cilt 1, (Madde 1-44), Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s. 711, 966 nolu dipnot.

saldırıya teşebbüs eden kişiye karşı saldırı tehlikesini etkisiz kılacak ölçüde duraksamadan silahla ateş edebilir.” denilmek suretiyle bedeni kuvvet, maddi gücün ne anlama geldiği belirtilmiş, zor ve silah kullanma yetkilerinin çerçevesi çizilmiş ve ne olduğunun tanımı yapılmış ve hangi hallerde zor ve silah kullanma yetkisine başvurulacağı açıkça düzenlenmiştir. Ancak uygulamada silah kullanma yetkisinin sınırları kanunun belirlemiş olduğu çerçevenin dışına çıkmamak kaydıyla, silah kullanma şartının doğup doğmadığının belirlenmesini kolluğun kendi takdirine bırakıldığı gözlemlenmektedir.

Polisin görevini yaparken kullandığı yetkinin niteliğine bakılmaksızın, kendisine direnen herkese karşı, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanma yetkisine sahip olduğu PVSK’nun 16/1 maddesinin açık hükmüdür. Polise direnme, saldırma veya saldırıya yeltenme şeklinde de olabilir; bedeni kuvvet kullanma, taş, sopa, molotof kokteyli ve silah gibi bazı maddi varlığı olan nesnelere faydalanma yolu ile de olabilir¹⁸⁰.

PVSK’nun 16. maddesindeki düzenleme ve gerekçede¹⁸¹ yer alan açıklamalara göre hukuka uygunluk sebebi olarak meşru savunma ve kanun hükmünü icra

¹⁸⁰ Eryılmaz-Bozlak, s. 228.

¹⁸¹ PVSK 16 madde gerekçesi: “Zor kullanma, polisin kolluk kuvveti olması dolayısıyla diğer kamu görevlilerinden farklı olarak sahip olduğu temel yetkisidir. PVSK’nın ek 6. maddesinde öngörülen bu yetki, yeniden ve daha açık şekilde bu maddede düzenlenmiş bulunmaktadır.

İlk fıkrada, polisin, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkili olduğu gösterilmektedir. Buradaki direniş, polisin tüm görevlerinin ifası sırasında karşılaşılan direnişi ifade etmektedir. Örneğin durdurulması gereken bir aracın durmayarak kaçtığı durumlarda, bu aracın durdurulması da bu kapsamdadır. Ayrıca zor kullanan polise, aktif şekilde direniş gösteren kişinin bu eylemi, meşru savunma kapsamında değerlendirilemeyeceğinden, bu aktif direniş, Türk Ceza Kanununun 265 inci maddesi kapsamında ayrıca suç oluşturacaktır.

İkinci fıkrada, zor kullanma yetkisinin derece ve kademeleri gösterilmektedir. Buna göre zor kullanma yetkisi; bedeni kuvvet, maddi güç ve silah kullanmadan oluşmaktadır. Bunlar, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette kullanılacaktır.

Ayrıca zor kullanmanın direnmeyle orantılı olması; aynı nitelik ve derecede değil, direnmeyi etkisiz kılacak ölçüde güç kullanımını ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, zor kullanmada amaç, direnen kişileri etkisiz hale getirmektir. Kullanılacak kuvvetin derecesi, direnmenin ve saldırının derecesine bağlıdır. Direnme ne kadar fazla ise, kullanılacak kuvvetin derecesi de o kadar fazla olacaktır. Polis, etkisiz hale getirme için sahip olduğu metotlara kademeli olarak başvuracak, polisin seçtiği metodun, her zaman, derece olarak direnmeden üstün olması gerekecektir. Aksi takdirde, saldırı ve direncin etkisiz hale gelmesi söz konusu olamayacaktır. Dolayısıyla bu madde kapsamında zor kullanma yetkisi, direnme veya saldırıda kullanılan ile aynı nitelikte zor veya silah kullanılması anlamında yorumlanamaz. Polis, direnme veya saldırıyı defedecek üstünlükte zor veya silah kullanır.

kapsamında, kolluk görevlileri zor ve silah kullanma yetkisine sahiptir. Bu yetki kolluk görevlilerinin görev yapabilmeleri için hukuki bir gereklilikten kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda kolluk görevlisi yetkili kılındığı ölçüde sorumluluk altına girmektedir. Bu ilişki kısaca, “ne kadar görev varsa, o kadar yetki; ne kadar yetki varsa o kadar sorumluluk vardır” şeklinde ifade edilebilir¹⁸².

PVSK'nun 17. maddesinde de zor kullanmaya ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu maddeye göre “*Polisin: A) Kanun ve usul dairesinde verdiği emre itaatsizlik ve ittihaz eylediği tedbirlere riayetsizlik edenler;*

Maddenin üçüncü fıkrasında, bedeni kuvvet ve maddi gücün ne olduğu gösterilmektedir. Zor kullanma sırasında, bedeni kuvvetin dışında; fıkrada belirtildiği gibi kelepçe, cop, basınçlı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fiziki engeller, polis köpekleri ve atları ile sair hizmet araçları maddî güç olarak kullanılabilir.

Dördüncü fıkraya göre, zor kullanmadan önce, doğrudan doğruya zor kullanılacağı ihtar yapılacaktır; ancak direnmenin mahiyeti ve derecesi göz önünde bulundurularak, ihtar yapılmadan da zor kullanılabilir.

Polisin, zor kullanma yetkisi kapsamında direnmeyi etkisiz kılmak amacıyla üçüncü fıkranın (b) bendi kapsamındaki araç ve gereçlerden hangisini kullanacağını ve zorun derecesini kendisinin takdir ve tayin edeceği; ancak, toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda, zor kullanmanın derecesi ile üçüncü fıkranın (b) bendi kapsamındaki araç ve gereçlerden hangisinin kullanılacağını müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edileceği de beşinci fıkrada düzenlenmiştir.

Altıncı fıkrada da, polisin, kendisine veya başkasına yönelik bir saldırı karşısında, zor kullanmaya ilişkin koşullara bağlı kalmaksızın, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun meşru savunmaya ilişkin hükümleri çerçevesinde savunmada bulunacağı belirtilmiş bulunmaktadır.

Zor kullanmada olduğu gibi, kolluk kuvveti olarak polisin ayırt edici yetkilerinden birisi olan silah kullanma, maddede yeniden düzenlenmektedir.

Yedinci fıkrada üç temel durumda polisin silah kullanma yetkisinin olduğu belirtilmektedir. Bunlardan ilki meşru savunma hakkının kullanılması kapsamında silah kullanma; ikincisi bedeni kuvvet ve maddi güç kullanarak etkisiz hale getiremediği direniş karşısında, bu direnişi kırmak amacıyla ve kırarak ölçüde silah kullanma; üçüncüsü ise yakalanması gereken kişinin yakalanması amacıyla ve yakalanmasını sağlayacak ölçüde silah kullanmadır.

Silah kullanılacak hallerden üçüncüsü olarak gösterilen durumla ilgili olarak sekizinci fıkrada ayrıca bir sınırlamaya gidilmiş; bu durumlarda öncelikle “dur” çağrısının yapılması, buna rağmen kişinin kaçması halinde uyarı amacıyla silahla ateş edilebilmesi; bu uyarı atışına rağmen hala kaçmakta ısrar etmesi ve kaçması dolayısıyla ele geçirilmesinin mümkün olmaması halinde, yakalanmasının sağlanması amacıyla ve sağlayacak ölçüde silahla ateş edilmesi öngörülmüştür.

Maddenin dokuzuncu fıkrasında da, zor veya silah kullanma yetkisinin kullanılması sırasında, kendisine karşı silahla saldırıya teşebbüs edilmesi halinde, polisin, silahla saldırıya teşebbüs eden kişiye karşı saldırı tehlikesini etkisiz kılacak ölçü ve oranda duraksamadan silahla ateş edebileceği düzenlenmiştir.” denilmektedir. Dönem 22, Yasama Yılı 5, S. Sayısı, 1437, (<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1437m.htm>), (14 Ağustos 2010)

¹⁸² Eryılmaz- Bozlak, s. 228.

B) Vazife yaparken polise mukavemette bulunan veya vazifesinden alıkoymak maksadıyla polise zorla karşı koyan ve yakalanmadıkları takdirde hareketlerinde devam etmeleri melhuz bulunan şahıslar;

Karakola götürülüp haklarında tanzim olunacak evrakla beraber adliyeye verilirler”. Bu madde hükümlerinden de anlaşılacağı gibi polisin kamu düzenini sağlama ve koruma görevi gereği aldığı önlemlere uymayanları, verdiği emirlere itaatsizlik gösterip karşı gelenleri ve görevini yaparken kendisine mukavemette bulunanları zor kullanarak onları engelleme, men etme, yakalama ve karakola götürme yetkisi bulunmaktadır.

Kolluk görevlileri, yapmış olduğu görevlerin hususiyetinden dolayı zorunlu olarak silahla donatılmıştır. Kolluk görevlileri, sahip buldukları zor ve silah kullanma yetkisinin gereği olarak da, bir saldırıyla ya da direnişle karşılaşmalarını önleme bakımından caydırıcı etki doğurması itibarıyla görünür bir şekilde silahla donatılmışlardır. Kolluk görevlileri, kendilerine veya başkalarına karşı gerçekleşen saldırıyı etkisiz kılmak amacıyla ve kıracak ölçüde silah kullanabilirler. Bu durumda herkesin sahip bulunduğu bir hukuka uygunluk sebebi olan meşru savunmanın varlığı söz konusudur. Meşru savunmanın varlığı ve şartları açısından kolluk görevlisi ile herhangi bir insan arasında her hangi fark yoktur¹⁸³.

Kolluk görevlileri, hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde silah kullanabilirler (PVSK 16/7/c). Dikkat edilmelidir ki, burada tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişinin yakalanmamak için kaçması söz konusudur. Bu itibarla, kolluk görevlileri kaçan bir kişiyi yakalamak için silah kullanma yetkisiyle donatılmıştır. Ancak, bunun için yakalanmak istenen kişinin mutlaka hedef gözetilerek silahla ateş edilerek etkisiz hale getirilmesine gerek yoktur. Silah kullanma en son çare

¹⁸³ **Özgenç**, Kolluk Görevlilerinin, s. 195.

olarak düşünölmelidir Silah, kaçan zanlının vücut bütönlüğü üzerinde yakalamasını kolaylaştıracak derecede tesir icrasını sağlamak için kullanılabilir¹⁸⁴.

Bir muhakeme hukuku içerisinde bir kimsenin zor kullanılarak yakalanması, davet etmenin zor şekli olarak değerlendirilmektedir. Zorla getirme belirli ölçüde zor kullanmayı gerektirebileceğinden ve kişi özgürlüğü ile ilgili bir işlem olduğundan özgürlüklerin korunması yönünden çok önemlidir ve bazı kurallara bağlanmıştır. “Bu kurallar:

- Zor kullanılması kaçınılmaz olmalıdır.
- Zor kullanırken insanın insan olma onuru zedelenmemelidir.
- Orantılılık kuralı ihlal edilmemelidir.
- Toplumda gelenek ve görenekler göz ardı edilmemelidir.
- Yapılmaması gereken muhakeme hukuku derhal yapılmalı, gereksiz gecikmelere yer verilmemelidir.”
- On sekiz yaşından küçöklere kelepçe takılmamalıdır.
- Yakalanan kişinin kaçma ihtimali yoksa direnmiyorsa veya saldırmıyorsa kelepçe takılmamalıdır¹⁸⁵.

3. Polis Vazife ve Selahiyetleri Tüzüğü

Polis Vazife ve Selahiyetleri Tüzüğü'nün 17. maddesine konulan “*Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 16. maddesi mucibince polis için silah kullanmak selahiyetinin kabul edildiğı hallerde silah kullanılması, silah kullanmaktan başka çare bulunmadığı hallere münhasırdır. Bu takdirde mümkün olduğu kadar suçlunun öldürölmekten ziyade yaralı olarak yakalanmasına dikkat edilmesi ve kalabalık yerlerde silah kullanmaktan imkan nispetinde sakınılması icap eder.*” hükmünden silah kullanmaktan başka çare bulunmaz ise olabildiğince yaralı olarak suçluyu ele geçirmek için silah kullanılabilirliği anlaşılmaktadır. Bu konu ile ilgili Yüksek mahkemenin vermiş olduğu bir kararda “Polis memurunun ellerinden kaçarak kurtulan kişiyi yakalamak için dur ihtarında bulunduktan sonra ateş açarak öldürdüğü olayda, ateş açan polisin silah

¹⁸⁴ **Özgenç**, Emniyet Görevlilerinin, s. 94, **Özgenç**, Kolluk Görevlilerinin, s. 196.

¹⁸⁵ **Yenisey-Nuhoğlu-Güzel**, s. 71, 72, **Yenisey, Feridun**, “İnsan Hakları Açısından Arama, El Koyma, Yakalama ve İfade Alma”, AÜSBF. İnsan Hakları Merkezi Yayınları No: 12, Ankara 1995, s. 116 vd.

kullanması yasa gereği ise de, PVST.'nün 17. maddesi gereğince ‘suçlunun öldürülmekten ziyade yaralı olarak yakalanmasına dikkat edilmesi gerekirken’ bu itinayla hareket edilmemesi nedeniyle, kanun hükmüne dayalı silah kullanma hak ve yetkisini kullanırken aşırılığa kaçıldığı belirtilmiştir” (CGK, 22.12.2005, 35)¹⁸⁶.

4. Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği

Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 25. maddesinde “Olayların izlenmesi, kontrolü ve müdahale esasları” başlığı altında, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri nedeniyle toplumsal olaylara müdahale gerektiğinde, bir amir tarafından kanuna uyararak dağılmaları ve dağılmamaları halinde zor kullanılacağı ihtarı yapılacağı, yapılan ihtara rağmen topluluğun dağılmaması halinde yeteri kadar zor kullanılarak öncelikle, topluluğun bulunduğu yerde kalmaları temin edileceği ve olayın herhangi bir şekilde gelişmesine ve tahripkar bir nitelik almasına mani olunacağı, topluluğun belli bir yerde zararsız halde kalması sağlanamadığı takdirde; topluluğun diğer gruplara katılarak büyümelerini önlemek gayesiyle, olayın cereyan şekline ve şartlarına göre uygun yerlere barikatlar kurarak birleşmeye mani olunur ve dağıtmaya parça parça topluluklardan başlanacağı belirtilmiştir.

Ayrıca aynı maddede, alınan tedbirlere ve uygun ölçülere yapılan zor kullanmaya rağmen topluluğun birleşmesine ve büyük gruplar haline gelmesine mani olunamadığı takdirde zor kullanmanın derecesi yükseltilerek topluluğun dağıtılacağı, toplu hareketin niteliğine veya dağıtma sırasında gösterilen cebir ve şiddet veya tehdit veya saldırı veya karşı koyma derecesine ve gereğine göre kademeli şekilde artan ölçüde bedeni kuvvet, maddi güç ve silah kullanılacağı belirtilerek polise zor ve silah kullanma yetkisi verilmiştir.

5. 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu

06/01/1999 tarih ve E. 1999/68, K. 1999/1 numarasıyla iptal ettiği, terör örgütlerine karşı kolluk görevlileri tarafından yapılan operasyonlarda teslim ol emrine itaat edilmemesi halinde duraksamadan hedefe ateş edilebileceği hususu, 29/06/2006 -

¹⁸⁶ Hakeri, s. 340.

5532 S.K 16. maddesiyle yeniden düzenlenmiş ve Terörle Mücadele Kanunu'na Ek madde 2 olarak girmiştir. Bu madde hükmüne göre: Terör örgütlerine karşı icra edilecek operasyonlarda "teslim ol" emrine itaat edilmemesi veya silah kullanmaya teşebbüs edilmesi halinde kolluk görevlileri, tehlikeyi etkisiz kılabilecek ölçü ve orantıda, doğrudan ve duraksamadan hedefe karşı silah kullanmaya yetkilidirler.

TMK Ek 2 maddedeki silah kullanma yetkisinin kullanımı bakımından da her düzenlemede belirtildiği gibi ölçülülük kuralı getirilmiş, tehlikeyi veya fiili saldırıyı defetmeye yetecek ölçüde silah kullanımının amaçlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu açıdan kolluğa verilen yetkinin bir öldürme yetkisi olmadığı, ancak şartlar oluştuğunda da ölçülülük ilkesine uyularak yapılan silah kullanımının sonucunda ölümün meydana gelmesi durumunda da kolluğun eyleminin hukuka uygun olduğu bilinmelidir¹⁸⁷.

Ayrıca TMK madde 20'ye göre, Terörle mücadelede görev veren veya bu görevi ifa eden adlî, istihbari, idarî ve askerî görevliler, kolluk görevlileri, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü ve Genel Müdür Yardımcıları, terör suçlarının muhafaza edildiği ceza ve tutukevlerinin savcılar ve müdürleri, terörle ilgili davalara bakan ağır ceza mahkemelerinde görev yapan hâkim ve savcılar, görevlerinden ayrılmış olsalar dahi terör suçları tarafından kendilerine veya eş ve çocuklarının canına vuku bulan bir taarruzu savmak için silah kullanmaya yetkilidirler.

6. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

TCK.'nın 24. maddesinde “*Kanunun hükmü ve amirin emri*” başlığı altında;

“(1) Kanunun hükmünü yerine getiren kimseye ceza verilmez.

(2) Yetkili bir merciden verilip, yerine getirilmesi görev gereği zorunlu olan bir emri uygulayan sorumlu olmaz.

(3) Konusu suç teşkil eden emir hiçbir surette yerine getirilemez. Aksi takdirde yerine getiren ile emri veren sorumlu olur.

¹⁸⁷ Yaşar-Gökcan-Artuç, Cilt 1, (Madde 1-44), s. 593.

(4) *Emrin, hukuka uygunluğunun denetlenmesinin kanun tarafından engellendiği hallerde, yerine getirilmesinden emri veren sorumlu olur.*” şeklinde düzenleme bulunmaktadır.

Bu düzenlemeden Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na göre görevli kolluk amirinin şartlar oluştuğunda zor kullanılarak topluluğu dağıtma konusunda kolluk görevlilerine emir verme yetkisi anlaşılmalıdır. (TGYK m. 24 ve TCK. m. 24/2) Yine aynı şekilde hakim ve savcıların suçu önleme veya adli bir görevi yerine getirmeleri konusunda polise verdiği arama veya yakalama emrini de bu madde içerisinde değerlendirmek gerekmektedir. (CMK m. 90 ve CMK 116, 117) Hakkında hakim tarafından yakalama emri bulunan kişinin yakalanmamak için kaçmaya devam etmesi halinde polisin kaçan şahsı yakalamak için açtığı ateş sonucu yaralanması veya ölmesi olayı da bu madde kapsamında değerlendirilebilir. (CMK m. 90, TCK. m. 24/1 ve PVSK m. 16)

TCK.’nun 25. maddesinde ise “*Meşru savunma ve zorunluluk hali*” başlığı altında “(1) *Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez.*

(2) *Gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez.*” şeklinde düzenleme bulunmaktadır.

Bir hukuka uygunluk sebebi olan meşru savunmanın varlığı halinde polis, zor veya silah kullanma yetkisini düzenleyen kanun hükümlerine müracaat etmeden, doğrudan TCK.’nun meşru savunmaya ilişkin hükümlerine dayalı olarak gerek kendisine karşı gerek diğer kişilere karşı gerçekleşmekte olan veya gerçekleşmesi muhakkak olarak öngörülen bir saldırıyı etkisiz kılmak amacıyla ve bu saldırıyı etkisiz kılacak ölçüde zor veya silah kullanabilir. Örnek vermek gerekirse fidye almak

maksadıyla bir işadınının oğlunun kaçırılması halinde, polis rehineyi kurtarmak amacıyla ve kurtarmaya yetecek ölçüde rehin alan kişiyi hedef gözeterek silahla ateş edebilir. Ancak bunun için, rehinenin başka türlü kurtarılma imkanının olmaması ve silah kullanımının son çare olarak kullanılmış olması gerekir. TCK.'nun meşru savunmaya ilişkin hükümleri çerçevesinde bu fiilin hukuka uygun olduğunu kabul etmek gerekir.¹⁸⁸

Bu konu meşru savunma halinde polisin zor ve silah kullanması başlığı altında ayrıca incelenecektir.

7. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu

5271 S. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 60. maddesinde “*tanıklıktan ve yeminden sebepsiz yere çekinme*”¹⁸⁹ düzenlenmiştir Bu madde hükmüne göre, sebepsiz yere tanıklıktan veya yemininden çekinen tanık hakkında yeminin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar ve her halde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir. Burada kolluğun, bir disiplin yaptırımını uygulanmasını sağlama, muamelenin sonuna kadar bundan men etme ve zor kullanarak görevini yerine getirme yetkisi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu husus tanık dinleme ve yemin verme yetkisine sahip bulunan Cumhuriyet Savcıları ve mahkemeler huzurunda vuku bulması halinde uygulanacaktır. Kolluğun ifade alma sırasında zorlayıcı yetkisi ve yemin verme yetkisi bulunmadığından (PYSK, m. 15) haliyle kolluk aşamasındaki işlemlerde bu madde uygulanmayacaktır¹⁹⁰.

¹⁸⁸ **Özgenç**, Kolluk Görevlilerinin, s. 195.

¹⁸⁹ **CMK, Madde 60** - (1) Yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber, yemininin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar ve her hâlde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir. Kişi, tanıklığa ilişkin yükümlülüğüne uygun davranması halinde, derhâl serbest bırakılır.

(2) Bu tedbirleri almaya naip hâkim ve istinabe olunan mahkeme ile soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi yetkilidir.

(3) Davanın görüldüğü sırada bu tedbirler alındıktan ve yukarıdaki süreler suçun türüne göre tümüyle uygulandıktan sonra o dava veya aynı işe ilişkin diğer davada tekrar edilmez.

(4) Disiplin hapsi kararına itiraz edilebilir.

¹⁹⁰ **Eryılmaz-Bozlak**, s. 230, 231.

Diğer bir zorlama hapsine ilişkin düzenleme ise CMK'nun 123. maddesine gönderme yapan 124. maddesidir¹⁹¹. Bu maddede arama ve elkoyma sırasında kendisinden istenilen eşyayı vermekten ya da yerini göstermekten kaçınanlar hakkında CMK'nun 60. maddesinde belirtilen disiplin hapsine ilişkin disiplin hapsine ilişkin hükmün uygulanacağı belirtilmiştir. Arama ve elkoyma uygulamasını kolluk yapacağından dolayı, kolluk işlemleri sırasında da uygulanacak ve istenilen eşyayı vermeyenler hakkında düzenlenecek evrak ve disiplin uygulaması talebini de kolluk ilgili makama iletacaktır¹⁹².

Adli kolluğun olay yerinde görevini icra ettiği sırada işlemlerini kasten ihlal eden veya aldığı tedbirlere uymayan kişileri gerektiğinde kuvvet de kullanarak zorla bu eylemlerinden men edebileceği CMK'nun 168. maddesinin¹⁹³ gerekçesinde¹⁹⁴ belirtilmiştir. “Ancak gerekçede belirtilen “bu men ediş, işlemler sonuçlanıncaya kadar devam edecektir” cümlesinden ne anlamak gerektiği hususu açık değildir. Buradaki “men etme” tabirinin, sorun çıkarıcı kişilerin olay yerinden uzaklaştırılmalarının yanında gözaltına alınmalarına da imkan verip vermediği, şayet gözaltına almaya imkan

¹⁹¹ **CMK, Madde 123** - (1) İspat aracı olarak yararlı görülen ya da eşya veya kazanç müsaderesinin konusunu oluşturan malvarlığı değerleri, muhafaza altına alınır.

(2) Yanında bulunduran kişinin rızasıyla teslim etmediği bu tür eşyaya elkonulabilir.

CMK, Madde 124 - (1) 123. maddede yazılı eşya veya diğer malvarlığı değerlerini yanında bulunduran kişi, istem üzerine bu şeyi göstermek ve teslim etmekle yükümlüdür.

(2) Kaçınma hâlinde bu şeyin zilyedi hakkında 60. maddede yer alan disiplin hapsine ilişkin hükümler uygulanır. Ancak, şüpheli veya sanık ya da tanıklıktan çekinebilecekler hakkında bu hüküm uygulanmaz.

¹⁹² **Eryılmaz-Bozlak**, s. 230.

¹⁹³ **CMK, Madde 168** (1) Olay yerinde görevine ait işlemlere başlayan adli kolluk görevlisi, bunların yapılmasına engel olan veya yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya kadar ve gerektiğinde zor kullanarak bundan men eder.

¹⁹⁴ **Gerekeç:** Bu Madde, 164. Maddenin (Adli kolluk ve görevi başlıklı) belirttiği görevin icrasında ortaya çıkabilecek (engelleyecek) olaylar karşısında kolluğun yetkisini belirtmektedir. Olay yerinde kolluk, görevini yaparken giriştiği işlemleri kasten ihlâl eden veya yetkili olarak aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri gerektiğinde kuvvet de kullanarak zorla bu eylemlerinden men edecektir. Bu men ediş, işlemler sonuçlanıncaya kadar devam edebilecektir.

1412 sayılı Kanununun 157. maddesinde bu gibi hâllerde gözaltına alma yetkisinin uygulanması söz konusudur. Tasarı bunun yerine işlemleri engelleyen eylemleri zor kullanarak giderme yetkisini ikame etmiş ve böylece hem soruşturmanın etkinliği ve hem de kişi özgürlüğü ilkelerine yer verilmiştir. Maddenin yasakladığı eylemler nedeniyle koşulları varsa Türk Ceza Kanununun 526. maddesi uygulanabilecektir. (526. Maddeye yapılan atıfları artık 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 32. Maddesine yapılmış şekilde anlamak gerekir. **Eryılmaz-Bozlak**, s. 234).

verdiği düşünülürse bunun azami süresinin ne kadar olacağı gibi hususlar tam olarak belirlenmemiştir. Bu konu henüz yargı kararları ile de açıklığa kavuşmuş değildir¹⁹⁵.

Yine PYSK Ek madde 6/6 da “*Olay yerinde görevine ait işlemlere başlayan polis, bunların yapılmasına engel olan veya yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya kadar ve gerektiğinde zor kullanarak bundan men eder.*” şeklinde hüküm bulunmaktadır.

8. 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu m. 24’te “*Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, daha sonra 23 üncü maddede belirtilen kanuna aykırı durumlardan bir veya birkaçının vukubulması sebebiyle, Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü haline dönüşürse: (...)*

Bu amir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. Bu gelişmeler hükümet komiserince tutanaklarla tespit edilerek en kısa zamanda mahallin en büyük mülki amirine tevdi edilir.

(a) ve (b) bentlerindeki durumlarda güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtara gerek olmaksızın zor kullanılır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23 üncü madde (b) bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak, bunların sayıları ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünü Kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede ise yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır. (...)

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin Kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde; güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük

¹⁹⁵ Eryılmaz-Bozlak, s. 234.

mülki amirine haber vermekle beraber, mevcut imkanlarla gerekli tedbirleri alır ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır.” şeklinde hüküm bulunmaktadır. Bu hükümle gerekli şartlar oluştuğunda polis zor kullanabileceği kayıt altına alınmıştır.

Anayasamızda da bir hak ancak o sınırlar içinde tanınmıştır. Mesela Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, ancak onun “*silahsız ve saldırısız*” olması halinde mevcuttur. (m. 34)¹⁹⁶ Bu sınırlar dışına çıktığı takdirde polis zor kullanarak müdahalesi sonucu bu hakkın sınırlandırılması doğaldır. Bu konuyla ilgili AYM tarafından verilmiş olan kararlar¹⁹⁷ da mevcuttur.

9. 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu

1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanununun Silah Kullanma Yetkisini düzenleyen 4. maddesinde;

¹⁹⁶ Özbudun, s. 102.

¹⁹⁷ (...) Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 24. maddesi, toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olması durumunda zor kullanılarak dağıtılacağını öngörmektedir. İncelenen kuralın zor kullanma kavramına verdiği içerikle, polis yalnızca bu iki maddeye dayanarak bir toplantıyı dağıtmak için silah kullanabileceği, böylece inceleme konusu kuralın silah kullanma konusuna yeni bir boyut kazandıracağı düşünülebilir. Ancak, maddede açıkça "kanuni şartları gerçekleştiğinde" silah kullanılabileceğinden söz edildiğine göre, dağıtılması gereken topluluk dirense de silah kullanmanın özel koşulları gerçekleşmedikçe polis bu yola başvuramaz.

Maddede, dağıtılması gereken topluluğun direnmesi, saldırıya yeltenmesi ya da saldırması durumunda polis zor kullanmaya yetkisi olduğu belirtilmektedir. Bu yetkinin yersiz kullanılmasının, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını etkileyeceği kuşkusuzdur. Ne var ki, madde, dağıtılması gereken topluluklar konusunda müstakil olarak uygulanabilecek bir kural niteliğinde değildir. Başka bir deyişle, polis yalnızca bu maddeye dayanarak bir toplantının dağıtılması gerektiğini ya da dağılmakta direndiğini saptayacağı sanılmamalıdır. Bu konular, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 23. ve 24. maddeleriyle özel olarak düzenlenmiştir. İnceleme konusu kural bu düzenlemeyi teyit edici ve bir ölçüde de tamamlayıcı niteliktedir.

Anayasanın 34. maddesi, silahsız ve saldırısız olmak koşuluyla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemenin herkesin hakkı olduğu kuralını koymuştur. Aynı maddenin dördüncü fıkrası, kamu düzenini ciddi olarak bozması, olaylar çıkması, millî güvenlik gereklerini ihlal etmesi muhtemel toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanabileceğini ya da ertelenebileceğini amirdir. Dağıtılması gereken topluluğun direnmesi, saldırıya yeltenmesi ya da saldırıda bulunması durumlarında zor kullanılabileceğini öngören inceleme konusu kural, Anayasanın 34. maddesinde belirtilen bu kısıtlama kapsamı içerisinde değerlendirilmelidir. Öte yandan, bu tür eylemler esasen suç niteliğinde olduğundan, kamu düzenini sağlamakla yükümlü polis, olayı başka türlü engelleme olanağı kalmadığında, son çare olarak zora başvurmasının Anayasa ile bağdaşmadığı da söylenemez. http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=751&content=, (20 Ağustos 2010).

“Sıkıyönetim Komutanlığı emrinde görevli Silahlı Kuvvetler mensupları emniyet ve asayişe ilişkin zabıta kuvvetleri ile diğer güvenlik görevlileri kendilerine verilen görevlerin yerine getirilmesi sırasında tabi oldukları Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat ve Vazife Nizamnamesinde silah kullanmayı icap ettiren hal ve şartlardan herhangi birinin tahakkuku halinde silah kullanma yetkisini haizdirler.

*Silah kullanma yetkisine sahip güvenlik kuvvetlerinin teslim ol emrine itaat edilmemesi veya silahla mukabeleye yeltenilmesi veya güvenlik kuvvetlerinin meşru müdafaa durumuna düşmeleri halinde görevli güvenlik kuvvetleri mensupları doğruca ve duraksamadan hedefe ateş edebilirler...”*denilmek suretiyle silah kullanmayı gerektiren bir durumla karşılaşması halinde silah kullanma yetkisinin doğduğunu ve birtakım haller oluştuğunda da doğrudan ve duraksamadan hedefe ateş edilebileceği hüküm altına alınmıştır.

10. 2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanunu

2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanununun Silah Kullanma Yetkisini düzenleyen 23. maddesinde;

“Olağanüstü hal ilanından sonra kolluk kuvvetleri ile kendilerine görev verilen özel kolluk kuvvetleri ve silahlı kuvvetler mensupları, görevlerini yerine getirirken kanunlarda silah kullanmayı icap ettiren hal ve şartlardan herhangi birinin tahakkuku halinde, silah kullanma yetkisini haizdirler.

*Olağanüstü halin, bu Kanunun 3 üncü maddesinin (b) bendi gereğince ilan edilmesi halinde, silah kullanma yetkisini sahip bulunan güvenlik kuvvetlerinin teslim ol emrine itaat edilmemesi veya silahla mukabeleye yeltenilmesi veya güvenlik kuvvetlerinin meşru müdafaa durumuna düşmeleri halinde görevli güvenlik kuvvetleri mensupları doğruca ve duraksamadan hedefe ateş edebilirler...”*denilmek suretiyle yukarıda bahsettiğimiz sıkıyönetim kanununda belirtilen ifadelere benzer bir düzenleme yapılarak kolluk kuvvetlerine silah kullanma yetkisi verilmiştir.

11. 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu

5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 22. maddesinde “Silah Kullanma Yetkisi” başlığı altında:

“(1) Gümrük Kanunu gereğince belirlenen kapı ve yollardan başka yerlerden gümrük bölgesine girmek, çıkmak veya geçmek isteyen kişiye "dur" uyarısında bulunulmasına rağmen bu uyarıya uymaması halinde, havaya ateş edilmek suretiyle uyarı yinelenir. Ancak silâhla karşılığa yeltenilmesi ve sair surette meşru müdafaa durumuna düşülmesi halinde, yetkili memurlar saldırıyı etkisiz kılacak oranda doğrudan hedefe ateş edebilir. Memurların silâh kullanmalarından dolayı haklarında soruşturma ve kovuşturma açılması halinde, bağlı bulunduğu kurum tarafından avukat sağlanır ve avukatlık ücreti kurumlarınca karşılanır.

(2) Kaçakçılığı önleme, izleme ve araştırmakla yükümlü olanlar, gümrük bölgesindeki her nevi deniz araçlarına yanaşıp yük ve belgelerini incelemeye yetkilidir. Görevlilerin yanaşmasına izin vermeyerek kaçan veya kaçmaya teşebbüs eden her nevi deniz araçlarına uluslararası deniz işaretlerine göre telsiz, flama, mors ve benzeri işaretlerle durması ihtar olunur. Bu ihtara uymayan deniz araçlarına uyarı mahiyetinde ateş edilir. Buna da uymayıp kaçmaya devam ettiği takdirde durmaya zorlayacak şekilde üzerine ateş edilir.” denilmektedir.

12. 1481 Sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun

Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanunun 1. ve 2. maddelerinde polise silah kullanma yetkisi verilmiştir. Kanunun 1. maddesinde “ Polis ve jandarma, diğer kanun ve tüzüklerde yazılı yetkileri saklı kalmak üzere, aşağıda yazılı hallerde de silah kullanmaya yetkilidirler:

A) 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16. maddesinde yazılı hallerde,

B) (A) bendindeki yetkiler saklı kalmak üzere, ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis veya ağır hapis cezasını gerektiren suçlardan bir veya birkaçını işlemekten sanık veya hükümlü olup da haklarında tevkif veya yakalama müzekkeresi çıkarılan ve silahlı

dolaşarak emniyet ve asayiş tek başına veya toplu olarak fiilen tehdit ve ihlal ettikleri anlaşılanlardan, teslim olmaları için İçişleri Bakanlığınca tespit edilen tarihte başlamak üzere 10 günden az ve 30 günden çok olmamak şartıyla verilecek mühlet ile ad, san ve eylemleri de belirtilerek sanık veya hükümlünün dolaştığı bölgelerde mutad vasıtalarla ve uygun görülen yayın organlarıyla radyo ve televizyonla da ilan edilenlerin belirtilen süre sonuna kadar adli makamlara, zabıtaya veya herhangi bir resmi mercie teslim olmamaları hallerinde.” denilmek suretiyle polise en kapsamlı silah kullanma yetkisi veren PVSK’ya atıf yapılmış ve silah kullanma yetkisinin diğer şartlarının ne olduğunu hüküm altına almıştır. Ayrıca kanunun 2. maddesinde “Birinci maddenin (B) bendinde sayılan hallerde: a. Sanık veya hükümlünün teslim olması için yapılan (Teslim ol) ihtarından sonra, b. Polis veya jandarmaya karşı silah kullanmaya filhal teşebbüs etmeleri halinde ise ihtar lüzum olmaksızın silah kullanılır. Müsademe sırasında; sanık veya hükümlüye müsademe veya kaçmada yardımcı olanlar haklarında da birinci fıkra hükmü uygulanır.” denilmek suretiyle polise silahlı saldırı olması durumunda teslim ol ihtarına lüzum olmaksızın doğrudan polisin silah kullanabileceğini belirtmiştir.

13. 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu

Usulüne uygun olarak çağrılıp da mazeretini bildirmeksizin gelmeyen tanıklar zorla getirilir ve gelmemelerinin sebep olduğu giderler takdir edilerek, kamu alacaklarının tahsili usulüne göre ödettirilir. Zorla getirilen tanık evvelce gelmemesini haklı gösterecek sebepleri sonradan bildirirse aleyhine hükmedilen giderler kaldırılır. (HUMK m. 253)

14. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği

Adli Arama ve Önleme Yönetmeliğinin, *Karar veya Yazılı Emir Üzerine Üst ve Eşya Aramasının İcrası* başlıklı 28. maddesinin 6. fıkrasında “Kişi direndiği takdirde üst ve eşya araması orantılı güç kullanılarak gerçekleştirilir.” şeklinde; yine aynı yönetmeliğin, *Konut, İşyeri ve Eklentilerinde Aramanın Yapılması* başlıklı 30. maddesinin 7. fıkrasında “Aramayla görevlendirilenler, aramaya karşı çıkılması hâlinde, durumun haklı kıldığı ölçüde güç kullanarak direnci ortadan kaldırabilirler.

Bilgilendirme yapıldıktan sonra, kapı açılmadığı takdirde güç kullanılacağı ihtar edilir ve buna rağmen kapı açılmazsa zorla eve girilir ve arama gerçekleştirilir. Güç, kademeli bir şekilde artarak kullanılabilir.” şeklinde hükümler bulunmaktadır. Arama sırasında polislin direnişle karşılaşması durumunda kademeli olarak güç kullanabilecektir.

Şu hususu da belirtmekte fayda vardır. Yönetmenliklerde geçen zor ve silah kullanmayla ilgili hususlar genel olarak temel insan haklarının sınırlandırılmasına yeterli yasal dayanak teşkil etmez. Bu açıdan burada belirtilen güç kullanma şekillerinin, zor ve silah kullanma yetkisi ile ilgili kanun hükümlerine dayanmak ve onların kuralları çerçevesinde uygulanmak zorunda olduğu dikkate alınmalıdır¹⁹⁸.

15. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu

İlgili kanunun 166. maddesinde “160. maddenin üçüncü fıkrası kapsamına giren suçların soruşturma ve kovuşturmalarında aşağıdaki hükümler tatbik olunur:

...Bu suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturmalarda kolluk; soruşturma ve kovuşturma sebebiyle şüpheli, sanık, tanık, bilirkişi ve suçtan zarar görenleri, Cumhuriyet savcısının veya mahkeme naibinin veya istinabe olunan hâkimin emriyle belirtilen gün, saat ve yerde hazır bulundurmaya mecburdur. Bu emir, çağrılanlar hakkında kolluğa ihzar müzekkeresinde olduğu gibi zor kullanma yetkisi verir.” denilmek suretiyle gerektiğinde polise zor kullanma yetkisi verilmiştir.

16. 2004 Sayılı İcra İflas Kanunu

İcra İflas Kanunu'nun 81. maddesinin 1. fıkrasında “Zor kullanma hususunda bütün zabıta memurları icra memurunun yazılı müracaatı üzerine kendisine muavenet ve emirlerini ifa etmekle mükelleftirler.” ibaresiyle icra iflas memurunun görevini ifa etmesine engel olan şahıslara yönelik polislin zor kullanabileceği hüküm altına alınmıştır.

¹⁹⁸ Eryılmaz-Bozlak, s. 239

17. 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanun

6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanununun 80. maddesinde Zor Kullanma başlığı altında “*Haciz tatbikinde istendiği takdirde, kilitli ve kapalı mahallerin açılması ve her türlü eşyanın gösterilmesi mecburidir.*

Gerekirse bu yerler zorla açtırılır, kilit ve her türlü tertipler kırılabilir. Haczolunan malların zorla alınmasında hal ve durumun gerektirdiği her türlü zora başvurulabilir.

Borçlunun üzerinde haczi kabil kıymetli mallar bulunduğu ve kendisi bunları rızasıyla teslim etmediği veya üzerinde sağladığı takdirde şahsına karşı da zor kullanılır.” şeklinde hükümler kayıt altına alınmıştır. Uygulamada haciz memurları genellikle haciz yerine polisle birlikte gitmektedirler. Hacze direnen kişilere karşı polis hal ve durumun gerektirdiği her türlü zora başvurabilmektedir.

II. ZOR VE SİLAH KULLANMANIN HUKUKİ DAYANAĞI

1. Bir Hukuka Uygunluk Sebebi Çeşidi Olarak Zor ve Silah Kullanma

5237 S. TCK.’da ‘Ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenler’ başlığı altında düzenlenen bu nedenler ceza kanununun suç saydığı bir fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldırıp fiili hukukun meşru saydığı bir hareket haline getirirler. Kanunun suç saydığı bir fiilin işlenmesine diğer bir kural izin veriyorsa, o fiilin hukuk düzeni tarafından yasaklanmadığı yani o fiilin suç olmadığı sonucuna varılır. İşte yasak bir fiilin işlenmesine izin vererek, onun hukuka aykırı olmasını önleyen ve hukuka uygun bir fiil olarak ortaya çıkmasını sağlayan ve ani ceza sorumluluğunu kaldıran sebeplere “Hukuka uygunluk sebepleri” denilmektedir¹⁹⁹. Örneğin polisin, 2911 sayılı Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununa aykırı olarak toplanan kalabalığa karşı dağılım ikazına rağmen dağılmamaları sonucu topluluğu dağıtmak için kademeli olarak zor ve silah

¹⁹⁹ Artuk, Mehmet Emin- Gökçen, Ahmet- Yenidünya, Caner, “Ceza Hukuku Genel Hükümler”, Turhan Kitabevi, Ankara- 2009, s. 396, 397, Toroslu, Nevzat, “Ceza Hukukunda Zaruret Hali”, Sevinç Matbaası, Ankara 1968, s. 2, Koca, Mahmut- Üzülmöz, İlhan, “Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler”, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 233, Toroslu, Nevzat, Ceza Hukuku Genel Kısım, Savaş Yayınevi, Ankara 2009, s. 135.

kullanması bir hukuka uygunluk nedenidir. Aynı şekilde kişilere karşı silah kullanmak suç teşkil etmesine rağmen hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde, silah kullanılması sonucu şahsın yaralanması hukuka uygunluk nedenidir.

“Hukuka uygunluk nedenleri, yalnızca ceza hukukundan veya yazılı hukuktan değil, bir bütün olarak hukuk düzeninden ileri gelirler. Ceza hukuku dışındaki hukuka uygunluk nedenlerinin ceza hukukunda da geçerliliği, “*hukuk düzeninin tekliği*” ilkesine dayanır. Yani hukuka uygunluk nedeni kaynağını örf ve adetten de alabilir. Bu durum suçta kanunilik ilkesine ters düşmez”²⁰⁰. Bir olayda hukuka uygunluk sebebinin var olması etkisini göstermesi için yeterlidir. Failin bu konudaki düşüncesi, inancı önemli değildir. Örneğin kanun hükmü dolayısıyla bir görevi yerine getiren kimse hukuka aykırı bir fiil işlediği düşüncesinde olsa bile suç işlemiş olmaz²⁰¹. Yine Egemenlik ilkesinin doğal sonucu olarak Devlet otoritesi adına güç (zor) ve silah kullanmak hukuka uygunluk nedeni, soruşturmasızlık nedeni ve kusurluluğu ortadan kaldıran durum olarak değerlendirilmiş ve yaptırımdan muaf tutulmuştur²⁰².

TCK.’nın ikinci bölümünde “Ceza Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Nedenler” başlığı adı altında, “Hukuka Uygunluk Sebepleri” ve “Kusurluluğu ortadan kaldıran ve azaltan sebepler” birlikte düzenlenmiştir. TCK.’nda hukuka uygunluk sebebi olarak; TCK. m. 24/1-2. fıkrasında Kanunun hükmü ve amirin emri, TCK. m. 25’te meşru savunma ve zorunluluk hâli, TCK. m. 26/1 de hakkın icrası ve TCK. 26/2 ilgilinin rızası yer almaktadır. Bu düzenleme doktrinde eleştirilmiştir. Bu başlık altında düzenlenen hallerden hangisinin hukuka uygunluk sebebi, hangisinin kusurluluğu etkileyen sebep olduğunu ilgili maddelerin düzenlemelerinden çıkarmak mümkün değildir²⁰³. Bazı yazarlar, hukuka aykırılığı ortadan kaldıran hallerin, ceza sorumluluğunu ortadan kaldırmadığı, fiilin hukuka uygun olarak meydana geldiği sonucunu doğuran sebepler olduğu görüşündedirler. Bu açıdan bu sebeplerin kanunda

²⁰⁰ Öztürk, Bahri, Erdem, Mustafa Ruhan, “Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku” Seçkin Yayınevi, 8. Baskı Ankara 2005, s. 134.

²⁰¹ Toroslu, Ceza Hukuku Genel..., s. 136.

²⁰² Güzeloğlu, s. 19.

²⁰³ Koca-Üzülmez, s. 238, Artuk- Gökçen- Yenidünya, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 398.

kusurluluğu etkileyen hallerden ayrı bir başlık altında düzenlenmesi gerektiği görüşündedirler²⁰⁴.

765 sayılı ETCK.'da hukuka uygunluk sebebi olarak düzenlenen yetkili merciin (Amirin) emrini yerine getirme (m. 24/2) ve zorunluluk hali (m. 25/2), 5237 sayılı TCK.'nunda kusurluluğu etkileyen bir hal olarak düzenlenmiştir. TCK.'nun kabul ettiği suç teorisine göre hukuka aykırı fakat bağlayıcı bir emri yerine getirme ile zorunluluk halinde işlenen fiiller hukuka uygun değildir. Ancak böyle hallerde faile kusur yüklenemediğinden bu iki durum kusurluluğu kaldıran bir sebep olarak kabul edilmiştir (bkz. CMK. m. 223/3)²⁰⁵.

Polisin zor ve silah kullanmasına ilişkin düzenlemeyi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. maddesinde de hukuka uygunluk sebebi olarak görmekteyiz. AİHS'nin 2. maddesinin 1. fıkrasında; “*Herkesin kanun tarafından himaye edilen yaşama hakkına sahip olduğu ve hiç kimsenin, mahkemece hükmedilmiş bir ölüm cezasının infazı hali dışında kasten öldürülemeyeceği*” kayıt altına alınmıştır. Ancak sözleşmenin 2. maddesinin 2. fıkrasında “*Ölüm’ün; (a) Kişilerin, kanuna aykırı cebir ve şiddete karşı savunulmalarını temin etmek. (b) Kanuna uygun bir tutuklama kararını yerine getirmek veya hukuka uygun olarak tutulmuş bir kimsenin kaçmasını önlemek. (c) Bir isyan veya ayaklanmayı kanuna uygun olarak bastırılmasına mutlak surette zorunlu kılan haller nedeniyle meydana gelmiş olmasının hukuka uygunluk nedeni olacağını belirtmiştir.* Ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları incelendiğinde devletin veya devlet görevlilerinin kişileri kasten öldürmemek veya öldürmekle kalmayarak onların hayatını korumak için de zorunlu tedbirleri alması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır²⁰⁶.

Zor ve silah kullanmaya hukuk düzenlerinin mecburen izin verdiği haller Ceza Kanunumuzda; kanunun hükmünün yerine getirme (m. 24/1), amirin emrini yerine getirme (m. 24/2), meşru savunma (m. 25/1) ve zorunluluk hali (m. 25/2) şeklinde genel

²⁰⁴ Centel-Zafer-Çakmut, Türk Ceza..., s. 287, Artuk-Gökçen-Yenidünya, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 398.

²⁰⁵ Artuk-Gökçen-Yenidünya, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 399.

²⁰⁶ NEHYET GÜNAY VE DİĞERLERİ/Türkiye Davası (<http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/deham>, 09.03.2009.doc), (5 Mayıs 2010).

nedenler olarak belirtilmiştir. Ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan bu nedenlere uygun olarak yapılan fiilden dolayı yaralama veya ölüm gerçekleşse bile, işlenen fiil kanunda belirtilen usullere göre (kademelilik, orantılılık vs.) yapılmışsa, aynı zamanda zor ve silah kullanma zorunlu ve ölçülü ise zor kullanma görevini yerine getiren kişiye, eylem suç teşkil etmediği için ceza verilmeyecek ve şahıs eyleminden sorumlu tutulmayacaktır.²⁰⁷ Ancak kişi bir olayda hukuka uygunluk sebebinin var olup olmadığı konusunda net bir kanaate sahip olmadığı halde, olsa da olmasa da fark etmez diyerek fiili işlemiş olduğu durumda, hukuka uygunluk sebebinden yararlanamayacaktır²⁰⁸. Bunun yanında polis silah kullanırken dikkat ve özen yükümlülüğüne ilişkin ölçütler doğrultusunda silah kullanılmalıdır. Aksi takdirde görevi dahilinde bir eylem gerçekleştirirse bile yapmış olduğu eylemden dolayı sorumlu tutulacaktır²⁰⁹.

PVSK'nun 16/6. maddesinde *“Polis, kendisine veya başkasına yönelik bir saldırı karşısında, zor kullanmaya ilişkin koşullara bağlı kalmaksızın, 5237 S. TCK.’nun meşru savunmaya ilişkin hükümleri çerçevesinde savunmada bulunur.”* şeklinde bir düzenleme bulunmaktadır. Dolayısıyla polisin görevini yerine getirirken

²⁰⁷ **Hakeri, Hakan**, “Ceza Hukuku Genel Hükümler” Seçkin Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2009, s. 226, 328, **Hafizoğulları, Zeki**, “Polisin Zor Kullanma Görevi ve Yetkisi”, İnsan Hakları Merkezi Dergisi, Kasım 1995, Cilt:3, Sayı:4, Ankara 1995, s.15.

²⁰⁸ **Hakeri**, s. Genel Hükümler, 328.

²⁰⁹ Yasadışı terör örgütü PKK'nın Ordu ili kırsalında terör faaliyetlerine başlaması üzerine Ordu Emniyet Müdürlüğü'nce özel harekat timinin bölgede görevlendirildiği, Mesudiye Kaymakamlığı'ndan gelen bölgede terörist görüldüğü ihbarı üzerine timin görevlendirildiği, üç araç halinde hareket eden timin Güvence köyüne girdiği, köyde ilerledikleri sırada, ortada bulunan Land-Rower aracından kimliği belirlenemeyen bir görevlinin ”pusuya düştük” demesi üzerine yola 10 metre kadar yaklaşan fenerli üç insan silüetine bu oto içinden set atışlara başlandığı, bilahare bunların çocuk olduğu anlaşılmıştır. Çocuklardan ikisi ölmüş, biri ise yaralanmıştır. Yargıtay bu olayda “terörle mücadele ödeviyle akşam vakti yola çıkan sanıkların, içinde buldukları teyakkuz ortamında, karanlıkta yaklaşan ışığın teröristlere ait olduğunu sanmalarının ve işlerinden birinin “baskına uğradık” sözü üzerine denetimsiz şekilde o istikamete öldürme amacıyla ateş etmelerinin ‘hukuka uygunlukta yanılı olacağı ve bu tür yanılığın dahi hukuka uygunluk düzeyinde himaye göreceği” yorumuyla TCK.’nun 49/1-2 madde ve betlerinin geçerliliği bir görüş olarak savunulabilirse de, “hal ve icabın gerekli kıldığı dikkat ve özenin gösterilmesine karşın yanılığa düşmenin objektif ölçülerle önlenemez olduğu ahvalde hukuka uygunlukta yanılığın hukuka uygunluk mertebesinde sayılabileceğine” ve kolluğun silah kullanmasıyla oluşan ihlallerde de yetki tanıyan normların gereğine eksiksizce uyulduğu durumlarda hukuka uygunluktan söz edilebileceğine ilişkin kurallar karşısında, Mesudiye ilçesi Güvence köyünde yaşamın sürdüğünü bilen ve ellerindeki ışıkla yola yaklaşanların, köy halkından biri olmasının asıl, terörist olmasının ise istisna olacağını düşünmesi gereken sanıkların, hedefe ateş öncesinde hukuka uygunlukta yanılığa düşmemek için görev ve sorumluluklarının icabı olan özeni göstermediklerinin ve bu itibarla objektif ölçülerle sakınılamaz bir yanılı içinde olmadıklarının anlaşılması karşısında, kanunun ve zaruretin tayin ettiği hududun aşıldığı ve hukuka uygunluk düzeyinin aşıldığını kabul zorunluluğu bulunduğu” karar vermiştir. (1. CD, 19.04.2002, 1480). **Parlar, Ali- Hatipoğlu, Muzaffer**, “Açıklamalı Yeni İçtihatlarla 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu” 1. Cilt, Seçkin Yayınevi, Ankara 2008, s. 543-545.

karşılaştığı direnişi kıracak ölçüde başvurduğu zor kullanma yetkisi ile meşru savunma yetkisi birbirinden farklıdır ve bunları birbirinden ayırmak gerekir. Bunlardan birincisi PVSK'nun 16/6 maddesinin göndermesiyle TCK.'nun 25/1. maddesinde belirtilen meşru savunmaya ilişkin hukuka uygunluk nedeni ve şartları geçerli olan yetki; ikincisi ise PVSK'nun 16/1. maddenin göndermesiyle TCK.'nun 24/1. maddesinde düzenlenen '*kanunun hükmünü yerine getirme*' ya da görev yetkili bir merciinin emri üzerine yapılıyorsa TCK.'nun 24/2. de düzenlenen '*yetkili merciinin (Amirin) emrini ifa*' olan hukuka uygunluk nedenleri ve şartlarının geçerli olduğu yetki söz konusudur²¹⁰. Somut olayda birden fazla hukuka uygunluk sebebi gündeme geldiğinde, polis, bu hukuka uygunluk nedenlerinden birinin sınırını aşmış ancak diğerinin sınırları içerisinde hareket etmiş ilgili eylemin hukuka uygun olduğunun kabulü gerekir²¹¹.

²¹⁰ Eryılmaz- Bozlak, s. 249.

²¹¹ Görevli memura mukavemet, 8 ayrı 6136 sayılı Yasaya aykırılık ve 3 ayrı hırsızlık suçlarından aranan maktul Bülent ile 6136 sayılı Yasaya aykırılık ve 5 ayrı ev ve işyerinden hırsızlık suçlarından aranan mağdur Şükrü 'nün Ankara Ulucanlar civarında bulunduğu ilişkin telefon ihbarı gelmesi üzerine, Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Gasp Büro Amirliğinde görevli polis memurları olan sanıkların, beraat eden polis memuru ve komiser sanıklar ile birlikte Ulucanlar caddesine geldikleri, polis aracın t caddede bıraktıkları, mahalle 50- kaklarında yaya olarak önlü arkalı ve aralarında mesafe olduğu halde ilerledikleri sırada, önlerine iki gün önce çalınan kırmızı Ford Escord araç ile maktul ve mağdurun çıktığı, en önde yürüyen polis memuru Atilla'nın araçtaki mağduru görüp tanınması ve ismiyle seslenmesi üzerine aracı kullanan maktulün, aracın sol tarafı ile Atilla'ya çarparak 5 gün iş ve gücüne engel olacak şekilde yaraladığı, ardından aracı sağ tarafa yönlendiren maktulün aracın sağında bulunan polis memuru sanık Ahmet'e çarparak 7gün iş ve gücünden kalacak şekilde yaralanmasına sebep olduğu, bunun üzerine polis memuru sanık Etem'in MP-5 görev silahı ile havaya 2 el uyan atışı yaptığı, bu kez maktulün aracı sola kıvrıp önündeki duvara çarptığı ve geri gelmeye başladığı sırada da araçtan ateş edildiği, bunun üzerine sanıklar Etem ve Ahmet'in MP-5 görev silahları ile araca doğru arka taraflardan ateş ettikleri, aracın kamyonete çarparak durması üzerine de maktul ve mağdurun yakalandıkları, çalıntı aracın içerisinden maktulün çıkarılması üzerine gaz ve fren pedallarının altından 7.65 çapında Çek Vizör marka tabancanın ele geçtiği, yine araç içerisinde bulunan 2 adet 7.65 mm. kovanın bu silahtan atıldığı kriminal raporu ile belirlendiği, sanıkların açtığı ateş sonucu aracın arka kısmında rüzgarlık üzerinde, bagaj kapağında, stop lambasında, arka plakada, arka plaka altı kaportada, çamurlukta, tamponda ve oto iç kısmı tavan döşemesinde toplam 10 adet isabet bulunduğu, mağdurun sol ayak bileğinde yumuşak doku seyirli ateşli silah yaralanması mevcut olup 10 gün iş ve gücüne engel olacak nitelikte olduğu, maktulde ise kafa sağ arka parietelde, sağ omuz arkada, sol lomberde ve sağ dirsekte olmak üzere toplam 4 adet ateşli silah yarası giriş deliği bulunduğu ve ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı kafatası ve kaide kemiği kırıkları ile karakterli beyin doku harabiyeti ve beyin zarları kanaması sonucu öldüğü anlaşılmakla; sanıkların, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 16.maddesinin "A" ve "1-1" bentleri uyarınca nefisini müdafaa etmek ve vazifelerini yapmalarına saldırı ile engel olmalarını bertaraf etmek için silah kullanmaya yetkili oldukları, maktul ve mağdurdan gelen, önce araç ile çarpma şeklinde, daha sonra da silahlı saldırı boyu tuna ulaşan ve devam etmekte olan hayat bütünlüklerine yönelik saldırı sırasında rast gele ateş etme eylemlerin tümüyle meşru savunma koşullarında gerçekleştirildiği ve aşırı ya kaçılmadığı anlaşıldığı halde, 5237 sayılı TCK.'nun 25. maddesi uyarınca sanıkların beraatlerine karar verilmesi yerine yazılı şekilde hüküm kurulması... bozma nedeni olarak kabul edilmiştir." (Yargıtay 1. CD'nin 12.12.2002 Tarih ve 3659/4665 sayılı kararı) Eryılmaz- Bozlak, s. 249, 250.

Aşağıda kanun hükmünü icra ve meşru savunmayı hukuka uygunluk nedeni olarak, yetkili merciin (Amirin) emri ve zorunluluk halini ise kusurluluğu kaldıran bir hal olarak ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

A. Kanun Hükmünü İcra Kapsamında Polisin Zor ve Silah Kullanması

Kanun hükmünün yerine getirilmesi kuralı temelinde, “*bir hukuk kuralının izin verdiği davranış cezalandırılmaz*” ilkesine dayanmaktadır. Hukuk kuralları bazı konumdaki kişilere belirli bir davranışta bulunma sorumluluğu getirmektedir²¹². TCK.’nun 24 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında; “*Kanun hükmünü yerine getiren kimseye ceza verilmez*” denilmektedir. Burada esas olan görevi yerine getirme düzenlenmiştir. Gerçektende kanun hükmünü yerine getiren kimse kanunun kendisine verdiği bir görevi yerine getirmektedir. Bu görevin kaynağı doğrudan kanunsa, kanun hükmünü yerine getirmeden, eğer görevli ve yetkili amirin hukuka uygun emrinin yerine getirilmesi söz konusu ise yetkili merciin (amirin) emrini ifadan bahsedilir.²¹³

Bir memurun hiçbir amirin emrini alacak durumda olmaması veya meşhut suçlarda olduğu gibi kanunun verdiği görevi yerine getirmek için emir beklemenin kanunun uygulanmasına engel olacağı durumda olması halinde de kanunun hükmünü icradan bahsetmemiz gerekir. Bunun için memura sorumluluk yükleyen bir hukuk prensibinin varlığı yeterlidir. Ayrıca amirin emrine ihtiyaç yoktur²¹⁴.

“Kanun hükmünü yerine getirmek amacıyla yapılan eylemlerin cezalandırılmayacağı, kanunun tanıdığı bir hak ve yetkinin kullanılması, diğer bir ifade ile görevin yerine getirilmesi, hakkın kullanılması kapsamında olduğu anlaşılmaktadır. Yasa bir kamu görevlisine belirli bir davranışta bulunma izni veriyorsa bir yetkinin kullanılmasından, sivil bir vatandaşa izin veriyorsa bir hakkın kullanılmasından söz edilir”²¹⁵. Kanun hükmünün yerine getirilmesi demek bir görevi yerine getirmek demektir. Dolayısıyla “görevin ifası” veya “görevin yerine getirilmesi” şeklinde hukuka

²¹² Yaşar-Gökcan-Artuç, TCK Cilt 1, s. 553.

²¹³ Koca-Üzülmez, s. 239, Artuk-Gökçen-Yenidünya, Genel Hükümler, s. 403, 404.

²¹⁴ Günal, Yılmaz, “Yetkili Merciiin Emrini İfa” (Doçentlik Tezi), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayın No:224-206, Ankara 1967, s. 6, 7.

²¹⁵ Centel- Nur, Zafer, Hamide, Çakmut, Özlem, “Türk Ceza Hukukuna Giriş” Beta Basım Yayım, 5. Baskı, İstanbul 2008, s. 293, 294.

uygunluk nedeninden söz etmek daha doğru olacaktır. Çünkü bir davranışın hukuka uygun olup olmadığını, yerine getirilen görevin mahiyeti belirler. Ancak yürütülen görevle bağlantılı olarak, bu hukuka uygunluk nedeninin sınırının aşıp aşılmadığı belirlemek mümkün olabilecektir. Her ne kadar, bazı durumlarda bir yetki kullanılması söz konusu ise de; bu yetkinin bir görevle bağlantılı olması gerektiğini gözden uzak tutmamak gerekir²¹⁶.

Kanun hükmü çoğu kez, belli bir görevi yapan kamu görevlilerine hitap eder. Örneğin, 5271 sayılı CMK m. 90, 137 ve 168 de belirtilen hükümler uyarınca kolluk görevlilerinin, yapacakları girişimler ve silah kullanma fiilleri kanun hükmünün yerine getirilmesi içerisinde düşünülecek ve bu sırada yapılan eylemlerinin hürriyeti kısıtlama veya yaralama/öldürme suçlarını oluşturmadığı kabul edilecektir. Bunun gibi, konuta zorla girme yetkisi bulunan icra görevlisinin haciz yapma yetkisini kullanması veya göreviyle bağlantılı olarak re'sen takibi gerektiren bir suçun işlendiğini öğrenip de ihbar yükümlülüğünü yerine getiren kamu görevlisinin eylemi kanun hükmünü yerine getirme sayılır.²¹⁷ Bazen kanun hükmü bir kimseye bir görev de yüklemektedir. Örneğin, herkese suçüstü halinde faili yakalama yetkisi veren CMK'nun 90. maddesi gereği, suç failini yakalayan ya da işlenmekte olan suçu bildiren kimse (TCK. m. 278) hukuka uygun davranmaktadır. Aynı şekilde, suçüstü halinde veya şüphe üzerine dur ikazına uymayarak kaçan şüpheliyi yakalamak için, olaya müdahil olan ve en son çare olarak PVSK m. 16/7-b ve c hükümleri çerçevesinde silahla ateş edip şüpheliyi yaralayan polisin eylemi kanun hükmünü icra kapsamında olduğundan hukuka uygun sayılır²¹⁸.

Kanun hükümlerinin icrasında, zor ve silah kullanma yetkilerinin sınırının ne olduğunu kanunlar her zaman açık ve seçik olarak göstermemektedir; gösterilmesi de çoğu zaman mümkün değildir. Çünkü kanunun hükmünü icra veya görev yerine getirilirken, kolluk mensubunun karşı karşıya kalacağı direniş, direnişin derecesi tehdit, ortaya konulan engellerin niteliği, engel çıkaran kişinin özellikleri, olayın durumuna kullanılacak fizik kuvvetin şeklini ve niteliğini tayin edecektir. Bu açıdan her olaya ayrı bir düzenleme getirilemeyeceğinden, önceden sadece kesin olmayan ortak ölçüler

²¹⁶ **Özgenç, İzzet**, "Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler)", Ankara 2005, s. 344.

²¹⁷ **Yaşar-Gökcan-Artuç**, (Cilt 1), s. 553.

²¹⁸ **Yaşar-Gökcan-Artuç**, 553, 554, **Koca-Üzülmez**, s. 240.

belirlenebilir²¹⁹. Bundan dolayıdır ki kanun koyucu olayın niteliğine göre polisin kullanacağı zorun şeklini ve derecesini kendisinin tayin ve takdir edeceği hükmünü koymuştur.

Kanun hükmü kişiye herhangi bir konuda bir hak veya yetki vermişse, bunun kanunda öngörüldüğü şekilde belirlenen hududun aşılmadan uygulanması durumunda hukuka aykırılık söz konusu olamaz ve hukuka uygun olarak kullanan bir kimsenin cezalandırılması da düşünülemez. Örneğin İİK'ya göre haciz işlemi yapan haciz memurunu, bir suçu ihbar eden kişinin (TCK. m. 179, 280), terbiye yetkisini kullanan anne-babanın (MK. m. 339, TCK. m. 232), yakalama işlemi yapan polisin (CMK m. 90/1), disiplin (DMK m 124) ve ceza soruşturması (CMK m.1 vd. ASMKYUK m.1 vd. vs.) yapan kimsenin, usulüne uygun olarak çağrılıp da gelmeyen şüpheli, sanık ve tanıkları zorla getiren (CMK m. 146, 43/1), postada elkoyma (CMK m. 129) veya telekomünikasyon yoluyla iletişime müdahale eden (CMK m. 135) bu işleri usulüne uygun olarak yapılmasından dolayı cezalandırılması mümkün değildir²²⁰.

Aynı şekilde birçok kanun belli şartlar dahilinde belirli kişilere silah kullanma yetkisi vermiştir. Silah kullanma yetkisi verilen bu kişilerin yetkilerini kanundaki şartlara uygun olarak kullanmaları halinde, işlenen fiil hukuka uygun olacaktır²²¹. Ancak kanun hükmünü yerine getiren görevlinin eyleminin hukuka uygun sayılabilmesi için, kanun hükmünün öngördüğü tüm koşullara uygun hareket etmesi gerekir. Örneğin, arama kararı gündüz yerine getirilmelidir. Kanunda öngörülen şartların dışında arama kararını gece yerine getiren görevlinin hukuka uygunluk sebebinden yararlanması söz konusu olamaz. Bunun yanında yakalamanın şartları oluştuğunda, yakalama için zorunlu olan ölçüde şiddet kullanılması hukuka uygun ise de, gereğinden fazla şiddet kullanarak kişiyi yaralayan fail bundan dolayı sorumlu olur. Ayrıca, kanun hükmünün, bu kuralın muhatabı olmayan kişilerce kullanılması halinde de eylem hukuka aykırı

²¹⁹ **Dönmezer**, Kolluğun Zor, s. 20.

²²⁰ **Öztürk, Erdem**, 2005, s. 135, **Özgenç**, Gazi Şerhi, s. 343, **Koca-Üzülmez**, s. 240, **Yaşar-Gökcan-Artuç**, s. 554.

²²¹ **Koca-Üzülmez**, s. 240.

olur²²². Kanun kime bir hak ya da yetki verişse o kimsenin bu hak ve yetkiyi kullanması gerekir.

Bu anlatılanlardan yola çıkarak kanun koyucu, kanun hükmünü icra yetkisi verilen kolluk mensubunun, hukuka uygunluk nedeninin sınırları aştığı hallerde cezalandırılacağını belirten hükmü koyarken, sınırların aşılmamış sayılması için şu iki ölçüyü getiriyor ve böylece koşulları da belirtmiş oluyor. Bunlardan birincisi kanunun tayin ettiği ölçüyü aşmamak, ikincisi ise zaruretin tayin ettiği ölçüyü aşmamaktır²²³.

Görevin yerine getirilmesi yani kanun hükmünü icra sırasında sınırın aşılması halinde m. 256 ya göre cezalandırılır. Buna karşılık sınırın kast olmaksızın aşılması halinde ise TCK m. 27 ye göre hüküm verilir. Hata (yanılma) hallerinde ise TCK. m. 30 hükmü göz önünde tutulmalıdır²²⁴. Örneğin Yargıtay, gece karanlıkta izlediği kişiyi hırsız sanarak arkadaşını öldüren bekçinin eylemini²²⁵ kanun hükmünü yerine getirme kapsamında değerlendirmiştir²²⁶.

Yargıtay'ın bu konular ile ilgili kararları incelendiğinde, yasadışı terör örgütüne yardım ve yataklık eden bir kişinin dur ihtarına rağmen kaçmayı sürdürmesi nedeniyle öldürülmesi²²⁷, uyarı atışına rağmen durmayan otoyol atışla ölüm

²²² **Malkoç, İsmail- Güler, Mahmut**, “(Uygulamada) Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler -1 (1-124 Maddelerinin Açıklamaları)”, Adil Yayınevi, Ankara 1996, s. 301, **Yaşar-Gökcan-Artuç**, s. 554.

²²³ **Dönmezer**, Kolluğun Zor, s. 19.

²²⁴ **Koca-Üzülmez**, s. 240, **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, Özel Hükümler, s. 934.

²²⁵ ÖZET: Gece karanlığında takip ettikleri hırsız sanarak arkadaşını öldüren sanık bekçiye TCK,nun 49/1. maddesi uygulanmalıdır.

“Sanık Necati Yıldırım’ın Karşıyaka Emniyetinde görevli gece bekçisi olduğu, olay günü sanığın ölen polis memuru Gazi Erdemir ve polis memuru Hulusi Yüksel’le birlikte, hırsızlık yapan Muzaffer Yalçın adlı kişiyi yakalamak için peşine düştükleri; Gazi Erdemir’in Muzaffer Yalçın’a dur ihtarında bulunup arkasından havaya silahı ile ateş ettiği, buna rağmen Muzaffer Yalçın’ın kaçmaya devam edip oradaki bir evin çatısına çıktığı, arkasından ölenin de çatıya tırmandığı, bu sırada çıkmaz sokak içerisinde beklemekte olan sanığın, duvardan çatıya tırmanan kişinin Muzaffer Yalçın olduğunu sanarak gece karanlığında bir el ateş ettiği, bu atış sonucu Gazi Erdemir’in başından yaralanarak öldüğü’ oluşa ve dosya içeriğine uygun şekilde yerel mahkemece kabul edilmiş olmasına göre, sanığın 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 16/E maddesinin verdiği yetkiye dayanarak silah kullandığı, en iyi eğitilmiş bir atıcının bile gece karanlığında hareket halinde bir şahsı isteği bölgeden yaralayamayacağı da göz önünde tutulduğunda, sanığa TCK.nun 49/1. maddesinin uygulanmasında zorunluluk bulunduğu halde yazılı şekilde hüküm tesisi yasaya aykırıdır. (1. CD., 6.12.1989, 3495/3477), **Savaş-Mollamahmutoğlu**, s. 971

²²⁶ **Centel-Zafer-Çakmut**, TCK Genel, s. 294.

²²⁷ ÖZET: Yasadışı örgüte yataklık eden kişinin kaçmaya kalkıştığı sırada öldürülmesi, TCK.nun 49/1. maddesi içinde değerlendirilmelidir.

Yasa dışı örgüt mensuplarına yataklık etmekten 31.7.1985 tarihinde evinden alınarak sorgulanması yapılan M.S.B.ın teröristlerin sığınaklarını göstermek için görevli ekipte bulunan sanıklar A.Ş., H.İ.Y., S.A. ile

meydana gelmesi hali²²⁸ ve dövülerek zorla silahı alınmak istenen polis atış ederek kendini ve silahını kurtarması²²⁹ eylemlerini kanun hükmünü yerine getirme kapsamında değerlendirmiştir.

birlikte dağlık, ağaçla kaplı arazide giderken kaçmaya başladığı ‘dur’ ihtarına rağmen ‘yaşasın PKK’ sloganı atarak kaçmaya devam ettiği anlaşıldığından ve mahkemede oluşu bu şekilde kabul ettiğinden 1402 sayılı Kanununun 4. maddesi, Jandarma teşkilatı görev ve yetkileri yönetmeliğinin 39. maddesi ve TCK.nun 49/1. maddesinin dikkate alınmadan yazılı şekilde TCK.nun 243/1. maddesi ile mahkumiyet hükmü kurulması yasaya aykırıdır. (1. CD, 17.11.1993- 1396/2390), **Savaş, Vural, Mollamahmutoglu, Sadık**, ‘‘Türk Ceza Kanunu Yorumu’’ 1. Cilt Madde 1- 95, Seçkin Yayınevi, Mayıs-1998, Ankara s. 964

²²⁸ ÖZET: İkaz atışına rağmen durma yan otaya yapılan atışta ölüm meydana gelmesi halinde TCK.’nun 49/1. maddesi uygulanmalıdır.

İçel Emniyet Müdürlüğünün 11.8.1992 ve 14.9.1992 tarihli ve gizli kayıtlı tebliğleriyle yasa dışı PKK Örgütünün eylem hazırlığında olduğu Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğüne duyurması nedeniyle teyakkuz haline girildiği bir ortamda olay vuku bulduğunun ve bir otonun kaçmakta olduğunun haber verilmesi üzerine Çevik Kuvvet Polisi olarak görev yapan sanık Fettah’ın müdürlükten çıkararak yola fırladığı, bir otonun hızla yaklaştığını gördüğünde bir süre yol üzerinde durup ellerini havaya kaldırarak yavaşlayıp durmasını temine çalıştığı, ancak oto sürücüsünün yavaşlamadığını ve hızını da artırarak üzerine geldiğini görünce kendisini kenara atıp silahını ikaz niteliğinde olmak üzere havaya tevcih ile birkaç defa ateşlediği, otonun ilerdeki polis barikatını da geçtiğini gördüğünde otonun tekerleklerine doğru atışlarını sürdürerek durdurabilmeyi amaçladığı, balistik incelemeye göre diğer polislerin 41, sanığın ise 13 el ateş etmesine rağmen maktul sürücünün durdurulabilmesinin mümkün olmadığı, sanıktan vaki atışlardan bir tanesinin otonun arka camından seyirle maktule isabet ederek ölümüne sebebiyet verdiği açıklıkla anlaşılmakla;

2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Yasasınının 16. maddesinin F ve H fıkralarına uygun şekilde ve yetki hudutlarını aşmaz düzeyde silah kullandığı anlaşılan sanığın 12 el ateş etmesine ve bu atışlarını muhataba isabet ettirmeyen bir titizlikle yapmış olmasına karşın onun durdurulmasını temin edemediği ahvalde tek bir mermi ile yaralamasında aşırıktan söz edilemeyeceği, 12 merminin ikaz mahiyetinde atılmasının da sanık lehine yorumlanmak yerine aleyhte değerlendirilerek zaruret sınırını aşmak mahiyetinde kabul edilmemesi gerektiği, bu ahvalde sanık polis memurunun, gerek içinde buldukları teyakkuz hali ve gerekse maktulün ısrarlı kaçışıyla yarattığı kuşku ortamında silahını kullanmasının TCK.’nun 49/1. maddesinde tanımını bulan ‘yasal görevi icra niteliğini aşmadığı sabit iken, koşullara uygun düşmeyen bir yorumlama ile TCK.’nun 50. maddesi mucibince mahkumiyet hükmü tesisi,

Yasaya aykırı bulunduğundan ve sanık müdafinin temyiz itirazları bu itibarla yerinde görüldüğünden tebliğnamedeki onama düşüncesine aykırı olarak hükmün sanık yararına (BOZULMASINA), 2.11.1993 günü oybirliğiyle karar verildi. (1.C.D., 2.11.1993, 2053/2196), **Savaş-Mollamahmutoglu**, s. 964.

²²⁹ ÖZET: Dövülerek ve zorla silahı alınmaya kalkışıldığında ateş eden polis eylemi, TCK.nun 49/1. maddesi çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Mustafa Toprakçı’nın Cancan Birahanesi müstecirleri Mustafa Engin Erkut, Muammer Yavaş ile burada çalışan Süleyman Sözbir ve Ceyhun Özel adlı kişilerce dövüldüğü, bıçakla tehdit edildiği, bağırma üzerine Eren Birahanesinden çıkan sanık polis memuru Davut Başaran’ın müdahalesi ile adı geçen kurtarıldığı Mustafa Toprakçı’nın olay yerinden uzaklaştığı bu defa alkollü olan Mustafa Engin Erkut’un polis memuru Davut Başaran’a saldırıp, boğazını sıklığı Muammer Yavaş, Ceyhun Özel ve Süleyman Sözbir’in de vurmaya başladıkları, onu doktor raporunda belirtildiği şekilde 5 gün iş ve gücünden kalacak şekilde yaralayıp zorla tabancasını almaya çalıştıkları, bu oluş karşısında sanığın tabancasını ateşleyip Mustafa Engin Erkut’u hayatını tehlikeye maruz kılıp 25 gün. Muammer Yavaş’ı hayatını tehlikeye maruz kılmadan 10 gün iş ve güçlerinden kalacak şekilde bacaklarından yaraladığı bu oluşu Şahit Cihan Çetin’in doğruladığı,

Olay günü sanığın izinli olduğu, ancak; 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun ek 4. maddesinde ‘‘polis görevli bulunduğu mülki sınırlar içinde, hizmet branşı, yeri ve zamanına bakılmaksızın, bir suçla karşılaştığında suça el koymak, önlemek, sanık ve delillerini tesbit ve muhafaza ve yetkili zabıtaya teslim etmekle görevli ve yetkili sayıldığı, bu oluşun mahkemece de kabul edildiğinin

Zor kullanma yetkisi bulunan kamu görevlisinin, görevinin gerektirdiği ölçüde güce başvurmasının, bir hukuka uygunluk nedeni olan görevin yerine getirilmesi olduğunu (kanun hükmünü icra m. 24) belirtmiştik. Dolayısıyla, kamu görevlisinin görevin gerektirdiği ölçüde kullandığı kuvvet nedeniyle bir kişi yaralanmış olsa dahi, eylemi hukuka uygun sayılacağı için suç teşkil etmez. Örneğin suçüstü yakalanan veya adli makamlarca verilen yakalama kararı uygulanan kişinin direnmesi nedeniyle kollarından tutulup zorla yere yatırılması, kelepçe takılması, şahsın yapacağı saldırının önlenmesi için zorunlu tedbirlere başvurulması yasa hükmünün gereğidir²³⁰.

Kolluk birimleri, zor kullanma yetkisini bazı durumlarda amirinin emrine gerek duymadan doğrudan kanun hükmünden alırlar. Kanun hükmünü icra yani kanundaki yazılı bir hükmün yerine getirilmesi biçimindeki bu hukuka uygunluk nedeni, hukuk düzeninin kendisiyle çelişkiye düşmezliği ilkesinin tipik ifadesini oluşturmaktadır. Gerçektende bir hukuk düzeni bir kimseye bir taraftan belli bir biçimde davranma görevini yüklerken, diğer taraftan bu görevi kanuna uygun olarak yerine getiren kişiyi cezalandırması düşünülemez.²³¹ Bu açıdan değerlendirildiğinde kolluğa tanınan silah kullanma yetkisinde hukuka uygunluk sebebi söz konusudur. Silah kullanma yetkisi PVSK m. 16’da polise, JTGYK m. 11’de jandarmaya, İç Hizmet Kanununun m. 47, 87 89 ve 90’da askere, TGYK m. 24’te polis ve jandarmaya, Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesine Dair Kanun m 1 ve 2’de polis ve jandarmaya, Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu m. 18’de yetkili memurlara, Köy Kanunu m. 77’de koruculara verilmiştir. Mezkur kanunlarda silah kullanma yetkisinin hangi hallede doğacağı ve hangi şartlar altında kullanılacağı düzenlenmiştir. Bu şartlara uyulduğu takdirde silah kullanan görevlilerin eylemleri hukuka uygun olacaktır²³².

5271 sayılı CMK.’ya göre; “a) Kişiyi suçu işlerken rastlanması, b) Suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçması olasılığının bulunması veya hemen kimliğini

açıklıkla anlaşılması karşısında; Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun dövülerek ve zorla silah alınmaya kalkışıldığında polise ateş etme yetkisi verildiği göz önünde tutularak sanığın olay anında yasaların kendisine verdiği yetkiyi kullandığı ve bu yetkisini kullanırken aşırılığı da kaçmadığının kabulünde zorunluluk bulunduğu ve TCK.’nun 49/1. maddesi gereğince ceza tertibine yer olmadığına karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi yasaya aykırıdır. (Y. 1.C.D., 28.10.1993, 2106/2160) **Savaş-Mollamahmutoglu**, s. 965.

²³⁰ **Yaşar- Gökcan- Artuç**, TCK Cilt 5, s. 7220.

²³¹ **Toroslu**, Ceza Hukuku Genel. s. 137.

²³² **Hakeri**, s. 226.

belirleme olanağının bulunmaması” hallerinde, herkese yakalama yetkisi tanınmıştır (CMK m. 90/1). Aynı şekilde ceza muhakemesi sürecinde “Usulüne uygun olarak çağrılıp da mazeretini bildirmeksizin gelmeyen tanık zorla getirilir (CMK m. 44/1). Bu düzenlemeye göre, kolluk görevlileri, çağrıya rağmen gelmeyen tanığı zorla getirme yetkisine sahiptirler. Kolluk görevlileri, aynı şekilde, belli koşulların varlığı halinde, şüpheli veya sanığı da zorla getirme yetkisine sahiptir. (CMK. m. 146 ve 176)²³³. Bu maddelerde zikredilen hususlar kanun hükmünü icra kapsamında polisin zor kullanma yetkisi dahilindedir.

Kanun hükmünü icra ile ilgili olarak en güzel örneği kolluğun *“silah kullanma yetkisi”ne ilişkin düzenlemeler ve bunların uygulaması oluşturmaktadır. 1982 Anayasasının “yaşama hakkı ve vücut dokunulmazlığını “teminat altına alan 17. maddesinin dördüncü fıkrasında bu hak ve dokunulmazlığın istisnaları düzenlenmiştir. Yani, maddede zikredilen hallerde kişi yaşama hakkının veya vücut dokunulmazlığının varlığından bahsedemeyecektir. Bu fıkra hükmüne göre, “...bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi... sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme filleri” hayat (yaşama) hakkının ihlali olarak telakki edilemez. Bu hüküm, meşru savunma hali, yakalama ve tutuklama kararının yerine getirilmesi, tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi halleri için silah kullanılmasına izin veren başka kanuni düzenlemelere de imkan tanımaktadır²³⁴. Bu düzenlemelerden en kapsamlı olan kanun maddesi PVSK’nun 16. maddesidir.*

Polis, PVSK’nın 16. maddesine göre zor ve silah kullanma yetkisine sahiptir. PVSK’nın 16. maddesinin 7. fıkrasında *“ Polis;*

a) Meşru savunma hakkının kullanılması kapsamında,

b) Bedenî kuvvet ve maddî güç kullanarak etkisiz hale getiremediği direniş karşısında, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde,

c) Hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak

²³³ Özgenç, Gazi Şerhi, s. 343.

²³⁴ Özgenç, Gazi Şerhi, s. 344, 345.

*amacıyla ve sağlayacak ölçüde silah kullanmaya yetkilidir*²³⁵ şeklinde kanunun öngördüğü şartların oluşması durumunda kanun hükmünü icra kapsamında polisin silah kullanma yetkisine sahip olduğu kayıt altına alınmıştır.

1481 S. “Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun” da güvenlik görevlilerinin “silah kullanma yetkisini ayrıntılı bir şekilde düzenlemektedir (m. 1 ve 2). Buna göre; 1. maddenin (B) bendinde belirtilen *“ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis veya ağır hapis cezasını gerektiren suçlardan bir veya birkaçını işlemekten sanık veya hükümlü olup da haklarında tevkif veya yakalama müzakeresi çıkarılan ve silahlı dolaşarak emniyet ve asayişe tek başına veya toplu olarak fiilen tehdit ve ihlal ettikleri anlaşılan kişilerin”*..., teslim olması için yapılan (Teslim ol) ihtarından sonra (m. 2, bent a), polis veya jandarmaya karşı silah kullanmaya filhal teşebbüs etmeleri halinde ise ihtar lüzum olmaksızın silah kullanabilecekleri kayıt altına alınmıştır (m. 2 bent b)²³⁶.

²³⁵ “Olay gecesi başka bir suçtan dolayı aranan sanıkları yakalamak sanığın adli görevi olup, olay anında karakola gitmek için sanık ve diğer polis memurlarına kırık şişe ve bıçaklarla saldıran maktul ve yanındakilerin saldırısını def etmek ve aranan şahısları karakola götürmek polisin genel görevi içinde bulunduğundan, PVSK’nın 16. maddesi çerçevesinde bu sırada nefesine yönelen saldırıyı bertaraf etmek için ateş etmesinde, 765 sayılı TCK.’nun 49. maddesinin birinci fıkrası koşulları doğduğu halde yaralı olarak yerde yatan ve halen saldırıya maruz kalan sanık polis memurunun yaralanmanın acısıyla meşru müdafaa hudutlarını tecavüz ederek maktulü öldürdüğünden bahisle 765 sayılı TCK nun 50. maddesi uygulaması... bozma nedeni sayılmıştır.” Yargıtay 1. CD’nin 11.03.1996 Tarih ve 219/679 sayılı kararı, **Eryılmaz-Bozlak**, s.252

²³⁶ Hırsızlık suçundan aranan maktul Tahsin ‘in yakalanması bakımından Komiser Muavini Murtaza’nın komutasındaki Bekçi İlyas ve Polis Memurları Fevzi ve Mahmut’tan oluşan ekip, adı geçen maktulü yakalamak üzere, Güroymak Bucağı’na gittikleri, Güroymak’a gelir gelmez cadde üzerinde rastladıkları maktul Tahsin’in, «dur» ihtarına rağmen kaçması ile Bekçi İlyas ve Polis Memuru Fevzi’nin kovaladıkları ve yakalanmasını kolaylaştırmak bakımından ihtar atışlarına rağmen maktulün bu ilk aşamada kaçmayı başardığı, ihtar atışlarını duyan Jandarma Erleri Ramazan, Semi, Erol ve Cemal’ın, Vahanın komutasında olay yerine gelmek üzere hareket ettikleri, arama sürerken Polis Memuru Mahmut tarafından maktulün yeniden görülmesi ile teslim ol emrine uymayan ve ihtar atışlarını umursamayarak kaçan maktule iki el ateş ettiği, bu arada olay yerine gelen Jandarma Erleri sanıklar Ramazan, Sezai, Erol ve Cemal’in de ateş etmeleri sonucu maktulün aldığı üç isabet sonucu öldüğü anlaşılmaktadır. Komiser Muavini Murtaza’nın komutasındaki Bekçi İlyas ve Polis Memurları Fevzi ve Mahmut’tan oluşan güvenlik ekibi, hırsızlık suçundan sanık ve firari maktul Tahsin ‘i yakalamak üzere görevlendirilmişlerdir. Bu itibarla verilen emri yerine getirmekte yükümlüdürler. Yasaya uygun olarak verilen bu emri yerine getirdi/deri sırada kendi yetkileri sınırı içinde, yasal şekillere uygun olarak yapılan fiil ve hareketlerini meşru saymak gerekir. sanıkların takip sırasında «teslim ol» çağrısına uymayan ve ihtar atışlarına da aldirmayarak kaçan maktule karşı ...ateş etmelerini yasal savunma şartları dahilinde mütalaa etmek gerekir.

Bu oluşa göre, sanıklar hakkında TCY.nın 49/2. maddesi uyarınca ceza tayinine yer olmadığına karar verilmesi gerekir. (**Özgenç**, Yargıtay 1. Ceza Dairesi’nin verdiği 18.11.1987 T. ve 4125/4031 S. Kararı).

Bu konuda “*silah kullanma yetkisi*” başlığını taşıyan 1402 S. “Sıkıyönetim Kanunu”nun 4. maddesinin ikinci fıkrası ile 25.10.1983 T. ve 2935 S. “Olağanüstü Hal Kanunu’nun” 23. maddesinin ikinci fıkrası emniyet görevlilerine daha açık bir yetki tanımaktadır. Bu iki kanuna göre, “... *güvenlik kuvvetlerinin teslim ol emrine itaat edilmemesi veya silahla mukabeleye yeltenilmesi... halinde görevli güvenlik kuvvetleri mensupları doğruca ve duraksamadan hedefe ateş edebilirler*”.

Sıkıyönetim ve olağanüstü hal ile normal zamanlardaki durum birbirinden farklıdır. Sıkıyönetim veya olağanüstü hal durumunda bu kanunlara göre, “teslim ol” emrine riayet etmediği için ateş edilen kişinin illa belli bir suçtan dolayı sanık veya mahkum olarak aranan bir kişi olması gerekmediği, bir emniyet görevlisinin, şüphelendiği herhangi bir kişiye teslim olması için çağrıda bulunduğu bu çağrıya riayet etmediği zaman kişiye “tereddütsüzce” ateş edebileceği anlaşılmaktadır²³⁷.

Polis Vazife ve Salahiyet Tüzüğü’ nün 17. maddesinde de, polis için silah kullanmak selahiyetinin kabul edildiği hallerde silah kullanılması, silah kullanmaktan başka çare bulunmadığı hallere münhasır kılınmış ve mümkün olduğu kadar suçlunun öldürülmekten ziyade yaralı olarak yakalanmasına dikkat edilmesi ve kalabalık yerlerde silah kullanmaktan imkan nispetinde sakınılması gerektiği belirtilmiştir.

B. Meşru Savunma ve Üçüncü Kişi Lehine Meşru Savunma Kapsamında Polisin Zor ve Silah Kullanması

1. Genel Açıklamalar

Meşru savunma (Haklı savunma, meşru müdafaa), bir şahsın ağır ve haksız bir saldırıyı, kendisinden veya başkasından uzaklaştırmak için yaptığı ve hukuken meşru görülen, doğal ve kaçınılmaz bir tepki olarak ferdin kendi kendini savunması olarak tanımlanabilir. Her canlı, tabii olarak saldırı karşısında tepki gösterir. Bu tepki hukuken insanlara tanınmış ve günümüz tüm hukuk sistemlerinde öngörülmüştür. Sadece ulusal hukukta değil uluslar arası düzenlemelerde de yer almıştır. Örneğin AIHS’nin 2 inci maddesinde yaşam hakkı düzenlenirken “*Her ferdin gayrimeşru cebir ve şiddete karşı korunmasını sağlamak için*” işlenen fiiller, yaşam hakkının istisnası olarak kabul

²³⁷ **Özgenç**, Gazi Şerhi, s. 347.

edilmiştir²³⁸. Meşru savunmaya; meşru müdafaa, yasal savunma, nefsi müdafaa, haklı savunma gibi tabirlerde kullanılmaktadır²³⁹.

Bir kimsenin, kendisini veya başkasını hedef alan bir haksız, saldırı karşısında, savunma amacına matuf olarak ve bu saldırıyı defetmeye yetecek ölçüde kuvvet kullanmasını ifade eden meşru savunma²⁴⁰ hali, ETCK.'da kişilerin sadece canına ve ırzına²⁴¹ yönelik saldırılarda geçerli kılınmış olmasına rağmen 5271 S. TCK malvarlığına karşı saldırıyı da meşru savunma kapsamına almıştır²⁴². Meşru savunma, TCK.'nun 25 inci maddesinin 1 inci fıkrasında²⁴³ hukuka uygunluk sebebi olarak

²³⁸ **Şafak**, “Ceza..., 50, **Centel-Zafer-Çakmut**, Türk Ceza..., (2008), s. 300, **Yaşar-Gökcan-Artuç**, s. 617, **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, TCK Şerhi..., s. 522, **Özen, Muharrem**, “Türk Ceza Hukukunda Meşru Müdafaa”, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 1995, s. 70.

²³⁹ **Şafak**, “Ceza..., 50, **Yaşar-Gökcan-Artuç**, s. 617.

²⁴⁰ **Özgenç**, Gazi Şerhi, s. 368.

²⁴¹ Maktul ıssız bir yerde bulunan sanık kadının evine gece geç saatte gidip, kapıyı çalıp uyandırarak, kendisiyle cinsel ilişkide bulunmak istediğini söylemiş, sanığın “çabuk git yoksa seni öldürürüm” demesine rağmen maktul kapıyı zorlayınca, sanık kapının arkasına taş koymuş ve ışıkları yaktırmıştır. Bu defa maktul sanığın ırzına yönelik saldırısını sonuç alıncaya kadar devam ettirme niyetini açıkça ortaya koyan davranışlarda bulunmaya başlamış, önce dış kapının ampulünü sökmüş, zorlamasına rağmen kapıyı açamayınca pencere önüne gelip “beni içeri al yoksa seninle sabaha kadar uğraşırım” deyince sanık evdeki av tüfeğini almış, camdan tüfeği göstererek maktule “gitmezsen seni öldürürüm” dediği sırada maktulün elini uzatıp kendine hamle yaptığını görünce, bir el ateş ederek maktulü öldürmüştür. Sanığın meşru müdafaa şartları içinde hareket ettiği ve savunmada aşırılığa kaçmasının da söz konusu olmadığını kabulünde zorunluluk bulunduğu halde, yazılı şekilde sanığın mahkumiyetine karar verilmesi yasaya aykırıdır.” (Yargıtay 1.C.D., 26.11.1991, 2556/2846, **Savaş**, Vural- **Mollamahmutoğlu**, Sadık, I, s. 946, 947).

²⁴² **Güzeloğlu**, s. 24.

²⁴³ MADDE 25- (1) Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez.

Madde gerekçesinde de meşru savunmanın bir hukuka uygunluk nedeni olduğu belirtilmiştir.

Gerekeç: Maddenin birinci fıkrasında bir hukuka uygunluk nedeni olarak meşru savunma düzenlenmiştir. Meşru savunma bakımından Tasarı şu koşulları saptamıştır:

Bir kere her türlü hakka yönelik haksız bir saldırıya karşı meşru savunmanın söz konusu olduğu belirtilmiş ve böylece kurumun, bazen anlamsız ve sosyal gerekçelere aykırı düşecek derecede dar tutulmasının önüne geçilmesi istenilmiştir.

Esasen, kanunlarımızda mala karşı saldırılarda da meşru savunmayı kabul eden hükümlere yer verilmiş olması kurumun bu şekilde düzenlemesini gerekli kılmaktadır.

Ayrıca, şu husus da belirtilmelidir ki, kişileri suç işlemekten caydıracak en etkin araçlardan birisi, suç işlediklerinde karşılık görebilecekleri endişesi olduğundan, meşru savunma hakkının böylece genişletilmesi, kriminolojik yönden caydırıcı etki de yapabilecektir.

İkinci olarak meşru savunmanın “haksız saldırı” koşulu bakımından, “gerçekleşen haksız saldırı” ile “gerçekleşmesi muhakkak haksız saldırı” veya “tekrarı muhakkak haksız saldırı” aynı sayılmıştır. Böylece kişilerin haksız saldırılara karşı kendilerini korumaları olanağı daha da genişletilmiş olmaktadır.

Savunmanın “saldırı ile orantılı biçimde” olması, yani saldırıyı defedecek ölçüde olması, meşru savunmanın temel koşullarından birisi olarak kabul edilmiştir. Saldırıya uğrayan kişi, ancak bu saldırıyı etkisiz kılacak ölçüde bir davranış gerçekleştirdiği takdirde, meşru savunma hukuka uygunluk nedeninden yararlanacaktır.

düzenlenmiştir. Ayrıca Anayasamızın 17. maddesinde de meşru savunmanın bir hukuka uygunluk sebebi olduğu belirtilmektedir²⁴⁴.

Meşru savunmanın hukuki niteliği konusunda değişik görüşler belirtilmiştir. Bu görüşleri genel olarak; meşru savunmanın doğal bir hak olduğu, adaletin tecellisi için kişinin sahip olduğu bir hak olduğu, saldırı ile birlikte manevi baskı altına giren kişinin irade serbestisinin kalkması sonucu gerçekleştirdiği bir eylem olduğu, kusuru ortadan kaldıran bir neden olduğu, devletin kişilere devletin müdahalesi geciktiğinde kendilerinin tehlikeyi bertaraf edebilmeleri için devletin vermiş olduğu bir polis yetkisi olduğu, üstün hakkın korunmasına dayanan bir hak olduğu, kamu savunmasına gerek olmadan kişinin kendisini koruması için verilmiş olan bir görev olduğu, hukukun doğrulanmış olması için gereken bir eylem olduğu ve hukuk için mücadele yollarından biri olduğu şeklinde özetlemek mümkündür²⁴⁵. Ancak bu görüşlerden meşru savunmanın kusurluluğu ortadan kaldıran hal görüşüne katılmadığımızı belirtmemiz gerekir. Çünkü TCK sisteminde meşru savunma hukuka uygunluk sebebi olarak görülmektedir.

2. Meşru Savunmanın Şartları

TCK.'nın düzenlemesine göre meşru savunmanın şartlarını saldırıya ve savunmaya ilişkin şartlar olmak üzere iki başlıkta incelemek mümkündür²⁴⁶.

Maddenin ikinci fıkrasında, kusurluluğu ortadan kaldıran bir neden olarak zorunluluk (zaruret, ıztırar) hâli düzenlenmiştir: Zorunluluk hâlinde kişinin, kendisinin veya başkasının sahip bulunduğu bir hakka yönelik bir tehlikeyi gidermek amacıyla gerçekleştirdiği davranış dolayısıyla, ceza sorumluluğu yoktur. Meşru savunmadan farklı olarak, zorunluluk hâlinde bir saldırı değil tehlike söz konusudur. Zorunluluk hâlinin kabulü için, kişinin tehlikeye bilerek neden olmaması, tehlikeden suç olan bir harekete başvurmadan kurtulmanın olanaklı bulunmaması ve tehlikenin ağır ve muhakkak olması da araştırılacaktır.

Ayrıca, tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan araç arasında “ orantılılık ilkesi” kabul edilmiştir. (TBMM, Dönem: 22, Yasama Yılı: 2, Sıra sayısı: 664, s. 430 vd.).

²⁴⁴ Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 521, 522. (AY m.17/4, Meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.)

²⁴⁵ Ateşoğulları, Emrah, “Meşru Savunma Tartışmaları” isimli makale, Antalya, Aralık, 2008, http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_949.htm, par. 5, (27 Nisan 2010).

²⁴⁶ Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 522, Önder, Ayhan, “Ceza Hukuku Dersleri”, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992, s. 241.

a. Saldırıya İlişkin Şartlar

aa. Bir Saldırının Bulunması

TCK.'nın 25 inci maddesine meşru savunmadan söz edilebilmesi için ortada hukukça korunan ve meşru savunmanın konusunu oluşturan bir hakka, karşı gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan bir saldırı bulunmalıdır²⁴⁷.

Ortada mevcut bir saldırı hareketi yoksa savunma yapma zorunluluğu dolayısıyla da meşru savunmada bulunmak mümkün değildir. Gerçekten de savunmada zorunluluk yok ise işlenen fiil meşru değildir. Bu nedenle savunma ile saldırı aynı anda olmalıdır. Ne saldırı başlamadan önce savunmaya geçmek, ne de saldırı sona erdikten sonra savunmaya kalkışmak meşru sayılır. Savunma, saldırı var olduğu sürece meşru olabildiğine göre, mevcut bir saldırının ne zaman başladığının ve ne zaman sona erdiğinin belirlenmesi gerekir²⁴⁸. Bir saldırıdan söz edebilmek için failin icra hareketlerine başlamış olması gerekir. İcra hareketleri başlamadan savunmada bulunmak demek olmayan bir saldırıya karşı meşru savunma yapmak demektir. Şunu da belirtmek gerekir ki somut olayda saldırıyı kimin başlattığı tespit edilemezse meşru müdafaa hükümleri uygulanamaz²⁴⁹. Bu arada kişinin meşru müdafaa durumuna bizzat kendisinin sebebiyet vermesine provakatif meşru müdafaa diyenlerde vardır. Bu durumda kasıtlı bir tahrik sonucu meşru müdafaa ya sebebiyet verenin saldırıdan kaçınmakla yükümlü olduğu, eğer kaçınmak için herhangi bir imkanı yoksa ancak bundan sonra karşı saldırıya geçebileceğini kabul etmek gerekir²⁵⁰.

Saldırı maddi bir fiil olup çoğunlukla şiddet ve tehdit şeklinde tezahür eder. Ancak bu şekilde olması zorunlu değildir²⁵¹. ÖZEN; saldırının mutlaka cebir ve şiddet içermesi gerekmediği ve bu nitelikte olmayan tehlikelere karşı da savunmanın meşru

²⁴⁷ Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 523, Yaşar-Gökçen-Artuç, s. 617, Centel-Zafer-Çakmut, Türk Ceza..., s. 301.

²⁴⁸ Özen, s. 71,72.

²⁴⁹ Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 524.

²⁵⁰ Gropp, Walter, Türk Ceza Kanunu Tasarısı İçin Müzakereler, Alman Bakışına Göre Türk Ceza Kanunu 1989 Öntasarısında Hukuka Uygunluk Nedenleri, Tercüme: Turhan, Faruk, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Konya 1998, s. 214

²⁵¹ Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 523, Yaşar-Gökçen-Artuç, s. 619.

olduğu çünkü önemli olan saldırının cebir ve şiddet içermesi değil, savunmayı zorunlu kılan bir saldırının önemli olduğu görüşündedir²⁵².

ba. Saldırının Haksız Olması

Kanunda “haksız” terimi “hukuka aykırı olan” anlamında kullanılmıştır. Saldırının haksız olması için hukuka aykırı olması, yani hukuk düzeninin ilkeleri ile çatışması yeterlidir; ayrıca bunun kanunlara göre suç olması gerekmemektedir.²⁵³ Ayrıca saldırının hukuka aykırılığı, bir kamu hukuku kuralına aykırılık olabileceği gibi, bir özel hukuk kuralına aykırılık da olabilir²⁵⁴.

Bir hakkın, bir yetkinin veya bir görevin kötüye kullanılması biçiminde ortaya çıkan saldırılar haksızdır. Ancak görevin yerine getirilmesi veya yetkinin kullanılması sırasında işlenen fiiller, ilgili normların çizdiği sınırların aşılması şartıyla haksız sayılamaz²⁵⁵. Bu tür fiillerin hukuka uygun olduğu kabul edilir. Örneğin elinde yakalama müzekkeresi olan polisin gerektiğinde yakalayacağı kişiye karşı zor ve silah kullanması, hukuka aykırı olmadığından polise karşı yapılan savunma da haklı değildir²⁵⁶.

ca. Saldırı Bir Hakka Yönelmiş Olmalıdır

Hak, hukuk kuralının, hukukça korunan bir değer veya menfaat üzerinde kişiye tanıdığı olduğu her çeşit tasarruf yetkisidir. Bu tasarruf yetkisi hukukça korunan maddi değerler üzerinde olabileceği gibi manevi değerler üzerinde de olur. Burada “ bir haktan” maksat, belli bir hak değildir, her hangi bir haktır. Bu demektir ki, Kanun, hak konusunda her hangi bir kayıt getirmemiştir²⁵⁷.

ETCK.ya göre saldırının nefse veya ırza yönelik olması” gerekliydi ve bu birçok yazar tarafından eleştirilmekteydi. 5237 sayılı TCK “Gerek kendisinin ve gerek başkasına ait bir hakka” yönelik saldırıdan söz etmekte, böylece sadece hayata, vücut

²⁵² **Özen**, s.76.

²⁵³ **Özen**, s.81, **Toroslu**, Ceza Hukuku Genel..., s.143.

²⁵⁴ **Hafizoğulları**, Hukuka..., par. 40.

²⁵⁵ **Toroslu**, Ceza Hukuku Genel..., s. 143.

²⁵⁶ **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, TCK Şerhi..., s. 524.

²⁵⁷ **Hafizoğulları**, Hukuka..., par. 38.

bütünlüğüne ve ırza yönelik değil, herhangi bir hakka yönelik saldırının da meşru savunmaya imkân vereceğini kabul etmektedir. Bu itibarla herhangi bir hakka yönelik haksız bir şekilde yapılan her türlü saldırı meşru müdafaa yapılmasını haklı gösterecektir²⁵⁸. Meşru savunma hakkının bu şekilde genişletilmesini kanun koyucu madde gerekçesinde, “Kişileri suç işlemekten caydıracak en etkin araçlardan birisi, suç işlediklerinden karşılık görebilecekleri endişesi olduğundan kriminolojik yönden caydırıcı etki de yapabilecektir.” şeklinde açıklamıştır.

da. Saldırının Halen Mevcut Olması

Saldırı mevcut olmalıdır. Henüz gerçekleşmemiş bulunan veya gerçekleşmesi muhal olan bir saldırı mevcut bir saldırı değildir. Geçmiş bir saldırı da mevcut bir saldırı sayılamaz. Ancak geçmiş olmasına rağmen, tekrarı muhakkak olan bir saldırı, mevcut bir saldırıdır²⁵⁹. Gerçekleşmesi muhtemel bir saldırıya karşı savunma, meşru savunma olarak değerlendirilmemelidir. Burada bakılması gereken başlaması muhakkak olan ve başladığı zaman savunma yapılmasını imkansız hale getirebilecek bir tecavüzün olup olmadığının tespitidir. Bilindiği üzere TCK.’nun 25/1 inci maddesinde “*gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırı*” denilmek suretiyle ifade edilmeye çalışılmıştır²⁶⁰.

b. Savunmaya İlişkin Şartlar

aa. Savunmada zorunluluk olması

Zorunluluk kavramından anlaşılması gereken, savunma fiilinin saldırı fiilini karşılamasıdır²⁶¹. TCK.’nun 25/1 inci maddesinde, “saldırıyı o anda hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı bir biçimde defetme zorunluluğu”ndan bahsedilmektedir. Şu halde saldırı ile savunma aynı anda olmalıdır. Yapılan saldırı ile savunmanın haklı kabul edilebilmesi için, tecavülden kurtulmak imkânının bulunmaması gerekir²⁶². Gerçekten meşru savunma halinde işlenen feli hukuka uygun kılan en önemli husus

²⁵⁸ Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 526, Toroslu, Ceza Hukuku Genel..., s.143, Centel-Zafer-Çakmut, Türk Ceza..., s. 305, 306.

²⁵⁹ Hafızoğulları, Hukuka..., par. 41.

²⁶⁰ Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 527.

²⁶¹ Hafızoğulları, Hukuka..., par. 44.

²⁶² Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 528.

savunmada zorunluluk bulunması ve saldırıya uğrayanın başka türlü hareket etme imkansızlığı içinde olmasıdır. Savunmada bulunmadan mevcut saldırıyı uzaklaştırmak mümkün ise meşru savunmadan söz edilemez²⁶³. Ancak bu konu tartışmalıdır. Acaba kaçma imkanı varken savunmada bulunan kişi meşru savunmadan yararlanabilecek midir? Bu konudaki ilk görüşe göre saldırıya uğrayan hukuk düzeninin, koruduğu haklarından herhangi bir fedakarlık yapmadan kaçarak saldırıdan korunabiliyorsa, savunmada zorunluluk yoktur. Özellikle küçük veya akıl hastası gibi kusur yeteneği olmayan kişiler tarafından yapılan saldırılardan kaçıp kurtulmak olanağı bulunduğu halde kaçmamak, sorumluluğu gerektirir. Çünkü böyle kişilere karşı kahramanlık göstermeye gerek yoktur ve kaçan da ayıplanmaz. Bunun gibi babası tarafından saldırıya uğrayan evladın, kolaylıkla kaçma olanağı bulunduğu halde kaçmayarak babasını öldürmesi durumunda da, meşru savunmanın kabul edilmemesi gerekir²⁶⁴.

İkinci görüşe göre ise meşru savunmada kişi sadece hakkını değil, aynı zamanda hukuk düzenini de savunduğundan kaçmak zorunda değildir²⁶⁵. Kaçma olanağı varken kaçmamak savunmada zorunluluk bulunmadığını göstermez. Kaçma imkanı olmasına rağmen, kaçmayıp savunmada bulunan kişinin hareketi meşru müdafaa olarak değerlendirilmektedir. Kural olarak, hiç kimse korkak bir şekilde davranmaya zorlanamayacağından, saldırgandan kaçmadan savunma hareketlerinde bulunana meşru savunma hükümleri uygulanacaktır²⁶⁶. Yargıtay'ın bu gerekçeyle kaçma imkanı varken, kaçmayıp karşılık veren kimsenin meşru müdafaa halinde bulunduğunu kabul ettiği kararları²⁶⁷ vardır. Bununla birlikte savunmada zorunluluk bulunması şartının ne şekilde anlaşılması gerektiğinin belirlenmesi gerekir. Savunmada mecburiyetin bulunup bulunmadığı somut olayın tüm özellikleri dikkate alacak olan yargı mercilerince tespit edilmelidir²⁶⁸. Belirtmek gerekir ki, bir olayda zorunlu olmayan savunma başka bir olayda zorunlu olabilir²⁶⁹.

²⁶³ **Özen**, s. 113, 114.

²⁶⁴ **Centel-Zafer-Çakmut**, Türk Ceza..., (2008), s. 308.

²⁶⁵ **Centel-Zafer-Çakmut**, Türk Ceza..., (2008), s. 308.

²⁶⁶ **Ateşoğulları**, par. 11, **Centel-Zafer-Çakmut**, Türk Ceza..., (2008), s. 308.

²⁶⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 03.12.1990 gün ve 1990/1- 253 E. 1990/323 K. Sayılı Kararı.

²⁶⁸ **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, TCK Şerhi..., s. 528, 529, **Özen**, s., 114, 115.

²⁶⁹ **Özen**, s., 114.

ba. Savunmanın Saldırıya ve Saldırana Karşı Yapılması

Savunma saldırıya karşı yapılmalı ve bu savunma saldırıyı gerçekleştiren kimseye yönelik olmalıdır²⁷⁰.

Meşru savunma üçüncü kişi lehine yapıldığı gibi, bazı durumlarda meşru savunma halinde bulunan kişi, kendisini savunurken ve savunma hareketlerini yaparken, başkasına ait bir eşyayı alabilir ve bu alış sırasında veya kullanım esnasında eşya zarar görmüş olabilir. Bu durumda meşru savunmada bulunanın üçüncü kişiye karşı, meydana getirmiş olduğu zarar zaruret hali dolayısıyla hukuka uygun ise de malı zarara girecek kişi bu harekete karşı koyabilme imkanına sahiptir²⁷¹.

ca. Savunmanın Saldırı ile Orantılı Olması

Meşru savunma yapılırken haksız saldırıyı durduracak ölçüde yapılmalıdır. Madde gerekçesinde; “Savunmanın “saldırı ile orantılı biçimde” olması, yani saldırıyı defedecek ölçüde olması, meşru savunmanın temel koşullarından birisi olarak kabul edilmiştir. Saldırıya uğrayan kişi, ancak bu saldırıyı etkisiz kılma amacıyla kendini savunduğu takdirde yapılan eylem kanunda belirtilen hukuka uygunluk sebeplerinden meşru savunma ile örtüşecektir²⁷².

Doktrinde ve mahkeme kararlarında, savunma ve saldırı arasındaki orana ilişkin hükmün, iki tarafın kullandığı vasıtalar ve saldırının ve savunmanın konusunu oluşturan hukuki varlıklar arasındaki orana dayandırılması savunulmaktadır. Ancak her iki kriter de kesin değildir. Çünkü aynı vasıta çok değişik zarar potansiyeline sahip olduğundan (örneğin tabanca tehdit etmek, yaralamak ve öldürmek içinde kullanılabilir), vasıtalar saldırganın vermek istediği zarar ile saldırıya uğrayanın verdiği zarar konusunda hiçbir şey ifade etmezler. Bu itibarla bastonla sadece dövmek isteyen bastonla öldürülmesi halinde zararlar arasında oran yoktur²⁷³.

²⁷⁰ Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 530.

²⁷¹ Önder, s. 248.

²⁷² Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 530.

²⁷³ Toroslu, Ceza Hukuku Genel..., s.147.

Savunma zorunluluğu gibi oran şartı da somut durumlara ve şartlara göre değerlendirilmelidir²⁷⁴. Kanun, saldırı ve savunma fiilleri arasında olmasını zorunlu gördüğü oranlılığın soyut olarak değil, o anda mevcut bulunan “ hal ve koşullara göre “ belirlenmesini emretmiştir. O anda mevcut bulunan hal ve koşulların içerisine, kuşkusuz o anda saldırı ve savunmada kullanılan araçlar yanında o araçların kullanılmasının gerektirdiği maharet de girmektedir²⁷⁵.

Bilindiği gibi gelişmiş sistemlerde saldırıya uğrayan Devlet eliyle korunur. Fakat kişinin haksız ve beklenmeyen bir saldırı karşısında her zaman Devlete sığınma ve yetkili devlet kuruluşlarına başvurma olanağı bulunmayabilir. Özellikle, Devlete sığınma yolları aranırken, yapılan saldırının doğuracağı çok yakın zararlar artacaksa, saldırgana karşı güç kullanarak saldırıyı defetme yetkisini tanımak gerekir. Böylelikle doğma olasılığı bulunan ağır zararlar engellenmiş olacaktır. Ancak bu yetki genelleştirilemez ve yalnızca özel durumlarda tanınabilir.²⁷⁶ Herhangi bir saldırı karşı kişilere kendilerini koruma ve saldırıyı defetme yetkisi verildiği gibi, doğal olarak devlet yetkilerini kullanan güvenlik birimlerinin de bir saldırı karşısında kendilerini savunma ve saldırıyı defetme yükümlülükleri vardır. Bunun yanında polisin tehlikeye göğüs germe ve kendisine ve başkasına yapılan saldırıyı gerektiğinde zor ve silah kullanarak defetme sorumluluğu bulunmaktadır.

Polisin meşru savunma nedeniyle silah kullanabileceği, PYSK 16. madde 7. fıkrasının göndermesiyle TCK.’nun 25/1. maddesinde belirtilmiştir. Bu maddeye göre Polis, gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hâl ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde etkisiz kılmak için meşru savunma koşullarından yararlanan diğer kimseler gibi savunmada bulunabilirler²⁷⁷.

Kolluk görevlileri, kendilerine veya başkalarına karşı gerçekleşen saldırıyı etkisiz kılmak amacıyla silah kullanabilirler. Bu durumda herkesin sahip bulunduğu

²⁷⁴ **Toroslu**, Ceza Hukuku Genel..., s.148.

²⁷⁵ **Hafızoğulları**, Hukuka..., par. 47.

²⁷⁶ **Öngören, Gürsel**, “Basın Hukuku,” Basına Karşı Kişiler Ne Yapabilir?, Meşru Müdafaa <http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/ongorenbasinhukuk/bolum3.htm>, par. 8 (15 Mayıs 2010).

²⁷⁷ **Yaşar-Gökcan-Artuç**, s. 585.

meşru savunma (meşru müdafaa) hukuka uygunluk sebebinin varlığı söz konusudur. Meşru savunmanın varlığı ve şartları bakımından kolluk görevlileri ile herhangi bir insan arasında fark bulunmamaktadır. Meşru savunma hukuka uygunluk sebebinin varlığı halinde, kolluk görevlilerinin zor veya silah kullanma yetkisini düzenleyen kanun hükümlerine müracaat etmeden, doğrudan TCK.'nun meşru savunmaya ilişkin hükümlerine dayalı olarak değerlendirme yapmak gerekir. Bu itibarla, kolluk görevlileri gerek kendilerine karşı gerek sair kişilere karşı gerçekleşmekte olan ya da gerçekleşmesi muhakkak olarak öngörülen bir **saldırığı etkisiz kılmak amacıyla** ve bu **saldırığı etkisiz kılacak ölçüde** savunma hareketi gerçekleştirebilir. Bu savunma hareketi hukuka uygundur. Örneğin, maddi menfaat elde edilmesi için bir işadammın oğlunun kaçırılması halinde, kolluk görevlileri rehineyi kurtarmak amacıyla ve kurtarmaya yetecek ölçüde rehin alan kişiyi hedef ittihaz ederek silahla ateş edebilirler. Bunun için, rehinenin başka türlü kurtarılma imkanının mevcut bulunmaması gerekir. TCK.'nun meşru savunmaya ilişkin hükümleri çerçevesinde bu fiilin hukuka uygun olduğunu kabul etmek gerekir. Kolluk görevlileri, bir saldırı durumu ve dolayısıyla meşru savunma halinde olmadan da, belirli hallerde silah kullanma yetkisini haizdirler. Silah, bazı hallerde zor kullanma yetkisi bağlamında kullanılabilir. Bu itibarla, kolluk görevlileri, zor kullanma yetkisi kapsamında ve bu yetkinin sınırları dahilinde silah da kullanabilirler. Ancak, belirtilmek gerekir ki, burada söz konusu olan, silahın ateşli silah olması şart değildir²⁷⁸.

Türk hukukunda kolluk görevlileri görevlerini yerine getirirken direnişle karşılaşması halinde veya meşru savunma yapmak zorunda kaldıkları durumlarda zor ve silah (kuvvet) kullanmaya yetkilidir ve bu yetkiler esas itibariyle sadece kolluk görevlileri tarafından kullanılabilir²⁷⁹. Kolluk görevlileri yasalarda açıklandığı üzere görev yaparken Meşru savunma (haklı savunma) durumuna düşebilmektedirler. Bu takdirde zor ve silah kullanma imkanları tanınmıştır. Üçüncü bir kişinin haklı savunma durumuna düştüğünü gören kolluğun (polisin), onu kurtarmak için de genel kurallar çerçevesinde zor ve silah kullanma yetkisi doğar²⁸⁰. Meşru savunmayı bir örnekle açmak gerekirse Ceza yasamız yaşam hakkını korumuş ve öldürme fiilini en ağır

²⁷⁸ Özgenc, "Kolluk...", s. 195.

²⁷⁹ Eryılmaz-Bozlak, s. 224.

²⁸⁰ Şafak, "Ceza...", s.50.

yaptırımlarla cezai müeyyideye bağlamıştır. Ancak üzerindeki bombayı patlatmak üzere olan bir teröristi yasal koşullar içinde silah kullanarak öldüren kişinin eylemi bir görevdir. Başka bir yöntem kullanması mümkün olmayan ve yüzlerce kişinin olduğu Pazar yerinde bombayı ateşlemek isteyen kişinin yaşam hakkı korunmaz ve eylemi gerçekleştiren kolluk görevlisi Ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran 25. maddedeki meşru savunmadan yararlanır²⁸¹.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 1991 yılında bu konu ile ilgili verdiği; “*Yasal savunma halinde işlenen fiil hukuka uygundur. Bunun sebebinin hukuk düzeninin hakkın saldırıya uğramasına izin vermeyeceği esasında aramak gerekir. Hukuk esasen haksızlığı yenmek, adaletsizliği, saldırıları yasaklamak amacını güder. Hukuku korumak, haksızlığı yenmek için savaşı kimsenin hareketini ise hiçbir hukuk düzeni hukuka aykırı olarak kabul edemez. Bu nedendir ki savunmanın meşruluğu hukukun kendi görev kavramlarından doğmaktadır*”²⁸². kararıyla meşru müdafaa durumunda polisin silah kullanmak durumunda kalmış olmasını hukuka uygunluk nedeni saymıştır.

Meşru müdafaa yapabilmek için bazı şartların mevcudiyeti gereklidir. Kolluk kuvvetleri, meşru müdafaa şartlarının var olması durumunda, zor ve silah kullanabilirler²⁸³. Kolluğun bu fiili, hukuka uygundur, suç oluşmaz. Zaten meşru müdafaa, polis veya değil herkes için bir haktır.

Meşru müdafaa halinde polis, bir yetkiyi veya görevi değil, bir hakkı kullanmaktadır. Dolayısıyla meşru müdafaa halinde kalan polis kimseden emir almaya mecbur değildir. Üçüncü kişi lehine olan meşru müdafaa ise durum farklıdır, Ceza Kanunumuzda bu durum herkese bir hak olarak tanınmakla birlikte, PYSK bunu polise ayrıca bir “görev” olarak vermiştir. Dolayısıyla başkalarının ırz ve canını korumak maksadıyla, herkesten farklı olarak, polis zor ve gerektiğinde silah kullanmaya

²⁸¹ **Güzelöğlü**, s. 24, 25.

²⁸² YCGK’ nun 18.02.1991 tarih, 1991/1-4 Esas ve 1991 Karar sayılı kararı.

²⁸³ Yemek yiyip içki içtikten sonra ehliyetsiz oto kullanan “S. Y’nin, üç ayrı yerde polislerin üzerine otomobilini sürüp, çalınan düdüklere, fenerle verilen işaretlere ve hatta ikaz atışlarına aldırmayarak, gecenin ilerlemiş saatlerinde anarşik olayların yoğun olduğu bir bölgede (İstanbul Ataköy ve Yeşilköy civarında) müteaddit «dur» emrine riayet etmeyip, haklarında her türlü şüpheli uyandırdıktan sonra; polis memurlarının başka türlü durduramayacaklarını anladıkları otomobilin arka tekerleklerine ateş ederken, arka koltukta oturan bir kişiyi öldürmeleri olayında, TCK 49/1. Maddesindeki (meşru savunmaya ilişkin) şartların gerçekleştiğini kabul” etmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 04.05.1987 T. ve 1-18/246 S. Kararı, **Özgenç**, “Türk Ceza...” s. 347.

mecburdur. Eğer bunu yapmazsa, polis şartlarına göre en azından görevi ihmal suçunu (TCK m. 257) işlemiş olur²⁸⁴.

Bütün bu düzenlemelerde ‘silah kullanma yetkisi’nin kullanılması, kaçan kişinin emniyet görevlilerine veya herhangi bir şahsa karşı saldırı teşebbüsünde bulunması şartına bağlı değildir. ‘‘Silah kullanma yetkisini düzenleyen bu maddelerde her ne kadar ‘‘güvenlik kuvvetlerinin meşru savunma durumuna düşmeleri hali’’ne de ayrı bir ihtimal olarak yer verilmekte ise de; kanunda açık bir hüküm olmasa bile, böy­le bir durumda güvenlik görevlilerinin, meşru savunma halinde bulunmaları nedeniyle, beraatları cihetine gitmek gerekir. Yani, yakalamak için takip ettikleri şüpheli, sanık veya mahkumun silahlı veya silahsız saldırısına, tecavüzüne maruz kalan güvenlik görevlilerinin bu saldırıyı etkisiz kalmak (defetmek) için silah ve sair bir vasıta ile saldırgana, mutecevize kuvvet kullanmaları halinde, hukuka uygun bir tutum içindedirler’’²⁸⁵.

2. Kusurluluğu Etkileyen Bir Hal Olarak Zor ve Silah Kullanma

A. Yetkili Merciin (Amirin) Emrini İfa Kapsamında Polisin Zor ve Silah Kullanması

a. Emir Kavramı

Emir, buyruk, komut, talimat, ferman anlamına gelmektedir²⁸⁶. Emir yapılması istenen hizmetin söz ve yazı ile ifadesidir²⁸⁷. Bir başka tanıma göre emir; amirin emrinde bulunan memura görevi dahilinde bir şeyi yapması ya da yapmaması konusundaki isteėidir²⁸⁸.

Emir, kamu hukuku alanında üstün asttan belli bir davranışta bulunmasını istemesidir. Emir kavramının özelliği, *üstünlük*, *zorunluluk* ve *bağımlılık* unsurlarını

²⁸⁴ **Hafizoğulları, Zeki**, ‘‘Polisin Zor Kullanma Görevi ve Yetkisi’’, İnsan Hakları Merkezi Dergisi, Kasım 1995, Cilt:3, Sayı:4, Ankara 1995, s.18.

²⁸⁵ **Özgenç**, ‘‘Türk Ceza...’’ s. 347.

²⁸⁶ TDK Sozlugu, <http://www.tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelimesec=111994>, (14 Ağustos 2010).

²⁸⁷ ‘‘Polisin Merasim ve Topluluklardaki Rolüne ve Polis Karakolları Teşkilatlanmasına Dair Talimatname’’ m. 31 (Ayrıca Bkz. Polis evik Kuvvet Yönetmeliği m. 4/8).

²⁸⁸ **şafak, Ali**, ‘‘Ceza Hukuku (Genel ve Özel Hükümler)’’, Emniyet Genel Mudurlugu Polis Akademisi Başkanlığı, Ertem Basım Yayın, 1. Baskı, Ankara 2009, s. 49.

içermesidir. Emir bir davranışta bulunulması veya kaçınılması biçiminde olabileceği gibi; toplu veya kişisel, özel veya genel de olabilir. Verilen emir ikinci bir emirle değiştirilebilir. O zaman, ikinci emrin yerine getirilmesi gerekir²⁸⁹.

Emrin yerine getirilmesi memur bakımından kanundan kaynağını alan bir görev olmalıdır. Kaynağını kanunda bulan böyle bir görevi yoksa emir yetkili bir merciden de verilmiş olsa, memur emri yerine getiremez. Elbette böyle olunca, görevi gereği zorunlu olmadığı halde, yetkili merciden de verilmiş olsa, emri yerine getiren memur sorumluluktan kurtulmaz. Açıkçası, memur, bu halde, amirin emrini yerine getirmek hukuka uygunluk nedeninden yararlanamaz. Memur hukuka uygunluk denetimi yapabilir ama yerindelik denetimi yapamaz²⁹⁰.

aa. Anayasa açısından emir

Emir konusu, Anayasamızın 137. maddesinde kanunsuz emir başlığı adı altında düzenlenmiştir. İlgili madde hükmüne göre: Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askerî hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

Anayasamızın bu hükmü TCK m. 24, PVSK m. 2/3 ve DMK m. 11. de düzenlenen emir konusuna temel teşkil etmiştir.

²⁸⁹ Centel-Zafer-Çakmut, Türk Ceza...,(2008) s. 296.

²⁹⁰ Hafizoğulları, Zeki, "Hukuka Uygunluk Nedenleri", Abc Hukuk internet sitesi, <http://www.abchukuk.com/cezahukuku/hukuka-uygunluk.html> (03 Mayıs 2010), par. 26.

bb. TCK ve CMK açısından emir

Türk Ceza Kanunu'nun 24. maddesinde ise konu şu şekilde düzenlenmiştir: “(1).../(2)Yetkili bir merciden verilip, yerine getirilmesi görev gereği zorunlu olan bir emri yerine getiren sorumlu olmaz./ (3) Konusu suç teşkil eden emir hiçbir surette yerine getirilemez. Aksi takdirde emri yerine getiren ile emri veren sorumlu olur. / (4) Emrin, hukuka uygunluğunun denetlenmesinin kanun tarafından engellendiği hallerde, yerine getirilmesinden emri veren sorumlu olur”²⁹¹.

TCK m.24/2. fıkrasında “...yerine getirilmesi görev gereği zorunlu olan bir emri....”diyerek, mevzuatta belirlenen usullere göre verilmiş bir emir kastedilmektedir ve fiilin böyle bir usule uygun emre dayanması gerekmektedir. Bu şekilde verilen emirler yerine getirilirken suç işlenirse faile ceza verilmez. Çünkü burada kusurluluğu kaldıran bir durum söz konusudur.²⁹².

TCK m.24/3 ve 4. fıkralarına göre, konusu suç oluşturan emir kesinlikle yerine getirilemez. Ancak amirin verdiği emrin hukuka aykırılığının denetlenmesi engellendiğinde, eğer bu emir yerine getirilirse bunun sonucunda emir veren amir sorumlu tutulacaktır. Örneğin askeri hizmetlerde ya da polis çevik kuvvet biriminde görev yapan birisine komutanı veya amirinin, verdiği emri kanunlara göre denetleme imkanı yoktur. Böyle durumlarda bu kişilerin emrin ifasından dolayı bir sorumluluğu yoktur, tüm sorumluluk emri verene aittir²⁹³.

5271 sayılı CMK 223/(3) b) bendinde sanık hakkında “Yüklenen suçun hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi suretiyle veya zorunluluk hali ya da cebir veya tehdit etkisiyle işlenmesi dolayısıyla, faile ceza verilmemesi hallerinde, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir.” hükmü bulunmaktadır. Bu madde hükmü TCK m. 24 düzenlenen hükümlere paralellik arz etmektedir.

²⁹¹ Şafak, “Ceza..., s. 49.

²⁹² Şafak, “Ceza..., s.49.

²⁹³ Şafak, “Ceza..., s.50.

cc. Polis Açısından Emir

Emir; Yapılması amirler (emir vermeye yetkili görevliler) tarafından istenilen görev ve hizmetin yazılı veya sözlü olarak ifade edilmesidir²⁹⁴. Poliste emrin denetimi sınırlı bir denetim olmakla birlikte, emrin suç oluşturması halinde yazılı emir verilse dahi yerine getirilemez²⁹⁵. Polisin amiri yetkili ve emir polisin kendi göreceği vazifeler arasında ise emri yerine getirme durumundadır. Yoksa polis her türlü emri yerine getirecektir anlamını taşımaktadır. Emrin verilmesinde kanuni icap ve lüzum takdir edilerek emir verilmişse buradan da amirin sorumlu tutulması gerekecektir²⁹⁶.

Emirler arasında çelişki bulunmaktaysa, en yüksek amirin emrine uyulması gerekir. Buna karşın, aynı düzeydeki amirlerin emri çelişmekteyse, yetkili olanın emrine uyulmalıdır²⁹⁷. Polis bu emri kamu düzeninin sağlanması ve kanunun kendisine verdiği yükümlülükleri yerine getirmek zorunda olduğu için yerine getirir.

PVSK m. 2/3 e göre: Kamu düzeni ve kamu güvenliğinin sağlanmasından sorumlu olan polis; amirinden aldığı emri, kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı emri verene bildirir. Ancak, amir emrinde ısrar eder ve bu emrini yazılı olarak yenilirse, emir yerine getirilir. Bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz. Konusu suç teşkil eden emir hiçbir suretle yerine getirilmez. Yerine getirenler sorumluluktan kurtulamayacağı belirtilmiştir. Aynı maddede I'den XIII'e kadar sayılan hallerde²⁹⁸ yazılı emir istenmeyeceği, emrin derhal

²⁹⁴ Aydın, s. 74.

²⁹⁵ Malkoç, Güler, Genel Hükümler, s. 303.

²⁹⁶ Günal, s. 132.

²⁹⁷ Yaşar-Gökcan-Artuç, s. 557.

²⁹⁸ Aşağıda yazılı hallerde:

I - Can, ırz veya mal emniyetini korumak için,

II- Devletin şahsiyetine karşı işlenen cürümlerin faillerini yakalamak veya delillerini tesbit etmek için,

III- Devlet kuvvetleri aleyhine, yalnız veya toplu olarak taarruz veya mukavemette bulunanları yakalamak veya bunların taarruz veya mukavemetlerini def etmek için,

IV - Hükümete karşı, şiddet kullanan veya gösteren veya mukavemet edenlerin yakalanması, taarruz veya mukavemet edenlerin def edilmesi için,

V- Zabıtaca muhafaza altına alınan şahıslara, bina veya tesislere, meskun veya gayrimeskun yerlere vakı olacak münferit veya toplu tecavüzleri def etmek için,

VI - Ağır cezalı bir suçun sanığı olarak yakalandıktan sonra zabıta kuvvetlerinin elinden kaçmakta olan şahısların yakalanması için,

VII - İşlenmekte olan bir suçun işlenmesine veya devamına mani olmak için,

VIII - Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda, zabıta tarafından suç delillerinin tesbiti veya suç faillerinin yakalanması maksadıyla yapılacak aramalar için,

yerine getirilmesi gerektiği ve sorumluluğun emri verene ait olduğu belirtilmiştir. Burada konusu suç teşkil eden emrin hiçbir surette yerine getirilmeyeceği, yerine getirildiği takdirde emri verenin de yerine getirenin de sorumluluktan kurtulamayacağını belirtmekte fayda vardır.

Emir konusu, Devlet Memurları Kanunu'nun ise 11. maddesinde²⁹⁹ “devlet memurlarının görev ve sorumlulukları” başlığı altında düzenlenmiş ve Anayasamızın 137. maddesinde bulunan temel hüküm burada da belirtilmiş ve devlet memurlarının kanun, tüzük ve yönetmeliklerde belirtilen esaslara uymakla ve amirler tarafından verilen görevleri yerine getirmekle yükümlü ve görevlerinin iyi ve doğru yürütülmesinden amirlerine karşı sorumlu oldukları eklenmiştir.

b. Amir

Amir makam ve memuriyet itibariyle emretme yetkisine sahip olan kimsedir³⁰⁰. Amiri genellikle bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını emreden kimse olarak tanımlayabiliriz. Amir hiyerarşik kademelenmede belirli bir merciin başında bulunup, emir verme durumunda olan kimsedir. Buradaki merci deyiminden “resmi” merciyi anlamak lazımdır. Söz konusu olan, kamu hukuku sahasındaki kamusal otorite (amir)

IX - Kanunsuz toplantı veya kanunsuz yürüyüşleri dağıtmak veya suçlularını yakalamak için,
X - Yangın, su baskını, yer sarsıntısı gibi afetlerde olay yerinde görevlilerce alınması gereken tedbirler için,
XI - Umuma açık yerlerde yapılan her türlü toplantı veya yürüyüşlerde veya törenlerde bozulan düzeni sağlamak için,
XII - Herhangi bir sebeple tıkanmış olan yolların trafiğe açılması için,
XIII - Yukarıdaki maddeler dışında diğer kanunlarda istisnai olarak zabitanın sözlü emirle yapmaya mecbur tutulduğu haller için, Yetkili amir tarafından verilecek sözlü emirler derhal yerine getirilir. Bu emirlerin yazılı olarak verilmesi istenilemez. Bu hallerde emrin yerine getirilmesinden doğabilecek sorumluluk emri verene aittir.

²⁹⁹ **Madde 11 - (Değişik madde: 12/05/1982 - 2670/4 md.)**

Devlet memurları kanun, tüzük ve yönetmeliklerde belirtilen esaslara uymakla ve amirler tarafından verilen görevleri yerine getirmekle yükümlü ve görevlerinin iyi ve doğru yürütülmesinden amirlerine karşı sorumludurlar.

Devlet memuru amirinden aldığı emri, Anayasa, kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Amir emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilirse, memur bu emri yapmağa mecburdur. Ancak emrin yerine getirilmesinden doğacak sorumluluk emri verene aittir.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Acele hallerde kamu düzeninin ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

³⁰⁰ **Yaşar**, s. 117.

dir. Yoksa üstün yetkiye sahip diğer kimseler “amir” kavramı kapsamında değerlendirilmezler³⁰¹.

Amir, kamu hukuku alanında asttan belli bir davranışı isteme yetkisi olan kişidir. Amir, bir tek kişi veya kurul halinde çalışan kişiler topluluğu olabilir. Yabancı ülke makamları amir sayılmaz³⁰².

Memur amirine itaatle yükümlüdür. Ancak memurun itaatini meşru gösterebilmek için, kamusal otoriteyi, haiz olan kimsenin emri vermesi ve emir vermeye yetkili olması lazımdır. Yani emir veren amirin hiyerarşik amir olması kafi değil, yetkisi dahilinde emir vermiş olması da lazımdır. Aksi takdirde amir herhangi bir şahıs gibi kabul edilir. Ayrıca eşit derecelerdeki şahıslardan biri diğer tarafa emir vermişse “eşit eşite emir veremez” kaidesine göre, buna itaat etmiş olan fail, yetkili amirin emrine itaat etmiş gibi muamele görmez³⁰³.

Amir ile memur arasında genel olarak hiyerarşik bir ilişki vardır. Ancak hiyerarşik ilişki şüphesiz sadece aynı idare veya aynı büroda çalışan, amir-memur ilişkisinde geçerli olmayabilir. Eğer kanun herhangi bir şekil ve zamanda ve ne amaçla olursa olsun muhtelif idarelere bağlı memurların birini diğerinin emri altına koymuşsa yukarıda bahsedilen ilişki vardır. Örneğin, adli makamların polisten yardım talep etmesi halinde olduğu gibi. Bu durumda amir, normal hiyerarşik amirin dışında olan amirdir³⁰⁴.

Amirin emir verebilmesi için zaman, yer ve görev yönlerinden yetkili olması gerekir. Örneğin, amir başka göreve tayin olunmuş veya emekliye ayrılmışsa, artık bulunduğu yerde zaman yönünden yetkili olmadığı gibi, henüz yürürlüğe girmemiş veya yürürlükten çıkmış bir yasa’ya göre emir vermesi de zaman açısından yetkisizlik nedeniyle mümkün değildir. Öte yandan yer yönünden yetkili olmama da emrin

³⁰¹ **Günel**, s. 65.

³⁰² **Centel-Zafer-Çakmut**, Türk Ceza..., (2008), s. 296.

³⁰³ **Günel**, s. 67.

³⁰⁴ **Günel**, s. 68.

varlığını etkiler. Örneğin, bir vali veya kaymakam ancak kendi görev bölgesi ile sınırlı olacak şekilde emir verebilir³⁰⁵.

c. Kamu Görevlisi

Kamu görevlisi, bir kamu tüzel kişisi tarafından bir kamu hukuku bağıyla istihdam edilen görevliler olarak tanımlanmaktadır. Anayasamızın 128. maddesine göre kamu görevlileri; ‘memurlar’ ve ‘diğer kamu görevlileri’ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Anayasamızda diğer kamu görevlilerinin kimler olduğunu belirten bir hüküm yoktur.³⁰⁶ Ayrıca, 765 sayılı ETCK’da “memur” kavramına yer verirken 5237 sayılı YTCK’da “kamu görevlisi” kavramının benimsendiği görülmektedir. TCK.’nın 6. maddesinin c bendinde “Kamu görevlisi deyiminden; kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi,”³⁰⁷ anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. Hukuki statüleri ve yaptıkları görevin niteliğine bakılmaksızın, kamu kesiminde çalışan cumhurbaşkanından odacısına kadar herkes geniş anlamda kamu görevlisidir. Devletin siyasal yapısını oluşturan organlardaki görevlilerle, özel hukuk hükümlerine tabi olarak çalışanlar dışında kalan kamu görevlileri dar anlamda kamu görevlisidir³⁰⁸.

Gözler; “Kamu görevlisi (agent public)” tabirini, en geniş, geniş, dar ve en dar olmak üzere dört değişik anlamda değerlendirmektedir. ‘En geniş anlamda kamu görevlisi’ kavramı kamu sektöründe çalışan bütün kişileri kapsar. Bütün kamu tüzel kişilerinde (devlet, mahalli idareler, kamu kurumlarında) gerek kamu hukukuna, gerekse özel hukuka tabi olarak çalışan, memur, sözleşmeli personel veya işçi statüsünde olsun, herkes “en geniş anlamda kamu görevlisi” kavramına dahildir’. ‘Geniş anlamda kamu görevlisi’ kavramı, kamu tüzel kişilerinde görev yapan ve kamu hukuku rejimine tabi olan bütün kişileri kapsar. Bu kavramın içine özel hukuka tabi olarak çalışan işçiler girmez. ‘Dar anlamda kamu görevlisi, kamu tüzel kişilerinde mesleki bir sıfatla ücretli bir iş yapan ve kamu hukuku rejimine tabi olan bütün personeldir. ‘En dar anlamda kamu görevlisi’ kavramının içine ‘devlet memurları (functionaries

³⁰⁵ Centel-Zafer-Çakmut, Türk Ceza..., (2008), s. 296.

³⁰⁶ Gözler, İdare Hukuku Dersleri, s. 599- 601.

³⁰⁷ TCK. 6. madde c bendi.

³⁰⁸ Fındıklı, İdare..., s. 118.

publics)’ girer. İdare hukukunda kamu görevlisi kavramı bu ‘en dar anlamda’ değil, ‘dar anlamda’ kullanılır³⁰⁹.

TCK kamu görevlisi kavramını değişik hükümlerinde değişik amaçlarla nazara almıştır. Bu düzenleme karşısında bir kimsenin ceza kanunlarının uygulanması yönünden kamu görevlisi sayılabilmesi ve kamu görevlisi tarafından işlenebilen suçları işleyebilmesi için, sadece o kimsenin yaptığı işin “*kamusal faaliyet*” olması aranmaktadır. Dolayısıyla kişinin devlet veya diğer kamu kurumlarıyla istihdam ilişkisi içinde olup olmamasının, istihdam ilişkisi içinde ise atama veya seçim yoluyla ya da başka bir yolla göreve gelmiş olmasının önemi olmadığı gibi, görevin sürekli veya geçici olması da önemli değildir.³¹⁰ Bu anlatılanlardan yola çıkarak denilebilir ki, 5237 sayılı TCK’da yapılmış olan “kamu görevlisi” tanımı, 765 sayılı TCK’da düzenlenen “memur” kavramından daha geniş bir kapsama ve içeriğe sahiptir³¹¹.

TCK da yapılan tanıma göre, bir kişinin kamu görevlisi olup olmadığının temel ölçüsü, icra ettiği faaliyetin “kamusal” nitelik taşıyıp taşıyamamasıdır. Kanun, kamu faaliyeti icra eden kişilerin tamamını kamu görevlisi olarak değerlendirmiştir. Kamusal faaliyetin ne olduğu ise, madde gerekçesinde; “kamusal faaliyet, Anayasa ve kanunlarda belirlenmiş olan usullere göre verilmiş olan bir siyasal kararlar, bir hizmetin kamu adına yürütülmesidir” şeklinde tanımlanmıştır.

657 sayılı Devlet Memurları kanununa göre Memur; Mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilenler memur sayılır³¹². DMK’na tabi çalışan memurlar dar anlamda kamu görevlilerini ifade etmektedir³¹³.

³⁰⁹ **Gözler**, İdare Hukuku Dersleri, s. 595, 596.

³¹⁰ **Toroslu**, Nevzat, Ceza Hukuku Özel Kısım, Savaş Yayınevi, Ankara 2005 s. 272, 273.

³¹¹ **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, TCK Şerhi..., s. 48.

³¹² Devlet Memurları Kanunu, Madde 4.

³¹³ **Fındıklı**, 2001, İdare..., s. 118.

d. Yetkili Merciiin Emrini İfa Kapsamında Polisin Zor ve Silah Kullanması

Devlet ve diğer kamu kuruluşlarının faaliyet ve hizmetlerinin aksatılmadan yürütülmesi lazımdır. Belli bir hizmetin, ya da kuruluşun başında ve içinde bulunan ve idare hukukuna göre ‘amir’ sayılan kimselere, bu faaliyetlerin ve hizmetlerin yapılması amacıyla kendilerine hiyerarşik bağla bağlı bulunan memurlara emir vermek yetkisi tanınmıştır. Emir, amirin, hiyerarşik bakımdan altına olan bir memura, belli bir şeyi yapması, ya da yapmaması için yönelttiği bir irade tezahürü olarak tanımlanır. Emrin geciktirilmeksizin ifa edilmesi gerekir. Aksi takdirde kamu hizmetleri zarar görecektir³¹⁴.

İdari mekanizmanın işleyişinde şüphesiz emir ve bunun ifasından doğacak sorumluluk meselesi önemli bir yer işgal etmektedir. Memur amirine hiyerarşik münasebetle bağlı olduğu kadar, emir şeklinde beliren iradesine de uyma durumundadır. Bu itaat neticesinde ifa edilen emir dolayısıyla ceza hukuku açısından bir sorumluk meselesi ortaya çıktığı takdirde kimin sorumlu olacağını tayini gerekir³¹⁵. Anayasamızın 137. maddesine göre amirinden emri alan kişi kanunlara ve Anayasaya aykırı bulursa emri yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilirse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz. Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimsenin sorumluluktan kurtulamayacağı belirtilmiştir³¹⁶. Bu açıdan değerlendirildiğinde Yetkili merciiin emrini ifa müessesinin temel dayanağını Anayasamız teşkil etmektedir³¹⁷.

İfade edelim ki Anayasanın 137. maddesi uyarınca, kural olarak bir emrin yerine getirilebilmesi için, emrin meşru/hukuka uygun olması gerekir. Bu nedenle, emri

³¹⁴ Savaş-Mollamahmutoğlu, s. 905.

³¹⁵ Günal, s. XXI.

³¹⁶ Anayasa Madde 137. – Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilirse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

³¹⁷ Günal, s. 3.

veren amirin yer, zaman ve görev yönleriyle yetkili bulunması zorunludur. Görevlinin, her halde amirin yetkili olup olmadığını kontrol etmesi gerekir. Emir, meşru olsa dahi, emri verenin yer, zaman veya görev bakımından yetkisiz olması durumunda, emir yerine getirilmemelidir. Örneğin görev kapsamı ve yer yönüyle yetkili olmakla birlikte, izindeyken emir veren kişi zaman bakımından yetkisizdir. Bu nedenle emre uyacak olan kişinin, emri verenin yetkili olup olmadığını araştırması gerekir, Örneğin, gecikmesinden sakınca olan halde kolluk amirinin yazılı emriyle arama yapılabilir (CMK m. 119) ise de, izinde bulunan amirin arama emrine uyararak konuta giren polis memuru konut dokunulmazlığını bozma suçunu işlemiş olur. Yine, kolluğa ilçe sınırları dışında önleyici arama emri veren kaymakamın emrine uyularak arama yapılması halinde, bu emre uyulması hukuka uygun kabul edilemez³¹⁸.

TCK.'nun 24. maddesinin ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarında, kusurluluğu ortadan kaldıran bir neden olarak hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi düzenlenmiştir³¹⁹. Birçok yazar emrin yerine getirilmesini kusurluluğu kaldıran bir neden olarak³²⁰ değerlendirirken bazı yazarlarda hukuka uygunluk nedeni³²¹ olarak değerlendirmektedir. Bazı yazarlar ise 24/2. maddenin iki ayrı hususu kapsadığını, aslında görevi yerine getirme mahiyetinde olan hukuku uygun emri yerine getirmenin, hukuka uygunluk teşkil ettiğini, buna karşın hukuka aykırı ve bağlayıcı emrin yerine getirilmesinin ise fiili hukuka uygun hale dönüştürmeyeceğinden, bu durumun kusurluluğu ortadan kaldıran bir neden teşkil ettiğini kabul etmektedirler³²².

Kişinin yargılama sonucu hakim tarafından verilecek olan kararın ne şekilde olacağını belirlemesi açısından bu husus önemlidir. Çünkü TCK.nu uyarınca bir suçun muhakemesinin ne şekilde yapılacağını gösteren düzenleme olan 5271 S. CMK aydınlatıcı rol oynamaktadır. CMK'nun m. 223/2. fıkrasına göre hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı halinde hakim beraat kararı verecektir. CMK m. 223/3/b bendi uyarınca ise, “Yüklenen suçun hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirmesi

³¹⁸ Yaşar-Gökcan-Artuç, s. 557.

³¹⁹ Koca-Üzülmez, s. 264.

³²⁰ Artuk-Gökçen-Yenidünya, “Genel Hükümler, s. 399, Koca-Üzülmez, s. 264, Özgenç, Gazi Şerhi, s.360 vd.

³²¹ Günal, s. 181 vd, Centel-Zafer-Çakmut, Türk Ceza..., s. 295 vd, Şafak, “Ceza..., 49, Malkoç, Güler, Genel Hükümler, s. 301 vd.

³²² Artuk-Gökçen-Yenidünya, “Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 399, Yaşar-Gökcan-Artuç, s. 554.

suretiyle veya zorunluluk hali ya da cebir veya tehdit etkisiyle işlenmesi” hakim kusurun bulunmaması nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı şeklinde karar verecektir³²³.

TCK.’nın 24. maddesi amirin emrinden söz ederken, kamu hukuku alanındaki hiyerarşik ilişkiyi düzenlemektedir. Bu nedenle özel hukuk alanı ve örneğin, hizmet akdiyle yapılan çalışmada işverenin işçisine, annenin çocuğa veya öğretmenin öğrencisine verdiği emirler bu madde kapsamına girmemektedir³²⁴.

Kanuni bir emrin verilmesi halinde, amir aracılığı ile kanunun bir hükmü yerine getirilmiş olacaktır. Emri yerine getiren memur, emrin sınırını aşarak icrada bulunsa bile kanuni (meşru) bir emrin icrası söz konusu olduğundan, hem emri veren hem de yerine getiren bakımından bir suç işleme durumu yoktur. Normal olarak başkaları tarafından işlendiği takdirde suç teşkil eden bir fiil, mesela tevkif, usulüne uygun olarak verilmiş olan bir tevkif müzekkeresine istinaden yapılmışsa, bu emri yerine getiren polisin “kişi hürriyetini tahdit” suçunu işlemiş olabileceğini düşünmek mümkün değildir. Bu durumda polis, kanunun bir hükmünü amirin aracılığıyla icra ettiği kabul edilir³²⁵.

Polisin zor kullanma yetkisinin bir başka kaynağı da "emir"dir. Ancak bu emrin yetkili bir amir tarafından verilmiş olması ve emrin yerine getirilmesinin görevden dolayı zorunlu olması şartı vardır. Örneğin, elinde yetkili merci tarafından verilmiş bir tutuklama kararı olan bir polis memuru ilgili kişiyi yakalayıp gözaltına almış olursa, TCM m 109 bulunan kişi hürriyetini kısıtlama suçunu işlemiş olmaz. Ancak tutuklama kararı yetkili olan bir merciden değil de yani sorgu hakimi tarafından verilmiş olmayıp, karar vermeye kanunen yetkili olmayan bir kimse tarafından verilmiş ise yakalama işlemini yapan polis sorumlu olur³²⁶.

Amirin meşru emrinin yerine getirilmesi bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle örneğin, amirin emriyle konuta girip arama yapan polis

³²³ Bakıcı, s. 477.

³²⁴ Yaşar-Gökcan-Artuç, s. 554.

³²⁵ Günal, s 34.

³²⁶ Toroslu, Ceza Hukuku Genel..., s.100.

memurunun eylemi konut dokunulmazlığını bozma suçunu oluşturmamaktadır. Yargılama sırasında eylemin, amirin meşru emrinin yerine getirilmesinden kaynaklandığı ve uygulama kusurunun bulunmadığı belirlendiğinde CMK'nun 223/2-d maddesi uyarınca beraat kararı verilmelidir. Başka bir örnek olarak, kolluğun görevini icra ettiği sırada direniş gösteren kişilere karşı amirinin emriyle zor ve silah kullanan kolluk memurunun fiili gösterilebilir. Bu halde, yasaya uygun biçimde silah kullanılması dolayısıyla meydana gelecek sonuçtan, amirin emrinin (veya yasa hükmünün) yerine getirilmesi dolayısıyla ceza sorumluluğu doğmayacaktır³²⁷.

Bir kimsenin işlemiş olduğu fiilden ötürü sorumlu tutulabilmesi o kimsenin eylemini iradi olarak gerçekleştirmesine, diğer bir deyişle suçun manevi unsurlarının oluşup oluşmadığına bağlıdır. Kusurluluk denildiğinde ise, işlenen fiil dolayısıyla failin hangi şartlarda sorumlu tutabileceğinin incelendiğini ve failin kınanabilirliğinin tespitini yapmış oluruz³²⁸. Belirtmek gerekir ki, kusurluluk halinde failin kınanabilirliği önem arz etmektedir.

Meşru emrin yerine getirilmesi sırasında, emrin ifasında kusurlu davrananın, bu kusuru nedeniyle sorumlu olacağı kabul edilmektedir. Buna karşın, emri icra edenin kusuru dolayısıyla amirin sorumluluğu bulunmamaktadır³²⁹.

³²⁷ İlegal örgüt mensubu olan maktullerin 'polisler' diye bağırıp ateş etmeye başlamaları ve teslim ol çağrılarını uymayıp atışlarını sürdürmeleri üzerine ölü olarak ele geçirildikleri anlaşılmasına göre, görevli polis memuru sanıkların gerek nefislerine vaki silahlı saldırıyı derhal defetmek ve gerekse mericinden verilip infazı vazifeten zaruri olan bir emrin ifası sırasında gerçekleştirdikleri bu eylemlerin 2559 sayılı PVSK 16/A,G madde ve bentlerindeki yollama ile TCK 49/1-2. Madde bentleri içinde mütalaa edilip, yasal savunma koşulları içinde olduklarının kabulü ve beraatlarına karar verilmesi gerekir. 1.CD.23.5.2001, 141/2277, **Yaşar-Gökcan-Artuç**, s. 555.

³²⁸ **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, Genel Hükümler, s. 475, **Özgenç**, TCK Gazi Şerhi s. 245.

³²⁹ "Olay tarihinde, 2803 sayılı Kanun ve Jandarma Teşkilat Yönetmeliği ile 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu gereğince devrine görevini yürütürken, asker firarisi olduğundan şüphelendiği ve daha önceden de asker olması nedeniyle firari iken yakalayıp birliğine teslim ettiği maktulü, olay günü tekrar yakalayıp, kaçmaya teşebbüs etmesi üzerine, emrindeki erata, önce dur iltarı yapıp, ardından havaya ikaz atışı emri ve sonra ayaklarına doğru atış emri vermesi şeklinde gelişen ve başkaca bir davranışı olmayan olayda, yasaya aykırı bir davranışı gözlenmeyen sanığın, 765 sayılı TCK'nun 49/1. Maddesi anlamında kanun hükümlerini icra suretiyle sonu öldürmeye varan atış emrini verirken doğal olarak emrin sınırlarında kalınacağını düşündüğü, emrin sınırlarının aşılması nedeniyle meydana gelen neticeden sorumlu tutulamayacağı, emri verenle vuranın hukuki durumlarının bu anlamda farklılık arz ettiği düşünülmeden, anılan madde gereği ceza tertibine yer olmadığına ve beraatına karar verilmesi gerekirken, mahkumiyet hükmü tesisi kanuna aykırıdır." 1.CD. 12. 12. 2002, 3659/4665, **Yaşar-Gökcan-Artuç**, s. 555.

Anayasamızın 137. maddesinin 1. fıkrasına ve TCK.'nun 24. maddesinin 2. fıkrasına göre; Devlet idaresindeki hiyerarşi gereği üst'ün hukuka aykırı fakat bağlayıcı olan ve dolayısıyla görev gereği yerine getirilmesi zorunlu olan emrini yerine getiren ast, bu emrin yerine getirilmesi nedeniyle sorumlu olmayacaktır. Buna karşılık hukuka aykırı böyle bir emri veren üstün sorumluluğu devam etmektedir. Örneğin bu kişi, hukuka aykırı emri nedeniyle, bir tazminat davasına veya idari yaptırıma muhatap olabilecektir³³⁰. Verilen emir suç oluşturuyorsa, emri yerine getiren de emri veren de sorumluluktan kurtulamaz. Anayasamızın 137. maddesinin 3. fıkrasına ve TCK' nun 24. maddesinin 4. fıkrasındaki hüküm ile polis ve askeri mevzuata ilişkin düzenlemeler saklı tutulmuştur. Buna göre emrin hukuka uygunluğunun denetlenmesinin kanun tarafından engellendiği hallerde, yerine getirilmesinden emri veren sorumlu olacaktır³³¹.

Ceza kanununun yanı sıra Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda benzer hükümler bulunmaktadır. TGYK'nun 24. maddesine göre toplantı amacı dışına taşar ve illegal gösteriye dönüşürse polisin zor kullanarak göstericileri dağıtacağına ilişkin hüküm bulunmaktadır³³². Toplu olarak hareket edilen durumlarda kuvvet kullanmanın şartları doğmasına rağmen amir kuvvet kullanma emri vermişse eylem niteliği itibari ile

³³⁰ Koca-Üzülmez, s. 264, Hakeri, s. 287.

³³¹ Hakeri, s. 287.

³³² **Madde 24** - Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, daha sonra 23 üncü maddede belirtilen kanuna aykırı durumlardan bir veya birkaçının vukubulması sebebiyle, Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü haline dönüşürse:

a) Hükümet komiseri toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini bizzat veya düzenleme kurulu aracılığı ile topluluğa ilan eder ve durumu en seri vasıta ile mahallin en büyük mülki amirine bildirir.

b) Mahallin en büyük mülki amiri, yazılı veya acele hallerde sonradan yazı ile teyit edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine gönderir.

Bu amir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. Bu gelişmeler hükümet komiserince tutanaklarla tespit edilerek en kısa zamanda mahallin en büyük mülki amirine tevdi edilir.

(a) ve (b) bentlerindeki durumlarda güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtar gerek olmaksızın zor kullanılır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23 üncü madde (b) bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak, bunların sayıları ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünü Kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede ise yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür.

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin Kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde; güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük mülki amirine haber vermekle beraber, mevcut imkanlarla gerekli tedbirleri alır ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır.

her halükarda suç teşkil edeceğinden hukuka aykırı emri yerine getiren memurlar da emri veren amir gibi sorumlu olacaktır. Bu nedenle memur seviyesindeki kolluk görevlilerinin amirleri kadar kuvvet kullanmanın şartlarını bilmesi gerekir³³³. Kuvvet kullanılması için muhakkak surette tehlikenin doğmuş olması gerekmez. Kolluk, teşebbüs aşamasında ve kaçma tehlikesini bertaraf etmek için de kuvvet kullanabilir³³⁴.

B. Zorunluluk Halinde Polisin Zor ve Silah Kullanması

Zorunluluk kelimesi sözlükte; “olması gerekme, olduğundan başka olmama, zorunlu olma, mecburiyet, zaruret, ızdırar, çaresiz kalma, manasına gelir.³³⁵ Ağır ve mutlak bir tehlikeyle karşı karşıya kalan kişinin, kendini koruma içgüdüyle kanunun suç saydığı bir fiili işlemek suretiyle, tehlikeden kurtulmak için bazen tehlikenin kaynağına daha çok da tehlikenin kaynağı ile ilgili olmayan üçüncü kişilerin haklarına zarar verici hareketlerde bulunma durumunda kalması hukukumuzda zorunluluk hali olarak kabul edilir³³⁶. Zorunluluk hali (ızdırar hali), tehlikeye katlanmak hususunda hukuki mükellefiyeti olmayan bir kimsenin, bilerek sebebiyet vermediği ve kendisinin yahut başkasının şahsına yönelik ağır ve muhakkak bir tehlikeyi, ancak kanunun suç olarak öngördüğü ve tehlike ile mütenasip bir fiil ile bertaraf etmesi halidir³³⁷. Zorunluluk hali ceza kanununda hukuka uygunluk sebebi olarak değil, sorumluluğu kaldıran veya azaltan bir hal olarak düzenlenmiştir.

Zorunluluk halini gerektiren tehlike faile veya üçüncü kişiye yönelik olabilir. Örneğin atılan bir bombanın çıkardığı yangından kendisini veya arkadaşını kurtarmak için bir başkasının yaralanmasına veya ölmesine neden olmak durumunda tehlike, bireysel olarak failin kendisine veya başkasına yöneliktir. Ancak tehlikenin bir topluluğa yönelik olması durumu da mümkündür. Daha çok bir savaş veya sosyal ya da siyasal karışıklık dönemlerinde, zorunluluk hali toplu bir nitelik gösterebilir. Kuşkusuz bu dönemlerde işlenen her suç zorunluluk halinde işlenmiş sayılmaz. Zorunluluk

³³³ Eryılmaz-Bozlak, s. 230.

³³⁴ Eryılmaz-Bozlak, s. 230.

³³⁵ TDK sözlüğü, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=Zorunluluk+&ayn=tam>

³³⁶ Önder, s. 249, Artuk-Gökçen-Yenidünya, Genel Hükümler, s. 520 vd. Bakıcı, Sedat, 5237 sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri, Adalet Yayinevi, Ankara 2007, s 503 vd. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Toroslu, Ceza Hukukunda Zaruret Hali, (1968).

³³⁷ Toroslu, Zaruret Hali, s. 6, 7.

halinden söz edebilmek için tehlike ile tehlikeyi savuşturmaya yönelik fiil arasında bağlantının olması gerekir³³⁸.

Zorunluluk haline, 5237 sayılı TCK.'nun sisteminde hukuka uygunluk sebepleri arasında değil, kusurluluğu etkileyen haller arasında yer verilmiştir. Bu husus kanun koyucu tarafından madde gerekçesinde de açıkça ifade edilmiştir. Zorunluluk hali, klasik suç teorisinin aksine, yeni TCK.'nun hazırlanmasında esas alınan suç teorisinde, kusurluluğu etkileyen bir neden (mazeret sebebi) olarak telakki edilmiştir. Halbuki ülkemizdeki ceza hukukçuları arasında yaygın bir şekilde kabul gören klasik suç teorisinde zorunluluk hali bir “hukuka uygunluk nedeni” olarak kabul edilmektedir³³⁹.

Zorunluluk halinde işlenen ve kanunda suç sayılan fiillerden dolayı failin cezalandırılmaması, kişinin korunma içgüdüsüyle açıklanabilir. Her canlı gibi insan da kendini tehlikeye karşı koruma içgüdüsüne sahiptir. Hukukça korunan haklar tehlikeye girdiğinde; devlet bunların güvenliğini sağlayamazsa fert, haklarını korumak için tabii olarak harekete geçecektir. İnsan tabiatında var olan bu husus, hukukça da tanınmış ve “zorunluluk hali” kusurluluğu ortadan kaldıran bir sebep olarak kanunda yer almıştır. Zorunluluk halinin şartları, meşru müdafaa şartlarına göre daha ağırdır. Çünkü faile yönelik mağdurdan kaynaklanmış bir saldırı bulunmamaktadır³⁴⁰.

a. Tehlikeye İlişkin Şartlar

aa. Ağır Bir Tehlikenin Varlığı

Zorunluluk halinin söz konusu olabilmesi için tehlikenin doğal olaylar (su baskını, dondurucu soğuk), insan psikolojisi veya biyolojisinin ihtiyaçları (açlık, susuzluk), hayvan hareketleri (kuduz köpeğin saldırısı), insan hareketlerinin meydana getirdiği olaylar gibi ağır olması da gerekmektedir. Tehlikenin “ağır” olmasından anlaşılan hem tehlikenin hem de meydana getireceği zararın ağır olmasıdır. İnsan hayatının kaybedilmesine veya vücut bütünlüğünün ihlal edilmesine veya diğer hakların

³³⁸ Centel-Zafer-Çakmut, Türk Ceza..., s. 312, 313, Toroslu, Zaruret Hali, s. 15.

³³⁹ Koca-Üzülmez, s. 266, 267, Özgenç, “Türk Ceza...” s. 347.

³⁴⁰ Şen, Ersan, “Yeni Türk Ceza Kanunu Yorumu”, Cilt I, (m. 1-140) Vedat Kitapçılık, İstanbul 2006, s. 70.

önemli şekilde azalmasına yol açan tehlike, “ağır”dır. Tehlikenin ağır bir sonuç doğurmadığına göre hâkim tarafından somut olayın değerlendirilmesi gerekmektedir³⁴¹.

Yakın tehlike mevcut sayılmakla birlikte soyut ve muhtemel bir tehlikeyi bu anlamda kabul etmek olanaklı değildir³⁴².

bb. Tehlikenin “Muhakkak” Olması

Meşru savunmada saldırının muhakkak olması hakkında söylenenler, kuşkusuz, burada, tehlikenin muhakkak olması konusunda da geçerlidir³⁴³. “Tehlikenin muhakkak olması” ibaresi dar anlamda yorumlanamaz. Ayrıca tehlikenin mutlaka o anda mevcut olması şart değildir. Yakın tehlike de, muhakkak yani mutlak tehlike olarak kabul edilebilir. Örneğin, kış aylarında aç kurtların istilasına uğrayan köyler bakımından kış mevsiminin gelmesi, muhakkak tehlikenin gerçekleşmesi bakımından yeterli koşulların olduğu anlamına gelir. Böylesi durumlarda gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel kurt saldırılarından korumak amacıyla ruhsatsız silah taşıyan kimselerin, zorunluluk halinden istifade edebilecekleri kabul edilebilir.³⁴⁴

cc. Tehlikenin Kişinin Kendisine veya Bir Başkasının Hakkına Yönelik Olması

Kanun koyucu meşru savunmada olduğu gibi, zorunluluk halinin konusunu da hak olarak belirtmiştir. TCK.’nın 25. maddesinin 2. fıkrasında, gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelik ağır ve muhakkak tehlikeden bahsedilmektedir. Örneğin dağa tırmandıkları esnada, ipin kopma emaresi gösterdiği durumda, aynı ipe tutunan yukarıdaki dağcının aşağıdakinin ipini kesmesi, deprem sonucunda açılmayan evininin kapısından çıkamayınca komşunun balkonundan geçerek çıkması, toplumsal olaylarda çıkan izdiham sonucu başkalarını ezerek kaçmaya çalışılması durumunda zorunluluk hali kabul edilmelidir³⁴⁵.

³⁴¹ Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 534, Centel-Zafer-Çakmut, Türk Ceza..., s. 315.

³⁴² Malkoç, Güler, s. 306.

³⁴³ Hafızoğulları, Hukuka..., par. 60.

³⁴⁴ Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 535, 536.

³⁴⁵ Yaşar-Gökcan-Artuç, s. 639, Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 536.

Mala yönelik tehlike de zaruret durumuna sebebiyet verebilir. Bu itibarla mesela, kıymetli bir mala yönelik tehlikeyi bertaraf etmek için başkasının malına zarar verilmesi halinde zaruret hali kabul edilecektir³⁴⁶. Ancak kişiye ait bir hakkın meşruluğuna, yani hukuki korumaya değer olup olmadığına bakılması gerekmektedir. Hırsızlık sonucu elde ettiği bir malı ve mülkiyet hakkını koruduğundan bahisle, o malın malikine veya kendisini yakalamak isteyen polise vuran failin fiilinde hukuka uygunluk bulunmayacaktır. Çünkü burada failin, hukuki açıdan korunmaya layık görülebilecek bir hakkın varlığı mevcut değildir³⁴⁷.

dd. Tehlikeye Bilerek Sebebiyet Verilmemesi

Bilerek sebebiyet verme, tehlikeye kasten, olası kastla ve bilinçli taksirle sebebiyet verme demektir. Taksirli olarak sebebiyet verme ‘bilme’yi içermediğinden, bu halde fail zorda kalmadan yararlanır. Örneğin mağdur (A)’nın evini kasten ateşe veren sonra da alevlerden kurtulmak için kaçarken birini yaralayan fail (B), hakkında zorunluluk halinde olduğu ileri sürülemez. Buna karşılık tehlike taksirli hareket neticesinde ortaya çıkmışsa zorunluluk halinin bulunduğu kabul edilir³⁴⁸.

Bir tehlikenin doğmasına bilerek ve isteyerek neden olan kişi sebep olduğu tehlikeye kendisi katlanmak zorundadır. Burada, kuşkusuz hukukun genel ilkesi “kimse kendi kusurundan kaynaklanan bir hatadan dolayı bir hak iddiasında bulunamaz” ilkesi geçerlidir³⁴⁹.

b. Korunmaya İlişkin Şartlar

aa. Tehlikeden Başka Türlü Korunma İmkanının Bulunmaması

Kanunda bu şart; ‘başka türlü korunmak olanağı bulunmayan’ sözleriyle açıklanmıştır. Zorunluluk hali, tehlike altın bir hakkın korunması maksadıyla başka bir hakkın zarar uğratılmasını gerektirdiğinden, tehlikenin başka bir yolla önlenmesi ve uzaklaştırılması olanağı bulunduğu takdirde diğer bir kişilik hakkının zararı

³⁴⁶ **Hakeri**, s. 295, **Toroslu**, Zaruret Hali, 112,113.

³⁴⁷ **Şen**, s. 71.

³⁴⁸ **Centel-Zafer-Çakmut**, Türk Ceza..., s. 315, **Toroslu**, Ceza Hukuku Genel..., s. 152, 153, **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, TCK Şerhi..., s. 537.

³⁴⁹ **Hafizoğulları**, Hukuka..., par. 63.

uğratılmaması gerekir. Diğer bir anlatımla, o şekilde davranarak tehlikeden kurtulmanın tek uygun seçenek olması durumunda zorunluluk halinden söz edilmelidir.³⁵⁰ Devletin yardımı veya hukuki koruma vasıtaları gecikecek veya hiç gelmeyecekse aynı zamanda tehlikeyi savuşturacak başka bir araç ve yol da mevcut değilse, insanın kendini koruma içgüdüleriyle yaptığı hareket cezalandırılmaz. Ancak tehlikeden kurtulmak için başka çare varken suç sayılan bir hareketi yapan kimsenin cezalandırılmaması söz konusu olamaz³⁵¹.

Kanunun suç saydığı bir fiili işlemeden tehlikeden korunma olanağı varsa, örneğin kaçarak kurtulma mümkünse, bu yola başvurmaya suç işleyen kimse, zorunluluk halinden yararlanamaz. Kanun tehlike karşısında kalan kişinin, mümkün olduğunca özenli hareket etmesini, dolayısıyla olabildiğince kanunun suç saydığı bir fiili işlemeden tehlikeyi savuşturmasını istemiştir³⁵².

bb. Zorunluluk Halinde İşlenen Fiil ile Tehlike Arasında Oran Bulunması

Kanunda tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşuluyla sözcükleriyle, koruma amacıyla işlenen fiilin tehlikeyle orantılı olması gerektiği belirtilmiştir. Korunan hakkın, korunma amacıyla feda edilen hakka göre daha üstün veya en azından onunla eşit bir değerde olduğu hallerde, değerler arasında orantının bulunduğu kabul edilmektedir³⁵³. Bu nedenle, annenin hayatını kurtarmak için gebeliğe müdahale edilmesi olayında bu oran var olduğu halde, zina ürünü çocuğunu, zinanın ortaya çıkmaması ve onurunun bozulmaması için düşürten kadının eyleminde oran koşulu gerçekleşmemiştir³⁵⁴.

Alman Ceza Kanununa göre, zaruret halinin kabul edilebilmesi için korunan menfaat, zarar verilen menfaatten önemli ölçüde ağır basmalıdır. Bu husus üstün menfaatin korunması prensibinden kaynaklanmaktadır³⁵⁵. Tehlikeden korunmak için üçüncü şahsın canına zarar verme, canına saldırıda bulunma hukuken mümkün değildir.

³⁵⁰ Yaşar-Gökcan-Artuç, s. 641.

³⁵¹ Artuk-Gökcen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 538.

³⁵² Hafızoğulları, Hukuka..., par. 66.

³⁵³ Yaşar-Gökcan-Artuç, s. 642, Artuk-Gökcen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 538, 539.

³⁵⁴ Savaş-Mollamahmutoğlu, s. 911.

³⁵⁵ Gropp, Walter, s. 217, 218.

Hukuk açısından canlar arasında bir derecelendirme yoktur herkes eşittir. Canını kurtarmak için başkasının canını tehlikeye atan kişinin konumu ve fiili hukuka aykırıdır ve ortaya çıkan sonuçtan sorumludur³⁵⁶. Ancak bu durum olaysal olarak değerlendirilmelidir. Yolcu gemisinin batması üzerine filikaya alacağı kişi sayısının fazlasının bindirilmemesi, açık denizde günlerce aç ve susuz kalanların kura çekerek içlerinden birini öldürüp yemeleri, sağlık nedeniyle hamile bir kadının çocuğunu aldırması, gemi batınca aynı tahtaya tutunan iki kişiden birinin diğerinin tahtayı tutmasını engellemesinde korunan hak ile zarar verilen hak eşit olup yaşama hakkıdır ve zorunluluk hali kabul edilmelidir³⁵⁷.

c. Tehlikeye Göğüs Germe Mükellefiyetinin Bulunmaması

TCK.'nda açıkça belirtilmemesine rağmen zorunluluk halinin kabul edilebilmesi için kişinin tehlikeyi karşılama, onu bertaraf etmek bakımından hukuki bir sorumluluğun bulunmaması da gerekir. Başka bir ifadeyle bir hukuk kuralı tarafından tehlikeyi karşılama görevi ve onu etkisiz bırakmak mükellefiyeti verilen kişinin, tehlikeden kurtulmak için suç işlemesi durumunda zorunluluk hali hükmü uygulanamaz. Örneğin açık denizde meydana gelen gemi kazasında kaptan kendini kurtarmak için başkasını denize atamayacağı gibi itfaiye eri veya özel hareket operasyon timinde görevli polis, tehlikeden korunmak için kaçarken küçük bir çocuğun üzerine basıp yaralasa bu fiillerinden sorumlu olurlar³⁵⁸. Bu husus olayların durumuna göre değerlendirilmelidir. İtfaiyecinin söndürme çalışmalarına katılmak yerine yangından kaçarken zarara neden olmasında zorunluluk halinden söz edilemezken yangından kaçmayıp fakat patlama olasılığına karşı geri geri giderken zarar vermesi durumunda zorunluluk hali mevcuttur³⁵⁹.

Tehlikeye karşı koyma yükümlüğü, yasadan veya görevin niteliğinden ya da sözleşmeden kaynaklanabilir. Örneğin polisler ve askerler için bu durum söz

³⁵⁶ Şafak, "Ceza...", s. 54.

³⁵⁷ Bakıcı, s. 506, Artuk-Gökçen-Yenidünya, Genel Hükümler, s. 521.

³⁵⁸ Artuk-Gökçen-Yenidünya, TCK Şerhi..., s. 539; Ayrıca Bkz. Toroslu, Ceza Hukukunda Zaruret Hali, s. 138-142.

³⁵⁹ Bakıcı, Sedat, 5237 sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri, Adalet Yayınevi, Ankara 2007, s 505.

konusudur³⁶⁰. Askeri Ceza Yasasının 46. maddesinin 1. bendinde ‘Vazife ve hizmette şahsi tehlike korkusu cezayı hafifletmez’ şeklinde hüküm yer almaktadır.

Zorunluluk halinin şartları içerisinde tehlikeye karşı koyan kimseye, işlediği fiillerden dolayı ceza verilmeyeceği kanunda açıkça belirtilmiştir. (TCK m. 25/2) Ancak yine de bir kimse hakkında, zorunluluk halinden bahsedebilmek için bir diğer koşul ise kişinin o tür tehlikelere göğüs germe yükümlülüğü bulunmayan birisi olması lazımdır. Örneğin, bir ticaret merkezinde çıkan yangın veya bir panik üzerine oradaki güvenlik görevlisinin müdahale etme yerine o görevi bırakıp kaçması ve kaçarken birisine zarar vermesi zorda kalma durumu ile değerlendirilemez. Çünkü bu kişi görevli olduğu yerde ve zamanda o gibi olaylara müdahale etme, tehlikeye göğüs germe gibi bir kanuni görevi vardır. Olaydan kaçıp kendini kurtarmak için başkasına zarar veremez³⁶¹. Ancak bazı durumlarda tehlikeye göğüs germe yükümlülüğü olan kişilerde zaruret halinden yararlanabilir. Örneğin, polis kendisini korumak için silah kullanabilir ve istemeden de olsa üçüncü bir kişiyi öldürebilir. Meşru savunmada bulunan polisin kullandığı silahtan çıkan mermi, olayı izleyen şahıslardan birine isabet etmesi şeklinde meydana gelen zarar meşru savunmanın bir hukuka uygunluk sebebi olmasından değil, zaruret halinin kabulü sebebiyle kusurluluğu kaldıran bir hal ve fiilin suç olmadığı olduğu fikrinde olanlar vardır. Diğer bir ifadeyle bu tür hedefte sapma hallerinde, zaruret hali söz konusudur. Yargıtay ise, bu durumun gerekçesini zaruret halinde değil, meşru savunmada görmektedir. “Nefsine karşı vukubulan silahlı bir saldırıyı defetmek zarureti ile öldürülmesi kastedilen şahsa yapılan atışta, çıkan merminin başka bir kişiye isabetle öldürülmesinde, meşru müdafaa hali mevcuttur” (1. CD. 26.02.1958, 567/505)³⁶².

Polis, toplumunun güvenliği için tehlikeyi önleme ve suçu soruşturma görevi vardır. Polis, yetkilerini kullanırken tehlikenin önlenmesi ve suçun takibi bakımından suçluları yakalamak için kullanılmalıdır. Ceza muhakemesinin amacı suç işlendikten sonra suçluları yargılama ve cezalandırmadır. Buna karşılık polis kanunlarındaki amaç, vatandaşın hayatına ve malvarlığına yönelik tehlikelerin en başından önlenmesi ve vatandaşların huzur ve güven içerisinde yaşamalarını sağlamaktır. Bu bakımdan

³⁶⁰ Centel-Zafer-Çakmut, Türk Ceza..., s. 316.

³⁶¹ Şafak, “Ceza..., s. 53.

³⁶² Önder, s. 248, 249.

“Tehlike”, polisin koruması gereken hukuki menfaatleri tehdit eden bir durumdur. Polisin bu tehlikelere müdahale edebilmesi için ilk olarak, bu tehlikenin “somut bir tehlike” olması gerekir³⁶³.

Polis hangi yetkisini kullanırsa kullansın, vatandaşın hayatına çok fazla müdahale etmeden somut bir tehlikeyi bertaraf etmeyi amaçlamalıdır. Eğer kamu güvenliği için somut bir tehlike varsa, kişiler polis tarafından durdurulabilir, kişinin kimliği sorulabilir³⁶⁴ ve üstü aranabilir ve tehlikenin boyutuna göre kişilere yönelik zor ve silah kullanılabilir. Örneğin. Bir rehin alma olayında polisin tavrı nasıl olmalıdır? Öncelikle rehin alan failin, rehin aldığı kişiyi öldürmesi söz konusu ise, bu durumda ortada somut bir tehlike vardır ve rehinenin hayatını kurtarmak polisin görevidir. Burada polis amiri, ateş etme ve silah kullanma talimatı vermek durumundadır. Devlet vatandaşını suçlu dahi olsa öldürmemelidir. Ancak Devlet vatandaşını kurtarma ile öldürmeme arasında sıkıştığı zaman doğal olarak elinde silahla masum bir başka kişinin canını tehlikeye sokan şahsı da gerektiğinde silahla vurarak etkisiz hale getirmesi kaçınılmazdır. Burada rehin alan kişi, kamu güvenliğini ve bir kişinin yaşamını tehlikeye sokmuştur. Olayda rehin alınanın yaşam hakkının korunması, rehin alan kişiye göre korunmayı daha fazla hak etmektedir³⁶⁵.

Bazı durumlarda polis, rehineyi kurtarmak için rehin alan kişi yerine rehineyi vurabilir. Kanaatimizce polisin rehin alan kişi yerine rehineyi öldürmesi, zorunluluk hali sayılmalıdır. Buna benzer bir olayda Yargıtay 1993 yılında verdiği bir kararında ‘karlı bir günde köy yolunda gitmekte olan ölen ile arkadaşı olan sanığın, domuz saldırısına uğrayan arkadaşını kurtarmak için domuza ateş eden fakat bu arada kurşunlardan birinin arkadaşına isabetiyle ölümüne sebebiyet veren kimsenin zorunluluk hali dolayısıyla cezalandırılmayacağını belirtmiştir³⁶⁶.

³⁶³ Würtenberger-Yenisey, s. 12.

³⁶⁴ Würtenberger-Yenisey, s. 12.

³⁶⁵ Würtenberger-Yenisey, s. 12.

³⁶⁶ “Karlı bir günde köy yolunda gitmekte iken ölen ile arkadaşları olan sanıklar domuz saldırısına uğramışlardır. Üzerine yüklenen domuzdan öleni kurtarmak için sanık O. domuza ateş etmiş ve bu arada kurşunlardan birisi ölen M.’ye isabet ederek ölümüne sebebiyet vermiştir. Açıklanan ve mahkemece de kabul edilen bu oluşa göre "TCK.’nun 49/3. maddesinde öngörülen gerek nefsinin ve gerekse başkasının vukuuna bilerek mahal vermediği ve başka türlü tahaffuz imkanı da olmadığı ağır ve muhakkak bir

Bu anlatılanların yanında polis görevi dışında sade bir vatandaş olarak zaruret halinin şartları gerçekleştiğinde kendisini korumak için silah kullanabilir. Ancak polis olayda görevli ise ve tehlikeye göğüs germe mükellefiyeti varsa bu halin gerektirdiği sorumlulukları gözden kaçırmaması gerekmektedir.

III. ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİNE İLİŞKİN SINIRIN AŞILMASI VE KUVVET KULLANMADAN DOĞAN SORUMLULUK

1. Genel Olarak

5237 sayılı TCK.'nun 256. maddesinde; “zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanması halinde, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır” denilmektedir. Kasten yaralamaya ilişkin 86. maddenin 3 üncü fıkrasının (d) bendinde; “Kasten yaralama suçunun (...) d) Kamu görevlisinin sahip bulunduğu nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle (...) işlenmesi halinde, şikayet aranmaksızın, verilecek ceza yarı oranında artırılır” hükmü yer almaktadır. Buna göre, zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisi, kasten sınırı aşan güç³⁶⁷ kullandığında bu hüküm uygulanacaktır.

tehlikeden muhafaza etmek zaruretinin bays olduğu mecburiyet" halinin tahakkuk ettiği nazara alınarak bu suçtan sanığa ceza verilmemesi gerekirken yazılı şekilde ceza tertibi, bozmayı gerektirmiştir” Y. 9. CD.'nin 06.12.1983, 1983/3253 E., 1983/3114 K. sayılı ilamı, karar için bkz. <http://www.kazanci.com>, (19 Ağustos 2010)

³⁶⁷ Bu konuyla ilgili Yargıtay 1. CD'nin 21/03/2008 Tarih ve 1000/2218 sayılı kararı şu şekildedir: “Toplanan deliller karar yerinde incelenip, sanığın taksirle insan öldürme suçunun sübutu kabul, oluşa ve soruşturma sonuçlarına uygun şekilde suç niteliği tayin, cezayı azaltıcı ceza sorumluluğunu kaldıran nedende sınırın kast olmadan aşılması ve takdiri indirim sebebinin nitelik ve derecesi takdir kılınmış, savunması inandırıcı gerekçelerle reddedilmiş, incelenen dosyaya göre verilen hükümde düzeltme nedeni dışında isabetsizlik görülmemiş olduğundan sanık müdafininin yasal savunmaya, müdahil vekilinin suç vasfına, cumhuriyet savcısının 5237 sayılı TCK nun 27. maddesinin uygulanamayacağına yönelen ve yerinde görülmeyen sair temyiz itirazlarının reddiyle, hükmün onanmasına karar verilmiştir.”

“KARŞI DÜŞÜNCE

Kolluğun görevleri genel olarak, 2559 sayılı Polis Vazife Salahiyeti Kanununun birinci maddesinde sayılmıştır: “Kamu düzenini, kişi özgürlüklerini, konut dokunulmazlığını, halkın ırz ve namusunu, can ve malını korur, kamu güvenliğini sağlar.” Kamu düzeni en genel anlamda sivil yaşamın olağan işleyişi olarak tanımlanabilir. Devletler kamu düzeninin sağlanmasından sorumludurlar. Bununla birlikte, her türlü koşulda devletin kamu düzenini savunmak için hareket ettiği durumda bile insanların temel haklarına saygı gösterilmesi gerekir. Genellikle söz konusu olan özgürlüğün yasal ve maddi güvenceleri, bireyin toplum içindeki huzur ve güvenliğini sağlayan şeylerdir. Ne pahasına olursa olsun bireysel

haklarını sonuna kadar özgürce kullanılması sağlanmalıdır. Bu nedenle devlet erkini elinde bulunduranların yasadışı güçlerini bireyler üzerinde kullanması polis devletinde rastlanan bir olgu olsa da, demokratik hukuk devleti anlayışında yeri yoktur. Kolluk, yasalarda belirlenen görevlerini yaparken direnişle karşılaşması durumunda, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkilidirler. Genel deyimiyile zor kullanma olgusunun özelde içerdiği silah kullanma yetkisi doğrudan yaşama hakkına yönelik olduğundan, hukuk alanında konuyu çok önemli kılmaktadır. Yasalardan doğan bu yetkinin kullanılmasında uyulması gereken ilkeler ulusal ve ulusal üstü hukuk metinlerinde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

Ülkemiz açısından Ana yasamızın 90. maddesi hükmüne göre iç hukukumuzda doğrudan uygulanabilir olan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 2. maddesi yaşama hakkını ve silah kullanmaya izin verilen zorunlu durumları şöyle açıklamıştır: “Her ferdin yaşama hakkı kanunun himayesi altındadır. Kanunun ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez. Öldürme, aşağıdaki durumlardan birinde kuvvete başvurmanın mutlak surette gerekli olduğu haller sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz:

a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunması için;

b) Usulüne uygun olarak yakalamak veya usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önlemek için;

c) Ayaklanma veya isyanın, yasaya uygun olarak bastırılması için.”

Şunu önemle vurgulamak gerekir ki, ulusal üstü hukuk, kamu düzeninin korunması konusunun öncelikli bir öneme sahip olduğunu kabul etmektedir. Çünkü bir devletin (tehlike durumunun gerektirdiği kesin ölçüler içinde) insan haklarını koruma konusundaki yükümlülüklerini askıya alabileceğini kabul etmektedir. Bu hükme göre, yaşama hakkı, mutlak bir hak değildir. Sözleşmenin 2/2. maddesinde, yorumla gen işletilemez bir şekilde, silah kullanmanın koşulları gösterilmiştir. AİHS’ne göre, yasal savunma, yakalama, tutuklama kararının yerine getirilmesi, bir tutuklu ya da hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanmanın bastırılması durumlarında silah kullanılmasının ölüme yol açması sözleşmeye aykırılık oluşturmayacaktır. Bu hallerde dahi silah kullanmaya, sözleşmenin 2/2. maddesinde belirtilen amaçlara ulaşmak için “mutlak zorunluluk, orantılılık, son çare olma” ilkelerine uygun, tehlikenin başka yoldan savuşturulması, şüphelinin başka yöntemle ele geçirilmesi olanağı yoksa” başvurulması gerekmektedir.

Avrupa Mahkemesince, “orantılık” amaca ulaşmak için bireylere ez az zarar verecek yöntemle yapılacak zor kullanma olarak tanımlamaktadır. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin 6/1. maddesinde:

“Her insan doğuştan yaşama hakkında sahiptir. Bu hak, hukuk tarafından korunacaktır. Hiç kimse yaşamından keyfi olarak yoksun bırakılmayacaktır” hükmünü içermektedir. İnsan Hakları Komitesinin anılan Sözleşmenin 6. maddesine ilişkin, Guerero v. Kolombiya kararıyla yaptığı yorumda, “yaşama hakkının yasayla korunması gereğine vurguladıktan sonra, ölüm sonucunu doğuran polis eylemi, yasal zeminde ve kuvvet kullanma gerekleriyle orantılı olmadığı durumlarda yaşama hakkını keyfi bir biçimde sınırlandırılması” olarak kabul etmiştir (Gemalmaz, Mehmet Semih, İnsan Hakları Komitesi Kararlarında Yaşama Hakkı ve İşkence Yasağı, s. 42).

Birleşmiş Milletler, Kuvvet Kullanmaya Yetkili Memurlar Tarafından Zor ve Ateşli Silah Kullanılması Hakkında Temel İlkeler Kararının, “Genel Hükümler” başlığı altında yer alan 5. maddesinde aynen şöyle denilmiştir:

“Zor ve ateşli silah kullanılması kaçınılmaz hale geldiği zaman, kuvvet kullanmaya yetkili memurlar:

a. Bu tür araçların kullanımına sınırlı olarak başvurmalı ve suçun ağırlığı ve başarılması hedeflenen meşru amaç ile orantılı biçimde tasarrufta bulunmalıdır;

b. Zararı ve ziyarı asgariye indirmelidir ve insan yaşamına saygı gösterilmeli ve korumalıdır;

c. Yaralanan ya da uygulamadan etkilenen kişilere, mümkün en erken anda yardım edilmesini ve tıbbi müdahalede bulunulmasını temin etmelidir;

d. Yaralanan ya da uygulamadan etkilenen kişilerin akrabalarına yahut yakın arkadaşlarına mümkün en erken anda bildirimde bulunulmasını temin etmelidir.”

İç hukukumuzda düzenlemelere göz atıldığında, genel olarak polisin silah kullanma yetkisi, 5681 sayılı Yasayla değişiklik yapılmazdan önce 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyeti Kanununun, (olay tarihinde yürürlükte bulunan) 16. maddesinde şöyle düzenlenmiştir:

“Polis, öz savunmada bulunmak, başkalarının canına ve ırzına yönelik saldırıyı önlemek, kaçan tutuklu ve hükümlü kişilerin durdurulması, suçüstü durumunda ağır cezalı bir suçtan şüphelinin arandığı yerden çıkıp kaçmaya çalışanın yakalanması, ağır cezalı bir suçtan sanık veya mahkum olup da aranmakta olan kişinin yakalanması, dur uyarısına karşın kaçmaya kalkışması durumunda ele geçirilmesi, karakola karşı yapıları saldırıların önlenmesi, silahını teslim etmesi istenenlerin karşı gelmesi durumunda saldırılarını ve karşı koymalarını önlenmesi amacıyla ve Devlet nüfuz ve icraatına silahla karşı gelinen olaylarda silah kullanılabilir.”

Hiç kuşkusuz, yasalarda öngörülmeleyen durumlarda görevlilerin kişilere karşı silah kullanması, gerekçesi ne olursa olsun yaşama hakkına haksız ve hukuk dışı bir saldırı olarak nitelendirilmesi gerekir.

Bu açıklamalar ışığında somut olay değerlendirildiğinde:

Kabul ve oluşa göre olayın öyküsü özetle şöyledir: 09.08.2003 tarihi saat 24 sıralarında, öldürülen Ufuk Tuncer yönetimindeki 58 OK 234 plaka sayılı traktörle yanında tanık Köksal Caymaz bulunduğu ha (de karayolunda seyrederken yolda park etmiş bir araca çarpmamak için yoldan çıkarak kapalı olan bir işyerinin cam ve çerçevesini kırarak eşya ya zarar vererek alay yerinden kaçmıştır. Yapılan ihbar üzerine görevli polis memurları sanık Hayrullah Aydoğan ve Oğuzhan Cinci'nin öldürülenin kullandığı traktörü polis otosuyla izledikleri, “dur” çağırısına ve silahla uyarı atışına karşın maktul yakalanmamak amacıyla bu uyarılara uymadığı, polis otosunun giremeyeceği bir yola saptığı, sanığın kendisini yaya olarak yetiştirip traktöre tırmandıktan sonra arkadan tabancayla yaptığı atışla ölümüne neden olduğu, ölü muayene ve otopsi tutanağına, dosyadaki diğer belgelere ve tanık anlatımlarına göre, traktörün sürücü koltuğunda bir, maktulün arkasından iki adet ateşli silah giriş ve önden bir çıkış deliği bulunduğu, çekirdeğin elde edilemediği, sanığın ölene tıbbi müdahalede bulunulması girişimi bulunmadığı, olay yerinde hemen ayrıldığı, yeri jandarma bölgesi olmasına karşın olaydan dört saat sonra jandarma görevlilerinin haberdar edildiği anlaşılmaktadır.

Oluşa göre, öldürülenin takibini gerektiren eylemi taksirli mala zarar vermek ve alkollü araç kullanmaktır. Ortada kamu düzenini ağır şekilde bozma durumu yoktur. Alkollü araç kullanma şeklinde oluşan Karayolları Trafik Yasasına kapsamındaki kabahat türünden eylemi bir yana bırakılırsa, ortada taksirli mala zarar vermek şeklinde oluşan, özel hukuku ilgilendiren haksız eylem kalmaktadır.

Öldürülen yakalanmamak için uyarılara karşın kaçmaya kalkışarak edilgen direniş göstermiştir. Sanığa karşı etken hiçbir saldırısı ve davranışı yoktur. Tek amacı takip ten kurtulmak ve yakalanmamaktır. Bu nedenle sanığın yasal savunma içinde bulunduğu kesinlikle söylenemez.

Yukarıda açıklandığı gibi, olay tarihinde yürürlükte bulunan şekliyle (5681 sayılı Yasayla değişiklik yapılmazdan önce) 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyeti Kanununun, 26. maddesinde yazılı koşulların hiçbirisi gerçekleşmemiştir. Sanığın maktülü hedef alacak şekilde yasal bağlamda silah kullanma yetkisi yoktur.

Kaldı ki, maktulün kullandığı traktörün plakası belirlenmiştir. Ayrıca, sanık bu araca ulaşmış ve üzerine çıkmıştır. Silah kullanmadan başka şekilde yakalama koşulları gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak, sanığın ölüm sonucunu doğuran eyleminin, yasal zeminde ve kuvvet kullanma gerekleriyle orantılı olmadığı, yaşama hakkını keyfi bir biçimde saldırı oluşturduğu, dolayısıyla ortada 5237 sayılı TCK.'nun 24. maddesinde tanımlanan hukuka uygunluk, 25 ile 27. maddelerinde açıklanan yasal savunma nedenleri bulunmadığı açıktır. Eylemin kasten tahrik altında öldürme eylemini oluşturduğu kanısında olduğumuzdan, olayda hukuka uygunluk ve yasal savunma koşulları oluşmadığı halde, sanığın 5237 sayılı TCK.'nun 87/4, 27/2. maddeleri yollamasıyla 85/2, 27/1, 62, 53. maddeleri gereğince 1 yıl 2

TCK.'nda bazı suçlar bakımından kamu görevi sırasında suç işlenmesi nitelikli hal olarak kabul edilmiştir³⁶⁸.

Doktrinde bu suç ile kişilerin vücut bütünlükleri ve şeref ve haysiyetinin korunduğu ve bu nedenle suçun aslında kişilere karşı suçlar bölümünde yer alması gerektiği görüşü ileri sürülerek suçun düzenlendiği mevcut düzenleme yeri eleştiriye konu edilmiştir³⁶⁹. Doktrinde başka bir görüşe göre, bu suç ile korunan yararın; bir yandan kişilerin şeref ve haysiyeti ile beden bütünlüğü, diğer yandan da kamu idaresinde disiplinin hüküm sürmesinin ve idarenin itibarına gölge düşürülmesinin önlenmesi olduğu kabul edilmektedir. Kanun koyucu bu suçu idarenin güvenilirliği ve işleyişine karşı işlenen suçlar bölümüne almakla tercihini ikinci görüş lehine yapmış olmaktadır³⁷⁰. TCK 256. maddedeki düzenlemeyi hukuka aykırı bulan yazarlar da bulunmaktadır³⁷¹.

TCK.'nun 256. maddesinde³⁷² yasaklanan fiil; zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, görevin gerektirdiği ölçünün dışında kişiler

ay 20 gün hapis cezasıyla cezalandırılmasına ilişkin yerel mahkeme kararının onanmasına ilişkin sayın çoğunluğun görüşüne katılmıyorum. S.z İskender,” **Eryılmaz- Bozlak**, s. 259 vd.

³⁶⁸ **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, Özel Hükümler, s. 931, **Eryılmaz- Bozlak**, s. 259.

³⁶⁹ **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, Özel Hükümler, s. 931.

³⁷⁰ **Yaşar-Gökcan-Artuç**, (Cilt 5) s. 7217, **Parlar, Ali- Hatipoğlu, Muzaffer**, “Açıklamalı Yeni İctihatlarla 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu” 4. Cilt, Seçkin Yayınevi, Ankara 2008, s. 3612.

³⁷¹ Türk Ceza Kanunu, 256. maddede, zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisi hakkında, genel hüküm olan 27. maddeye bir istisna getirmiş, ‘Zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması halinde’ kasten yaralama suçuna ilişkin hükümlerin uygulanmasını öngörmüştür. Bu düzenleme hukuka aykırıdır. Bir kere kamu görevlisinin zor kullanma yetkisi kanundan doğmaktadır. Demek ki, zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisi, bu yetkisini kullanırken ‘Kanun hükmünü’ yerine getirmektedir. Zaten kamu görevlisi yetkisinin sınırını kasten aştığında, fiili hangi suçu oluşturuyorsa, kuşkusuz o suçtan cezalandırılacaktır. Zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisi, yetkisinin sınırını dikkatsizlik veya özensizlik sonucunda, yani taksirle aştığında, hangi hukuki esasa ve ilke göz önünde tutularak, kendisine ‘kasten yaralama suçuna ilişkin hükümlerin’ uygulanması yoluna gidildiği belirsizdir, üstelik ciddi hiçbir hukuki temele dayanmamaktadır. Kanun, istemese de, bir kast karinesi getirmiş, dolayısıyla ceza hukukundan kovduğunu iddia ettiği objektif sorumluluk halini emsali olmayan bir biçimde kabul etmiş olmaktadır. Gerekçe, hükümle çelişmektedir. Gerçekten, Kanun, tabiri caizse, karakolda şaşmış, mahkemede doğru söylemiştir. Ancak, gerekçe, kimseyi bağlamaz. Madde hükmü açıktır. Kanun bu haliyle ayrıca Anayasanın eşitlik ilkesini ihlal etmiştir. Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16 ve Ek. m. hükmü incelendiğinde çelişki açıkça görülecektir. Kısacası, 3. maddesinde fiyakalı bir biçimde “kanun önünde eşitlik” ilkesini kabul eden ve “ayrımcılık yasağı” getiren Kanun, koyduğu yasağı, 256. madde hükmü ile kendi çiğnemiştir. **Hafizoğulları**, Hukuka..., par. 97.

³⁷² TCK. m. 256: “Zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanması hâlinde, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.”

Madde gerekçesi: “Bazı kamu görevlileri, görevlerinin gereği olarak zor kullanma yetkisiyle donatılmışlardır. Örneğin emniyet görevlileri, suç şüphesi altında bulunan kişiyi yakalamak yetkisiyle

üzerinde kuvvet kullanmasıdır³⁷³. Kuvvet kullanmak, kötü davranmak, mağdurun bedenine zarar vererek acı doğuran davranışlar gerçekleştirmek şeklinde anlaşılır. Nitekim kanun koyucu kasten yaralama suçuna ilişkin hükme gönderme yaparak, kişinin vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına sebep olan fiilleri madde kapsamında değerlendirmiştir³⁷⁴.

Bu suçu ancak zor kullanma yetkisi bulunan kamu görevlileri işleyebilirler. Suçun bu vasfı dolayısıyla fail bakımından özgü/mahsus suç olduğu görülmektedir. Kamu görevlisi olsa dahi zor kullanma yetkisi bulunmayan diğer görevlilerin işledikleri suç 256. madde dolayısıyla değil, doğrudan kasten yaralamaya ilişkin hükümlerle cezalandırılır³⁷⁵.

Yargıtay'ın 5237 sayılı TCK. döneminde verdiği kararlarda 'polis memur'³⁷⁶ ve amirleri'³⁷⁷ dışında, 'özel güvenlik görevlilerinin'³⁷⁸ de bu suçun faili olabilecekleri

donatılmıştır. Yakalanan kişi, gerekli soruşturma işlemlerinin yapılabilmesi için, emniyet görevlisinin görevinin gereği olarak ve mevzuattan kaynaklanan talimatlarına uygun davranmak yükümlülüğü altındadır. Bu yükümlülüğe aykırı davranan kişinin örneğin hâkim veya savcı huzuruna çıkarılmamak için direnmesi hâlinde, emniyet görevlileri zor kullanarak bu kişiyi hâkim veya savcı huzuruna çıkarabilirler. Keza, bir meydana hukuka uygun olmayan, örneğin gece yarısı gösteri yürüyüşü yapmak isteyen kişilerin, dağılmaları hususunda çağrıda bulunan emniyet görevlilerinin bu çağrısına rağmen, dağılmasını sağlamak amacıyla kuvvet kullanılabilir. Kullanılan zorun, birinci örnekte suç şüphesi altında bulunan kişinin hâkim veya savcı huzuruna çıkmamak konusundaki direncini kırmaya yetecek ölçüde, ikinci örnekte ise hukuka aykırı gösteri yürüyüşü yapan kişilerin dağılmasını sağlamaya yetecek ölçüde olması gerekir. Bu ölçünün dışında kuvvet kullanılması durumunda, bunun ceza sorumluluğunu gerektireceği muhakkaktır. Örneğin hukuka aykırı gösteri yürüyüşü yapan kişilerin dağılmamakta direnmenin ötesinde, kamu görevlilerine karşı bir saldırıda bulunmamalarına rağmen, bu kişilere karşı vücutlarının yaranmasını sonuçlayacak şekilde silâh kullanılması hâlinde, emniyet görevlileri açısından artık hukuka uygun bir davranışın varlığından söz edilemez. Bu durumda, zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlilerinin, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümlere göre cezalandırılması gerekmektedir. Ancak, bunun için, emniyet görevlisinin kasten hareket etmesi gerekir. Aksi takdirde, sorunun hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılmasına ilişkin hükümler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.”
http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/Karakollarda_inceleme_Raporu2008.pdf (22 Mart 2010).

³⁷³ Yaşar-Gökcan-Artuç, (Cilt 5) s. 7218, **Parlar-Hatipoğlu**, s. 3613.

³⁷⁴ Artuk-Gökcen-Yenidünya, **Özel Hükümler**, s. 932.

³⁷⁵ Yaşar-Gökcan-Artuç, (Cilt 5) s. 7218, **Parlar-Hatipoğlu**, s. 3612.

³⁷⁶ Yakınanın, yakalandığı suçla ilgili olarak savunmasının alınmasından önce, gözaltında bulunduğu sırada gözleri bağlanarak kötü davranışa uğradığı ileri sürmesi karşısında, orada görevli olan polis memurlarının kimler olduğu ve sanıkların sorumluluklarının bulunup bulunmadığı araştırılıp saptanmadan yakınanın inandırıcılığı ikrarını çürütmek amacıyla anlatımlarda bulunup bulunmadığı değerlendirilerek sonucuna göre hükümler kurulması gerekirken salt savunma tutanağında imzalanması nedeniyle haklarında açılan davaya dayanılarak eksik soruşturma ve yetersiz gerekçeyle beraat kararı verilmesi, yasaya aykırıdır. (4. CD'nin 10.7.2006 tarih ve 7408/13656 sayılı kararı).

Bir diğer Karar: 1- Sanık polis Mustafa V.'ün katılan sanık Kutlay Y. 'a sövdüğü ve üç gün alışılmış uğraştan kalacak şekilde yaraladığına ilişkin tanık anlatımı ve dosya arasındaki raporda yöntemince

kabul edilmiştir. Buna karşılık hakim, savcı, kaymakam, nahiye müdürü, köy muhtarı, kolluk amiri olsalar da kuvvet kullanmaya yetkili değildir. Ancak bunlar emir verip maddedeki eylemleri yaptırırlarsa işlenen suçun şeriki olurlar (m.38). Zira konusu suç teşkil eden emir yerine getirilmez, getirildiğinde getiren de, emri veren de sorumlu olur (m. 24/3).

256. madde hükmünün uygulanabilmesi için kamu görevlisinin usulüne uygun olarak görevlendirilmiş olması ve kişilere karşı görevin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanma suçunu görevini yaptığı sırada işlemesi gerekir. Bu itibarla, görev yapmadığı sırada ya da görevle ilgisi olmamasına rağmen kişi veya kişilere karşı kuvvet kullanılması halinde zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin (failin) eylemi baştan itibaren hukuka aykırı olduğundan bu durumda görevin gerektirdiği, ölçünün (sınırım) aşılp aşılmadığına bakılmaksızın cezalandırılması gerekir. Örneğin izinli bulunduğu sırada veya görevde olsa dahi kişisel nedenlerle kişilere karşı kuvvet

irdelenip reddedilmeden TCY'nin 245. maddesiyle hükümlülüğü yerine, yazılı gerekçelerle beraatına karar verilmesi,

2- a) Sanık Kutlay Y. hakkında görevliyi yaralama suçuna uygulanan TCY'nin 272. maddesinin, görevliye sövme suçuna uygulanmaması,

b) Görevliye sövme suçunda temel ağır para cezasından TCY'nin 59. maddesi gereği indirim yapılırken hesap hatası sonucu eksik ceza tayini,

c) Takdire dayanılmadan ve nedeni gösterilmeden görevliyi yaralama suçunda TCY'nin 272. maddesi gereğince cezadan 1/2 oranında indirim yapılması, Yasaya aykırı ve katılan sanık Kutlay Yakut müdafinin temyiz nedenleri ile tebliğnamedeki düşünce yerinde görüldüğünden hükümlerin bozulmasına, yargılamanın bozma öncesi aşamadan başlayarak sürdürülüp sonuçlandırılmak üzere dosyanın esas/hüküm mahkemesine gönderilmesine oybirliğiyle karar verildi. (4.CD'nin 2.3.2005 tarih ve 13393/1598 sayılı kararı), **Yaşar-Gökcan-Artuç**, (Cilt 5) s. 7227, 7228.

³⁷⁷ Sanık Başkomiser Naci A. 'm karakolda bulunan mağdura hakaret edip etkili eylemde bulunmak suretiyle bireylere kötü davrandığı yolundaki, tanıklar Fatih S., Selim K. 'ın anlatımları ve mağdura ait hekim raporu karşısında derece durdurma ve maaş kesme cezasına ilişkin disiplin kurulu kararı yönteminde irdelenerek kanıtların birlikte değerlendirilmesi gerekirken, eksik soruşturma ve yetersiz gerekçeyle beraat hükmü kurulması, yasaya aykırıdır. (4.CD'nin 3.7.2006 tarih ve 4388/13347 sayılı kararı) **Yaşar-Gökcan-Artuç**, (Cilt 5) s. 722.

³⁷⁸ Sanık Halil Döğ'er'in ziyaret saati dışında hastaneye giremeyeceğini söyleyen hastane güvenlik görevlisi İbrahim Kaçan'ı bıçakla tehdit eyleminin, özel hüküm niteliğindeki silahla görev yaptırmamak için direnme suçunu oluşturup oluşturmayacağı tartışılmadan, silahla tehdit suçundan hüküm kurulması, 2) Savunmalar, tanık Nuriye Döğ'er'in anlatımı ve sanıklara ilişkin hekim raporları karşısında, hastane güvenlik görevlisi İbrahim Kaçan'ın sanık Halil Döğ'er'in ameliyat olan kardeşi için getirdiği malzemelerin yatan hastaya iletilmesini engelleme ve polis memuru ve bekçi olan diğer yakınan görevlilerin zor kullanma yetkisini aşan nitelikteki yaralama eylemlerinin, hastaya getirilen eşyanın zorunlu ve acil gereksinimi karşılayıp karşılamayacağı ve sanıklara karşı kullanılan cebirin direnmeden önce olup olmadığı da araştırılarak, sanıkların tehdit ve görevi yaptırmamak için direnme suçlarında TCK'nın 29.maddesinde düzenlenen haksız tahrik hükmünün uygulanması gerekip gerekmediğinin tartışılmaması, yasaya aykırıdır. (5.CD'nin 25.11.2009 tarih ve 3718/19425 sayılı kararı), **Yaşar-Gökcan-Artuç**, (Cilt 5) s. 7223.

kullanan polis memuru hakkında 256. madde hükmü uygulanmaz³⁷⁹. Ancak polis memuru PVSK Ek m. 4 uyarınca mülki sınırlar içinde, hizmet branşı, yeri ve zamanına bakılmaksızın, bir suçla karşılaştığında suça el koymak, önlemekle görevli olduğundan izinli olduğu günde görevde sayılır. Burada dikkat edilmesi gereken husus kamu görevlisinin kişilere karşı kuvveti görevle ilgili kullanıp kullanmadığıdır. Nitekim Yargıtay izinli iken suça müdahale eden kamu görevlisini görevde saydığı³⁸⁰ kararları mevcuttur.

Suçun mağduru, kamu görevlisi tarafından üzerinde haksız yer ve ölçüde kuvvet kullanılan kişidir³⁸¹. Suçun mağduru herkes olabilir. Tipiklikte mağdur konusunda bir sınırlama getirilmemiştir. Kamu görevlisinin görevinin gerektirdiği ölçünün sınırlarını aşarak kuvvet kullandığı mağdurun vücudu suçun konusunu oluşturur³⁸².

Zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması suçu, kasten işlenebilir³⁸³. Taksirle işlenmesi mümkün değildir³⁸⁴. Suç doğrudan kastla işlenebileceği gibi olası kastla da işlenebilir. Fail, hareketinin görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kötü muamele olduğunu, cismen eza verici veya yaralama sonucunu doğuracak nitelikte bulunduğunu bilecek ve bunları isteyecektir. Zor ve şiddet kanuni sınırlar içinde kullanılmış ise kastın varlığından söz edilemez³⁸⁵.

³⁷⁹ **Parlar-Hatipoğlu**, s. 3615, **Yaşar-Gökcan-Artuç**, (Cilt 5) s. 7220, 7221.

³⁸⁰ Y. 1.C.D., 28.10.1993, 2106/2160, **Savaş-Mollamahmutoğlu**, s. 965.

³⁸¹ **Yaşar-Gökcan-Artuç**, (Cilt 5) s. 7218, **Meran, Necati**, Kamu Grevlisine ve Adliyeye İlişkin Suçlar, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006, s. 126.

³⁸² **Artuk-Gökcan-Yenidünya**, Özel Hükümler, s. 938, **Meran**, s. 126.

³⁸³ Kolluk görevlisinin suçüstü halinde yakalanacak kişi üzerinde zor kullanma yetkisi” bulunduğundan, yakalama işlemine direnen kişiye şiddet kullanan görevlinin bu eylemi, orantılı güç kullanma bilinç ve iradesine ve dolayısıyla kasta dayanmakta ise de kanun hükmünü yerine getirme (TCK m. 24) nedeniyle hukuka uygundur. Ancak görevli, kanun hükmünü yerine getirdiği sırada kullandığı gücün sınırını aşma konusunda da kasıtlı davranabileceği gibi, bu konuda taksirle de hareket etmiş olabilir. Yakalamak istediği kişiye husumeti nedeniyle aşın güç kullanan görevli, sınırı kasten aştığı için hukuka uygunluk nedeninden yararlanamaz ve TCK 256, 86. maddeler uyarınca cezalandırılır. Buna karşın görevlinin yakalamak amacıyla kullandığı şiddetin derecesinde özensizliği nedeniyle sınır aşılmış ise, eylemi taksirli yaralama suçunu oluşturduğu kabul edilerek cezasında 27/1. madde uyarınca indirim yapılacaktır.”, **Yaşar-Gökcan-Artuç**, (Cilt 1) s. 707, (954 nolu dipnot)

³⁸⁴ **Yaşar-Gökcan-Artuç**, (Cilt 5) s. 7221, **Parlar- Hatipoğlu**, s. 3615.

³⁸⁵ **Meran**, s. 129.

256. maddede belirtilen suça teşebbüs mümkündür. Ancak, kasten yaralamanın, neticesi sebebiyle ağırlaşmış halleri, (87. m.) bakımından teşebbüs mümkün değildir³⁸⁶.

Kolluğun görevini yaptığı sırada çeşitli hukuka uygunluk nedenlerinden yararlanması olasıdır. Özellikle kanun hükmünü veya yetkili merciin emrini yerine getirme dolayısıyla kolluğun güç kullandığı durumlarda sınır aşılabilmektedir. Bu halde kişinin sınırı kasten ya da taksirle aşmış olmadığı araştırılmalı, kasten aştığının belirlenmesi durumunda fail kasıtlı suçtan cezalandırılır. Örneğin, kaçan kişiyi yakalamak amacıyla hayati olmayan bölgesine ateş eden görevlinin, hayati bölgeden yaralaması ve kişinin ölmesi durumunda olası kastla öldürmeden söz edilir. Bu bakımdan, yakalanmak istenilen kişiye karşı orantılı güç kullanılması, öldürmeden ele geçirilmesine çalışılması gerekirken, hayati bölgeye yönelik ateş edilmesi halinde sınır kasten aşılmaktadır³⁸⁷. Buna karşın, kaçan kişinin doğrudan hayati bölgesine ateş eden görevli, doğrudan kastla öldürme suçundan sorumludur³⁸⁸.

Diğer taraftan, aracıyla kaçan şüphelinin durdurulması amacıyla araçlar hedef alınmaksızın yapılan atışın, olayda taksirli bir davranış (özensizlik)

³⁸⁶ **Parlar, Ali- Hatipoğlu, Muzaffer**, 5237 Sayılı TCK'da Özel ve Genel Hükümler Açısından Asliye Ceza Davaları, Adalet Yayinevi, Ankara 2007, 834.

³⁸⁷ “Gece bekçisinin arabada bulunanların hırsızlık yapacaklarından şüphelenip telefonla durumu karakola bildirilmesi ve polis ekiplerince takip edilen otomobilin kaçması, dur ihtarına rağmen durmaması, yarım saat kadar süren bir kovalamacadan sonra köprü girişinde durup geri geri giderek soldaki yan yola girdiği, bu sırada-köprü üzerinde bulunan polis ekibi arasında olan sanığın, kaçmakta olan aracı durdurmak ve şüphelileri ele geçirmek amacıyla Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16/E maddesinin verdiği yetkiye dayanarak silah kullandığı, ancak havaya, otomobilin lastiklerine ve alt kısımlarına doğru ateş etme imkanı varken, doğrudan doğruya arabada bulunanlara ateş ettiği, sağ ön kapı camının kırıldığı ve maktulenin başından aldığı yara sonucu öldüğü, bir merminin de çamurluğa isabet ettiği ve mermi yönünün mevcut beyanları doğruladığı saptanmıştır. Sanığın, kaçmakta olan şüphelileri yakalamak kastıyla silah kullanması Yasa gereğidir. Ancak PVSK'nın 17. maddesi uyarınca silah kullanmaktan başka çare kalmamışsa, suçlunun öldürülmesinden ziyade yaralanarak yakalanmasına dikkat edilmelidir, Sanık tarafından bu hususa dikkat edilmeyerek otomobilde oturanların hayati bölgelerine isabet edecek şekilde ateş edilmiş, böylece Yasal hükümlere uyulmamış olduğundan, zararetin tayin ettiği sınır aşılmıştır. Öte yandan, açıklanan delillere, oluşa ve dosya kapsamına göre sanıkta öldürme kastı olmayıp, şoförü yaralayıp otoyol durdurmak amacıyla ateş ettiği ve hedefte yanılma sonucu şoförün yanında oturan maktulenin ölümüne neden olduğundan hakkında TCY'nin 52. maddesi delaletiyle 452, 50. maddelerinin uygulanması gerektiği sonucuna varıldığından, Yerel Mahkeme direnme hükmünün onanmasına karar verilmelidir. ...Yapılan aşamalı oylama sonunda sanığın. “yasal savunma sınırını aşmak suretiyle maktuleyi öldürdüğüne” karar verilmiştir.” (Y. CGK, 23.03.1999; E. 1-13 - K. 47) (not: 765 sayılı Kanunun 50. maddesinde sınırın kasten ya da taksirle aşılması ayrımı yapılmadığından, bu olayda 50. madde uygulanmıştır), **Yaşar-Gökcan-Artuç**, (Cilt 1) s. 710.

³⁸⁸ **Yaşar-Gökcan-Artuç**, (Cilt 1) s. 710.

bulunmamasına rağmen tesadüfen isabet kaydetmesi durumunda kanun hükmünü icraya ilişkin hukuka uygunluk nedeninin gerçekleştiği kabul edilmelidir³⁸⁹.

Kamu görevlisi kavramının tanımı memurlar hakkında yapılacak ceza muhakemesi yönünden önem arz etmektedir. Çünkü bir kimse hakkında yapılacak soruşturma, 4483 S. Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümlerine göre olup olmayacağı konusu, kişinin kamu görevlisi olup olmamasına göre değişir. Ceza kanununun uygulanmasında kamu görevlisi olmak için kişinin kamusal faaliyet görmesi gerekmektedir. Sadece kamu görevi yapanlar bu kanun hükümlerine göre yargılanırlar³⁹⁰.

Polis kamu düzeninin sağlanması ve vatandaşların huzur ve güven içerisinde yaşamalarını temin etmek amacıyla görevi gereği zor ve silah kullanma yetkisiyle donatılmıştır. Zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisi (polis, jandarma) kanunun öngördüğü sınırlar içerisinde bu yetkisini kullanmak zorundadır. Kendisine çizilen sınırların dışına çıkılması durumunda TCK.'nın 256. maddesine göre kasten yaralamadan sorumlu tutulacaktır. Bunun yanında polis kanuni görevi gereği, topluma ve kişilere yönelik işlenen suçlara karşı onları korumakla görevli garantör durumunda bulunmasından dolayı, silah kullanma yetkisi doğduğu halde silah kullanma yetkisini kullanmayan polis, artık sadece görevi ihmalden değil, duruma göre işlemiş sayılacağı ihmal suretiyle icra kasten öldürme, (ihmal neticesi öldürme) (TCK m. 83) suçunu veya ihmali davranış sonucu kasten yaralama (TCK m. 88) suçlarından dolayı sorumlu tutulmaları gerekli bulunmaktadır³⁹¹. Bu konu ile ilgili 10 Ekim 2002 tarihinde Adana'da polislerin gözü önünde karısını defalarca bıçaklayan şahsın durumu örnek gösterilebilir. Bilindiği gibi o günkü yasal düzenlemelerin yetersizliği ve polislerin

³⁸⁹ Olay gecesini saat 22:00 sıralarında İlhan Göçmez adlı şahsın. Kastamonu ili İnönü Polis Karakoluna telefon ederek 34 KBJ 19 plaka numaralı marka otomobilin Altınbaşlar benzin istasyonuna geldiği, bu arabada bulunan kişilerin silah çekerek kedisine hakaretlerde bulunduğunu ve Araç ilçesi istikametine doğru kaçtıklarını ihbar etmesi üzerine: sanığın takibe geçilmesi emri alarak o istikamete gidip aracı yakın mesafeden takibe başladığı; durması için çeşidi şekillerde yapılan ikazlara uymadığı ve başka şekilde durdurulamayacağını anladığı için 34 KBJ 19 plakalı araca doğru bir el ateş etti rastgele yapılan bu atışla her iki araç da hareket halinde olduğu için çıkan kurşunun tesadüfen (takip edilen) araçta bulunan Ali Baysal'a isabet ederek ölümüne sebep olduğu olayda; polis görevlisi olan sanığın silah kullanma şartlarının oluşması nedeniyle, fiilin TCK.'nın 49/1. maddesi şartlarında değerlendirilmesi ve fiilin aşırılığa kaçmadığının kabulünde zorunluluk bulunduğu halde; yazılı şekilde mahkumiyetine karar verilmesi yasaya aykırıdır. 1, CD, 18.10.1993, 1551/1982, **Savaş-Mollamahmutoglu**, s. 966.

³⁹⁰ **Artuk-Gökçen-Yenidünya**, TCK Şerhi..., s. 54.

³⁹¹ **Eryılmaz-Bozlak**, s. 266, **Würtenberger-Yenisey**, s. 32.

yargılanma korkusu nedeniyle yaklaşık 35 dakika boyunca şahsa müdahale edilememiş ve etkisiz hale getirilmemişti³⁹².

PVSK'nın 16. maddesi uyarınca en son çare olarak silah kullanılması halinde, olay ve polislerin fiil iki yönden soruşturulmaktadır. Birincisi olay kurumu tarafından disiplin hükümleri çerçevesinde incelenmekte ve eylemin disiplin tüzüğü hükümlerine aykırı olup olmadığına yönelik bir tespit yapılmaktadır. İkincisi yönünü ise, adli makamların yaptığı adli soruşturmadır. Adli yargı mercileri, PVSK'nın 16. maddesine bağlı olarak silah kullanılması halinde, bu durumu bir hukuka uygunluk sebebi olarak kabul ettikleri bilinmektedir. Ancak ateşli silah kullanılması durumunda, PVSK'nın 16. maddesinde belirtilen şartların oluşup oluşmadığı da mahkemelerce enine boyuna incelenerek, bunu kararlarına yansıtıkları görülmektedir³⁹³. Polisin öldürücü atış yapma yetkisinin doğduğu hallerde, vicdanen de bir değerlendirme yapılmalıdır. Öldürmemesi gerektiği halde, öldürücü atış yapıp da, şahsı öldüren polis hakkında, mahkeme tarafından en alt düzeyde ceza verilmelidir. Çünkü görevi gereği bu atışı yapmıştır³⁹⁴.

PVSK'nın 16. maddesi, polislerin zor kullanma ve görevleri sırasında hangi hallerde silah kullanabilecekleri hususlarına açıklık getirmiştir. Bu hüküm, polislerin silah kullanmasında bir hukuka uygunluk sebebi veya ceza sorumluluğunu kaldıran halleri ortaya çıkarmaktadır. Polislerin bu madde uyarınca silah kullanmaları; hem bir adli ve idari soruşturma konusu hem de, İdare Hukuku ilkeleri çerçevesinde zararın tazmini için tam yargı davasına konu olabilmektedir. Ayrıca PVSK'nın 16. maddesi kapsamında silah kullanmaları sonucu ortaya çıkan, ölüm ve yaralamalara ilişkin olarak,

³⁹² **Yasa eksik:** Ordinaryüs Profesör Sulhi Dönmezer, Polis Vazife ve Selahiyetleri Hakkındaki Kanunu ile vatandaşın canına kastedilmesi halinde polisin güç kullanma hakkı verildiğini hatırlattı. TCK'nun 50'inci maddesinde meşru müdafaa durumunda da silah kullanılabilmesine dikkat çeken Dönmezer, yasanın eksik olduğunu iddia etti. Dönmezer yasaya 'hukuka uygunluk sebebini kullanan kimse, hatayla, heyecanla, dikkat noksanıyla eğer sınırı aşarsa 'faile yine ceza verilmez' şeklinde bir hüküm koyması gerektiğini ifade etti.

Hapiste arkadaşlarımız var: Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Feyzullah Arslan da, haklı yere silah kullandığı halde cezaevinde yatan meslektaşlarının olduğunu hatırlattı. Arslan, 'Polisin Türkiye'de plastik mermi kullanma yetkisi bile yoktur. Olayda polis daha fazla zarara neden olmamak için acil müdahale etmemiştir' diye konuştu. (<http://arsiv.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2002/10/12/guncel/guncel8.html>), 10 Temmuz 2010)

³⁹³ **Karakuş**, s. 935.

³⁹⁴ **Würtenberger-Yenisey**, s. 32.

bazen idari yargı mercilerinde “hizmet kusuru” iddiasıyla tazminat davası açıldığı da gözlemlenmektedir³⁹⁵.

Sınırın aşılması konusu TCK.’nun 256. maddesinden başka TCK.’nun 27. maddesinde de düzenlenmiştir. TCK.’nun 27. maddesinin 1. fıkrasında Ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın kast olmaksızın aşılması hâlinde, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için kanunda yazılı cezanın altıda birinden üçte birine kadarı indirilerek hükmolunacağı düzenlenmiştir. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise meşru savunmada sınırın aşılması mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelmiş ise faile ceza verilmeyeceği belirtilmiştir.

TCK.’nun 27. maddesinin gerekçesinde³⁹⁶, meşru savunma ve diğer hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılması halinde uygulamanın nasıl olacağı hususu, gayet

³⁹⁵ **Karakuş**, s. 935.

³⁹⁶ **Gerekeçe**: “Madde ile ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran nedenlerin hepsini kapsamına alacak surette sınırın kast olmaksızın aşılması hâli düzenlenmiştir.

Sınır kasten aşıldığında, örneğin, meşru savunmada bulunan kişi vaki saldırıyı defetmek için saldırganı öldürmenin şart olmadığını bile bile ve sırf tecavüze uğramış olması fırsatından yararlanarak saldırganı öldürdüğü takdirde hukuka aykırılığın kalkmayacağı ve failin bu maddedeki herhangi bir ceza indiriminden yararlanamayacağı şüphesizdir. Bu nedenle madde sınırın kast olmaksızın aşılması hâlini kapsamaktadır.

Yukarıda verilen örnekte fail, maruz kaldığı saldırı dolayısıyla ve içinde bulunduğu durum itibarıyla esasta gerekli olandan fazla bir savunmada bulunmuş olabilir. Sınırın aşılmasındaki bu taksir kendisinin cezalandırılmasına yol açabilirse de, bunun için işlenen suçun taksirle işlendiği takdirde de cezalandırılabilen bir fiil olması zorunludur. Demek oluyor ki, bu gibi hâllerde işlenen suçun niteliğine bakılacak ve sadece kast bulunduğu takdirde cezalandırılabilen bir suç söz konusu ise faile ceza verilmeyecek buna karşılık, suç taksirle işlendiği takdirde de cezalandırılabilen fiillerden birini oluşturduğunda, maddede öngörülen biçimde cezadan indirim yapılarak faile taksirli suçtan dolayı ceza verilecektir.

Bölüm başlığına paralel olarak, madde metnindeki “hukuka uygunluk nedenleri” yerine, “ceza sorumluluğunu kaldıran nedenler” ibaresi konulmuştur.

Maddenin ikinci fıkrasında meşru savunma hakkına ilişkin özel bir sınırın aşılması hâli düzenlenmiştir. Buna göre, meşru savunmada sınırın aşılması, fail bakımından mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelmiş ise, faile ceza verilmeyecektir.

Hükümet Tasarısında, maddenin ikinci fıkrası bütün hukuka uygunluk nedenlerini kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Oysa heyecan, korku veya telaş, ancak meşru savunma hâlinde söz konusu olabileceği için, fıkra metninin başına “meşru savunmada” ibaresi konulmuştur. www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/maddegerekce.doc, (16 Ağustos 2010)

açık ve yeterli bilgiler verilerek düzenlenmiştir³⁹⁷. Bu konuyla ilgili YCGK'nun 22.3.2005 T. ve 1-219/35 S. bir kararı da³⁹⁸ mevcuttur.

³⁹⁷ Eryılmaz- Bozlak, s. 255.

³⁹⁸ “Somut olayda; Beyoğlu, Kasımpaşa Karakol Amirliğinde görevli bulunan polis memurları Demir Ahmet Araz, Serkan Taşkın ve Hacı Yusuf Durucan'ın 10.10.2001 günü saat 19.00'da görevlerinin sona ermesi üzerine, sivil giyimli olarak karakoldan ayrılıp, önce bir kahvehanede, bilahare bir lokantada oturarak, yemek yiyip, alkol aldıkları ve maç seyrettikleri, saat 02.00'da lokantadan ayrılıp, birlikte Hacı Yusuf Durucan'ın Kasımpaşa'daki evine gitmek üzere yaya olarak yola koyuldukları, saat 03.20 sıralarında Bahariye caddesinde, 10.10.2001 gecesi Mustafa Keçeci ve Özgür Topuz isimli şahıslara yönelik gasp, nas-ı ızzar ve müessir fil suçları ve aynı gece 02.30 sıralarında polis otosuna saldırımları nedeniyle aranan Fahri Erçin, Fahrettin Mete ve üç arkadaşıyla karşılaştıkları, maktul Fahri, Fahrettin Mete ve yanlarında bulunan kişilerin, bir gün önceki gasp olayına katıldıkları iddiaları nedeniyle aranıyor olmaları, aynı olay nedeniyle maktulün kardeşi Harun Erçin'in gözaltına alınmış olmasının etkisi ve her iki grubun alkollü olmasının verdiği cesaretle tanıdıkları polis memurlarına önce sözlü sataşmada, sonra da fiili saldırıda buldukları, bu sırada maktul ve yanındakileri tanıyan polis memurlarının, aranan şahıslar olduklarını bildikleri maktul ve arkadaşlarını yakalamak için harekete geçtikleri esnada, maktul ve arkadaşlarının da bira şişelerini kırarak polis memurlarına saldırdıkları ve silahlarını almaya çalıştıkları, boğuşma esnasında yere düşen polis memuru Hacı Yusuf Durucan'ın şarjörünün yere düştüğü, arkadaşının silahının yere düştüğünü gören sanık Demir Ahmet Araz'ın, havaya bir- iki el ateş etmesiyle arkadaşını saldırganlardan kurtardığı, bu esnada aynı şekilde kendisine saldırılan Serkan Taşkın'ın da saldırıdan kurtulmak için silahını çekip, ağzına mermi verdiği ancak kullanmadığı, sanık Demir Ahmet Araz'ın uyan ateşi sonucu dağılan gruptan, maktul Fahri Erçin'in ayrılarak sokağa yöneldiği, sanık Demir Ahmet'in ise, kaçma dur diyerek, maktulün peşinden koşmaya başlayıp önce iki el havaya olmak üzere üç el ateş ettiği, mermilerden bir tanesinin maktul Fahri Erçin'e isabet ederek, ateşli silah yaralanmasına bağlı vertebra kırığı ile birlikte iç organ delinmesiyle gelişen iç ve dış kanama sonucu ölümüne neden olduğu; 11.10.2001 tarihli olay yeri inceleme raporu, sanık savunması, tanık anlatımları, alkol ve adli raporlar, maktul ve arkadaşlarının geliş kayıtlarına ilişkin bilgiler ile katıldıkları iddia edilen diğer olaylara ilişkin tutanaklar, Beyoğlu Ağır Ceza Mahkemesine 2001/39622 sayılı hazırlık nosu ile Fahrettin Mete, Harun Erçin ve Ersan Çetinkaya haklarında nas-ı ızzar, müessir fil ve gasp suçlarında açılan kamu davasına ait belgeler, ölü muayene ve otopsi tutanağı ile anlaşılmıştır.

Yukarıda oluş ve gelişimi ayrıntılı olarak anlatılan olayda, Yerel Mahkemece sanığın eylemi kasten adam öldürme olarak nitelendirilmiş ise de, öldürme kastıyla hareket edildiği keyfiyetinin her tür kuşkuyu yenecek düzeyde saptanamadığı dur ihtarı ve uyarı ateşine rağmen durmayan maktulü yakalamak için peşinden koşan sanığın, gecenin karanlığında, mobil olan ve sokak aralarına girip izini kaybettirmeye çalışan maktule hedef gözeterek ve öldürücü vücut nahiyelerine silahını tevcih ederek ateş ettiğinin netlik kazanmadığı sanığın öldürmek amacı gütmeye yönelik yönündeki savunmasının aksini sübuta erdirecek bir sonuca da ulaşılmaması nedeniyle kuşkunun lehe yorumlanması sonucu eylemin TCY'nın 452/1 maddesinde düzenlenen kastın aşılması suretiyle adam öldürme suçunu oluşturacağı kabul edilmelidir. Bu nedenle Yerel Mahkemenin suç vasfına yönelik direnmesi isabetsizdir.

İkinci uyuşmazlık konusuna gelince;

TCY'nın 49. maddesinde düzenlenen ve hukuka uygunluk nedenlerinden birini oluşturan yasa hükmünü icra, hukuka aykırılığı ortadan kaldırıp, eylemi hukukun meşru saydığı bir fiil haline getirmektedir. TCY'nın 50. maddesinde düzenleme altına alınan “zorunluluk sınırının aşılması” ise, 49. maddede yazılı fiillerden birini icra ederken, yasada öngörülen sınırların aşılması suretiyle eylemin gerçekleştirilmesidir. Bu bağlamda; polis memuru olan sanığın somut olaydaki durumu, silah kullanma ile ilgili yasal düzenlemeler ışığında belirlenmelidir.

2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Yasasının 16. maddesinde silah kullanma şartları hükme bağlanmıştır. (...)

Benzer düzenlemeler, 1681 sayılı, Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkındaki Yasa'nın 1 vd. maddelerinde de yer almıştır.

PVSK'nın Ek. 4. maddesinin 1. fıkrasında ise; “Polis, görevli bulunduğu mülki sınırlar içinde, hizmet branşı, yeri ve zamanına bakılmaksızın, bir suçla karşılaştığında suça el koymak, önlemek, sanık ve suç

Zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması halinde polisin, adli (cezai), idari (disiplin) ve adli soruşturma sonucunda belirlenecek tazminat sorumluluğu vardır.

2. Adli (Cezai) Sorumluluk

Polis görevi gereği kamu yararı için zor kullanma yetkisiyle donatılmıştır. Ancak bu yetkinin sınırları vardır. Polisin hukuka uygunluk nedenlerinde ve kusurluluğu etkileyen hallerde kişilere karşı daha az kuvvetle etkisiz hale getirilmesi mümkünken bu duruma uymaması, kasten veya taksirle kişilere ölçsüz bir şekilde zarar vermesi halinde 5237 Sayılı TCK ’nın 256. ve 27. maddelerine göre, cezai sorumluluğunu gerektirebilecektir.

5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanununun “zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması” başlıklı 256. maddesi zor kullanmada ölçülülük ilkesinin aşılmasını cezai yaptırıma bağlamıştır. Bu maddeye göre, “zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanması halinde, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanacağı³⁹⁹ yukarıda zikredilmiştir.

Suçta ilişkin eylemin etkisinin basit bir tıbbi yardımla giderilebilecek ölçüde hafif olması halinde, TCK.’nin 256. maddesinin göndermesiyle aynı kanunun 86/2. maddesi uyarınca ceza belirlenmeli, ancak kamu görevinin gerektirdiği nüfuzun kötüye kullanılması suretiyle suçun işlenmesi söz konusu olduğundan 86/3. fıkrada öngörülen şekilde cezanın arttırılması yoluna gidilmelidir. 86/2. madde uyarınca ceza verilmesi

delillerini tesbit, muhafaza ve yetkili zabıtaya teslim etmekle görevli ve yetkilidir.” hükmüne yer verilmiştir.

Somut olayda, PVSK’nın Ek 4. maddesi uyarınca görevli ve yetkili bulunan polis memuru sanık ve arkadaşlarının, bir gün önce sanığın görevli bulunduğu mülki sınırlar içinde işlenen gasp suçu nedeniyle aranan maktul ve arkadaşlarına rastlayıp, onları yakalamaya çalıştıkları, maktul ve arkadaşlarının da sanık ve diğer polis memurlarına kırmak suretiyle silah haline getirdikleri şişelerle saldırıda buldukları esnada, sanığın yaptığı uyarı ateşi üzerine polis memurlarının ellerinden kurtularak kaçan maktülü, yakalamak için dur ihtarında bulunarak, ateş açan sanığın silah kullanması yasa gereği ise de, PVS. Nizamnamesi- nin 17. maddesi gereğince “suçlunun öldürülmekten ziyade yaralı olarak yakalanmasına dikkat edilmesi gerekirken” bu itinayla hareket edilmediği, böylece yasa hükmüne dayalı silah kullanma hak ve yetkisinin icrasında aşırılığa kaçılarak yasaya uygunluk hududunun aşılması neticesi ölüm sonucunun doğduğu anlaşılmaktadır. 765 sayılı TCK.’nin 50. maddesince uygunluk arz etmektedir. Bu itibarla; Yerel Mahkeme direnme hükmü bu yönüyle de isabetsizdir. (YCGK’nun 22.3.2005 tarih ve 219/35 sayılı kararı) **Yaşar-Gökcan-Artuç**, TCK Cilt 1, (Madde 1-44), s. 608-611.

³⁹⁹ **Gözler**, İdare Hukuku Dersleri, s. 589.

mağdurun şikayetine bağlı olsa da 86/3. fıkra uygulamasında şikayet kovuşturma şartı olarak aranmadığından, suç, doğrudan Cumhuriyet Savcılığınca soruşturulur ve kovuşturulur. Şayet eylemin basit tıbbi yardımla giderilemeyecek ölçüde ise bu durumda yine 256. maddenin göndermesiyle TCK m. 86/1 ve 86/3 hükümlerine göre ceza belirlenmelidir. Göreve ilişkin sınırın aşılması sonucu bir kimsenin ölmüş olması da mümkündür. Bu durumda kasta bakılır. Eylemin kasten işlendiği tespit edilirse, TCK.'nun 81. maddesi uyarınca hüküm kurulabileceği gibi, yaralama kastıyla hareket edildiği ancak kastedilmeyen ölümün meydana geldiğinin saptanması durumunda TCK.'nun 256. maddesi göndermesiyle 87. maddenin 4. fıkrası uyarınca ceza belirlenecektir⁴⁰⁰.

Polisin ceza sorumluluğunu ilgilendiren TCK 256. maddeden başka ayrıca TCK.'nun 27. maddesinde bir düzenleme bulunmaktadır. Bu maddeye göre: *“(1) Ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın kast olmaksızın aşılması hâlinde, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için kanunda yazılı cezanın altıda birinden üçte birine kadar indirilerek hükmolunur. (2) Meşru savunmada sınırın aşılması mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelmiş ise faile ceza verilmez”* şeklinde hüküm bulunmaktadır.

Hukuka aykırılığı ortadan kaldıran veya ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın taksirle aşılması durumunda failin cezalandırılabilmesi için, kanunda o suçun taksirli biçiminin düzenlenmiş olması zorunludur. Bu durumda taksirli suç için kanunda öngörülmuş ceza ile cezalandırılır. Örneğin, suçüstü halinde olduğu için CMK 91. maddesine göre yakalanan (kanun hükmünü icra hukuka uygunluk nedeni) kişinin yol süresi hariç 24 saat içerisinde mahkemeye çıkarılması gerekir. Bu sürede çıkarılmayan kişinin hürriyeti hukuka aykırı olarak kısıtlanmış olduğundan, görevlilerin TCK.'nun 109. maddesi ile cezalandırılması gerekecektir. Ancak, gözaltı süresinin geçirilmesine taksirde neden olunmuşsa, bu suçun taksirli biçimi kanunda düzenlenmediğinden, kolluk görevlisi cezalandırılmaz. Buna karşın, kolluğun görev sırasında direniş gösteren kişiye zor kullanırken sınırın taksirle aşılması suretiyle mağdurun yaralanması durumunda, fiilin (TCK 256, 86, 87) taksirli biçimi de (TCK 89)

⁴⁰⁰ Meran, s. 127.

kanunda düzenlendiğinden, 27/1. madde uyarınca taksirli yaralama suçundan verilecek cezada altıda birinden üçte birine kadar indirim yapılacaktır. Bunun gibi, kaçan kişiyi yakalamak maksadıyla silah kullanan kolluk görevlisinin, zor kullanmadaki sınırı kast olmaksızın aşarak ölümüne yol açması durumunda, taksirle ölüme neden olma suçunu düzenleyen TCK.'nun 85. Maddesine göre belirlenecek temel cezada 27/1. madde hükmü gereği indirim yapılarak hüküm kurulmalıdır.⁴⁰¹ Örneğin, gösterileri dağıtmak için havaya ateş eden polisin, evin balkonunda bulunan birisini vurması durumunda sınır taksirle aşılmıştır. Yani sınır amaçta değil fakat araçta aşılmaktadır. Araç ölçüsüz, dikkatsiz, tedbirsiz, meslek ve sanatta acemice kullanılmaktadır. Eylemin taksirli şekli yasada suç olarak düzenlenmemişse, örneğin sınırın aşılması suretiyle mala zarar verilmiş ise (TCK m.151), faile ceza verilmeyecektir. Sınırı kasten aşan fail ise her hangi bir ceza indiriminden faydalanamayacaktır⁴⁰².

Bu anlatılanlardan şu sonuca ulaşmak mümkündür. Polisler hakkında TCK m. 27/1'in uygulanabilmesi için en az şu dört koşulun gerçekleşmesi gereklidir. Bunlar: TCK.'nun 24 ve 25 maddelerinde düzenlenen hukuka uygunluk nedenlerinden veya ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerden birisi bulunmalıdır, polis nedenlerde sınırı aşmalıdır, sınırın aşılması taksirle olmalıdır ve sınırın aşılması suretiyle işlenen fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılabilen bir suç olmalıdır.

Bu suçun soruşturulması ve kovuşturulması, yaralamaya ilişkin uygulanacak madde hükmü şikayete bağlı olsa bile, 86. ve 87. maddeler TCK.'nun 256. maddesinde öngörülen suç nedeniyle uygulandıklarından şikayete bağlı değildir. Soruşturma ve kovuşturma Cumhuriyet Savcılığı tarafından re'sen yapılır. Sınırın aşılması, basit tıbbi müdahale ile giderilebilir ölçüde olsa bile 86. maddenin 3. fıkrasında öngörülen kamu görevlisinin sahip bulunduğu nüfuzun kötüye kullanılması suretiyle suçun işlenmiş olduğunun kabul edilmesi gerektiğinden suçun kovuşturması şikayete bağlı olamaz⁴⁰³.

Suçun kolluk görevlilerinin görevleri gereği zor kullanmaları sırasında işlenmiş olması durumunda, 4483 S. MDKGYHK hükümlerine göre soruşturması yapılmalıdır. Adli bir görevin ifasına ilişkin olarak adli kolluk görevlileri tarafından zor kullanma

⁴⁰¹ Yaşar-Gökcan-Artuç, (Cilt 1) s. 708, Centel-Zafer-Çakmut, TCK Genel, s. 342, Meran, s. 128.

⁴⁰² Centel-Zafer-Çakmut, s. 339 vd.

⁴⁰³ Meran, s. 136, Parlar-Hatipoğlu, s. 3612.

yetkisine ilişkin sınırın aşılması halinde ise suçun soruşturması CMK'nun 161/5. maddesi⁴⁰⁴ uyarınca doğrudan Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılır⁴⁰⁵. CMK nunda düzenlenen hükme paralel bir düzenlemede AMBFÖHK'nun 3. maddesinde bulunmaktadır. Buna göre: “Bu kanun hükümleri dairesinde silah kullanan polis veya jandarma hakkında hazırlık soruşturması Cumhuriyet Savcıları veya yardımcıları tarafından bizzat yapılır. Dava açıldığında sanık duruşmadan vareste tutulabilir ve hakkında açığa alma, işten el çektirme işlemi uygulanmaz”.

TCK.'nun 256. maddesindeki suça bakacak görevli mahkeme yaralama suçuna ilişkin ölçütlere göre belirlenir. “Yargılamayı yapmakla görevli mahkeme 86. maddenin 1. fıkrasında ve 87. maddenin 1., 2. ve 3. fıkralarında öngörülen suçlar için ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanununun 11. maddesi uyarınca asliye ceza, 2. fıkrasında öngörülen suç için 10. madde uyarınca sulh ceza mahkemesidir. 87. maddenin 4. fıkrasında öngörülen suç için ise yargılamayı ağır ceza mahkemesi yapmakla görevlidir. Mahkemelerin görevlerinin belirlenmesinde ağırlaştırıcı veya hafifletici nedenler gözetilmeksizin kanunda yer alan suçun cezasının üst sınırı göz önünde bulundurulur. Bu nedenle ağırlaştırıcı nedenleri öngören 86/3. fıkradaki öğeler bulunsa bile görevli mahkeme maddenin 2. fıkrasında öngörülen basit yaralama için sulh ceza mahkemesidir”⁴⁰⁶.

3. İdari (Disiplin) Sorumluluk

Polis, zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması suçunu işlediğinde, yani kendisine verilen zor kullanma yetkisini kanunda belirtilen ölçünün dışında orantısız bir şekilde kullandığında, adli soruşturma geçirmesinin yanında ayrıca kurumu tarafından başlatılan disiplin soruşturması geçirmektedir. Emniyet Teşkilatında çalışan her sınıftan

⁴⁰⁴ CMK Madde 161 - (1) Cumhuriyet savcısı, doğrudan doğruya veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığı ile her türlü araştırmayı yapabilir; yukarıdaki Maddede yazılı sonuçlara varmak için bütün kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi isteyebilir. Cumhuriyet savcısı, adli görevi gereğince nezdinde görev yaptığı mahkemenin yargı çevresi dışında bir işlem yapmak ihtiyacı ortaya çıkınca, bu hususta o yer Cumhuriyet savcısından söz konusu işlemi yapmasını ister.

⁴⁰⁵ Meran, s. 136, Parlar, Ali- Hatipoğlu, Muzaffer, Asliye Ceza Davaları, s. 834.

⁴⁰⁶ Meran, s. 136.

memura verilecek disiplin cezalarını gerektiren eylem, işlem, tutum ve davranışlarla cezaların derece ve miktarı Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğü'nde (EÖDT) yer alır.

Söz konusu tüzükte; Amirin emrinin yerine getirilmemesi, görev sırasında veya dışında yasaklanan tutum ve davranışlarda bulunmak, iş sahiplerine veya halka karşı onur kırıcı söz söylemek veya davranışta bulunmak, iş sahiplerini ya da herhangi bir nedenle emniyet binalarına gelen ya da getirilenleri dövmek, hizmet içinde resmi sıfatının gerektirdiği saygınlığı ve güven duygusunu sarsacak eylem ve davranışlarda bulunmak, iş sahiplerine ya da herhangi bir nedenle emniyet binalarına gelen ya da getirilenlere işkence yapmak, yetkisini veya nüfuzunu kendisine veya başkalarına çıkar sağlamak amacıyla veya kin veya dostluk nedeniyle kötüye kullanmak vb. gibi eylem, işlem, tutum ve davranışlar çeşitli oranlarda disiplin cezası yaptırımına bağlanmıştır. Emniyet Teşkilatı memurlarına verilecek disiplin cezaları şunlardır: Uyarma, Kınama, Aylık kesme, Kısa süreli durdurma, Uzun süreli durdurma, Meslekten çıkarma ve Devlet memurluğundan çıkarma cezalarıdır.

EÖDT'nün 8. maddesinin 23. bendinde, silah kullanmanın şartları oluşmadan, hiç kimseye zarar verilmemiş olsa bile meskûn mahalde silah kullanan emniyet görevlilerinin "Meslekten Çıkarma" cezası ile tecziye edileceği hüküm altına alınmıştır. Ayrıca polisin görevi esnasında silahını uygun kullanmadığı haller EÖDT'nün Ek madde 6'da düzenlenmiştir. Bu maddeye göre:

"Silahıyla dikkatsizlik, tedbirsizlik veya ihmâl sonucu yaralamaya sebebiyet veren, kendisini yaralayan ya da bu fiillerin başkaları tarafından islenmesine neden olan memura 10 ay kısa süreli durdurma cezası, silahıyla dikkatsizlik, tedbirsizlik veya ihmâl sonucu ölüme sebebiyet veren ya da bu fiilin başkaları tarafından islenmesine neden olan memura ise 24 ay uzun süreli durdurma cezası verilir. Ancak fiilin isleniş şekli, durumunun ağırlığı ya da zararın derecesine göre; 10 ay kısa süreli durdurma cezasını gerektiren halde 24 ay uzun süreli durdurma cezası, 24 ay uzun süreli durdurma cezasını gerektiren halde ise meslekten çıkarma cezası da verilebilir." Bu konuya örnek teşkil edecek olay Beyoğlu ilçe Emniyet müdürlüğüne bağlı Asayiş Büro Amirliğinde yaşanmıştır. Uyuşturucu satmak suçundan gözaltına alınan ve nezarethaneye götürülürken kendisini götüren polis memurunun silahını almak isterken

polisin silahının boğuşma esnasında ateş alması sonucu hayatını kaybeden Festus OKEY olayında görevli polis memuruna Emniyet Disiplin Kurulunca, bu madde hükmü doğrultusunda silahıyla dikkatsizlik, tedbirsizlik veya ihmâl sonucu ölüme sebebiyet vermektен 24 ay uzun süreli durdurma cezası verilmiştir.

Görevin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanmada sınırın aşılması halinde, yapılacak disiplin soruşturması sonucunda, olayın oluş şekli, niteliği ve diğer unsurlar bir bütün halinde dikkate alınarak disiplin amirlerince veya disiplin kurullarınca ilgili personelin eylemi, yukarıda yer verilen hükümler kapsamında değerlendirmeye tabi tutulup ona göre bir disiplin cezası öngörülecektir.

Polis kamu görevlisi (memur) olduğundan görevleri dolayısıyla memuriyet görevi sırasında işlediği suçlardan dolayı 4483 sayılı MDKGYHK hükümlerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürüttükleri kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri ifa eden memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar hakkında bu kanun hükümleri uygulanır. Ancak ağır cezayı gerektiren suçüstü hali genel hükümlere tabidir ve bazı suçlar açısından soruşturma iznine gerek yoktur. Yani 256. madde kapsamında açılacak soruşturma ve kovuşturmalarda bu kanun hükümleri uygulanmayacağını belirtmekte fayda vardır.

4. Tazminat Açısından Sorumluluk

Anayasa'nın 125. maddesinde "İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır." kuralına yer verilmiş, 128. maddesinde ise, "Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir" kuralı getirilmiştir. Ayrıca 657 sayılı DMK'nun 13. maddesinde de: "*Kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açarlar. Ancak, Devlet dairelerine tevdi veya bu dairelerce tahsil veya muhafaza edilen para ve para hükmündeki değerli kağıtların ilgili personel tarafından zimmete geçirilmesi halinde, zimmete geçirilen miktar, cezai takibat sonucu*

beklenmeden Hazine tarafından hak sahibine ödenir. Kurumun, genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır.

İşkence ya da zalimane, gayri insani veya haysiyet kırıcı muamele suçları nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince verilen kararlar sonucunda Devletçe ödenen tazminatlardan dolayı sorumlu personele rücu edilmesi hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

12 nci maddeyle bu maddede belirtilen zararların nevi, miktarlarının tespiti, takibi, amirlerin sorumlulukları ve yapılacak işlemlerle ilgili diğer hususlar Başbakanlıkça düzenlenecek yönetmelikle belirlenir.” şeklinde hükümler bulunmaktadır. Buna göre soruşturma sonucunda ortaya çıkan zararın tazmini konusu ölçüsüz hareket eden ve hukuk dışı hareket sergileyerek zarara sebebiyet veren personele rücu edebilecektir.

Bu konu ile ilgili Danıştay’ın bir kararında⁴⁰⁷ özetle: “Yasalarla kendilerine verilen kamu hizmetinin işlemlerini sağlayacak örgütü kurmak, personel ve araç gereci

⁴⁰⁷ **Genel Güvenliğin Sağlanmasına İlişkin Kamu Hizmetini Yürüten Davalı İdarenin Bu Hizmetin Gereği Gibi Yürütülmesini Sağlayacak Personelinin Kişisel Kusuru Sonucu Uğranılan Maddi Ve Manevi Zararı Tazmin Sorumluluğu Bulunduğu Hk:** Dava, aynı karakolda görev yaptığı bir meslektaşının ateş etmesi sonucu davacılarından ...'ın yaralanmasından ve tedavisi sırasında duydukları elem ve üzüntüden dolayı kendisi için ...-TL. eşi için ...-TL. ve çocukları için toplam ...-TL. manevi tazminatın olayın meydana geldiği tarihten itibaren işletilecek yasal faizi ile birlikte ödenmesi istemiyle açılmıştır.

İdare mahkemesince, davalı idarenin ağır hizmet kusurundan söz edebilmek için idarenin sanık polis memurunun psikolojik bir rahatsızlığının olduğunu bilmesi ve bilerek aktif polis olarak istihdam etmesi ve görev yaptığı karakolda ölüm ve yaralama olayı ile sonuçlanabilecek bir huzursuzluğun intikal etmiş olması gerektiği, ancak dosyadaki bilgi ve belgelere göre sanık polis memurunun önceden tedavi gördüğüne ya da karakolda huzursuzluk bulunduğu dair bir kanıtın olmadığı, tamamen sanık polis memurunun o anki psikolojik durumundan kaynaklanan olaydan dolayı idarenin hizmet kusurundan söz etmeye olanak bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

Davacılar, hukuka uygun olmadığı iddiasıyla anılan idare mahkemesi kararının temyizden incelenerek bozulmasını istemektedirler.

Dava dosyasının incelenmesinden, davacıyla aynı karakolda görevli polis memurunun resmi üniformalı olarak 22.7.1999 tarihinde saat 17.30'da grup amirinin odasında tabancayla ateş etmek suretiyle davacı Gazi Kılıçarslan ile birlikte bir başka polis memurunun yaralanmasına, grup amirinin ölümüne sebebiyet verdiği, ceza yargılaması sırasında Adli Tıp Kurumunca yapılan incelemede sanık polisin suçun işlendiği sırada ceza ehliyetini kaldırarak derecede paranoid şizofren olduğu saptandığından ceza tertibine yer olmadığına ve akıl hastanesinde muhafaza ve tedavi altına alınmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.

Anayasanın 125.maddesinin son fıkrasında, "İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür." hükmü yer almıştır. Yasalarla kendilerine verilen kamu hizmetinin işlemlerini sağlayacak örgütü kurmak, personel ve araç gereci hizmet gereklerine uygun şekilde hazırlamakla yükümlü olan idarenin, hizmeti yürüten personelinin görevi sırasında yaptığı eylem ve işlemlere ilişkin kişisel kusurunun hizmet kusurunu oluşturacağı ve zararın tazminiyle sorumlu tutulacağı, idare hukukunun

hizmet gereklerine uygun şekilde hazırlamakla yükümlü olan idarenin, hizmeti yürüten personelinin görevi sırasında yaptığı eylem ve işlemlere ilişkin kişisel kusurunun hizmet kusurunu oluşturacağı ve zararın tazminiyle sorumlu tutulacağı, idare hukukunun bilinen ilkelerindedir. Polis memuru olan davacının karakolda bir başka polis memurunun tabancayla ateş etmesi sonucu yaralandığı, bu halde, genel güvenliğin sağlanmasına ilişkin kamu hizmetini yürüten davalı idarenin, bu hizmetin gereği gibi yürütülmesini sağlayacak personelinin kişisel kusuru sonucu uğranılan maddi ve manevi zararı tazmin sorumluluğu bulunduğu açıktır.” şeklinde değerlendirme yaptığı ilgili karardan anlaşılmaktadır.

bilinen ilkelerindedir. Polis memuru olan davacının karakolda bir başka polis memurunun tabancayla ateş etmesi sonucu yaralandığı, bu halde, genel güvenliğin sağlanmasına ilişkin kamu hizmetini yürüten davalı idarenin, bu hizmetin gereği gibi yürütülmesini sağlayacak personelinin kişisel kusuru sonucu uğranılan maddi ve manevi zararı tazmin sorumluluğu bulunduğu açıktır. Bu durumda, davacılar... 'ın yaralanması nedeniyle kendisi ve diğer davacılar eşi ve çocuklarının duyduğu elem ve üzüntü değerlendirilerek bir tatmin aracı olarak manevi tazminat verilmesi gerekmektedir.

Açıklanan nedenlerle, 2577 sayılı Yasanın 49.maddesine uygun bulunan davacının temyiz isteminin kabulüne, ... İdare Mahkemesinin... tarih ve ... sayılı kararının bozulmasına 4.10.2001 tarihinde oybirliği ile karar verildi. YÖ/ŞGK, DA., 10. D., 04/10/2001 günlü, 2001/3396-2001/40 sayılı karar; <http://www.danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>,

SONUÇ

Kişiyi ve toplumu korumakla yükümlü olan kolluk birimleri hukukun üstünlüğünü esas alan bir devlette, demokrasinin ve temel hak ve özgürlüklerin teminatıdır. Ülkenin iç güvenliğini sağlayan ve kamu hizmeti yapan polis, toplumun beklentileri doğrultusunda güvenlik politikaları geliştirerek güvenlik kuvveti anlayışından çıkıp, güvenlik hizmeti anlayışını benimsemelidir. Demokratik kolluk olarak da anılan bu uygulamanın hayata geçirilmesiyle polisin hizmet ettiği halka karşı davranışının olumlu anlamda değişip insan haklarına saygılı bir birim olması sağlanırken, vatandaşın ise polise güvenliği sağlama konusunda katkısının artacağı ve kendisini güven içerisinde hissedeceği kaçınılmazdır.

Modern toplumlarda devletler kamu düzenini, kamu güvenliğini, hür demokrasi düzenini ve temel hak ve hürriyetlerin özgürce kullanılmasını sağlamak ve bunları korumakla mükellefdirler. Devletler bu koruma ve kollama görevini kolluk birimleri vasıtasıyla ve bu birimlere verdiği bir takım yetkiler eliyle gerçekleştirirler. Bu yetkiler zor ve silah kullanma yetkileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu yetkilerin bir sınırı ve ölçüsü vardır. Kolluk görevlileri kamu düzeninin bozulmaması için bir takım tedbirler alırlar. Kamu düzeni bozulduğunda ise gerektiğinde orantılı olarak zor kullanarak bozulan kamu düzenini tekrar sağlarlar. Zor kullanma tedbirlerinin kolluğun kendisine verilen görevleri yerine getirmesinde yetersiz kalması ve en son çare olarak silah kullanılmasının zorunlu olduğunun açıkça anlaşılması durumunda, kademeli olarak silah kullanılabilmesi gerek kanunlarımızda yapılan düzenlemelerden gerekse yüksek yargı organlarının verdiği kararlarla sabittir.

Polisin silah kullanabileceği durumlar ve polisin yetkileri Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde, ülkemizde olduğundan daha fazladır. Durum böyle iken ülkemizde polisin görevini yapabilmesi için kanun gereği zor kullanma yetkisinin bir ihtiyaç olduğu ve mevzuatlardaki hukuka uygunluk halinin göz ardı edilmesi, bunun da ötesinde bir slogan haline dönüştürerek polis silah kullanıyorsa suçta işliyordur izlenimi oluşturmak polise büyük bir haksızlıktır. Çünkü polis kamu güvenliğini sağlamak için gerektiğinde canını feda etmekten kaçınmamaktadır. Hiçbir demokratik ülkede, silah kullanan şahıs veya şahıslara karşı, silahın dışında bir vasıta ile karşılık

verme şartı getirilmediği gibi, polisin silah kullanması için önce karşı tarafın silahını ateşlemesi beklenemez. Çünkü devleti ve kamuyu temsil eden bir polisin yaşama hakkı, kendi isteği ile suç işlemeyi tercih eden, topluma zarar veren bir kişinin hayatından daha önemsiz olamaz. Bu itibarla, polisin ateş etmeden önce karşı tarafın ateş etmesini beklemesi düşünülemez. Suç işleyen karşı tarafın ateşine, ateşle cevap verilirken de amaç, o kişiyi etkisiz hale getirmektir⁴⁰⁸.

Amerika Birleşik Devletlerinde polis 1980 ile 2005 yılları arasında yaklaşık 9600 kişiyi vurarak öldürmüştür. İngiltere’de son 12 yılda sadece 30 kişi polis tarafından öldürülmüştür. Ülkelerdeki güvenlik algılaması ve toplumun şiddete meyilli olup olmadığı sonucuna göre polisin olaylara silahla müdahale etme sayısı da değişiklik göstermektedir. İngiltere’de 2005 Londra saldırıları sonrasında gözaltı süresi 28 güne çıkarılmış ve intihar eylemcisi olduğundan şüphelendiği bir kişiyi polis hiç bir uyarı yapmaksızın kafasından vurmaya yetkili kılınmıştır.

Ülkemiz aleyhine AİHM’ne açılan 11 tane orantısız güç kullanma davasında Türkiye’nin ceza ödemeye mahkum olduğu davalardan sadece 2 tanesinde polis olayın faillerini oluşturmuştur. Bu davalar 2001 ve 2005 yılında sonuçlanmış olup, polis teşkilatımızın 1995 ile 1997 yılları arasındaki terör ortamının da etkisiyle yaptığı hatalarından dolayı ortaya çıkmışlardır. Başka bir ifadeyle Türk Polisini direkt ilgilendiren hiç bir davada 1997 yılından beri “orantısız güç kullanma” suçundan Türkiye hüküm giymemiştir. Diğer 9 orantısız güç kullanma eylemi ise devletin diğer güvenlik ve kamu organlarında bulunan faillerce gerçekleştirilmişlerdir. Kısaca söylemek gerekirse, AİHM’ndeki 11 davadan sadece 2’sinde polisimiz suçun oluşumuna sebebiyet vermiştir. Bu da ülkemizin orantısız güç kullanma cezai sorumluluğunun istatistiki olarak %18.2’si demektir. Oysaki halk arasında çeşitli vesilelerle oluşan kanaat polisimizi her nasılsa orantısız güç kullanımının ana faili durumuna düşürmüştür⁴⁰⁹. Kanaatimizce bu durum medyanın habere ulaşma olasılığının ne kadar olduğu hususundan kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle ülkemizin herhangi bir kırsal kesiminde meydana gelen kuvvet kullanma olayına erişim olanağı ile İstanbul

⁴⁰⁸ **Aslan, Emin**, "Kolluğun Silah Kullanması İle İlgili Uygulamalar ve Değerlendirmeler" başlıklı makale “Yeditepe Üniversitesi ve Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları No:6, İstanbul 2005 S. 42,43.

⁴⁰⁹ **Kün, Ulvi**, “Medya, Polisimize Karşı 'Orantısız Güç' Kullanıyor mu?” İSREF Perspektif, Polisin Güç Kullanımı ve Şiddet, Editör Selçuk Atak, Cilt 2, Sayı 2 Şubat 2008, s. 54, 55.

Taksim meydanında meydana gelen bir olaya erişim olanağı medya açısından aynı değildir. Polis görevi gereği kentlerde halkla iç içe olduğundan müdahale ettiği zor kullanma olayının yansması da o derece büyük olmaktadır.

Bir diğer husus polisin silah kullanma neticesi ölüme sebebiyet verdiği olaylarda özellikle medyamız tarafından polisin ağır bir şekilde eleştirilmesidir. Öncelikle polislerimizin kontrolsüz bir şekilde hemen her olayda silah kullanarak insanların yaşam haklarına saldırıya kesinlikle karşı olduğumuzu belirterek, özellikle polisin dur ihtarına uymayan aracı doğal olarak şüpheli kabul etmesinin normal karşılanması gerektiği ve o araçta ehliyetsiz olduğundan kaçan bir şahıs mı, alkol aldığından dolayı kaçan bir şahıs mı yoksa ağır bir cezayı gerektiren ve aranmakta olan bir şahıs veya terörist mi olduğu hemen anlaşılamayacağından o aracın bir şekilde durdurulması gerektiği kanaatindeyiz. Polisteki ve kendisini güven içerisinde hissetmek isteyen vatandaştaki algı, polisin yaptığı ihtar ve ikazları dikkate almayan bir sürücünün masum sayılabilecek bir kastla hareket etmeyeceği, normal bir insanın polisten kaçmayacağı şeklindedir. Her kaçan aracın arkasından ateşli silah kullanmak ne kadar yanlış ise polisin dur ihtarına uymayan sürücü de o kadar bir yanlışın içerisinde. Kanaatimizce doğru olan polis her zaman silahı en son çare olarak kullanması ve vatandaşlarımızın da kendi güvenlikleri için polisin ikazlarına uyması gerektiğidir.

Polislik mesleği genel olarak tehlikeler içeren her an aniden gelişen olaylar karşısında soğukkanlı davranılması gereken, özgürlüklerin rahatça kullanılmasına müdahale etmeden kamu düzeninin bozulmasına da mahal bırakılmaması gereken bir meslektir. İşte zor olan bu özgürlük-güvenlik dengesini iyi ayarlamak için kendisini iyi yetiştirmiş, nerede, ne zaman ve nasıl hareket etmesi gerektiğini bilen bilinçli, hangi şartlarda kendisine verilen yetkileri kullanacağını ve sahip olduğu yetkinin sınırını bilecek profesyonellik gerektiren bir meslektir.

Polis, görevini yaparken kanunların kendisine verdiği sınırlar içerisinde hareket etmeli orantısız bir biçimde hareket etmemelidir. Orantısız güç kullanımının polisin ve teşkilatın imajını kamuoyunda olumsuz yönde etkilediği göz ardı edilmemelidir. Olaylara müdahale edilirken daha dikkatli, akılcı ve soğukkanlı davranılarak bireysel hareketlerden kaçınılmalıdır. Diğer bir husus da ateşli silah kullanımını azaltabilecek

diğer imkanlar polise sağlanmalıdır. Örneğın polise direnen veya saldıran kişilere karşı olayın durumuna göre ateşli silah yerine kullanabileceğı Taser (şok tabancası) polise kazandırılmalıdır. Taser kullanımı hem saldırıya uğrayan polisin daha az zarar görmesini sağlayacak ve saldırganı daha kolay etkisiz hale getirecek; hem de polise karşı direnen kişilerin ciddi yaralanmaları veya ölümlerinde azalma sağlayacaktır.

Çalışmamızı, Richard Knight'ın konumuzu da ilgilendiren şu sözüyle bitiriyoruz. “Tam bir özgürlük anarşidir, tam bir düzen de zulüm. Bu iki uç arasındaki dengeyi korumak demokratik toplumların asırlar boyu amacı olmuştur.”

KAYNAKÇA

- Artuk, Mehmet Emin, Gökçen, Ahmet- Yenidünya, A. Caner**, “Ceza Hukuku Genel Hükümler”, Turhan Kitabevi, Ankara 2009.
- Artuk, Mehmet Emin, Gökçen, Ahmet- Yenidünya, A. Caner**, “Ceza Hukuku Özel Hükümler”, Turhan Kitabevi, Ankara 2008.
- Artuk, Mehmet Emin, Gökçen, Ahmet- Yenidünya, A. Caner**, “TCK Şerhi Genel Hükümler Madde 1-36”, 1. Cilt, Turhan Kitabevi, Ankara 2009.
- Aydın, A. Hamdi**, “Polis Meslek Hukuku” Doğu Matbaacılık, Ankara 1996.
- Aslan, Emin**, "Kolluğun Silah Kullanması İle İlgili Uygulamalar ve Değerlendirmeler" başlıklı makale “Yeditepe Üniversitesi ve Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları No:6, İstanbul 2005.
- Akgüner, Tayfun**, “Kamu Düzeni Kavramı ve Kolluk- I”, <http://www.privatesecuritytr.com/yazar.asp?yaziID=49> , (15 Mayıs 2010).
- Ateşoğulları, Emrah**, “Meşru Savunma Tartışmaları” isimli Makale, Antalya, Aralık, 2008, http://www.turkhukusitesi.com/makale_949.htm (27 Nisan 2010).
- Alpar, Erol**, “Yönetimin Karar Almada Takdir Yetkisi”, http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/36/web/idare_hukuku/erol_alpar.htm, (25 Mayıs 2010).
- Arslan, Zühtü**, “11 Eylül Sonrasında Yeni Güvenlik Anlayışı, İnsan Hakları ve Demokratik Kolluk”, 2006, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt 8 Sayı: 2.
- Aytaç, Önder-Uslu, Emrullah**, “Gözaltı süresini arttırma konusunda Başbakan kandırılıyor mu?” **Taraf Gazetesi**, 13.10.2008, (<http://www.taraf.com.tr/onder-aytac-emre-uslu/makale-gozalti-suresini-arttirma-konusunda-basbakan.htm>), (11 Ağustos 2010).
- Bakıcı, Sedat**, “5237 sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri”, Adalet Yayınevi, Ankara 2007.
- Biriz, Berksoy**, “Polis Teşkilatı” Almanak Türkiye 2006-2008, Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim, Tesev Yayınları, 2009, Editörler: Ali Bayramoğlu, Ahmet İnel, http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/almanak2008_02_07_09.WEB%20icin.pdf, (05 Nisan 2010).
- Çelik, Turan**, “Çevik Kuvvet Temel Eğitimi”, Cem Ofset Matbaacılık, İstanbul 2008.
- Centel, Nur, Zafer, Hamide, Çakmut, Özlem**, “Ceza Hukukuna Giriş” Beta Basım Yayım, 5. Baskı, İstanbul 2008.
- Centel, Nur, Zafer, Hamide**, “Ceza Muhakemesi Hukuku” Beta Basım Yayım, İstanbul 2003.

- Cerrah, İbrahim**” Güvenlik Hizmetlerinde Profesyonellik ve Meslek Etiği”, Halkla İlişkiler Yönetimi Geliştirme ve Oryantasyon Eğitimi Bölgesel Seminer Notları. Emniyet Genel Müdürlüğü Eğitim Daire Başkanlığı Eğitim Serisi-2, Ankara 2000.
- Dönmezer, Sulhi**, “Kolluğun Zor Kullanma Yetkisi ve İnsan Hakları”, Yeditepe Üniversitesi ve Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları No:6, İstanbul 2005.
- Emniyet Genel Müdürlüğü, Polis Okullar Ders Kitapları I, Ankara 1998.
- Eryılmaz, Mesut Bedri**, “Durdurma ve Kimlik Sorma Yetkisi, 5681 Sayılı Kanun İle Polis Vazife Ve Selahiyet Kanundaki Değişiklikler Sonrası Oluşan Yeni Durum; Bir Adım İleri, İki Adım Geri” (MUYEP) Tebliğleri, II, EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008.
- Eryılmaz, Mesut Bedri**, “Polisin Görev ve Yetkileri: Kuvvet Kullanma Yetkisi”, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2005.
- Eryılmaz, Mesut Bedri, Bozlak, Ayhan**, “Hukukumuzda Zor ve Silah Kullanma Yetkisi”, TBB Dergisi, Sayı 83, 2009.
- Çetin, Erol** “Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Hukukunda (ve Özel Yasalarda) Memur (Memurla ve diğer Kamu Yöneticilerinin) Yargılanma Usulü ve Memur suçları” 2. Baskı, Ankara 2003.
- Dursun, Serdar Kurban** “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Polisin Zor Kullanma Yetkisi ve Türkiye Uygulamaları” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2006.
- Fındıklı, Remzi**, “Polisin Görev ve Yetkileri, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir 2004.
- Fındıklı, Remzi**, “İdare Hukuku” Özen Yayıncılık, 1. Baskı Ankara 2001.
- Hakeri, Hakan**, “Ceza Hukuku Genel Hükümler” Seçkin Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2009.
- Hafizoğulları, Zeki**, “İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 44, Sayı 1-4, Ankara 1995.
- Hafizoğulları, Zeki**, “Polisin Zor Kullanma Görevi ve Yetkisi”, İnsan Hakları Merkezi Dergisi, Kasım 1995, Cilt:3, Sayı:4, Ankara 1995.
- Hafizoğulları, Zeki**, “Hukuka Uygunluk Nedenleri”, Abc Hukuk internet sitesi, <http://www.abchukuk.com/cezahukuku/hukuka-uygunluk.html> (02 Mayıs 2010).
- Geleri, Aytekin**, “Önleyici Polislik”, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2009.

- Günel, Yılmaz**, “Yetkili Mercinin Emrini İfa” (Doçentlik Tezi) Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayın No:224-206, Ankara 1967.
- Göksu, Turgut- Çevik, Hasan Hüseyin- Filiz, Orhan- Gül, Serdar Kenan**, “Güvenlik Yönetimi”, Ankara 2009.
- Güzeloğlu, Turan**, “Kolluğun Kuvvet ve Silah Kullanma Yetkisi”, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2008.
- Günday, Metin**, “İdare Hukuku”, İmaj Yayıncılık, Ankara 2002.
- Gözler, Kemal**, “İdare Hukuku Dersleri”, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2007.
- Gözler, Kemal**, “Olağanüstü Yönetim Usulleri” <http://www.anayasa.gen.tr/oyu.htm>, (17 Haziran 2010).
- Gropp, Walter**, Türk Ceza Kanunu Tasarısı İçin Müzakereler, Alman Bakışına Göre Türk Ceza Kanunu 1989 Öntasarısında Hukuka Uygunluk Nedenleri, Tercüme: **Turhan, Faruk**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Konya 1998.
- Işık, Mustafa- Tarhan, Mansur Ali- Akıllı, Mehmet- Özkan, Bülent**, “Adli Kolluk Olarak Gümrük Muhafaza Teşkilatı”, Gümrük Dünyası Dergisi, Sayı:47, <http://www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/47/7.html>, (15 Mayıs 2010).
- Kandemir, Serdar** “Daha Fazla Özgürlük İçin Özel Güvenlik”, Güvenlik Sektörü Yönetişimi: Türkiye ve Avrupa DCAF – TESEV Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi-4 TESEV Yayınları, Editörler: Ümit Cizre, İbrahim Cerrah, 2008, http://www.tesev.org.tr/UD_OBJC/PDF/DEMP/Guvenlik%20Sektoru%20Yonetisimi%20Turkiye%20ve%20Avrupa.pdf, (14 Nisan 2010).
- Karagöz, Ahmet**, “Kolluğun Silah Kullanma Yetkisi- Özel Güvenlik Kuruluşları eğitimi, Görev ve Yetkileri ” Yeditepe Üniversitesi ve Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları No:6, İstanbul 2005.
- Karakuş, Osman**, “Polisin Zor ve Silah Kullanma Yetkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, Ord. Prof. Sulhi Dönmezer Armağanı, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı ve Türk Ceza Hukuku Derneği, 2. Cilt Ankara 2008, s. 933.
- Kısa, Mehmet Cihan**, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. Maddesi: Yaşam Hakkı” isimli makale, <http://www.gumushane.adalet.gov.tr/bilgiedinme/220.doc>, (01 Haziran 2010).
- Koca, Mahmut- Üzülmüş, İlhan**, “Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler”, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008.
- Kocasakal, Ümit**, “Özel Güvenlik Grevlilerinin Silah Kullanma ve Bazı Zorlayıcı Önlemlere Başvurma Yetkisi”, GS Üniversitesi, Yıldızhan Yayla’ya Armağan, GS Üniversitesi Yayınları, Armağan Serisi No:4, İstanbul 2003.

- Kulak, Serdar Coşkun**, “Merkezi İdarenin Taşra Teşkilatı”, Yayın Tarihi: 26 Mart 2006, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_248.htm, (17 Haziran 2010).
- Kün, Ulvi**, “Medya, Polisimize Karşı 'Orantısız Güç' Kullanıyor mu?” İSREF Perspektif, Polisin Güç Kullanımı ve Şiddet, Editör Selçuk Atak, Cilt 2, Sayı 2 Şubat 2008.
- Kunter-Yenisey-Nuhoğlu**, “Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku (Birinci Kitap) Hüküm Verme Görevi ve Ceza Muhakemesinin Yapısı, Beta Basım Yayım, 17. Baskı, İstanbul 2009.
- Kunter-Yenisey-Nuhoğlu**, “Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku (İkinci Kitap) Hüküm Verme Görevi ve Ceza Muhakemesinin Yapısı, Beta Basım Yayım, 17. Baskı, İstanbul Nisan 2010.
- Kunter, Nurullah- Yenisey, Feridun- Nuhoğlu, Ayşe**, “Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Basım Yayım, 15. Baskı, İstanbul 2006.
- Kunter, Nurullah- Yenisey, Feridun**, “Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku”, Arıkan Yayınevi, İstanbul 2005.
- Malkoç, İsmail- Güler, Mahmut**, “(Uygulamada) Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler-I (1-124 üncü Maddelerinin Açıklamaları)”, Adil Yayınevi, Ankara 1996.
- Malkoç, İsmail- Güler, Mahmut**, “(Uygulamada) Türk Ceza Kanunu Özel Hükümler - II (124-338 nci Maddelerinin Açıklamaları)”, Adil Yayınevi, Ankara.
- Meran, Necati**, “Kamu Grevlisine ve Adliyeye İlişkin Suçlar”, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006.
- Onar, Sıdık Sami**, “İdare Hukukunun Umumi Esasları”, 3. Baskı, Cilt III, Hak Kitabevi, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1966.
- Oytan, Muammer**, “Türkiye’de İdari Yargı Denetiminin Sınırları” Türk İdare Dergisi, Ankara 1985.
- Önder, Ayhan**, “Ceza Hukuku Dersleri”, Filiz Kitabevi, İstanbul,1992.
- Öngören, Gürsel**, “Basın Hukuku,” Basına Karşı Kişiler Ne Yapabilir? Meşru Müdafaa, <http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/ongorenbasinhukuk/bolum3.htm>, (15 Mayıs 2010).
- Özbudun, Ergun**, “Türk Anayasa Hukuku”, Yetkin Yayınları, 8. Baskı, Ankara 2005.
- Özen, Muharrem**, “Türk Ceza Hukukunda Meşru Müdafaa”, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 1995.

- Öztürk, Bahri- Erdem, Mustafa Ruhan** “Uygulamalı Yeni Ceza Muhakemesi Hukuku” 12. Baskı, Ankara 2008.
- Öztürk, Bahri- Erdem, Mustafa Ruhan**, “Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku” Seçkin Yayınevi, 8. Baskı Ankara 2005.
- Özgenç, İzzet**, “Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler)”, Ankara 2005.
- Özgenç, İzzet**, “Kolluk Görevlilerinin Zor ve Silah Kullanma Yetkisi” Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim projesi (MUYEP) Tebliğleri, II, EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008.
- Özgenç, İzzet**, “Emniyet Görevlilerinin Silah Kullanma Yetkisi Üzerine Düşünceler”, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt: 68, Sayı: 1-12, İstanbul 1994.
- Parlar, Ali- Hatipoğlu, Muzaffer**, “Açıklamalı Yeni İçtihatlarla 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu” 1. Cilt, Seçkin Yayınevi, Ankara 2008.
- Parlar, Ali- Hatipoğlu, Muzaffer**, “Açıklamalı Yeni İçtihatlarla 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu” 4. Cilt, Seçkin Yayınevi, Ankara 2008.
- Parlar, Ali- Hatipoğlu, Muzaffer**, 5237 Sayılı TCK’da Özel ve Genel Hükümler Açısından Asliye Ceza Davaları, Adalet Yayınevi, Ankara 2007.
- Pektaş, Ethem Kadri**, “ Belediye Yönetiminde Zabıta Hizmetleri ve 21. Yüzyıl Kentinde Zabitanın Yeri (Afyon Belediyesi Örneği)”, Yayın Tarihi, 1999, http://www.ekitapyayin.com/id/026/02.htm#_ftn25, (01 Haziran 2010).
- Savaş, Vural - Mollamahmutoğlu, Sadık**, Türk Ceza Kanunu YORUMU 1. Cilt Madde 1- 95, Seçkin Yayınevi, Mayıs Ankara 1998.
- Şafak, Ali - Bıçak, Vahit**, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, EGM Yayınları, Ankara 2005.
- Safak, Ali**, “Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku ve Polis”, 2. Baskı, Ankara 1991.
- Şafak, Ali**, “Ceza Hukuku (Genel ve Özel Hükümler) ”, Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Akademisi Başkanlığı, Ertem Basım Yayın, 1. Baskı, Ankara 2009.
- Şafak, Ali**, “Son Toplumsal Olaylar ve Gündeme Gelen Polisin Kuvvete Başvurma Yetkisinin Sınırı Sorunu” Polis Dergisi, EGM Yayınları, Sayı 38, Ankara 2004.
- Şeker, Güven**, “Kamu Güvenlik Sistemi İçinde Kentte Güvenlik ve Mahalle Güvenliğinin Eski(meyen) Sahipleri Çarşı Ve Mahalle Bekçileri”, Polis Dergisi, Sayı:42.
- Şahin, Uğur**, “Avrupa Birliği uyum Sürecinde Polisin Arama, Yakalama ve İfade Alma Yetkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006.

- Şen, Ersan**, “Yeni Türk Ceza Kanunu Yorumu”, Cilt I, (m. 1-140) Vedat Kitapçılık, İstanbul 2006.
- Tamer, Mustafa**, “Belediye Zabıtasının Görev ve Yetkileri” isimli makale, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Ankara Mart 2008.
- Tezsever, Serhat**, “Polisin Yetkileri” İstanbul 1992.
- Toroslu, Nevzat**, Ceza Hukukunda Zaruret Hali, Sevinç Matbaası, Ankara 1968.
- Toroslu Nevzat**, “Ceza Hukuku Özel Kısım”, Savaş Yayınevi, Ankara 2005.
- Toroslu, Nevzat**, “Ceza Hukuku Genel Kısım”, Savaş Yayınevi, Ankara 2009.
- Ünlü, Ali**, “Amerikan Polisinin Taser Kullanımı” isimli makale, İSREF Perspektif, Polisin Güç Kullanımı ve Şiddet, Editör Selçuk Atak, Cilt 2, Sayı 2 Şubat 2008.
- Ünver, Yener- Hakeri, Hakan** “Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1”, 2. Baskı, Ankara 2009.
- Würtenberger, Thomas**, “Tehlike Kavramı ve Alman Uygulaması Ekseninde Kolluk Hukuku” (Tercüme Eden ve Yorumlayan Feridun YENİSEY), EGM Basımevi Şube Müdürlüğü, Asayiş Daire Başkanlığı- Ankara-2008, http://www.asayis.pol.tr/resimler/arge/Kolluk_Hukuku.pdf, (11 Nisan 2010).
- Yenisey, Feridun**, “Yakalama” Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim projesi (MUYEP) Tebliğleri, II, EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008.
- Yenisey, Feridun**, İnsan Hakları Açısından Arama, El Koyma, Yakalama ve İfade Alma, AÜSBF. İnsan Hakları Merkezi Yayınları No: 12, Ankara 1995.
- Yenisey, Feridun- Nuhoglu, Ayşe- Güzel, İdris**, “Kolluk Yetkileri Güvenlik ve Hukuk” Nergiz Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2004.
- Yenisey, Feridun**, “Hazırlık Soruşturması ve Polis”, İstanbul 1991.
- Yaşar, Osman- Gökcan, Hasan Tahsin- Artuç, Mustafa**, “Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu” Cilt 1 ve 5, (Madde 1-44 ve Madde 205-256), Adalet Yayınevi, Ankara 2010.
- Zeybek, Cengiz**, “Kişilerin ve Araçların Durdurulmasında Polisin Zor Kullanması”, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı ve Türk Ceza Hukuku Derneği, 2. Cilt, Ankara 2008.
- http://www.egm.gov.tr/Duyurular2009/Faaliyet_Raporu.pdf, (06 Nisan 2010).
- http://www.egm.gov.tr/Duyurular2010/2009_faaliyet_raporu.pdf, (24 Haziran 2010).
- http://w3.icisleri.gov.tr/default.icisleri_2.aspx?id=3518, (14 Ağustos 2010)

<http://www.egm.gov.tr/cocuk.polisi.asp>, (08 Nisan 2010).

<http://www.egm.gov.tr/daire.ozelharekat.asp>, EGM, Özel Harekât Dairesi Başkanlığı, (29 Ağustos 2010)

http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=751&content=, (20 Ağustos 2010).

http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/Karakollarda_inceleme_Raporu2008.pdf, (22 Mart 2010).

<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1437m.htm>, (14 Ağustos 2010).

<http://www.kazanci.com>, (19 Ağustos 2010).

www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/maddegerekce.doc, (16 Ağustos 2010).

<http://www.cte.adalet.gov.tr/#> (10 Ağustos 2010).

<http://www.tdkterim.gov.tr>, (14 Ağustos 2010).

http://www.illeridairesi.gov.tr/default_B0.aspx?content=123, (17 Haziran 2010).

http://www.asayis.pol.tr/resimler/arge/Kolluk_Hukuku.pdf, (11 Nisan 2010).

<http://arsiv.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2002/10/12/guncel/guncel8.html>, (01 Temmuz 2010).

<http://www.tihv.org.tr/index.php?artan-silah-kullanma-yetkisi>, (15 Ağustos 2010)

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/409070.asp>, (12 Ağustos 2010)

http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/05/20/sariyerde.catisma.1.polis.sehit.oldu/577006_0/index.html, (13 Ağustos 2010)

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/525843-polis-ozel-harekat-yeniden-daglara-cikiyor>, 23 Haziran 2010, Polis Özel Harekât yeniden dağlara çıkıyor, (29 Ağustos 2010).